

**EU System of the Audit and Financial Control:
Experience for Ukraine (EUAudit4UA)
101176582-EUAudit4UA-ERASMUS-JMO-2024-HEI-TCH-RSCH
Jean Monnet Actions: Module (2024-2027)**

**Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів**

**«СИСТЕМА АУДИТУ ТА ФІНАНСОВОГО
КОНТРОЛЮ ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ»**

**МАТЕРІАЛИ І МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

30 травня 2025 р.

Дніпро

**Co-funded by
the European Union**

**EU System of the Audit and Financial Control:
Experience for Ukraine (EUAudit4UA)
101176582-EUAudit4UA-ERASMUS-JMO-2024-HEI-TCH-RSCH
Jean Monnet Actions: Module (2024-2027)**

**Міністерство освіти і науки України
Університет митної справи та фінансів**

**«СИСТЕМА АУДИТУ ТА ФІНАНСОВОГО
КОНТРОЛЮ ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ»**

**МАТЕРІАЛИ І МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

30 травня 2025 р.

Дніпро

Організатори конференції: Міністерство освіти і науки України,
Університет митної справи та фінансів,
кафедра обліку, аудиту, аналізу і оподаткування

Склад редакційної групи: Фесенко В. В., Книшек О. О., Вакульчик О. М.,
Дерев'янка Т. П., Смирнова О. О., Трескін Д. О.

Система аудиту та фінансового контролю ЄС: досвід для України: матеріали I міжнародної науково-практичної конференції :
Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2025. 192 с.

ISBN 978-966-328-246-6

Матеріали науково-практичної конференції, включені до цього збірника, присвячено актуальним питанням розвитку системи аудиту та фінансового контролю в Європейському Союзі, з акцентом на можливості адаптації європейських практик в Україні. У тезах доповідей розглядаються сучасні виклики незалежного та державного аудиту, впровадження стандартів якості аудиторських послуг, ролі аудиту в забезпеченні доброчесності, прозорості та фінансової відповідальності в умовах криз і нестабільності. Окрема увага приділяється інтеграції інноваційних інструментів у сфері аудиту, включаючи аналітику даних, цифрові рішення та ESG-орієнтовані підходи. Представлені матеріали також охоплюють питання гармонізації національної нормативно-правової бази з європейськими стандартами, розбудови інституційного потенціалу фінансового контролю, а також розвитку кадрового забезпечення у сфері аудиту й фінансової аналітики.

Конференція організована в рамках міжнародного освітнього проєкту «EU System of the Audit and Financial Control: Experience for Ukraine (Система аудиту та фінансового контролю ЄС: досвід для України)», який реалізується за підтримки Jean Monnet Actions (Module) програми Erasmus + Європейського Союзу. Матеріали конференції можуть становити інтерес для академічної спільноти, студентів, аспірантів, практикуючих аудиторів, працівників Державної аудиторської служби України, членів професійних організацій бухгалтерів і аудиторів України.

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ ДРУКУЮТЬСЯ МЕТОДОМ ПРЯМОГО
ВІДТВОРЕННЯ ТЕКСТУ, ПОДАНОГО АВТОРАМИ,
ЯКІ НЕСУТЬ ПОВНУ
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЙОГО ФОРМУ
І ЗМІСТ**

ЗМІСТ

Панель 1. Міжнародні стандарти аудиту та вимоги ЄС щодо контролю якості аудиторських послуг

Antoniuk O. Achieving sustainable development goals: features and examples of best practices of audit firms	8
Averkyna M., Fesenko V. Data analytics in external audit: a tool for detecting material misstatement risks in financial reporting	11
Cetin B., Fesenko V. Academic cooperation for quality assurance in auditing education: experience of the EU, Turkey, and Ukraine	13
Ostapchuk S. The quality of integrated reporting assurance services	15
Shpachuk V., Scasco O. Mechanisms to ensure auditor independence: the experience of EU countries	19
Tkachenko O. Modern technologies in audit: digitalization and automation	22
Yekimov S., Fesenko V. Independent audit in the era of ESG reporting: new challenges of trust and quality	26
Бабенко К. В. МСА 315 «Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища»	29
Берковська П. Вимоги ЄС до системи контролю якості аудиторських послуг	31
Бондаренко Н. М., Мокрий Б. Загрози незалежності в професійній діяльності аудитора	34
Брайко В. С. Штучний інтелект в аудиті ESG-звітності: нові підходи до аналізу нефінансової інформації	37
Губарик О. М. Міжнародні стандарти аудиту в умовах діджиталізації економіки: виклики для контролю якості	41
Кацюбій І. В. Фінансова звітність як інформаційна база для аудиту поточних зобов'язань підприємства	44
Книшек О. О. Аудит безперервності діяльності підприємства в нестабільних економічних і політичних умовах	48
Михайловський І. О., Назаренко Т. Методика проведення оцінки збитків від війни.....	53
Нежид Ю. С. Штучний інтелект в аудиті: виклики, можливості та трансформація професії аудитора	55
Одношевна О. Гармонізація міжнародних стандартів аудиту з вимогами ЄС: нові орієнтири якості аудиторських послуг	59
Проданчук М. А. Інноваційний розвиток аудиту: цифрові та інтелектуальні технології	61
Приходько І. П. Європейський досвід організації аудиту в агропромисловому комплексі	67
Радіонова Н. Й. Значення міжнародних професійних організацій для імплементації стандартів аудиту в Україні	69
Фоміна О. В., Ромашко О. М. Професійна етика аудитора при наданні послуг	73

Саванчук Т. М. Незалежність аудитора та механізми забезпечення її дотримання: досвід ЄС та України	76
Фесенко В. В. Системотвірні чинники сучасного аудиту в країнах Європейського Союзу	78
Шерстюк О. Л. Управління якістю як чинник довіри до роботи аудитора	80

Панель 2. Практика ЄС у сфері державного аудиту та фінансового контролю

Khalatur S. European principles of financial control in Ukraine: realities and prospects	82
Євтушенко Н. М., Калмиков О. Гармонізація національної системи державного аудиту з міжнародними стандартами: роль ризик-орієнтованого підходу	85
Кучма О. Ukraine Facility: основні вимоги та фундаментальні ризики	88
Качула С. В. Інноваційні підходи ЄС до запобігання корупції у державному секторі: перспективи для України	91
Книшек О. О., Баркова В. А. Напрями вдосконалення співпраці внутрішніх та зовнішніх аудиторів у державному секторі в контексті євроінтеграції та відновлення країни	94
Кухтій В. В. Стратегія використання бюджетних коштів: концептуальні підходи та практичні аспекти аудиту ефективності	99
Новак В., Коновалова О. В., Лиса О. В. Прозоре врядування в умовах сучасних викликів	102
Павлова Г. Практика державного фінансового нагляду в інших країнах	104
Смірнова Н. В., Смірнова І. В. Досвід Німеччини у сфері державного аудиту	108
Тенюх З. І. Впровадження SAF-T як інструменту підвищення ефективності податкового аудиту в Україні	111
Тополенко Н. М., Ігнатенко С. Є. Аудит ефективності використання бюджетних коштів	115
Тоток М. С. Організація державного аудиту в країнах ЄС: моделі, принципи та виклики	118

Панель 3. Досвід ЄС та стандарти внутрішнього корпоративного аудиту в приватному секторі

Барановська Д. Концептуальні підходи до модернізації СVP-аналізу в управлінському обліку підприємств	122
Бочарова Н. А., Яровий І. О. Оцінка ефективності HR-менеджменту на автотранспортних підприємствах: аудит та аналітичні підходи	127
Бондаренко Н., Ігнатенко С. Є. Роль внутрішнього аудиту в податковому плануванні	132

Будняшевський М. Внутрішній аудит нематеріальних активів у цифровій економіці	135
Вакульчик О. М. Показники та інструменти фінансового аналізу для внутрішнього аудиту	137
Вовченко Р. С., Бойко Ю. Ризики використання віртуальних активів у корпоративному середовищі: роль внутрішнього аудиту в забезпеченні контролю та прозорості	141
Жукевич С., Жук Н. Синергія фінансового аналізу та внутрішнього аудиту в системі корпоративного ризик-менеджменту	145
Івахів А. Б. Імплементация європейських підходів до внутрішнього контролю зовнішньоекономічної діяльності підприємств в Україні ..	148
Мархівка О. Специфіка внутрішнього аудиту в ІТ-підприємствах ..	151
Мединський В. Інтегрована звітність як інформаційне джерело аудиту.	154
Міньковська А. Адаптація стандартів внутрішнього аудиту ЄС у приватному секторі України: виклики та перспективи	156
Муравський В. В. Поведінковий контроль на основні інформації із соціальних мереж	158
Одарчук В. Роль внутрішнього контролю в антикризовому управлінні .	160
Перчук О. В., Ульяницький Р. Due Diligence у внутрішньому аудиті: адаптація європейських стандартів та цифрових інструментів в українській аудиторській практиці	162
Поліщук І. Р., Пилипчук С. С. Статистична оцінка використання цифрових технологій та штучного інтелекту при веденні обліку та аудиту	167
Пономарьова О. Б., Семиноженко А. Д. Впровадження міжнародних стандартів аудиту в діяльність страхових компаній в Україні	169
Рибак Р. Внутрішній контроль трансакційних витрат підприємства	172
Струк Н. С. Стратегічний управлінський облік як інструмент формування конкурентних переваг підприємства	175
Струк Н. С., Синя Т. Внутрішній аудит як запорука податкової прозорості операцій трансфертного ціноутворення	177
Трипалюк А. Аутсорсинг внутрішнього контролю венчурної діяльності	180
Федотова І. В., Пучков О. О. Інтеграція корпоративної соціальної відповідальності у систему внутрішнього аудиту транспортно-логістичних підприємств	182
Федотова І. В., Холодков Є. М. ESG-орієнтований внутрішній аудит як інструмент трансформації корпоративної культури транспортно-логістичних підприємств	185
Черниш М. О. Інструменти внутрішнього аудиту для моніторингу ризиків будівельних підприємств: європейські підходи та перспективи для України	188
Шевчук Н. Внутрішній контроль торговельних процесів в електронному бізнесі	191

***Панель 1. Міжнародні стандарти аудиту та вимоги ЄС
щодо контролю якості аудиторських послуг***

Antoniuk O., Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Accounting and Audit,
National University of Water and Environmental Engineering, Ukraine

**ACHIEVING SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS: FEATURES
AND EXAMPLES OF BEST PRACTICES OF AUDIT FIRMS**

Starting from 2025, Ukrainian enterprises, along with European companies, must comply with new requirements for sustainability reporting. Sustainability reporting supports competitiveness and is a sign of responsibility to society. In 2025, the requirements for Corporate Sustainability Reporting (CSRD) will come into force in EU countries. Audit firms that provide statutory audit services for public interest entities understand their responsibility and, in accordance with Article 37 of the Law of Ukraine “On Audit of Financial Statements and Auditing Activities”, prepare and publish transparency reports. In Ukraine, the government has approved the Strategy for the Introduction of Sustainability Reporting (2024) [1]. In addition, CSRD will come into force in 2025 for many enterprises in Europe, and from 2026 it will extend to most small and medium-sized enterprises. The EU Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) and the European Standards (ESRS) have set new challenges for both the Ukrainian business sector and auditors. While there is a considerable amount of research on sustainability reporting for businesses, the specifics of preparing and content-based transparency reports by audit firms are considered much less, at least at the level of publications in Ukraine. As for trends in foreign research, a number of authors have proven that informing the public through sustainability reporting can improve economic attractiveness. It is important for corporations and companies to inform the public about the implementation of sustainable development goals, and scientists note the positive impact of corporate social responsibility on the quality of audit services [2]. Sustainability reporting is a growing social and regulatory interest in providing information about sustainable development.

Analyzing the structure and content of the sustainability report, it is worth noting the features due to the specifics of auditing activities. A feature of preparing sustainability reports is the attention paid in the reports to information on the company's income, continuous learning and development, ensuring the quality system, assessing the effectiveness of the audit company's internal control system, and information about the audit for public interest entities. Additionally, the reports focus on the principles and factors of remuneration, since remuneration concerns the requirements for auditors to comply with aspects of economic independence. The formation of a corresponding positive

opinion about the company in society, together with stable positive financial trends of the audit firm, allows for increased operational activity.

In order to reduce the negative impact on the environment, it is important for the company to carry out its activities in the context of global climate goals. For audit entities, the main direction is the implementation of a policy of "green" culture in the office. Audit firms adhere to the principles of "green office" and strive to reduce negative environmental impact by reducing waste and conserving resources.

From a practical point of view, promoting environmental conservation within the framework of the concept of introducing a "green office" involves both measures to promote a careful attitude to resource consumption and their practical implementation. Among them, we note the holding of various webinars with experts on the topics of conscious consumption, highlighting the contribution of audit firms to the implementation of sustainable development goals in sustainable development reports. Audit firms hold campaigns aimed at encouraging employees and their family members to responsible consumption. Interesting from a practical point of view is the experience of audit firms in using transport for business trips. According to the database of the audit company Deloitte, the greatest impact on the environment in the company's activities is the use of paper and CO₂ emissions as a result of business trips. On average, an analysis of Deloitte's results showed a reduction in paper use by 25% compared to the results before the application of such approaches. Audit firms plan business trips and ways of traveling by alternative transport in the process of organizing business trips, which led to a reduction in CO₂ emissions by per employee by approximately 25% [3]. The implementation of the responsible consumption policy is also reflected in the use of water through the installation of filters and dispensers, additional taps with purified water. This allows you to reduce the use of plastic in contrast to the use of replaceable water coolers.

Audit firms, especially network and "Big Four" companies, actively provide to their clients sustainable development services. At the same time, audit firms, as subjects of audit activity, take into account sustainable development goals, reflecting their implementation in their reports. An analysis of transparency reports/sustainable development reports available on the websites of audit firms made it possible to identify factors that influence the formation of responsible consumption and active participation in the implementation of individual sustainable development goals. The same analysis indicates the specifics of the consumption of individual types of resources, taking into account the industry aspect - the provision of audit services. The information content of sustainable development reports, e.g. by the world-famous audit company Deloitte for 2018–2022, indicates the responsible consumption of energy, water, paper and emissions CO₂e.

A "green office" is an environmentally responsible office that uses the resources necessary for its work as efficiently as possible, constantly taking care to reduce its own negative impact on the environment. Companies that

implement their activities in accordance with the recommendations of a “green” office use resources and energy more rationally, reduce the amount of waste during work in office premises, improve their reputation in the eyes of consumers, clients and partners. Working conditions affect the employee, his work capacity, efficiency, implementation. In the future, it is also possible to find a connection between the results of the employee's work and the relevant factors, conditions that previously contributed to such results. These actions are signs of environmental management of companies. When analyzing the structure and content of the sustainable development report, it is worth noting the features caused by the specifics of auditing activities. A feature of preparing sustainable development reports is the attention paid in the reports to information on the company's income and information on the principles of remuneration, information on continuous training and development, information on ensuring the quality system (practices of ensuring independence and confirmation of the internal review of compliance with independence, rotation policies of key audit partners and auditors involved in the performance of the statutory audit task, external audits of the quality control system, internal quality control system), assessment of the effectiveness of the internal control system of the audit company, information on audits for public interest entities.

Many theorists and researchers of sustainable development believe that sustainable development is the most promising ideology of the entire third millennium, and as its scientific validity deepens, it will replace other ideologies regarding rational consumption. Objectively, the question arises of the possibility of applying the paradigm of the concept of sustainable development in the theory and practice of auditing in Ukraine. The concept of sustainable development involves establishing a balance between meeting the needs of auditors' clients and taking into account the interests of all stakeholders, provided that the principles of professional ethics are observed when providing specific services, and increases the social value of audit services.

1. «On approval of the Strategy for the introduction of sustainable development reporting by enterprises». Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 18, 2024. № 1015-p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1015-2024-%D1%80#Text>

2. Chen, Y., Gao, W., Chygryn, O., Lyulyov, O. & Pimonenko, T. (2024). Management of companies' green competitiveness: Coordination degree between core determinants. *Journal of Competitiveness*, 16(1), 96-114. <https://doi.org/10.7441/joc.2024.01.06>

3. Sustainability report. Deloitte. Official website (2024): <https://www2.deloitte/ua/uk.html>

Averkyna M., Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Organization Management,
Lviv Polytechnic National University, Ukraine;
Senior Research Fellow at the Estonian Business School, Estonia
Fesenko V., Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Accounting, Audit, Analyses and Taxation
University of Customs and Finance, Ukraine

DATA ANALYTICS IN EXTERNAL AUDIT: A TOOL FOR DETECTING MATERIAL MISSTATEMENT RISKS IN FINANCIAL REPORTING

In the context of rapid digitalization of the economy and rising expectations for the quality of audit services, external audit is undergoing significant transformations. The modern auditor no longer limits their work to mechanical checking of document samples or reconciliation of balances, but instead uses analytical tools to identify patterns, anomalies, and risks that may indicate material misstatements in financial reporting. Data analytics – from descriptive to predictive – is gradually becoming an integral part of the audit process, particularly in the stages of planning, risk identification, and scoping. International Standards on Auditing, especially ISA 315 (Revised), explicitly recognize the role of automated procedures and analytical methods in understanding the entity and its environment. Identifying risks of material misstatement, especially in complex business environments and high-volume transaction settings, is impossible without prior structuring and classification of information contained in accounting records, ERP databases, and financial statements. Therefore, data analytics is increasingly used as a tool to build risk profiles, stratify populations, detect unusual entries, and assess internal controls.

One of the key tasks for the auditor during the planning phase is identifying high-risk areas – so-called zones of material misstatement. Analytical procedures enable auditors to detect such zones through comparisons of trends, ratios, and benchmarks, as well as deviations from expected values or industry norms. For example, combining horizontal and vertical analysis with data visualization makes it possible to detect systemic distortions that might not be apparent during manual review. In advanced audit practices, tools such as cluster analysis, transaction classification, and factor analysis are increasingly employed to construct risk maps. An effective area of application is the use of machine learning techniques that allow auditors to learn from historical cases and identify transactions with similar risk profiles. Classification algorithms (e.g., decision trees, random forest, gradient boosting) are used to segment business transactions by risk levels based on past data. This enables auditors to focus on those areas of a company's operations that are potentially most vulnerable to material misstatement. These analytical results do not replace professional judgment but instead strengthen it with an evidential and structured

basis. In current audit practice, the ability to work with unstructured or semi-structured data is becoming increasingly important – such as system logs, data change journals, CRM system information, or internal communications. Integrating such sources allows auditors to obtain the necessary context for fully understanding the control environment. For instance, detecting changes in account access or time overlaps between user actions and critical transactions may signal potential fraud or manipulation.

On the other hand, active use of data analytics in external audit presents several challenges. These include the need for new competencies in data science, ensuring the reliability of input data, protecting confidential information, selecting relevant analytical tools, and justifying sampling methodologies. Moreover, adherence to the principle of proportionality is essential: excessive model complexity should not impede users' understanding of audit findings in the financial statements.

From a regulatory perspective, there is growing recognition of the importance of analytics. For example, the Committee of European Auditing Oversight Bodies (CEAOB), in its guidance materials, encourages auditors to use IT tools in risk assessments, particularly when auditing significant components of multinational groups. Data analytics also offers new possibilities for audit sampling. Instead of traditional random sampling, risk-oriented stratified testing is increasingly used, where items are selected not based on probability but on their risk profile. This approach improves audit efficiency, especially under resource and time constraints. Furthermore, analytics allows not only for the detection of errors but also for studying their nature – whether systemic or incidental, caused by human error or IT failures, due to incompetence or intent. Data analytics is not a supplementary tool but a core component of modern external audit. It significantly enhances the quality of planning, the justification of risk assessments, the efficiency of audit procedures, and the credibility of audit conclusions. In the future, analytics integrated into audit may enable a shift from reactive to proactive control, strengthen trust in the profession, and align audit practices with the challenges of the digital economy. Given this, auditors, academic institutions, and regulators should join efforts to develop the methodological, institutional, and educational infrastructure needed to fully embed analytics into audit activities. The growing role of data analytics in external auditing inevitably raises the question of how auditors are trained to use these tools effectively. Traditional audit education has emphasized accounting standards, financial analysis, and legal frameworks, often leaving a gap in digital skills and data literacy. To bridge this gap, academic programs must be modernized to include courses in business informatics, programming for auditors, data visualization, and applied statistics. Universities and professional associations should work together to introduce interdisciplinary modules that combine elements of accounting, audit theory, and data science.

Moreover, the existing regulatory and professional frameworks need to adapt to this technological shift. While ISA 315 and ISA 330 provide foundational guidance on audit risk and responses, there is a lack of detailed methodological standards on the use of artificial intelligence and predictive models in audit practice. This regulatory lag poses a challenge for auditors who are ready to adopt innovative approaches but lack clear documentation requirements or legal safeguards. Future revisions of international standards may need to include specific provisions for algorithm validation, model explainability, and the role of digital tools in forming audit evidence.

Cetin B., Professor, Gaziosmanpaşa University,
Taşlıçiftlik Campus, Tokat, Turkey
Fesenko V., Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Accounting, Audit, Analyses and Taxation
University of Customs and Finance, Ukraine

ACADEMIC COOPERATION FOR QUALITY ASSURANCE IN AUDITING EDUCATION: EXPERIENCE OF THE EU, TURKEY AND UKRAINE

In today's globalized environment, the quality of auditing education is of particular importance, both for the regulation of financial markets and for maintaining trust in financial reporting. The countries of the European Union, Turkey as a candidate for EU accession, and Ukraine, which is gradually integrating into the European educational space, are actively modernizing their systems for training auditors. They are relying on European standards, professional requirements, and mechanisms of academic cooperation. Joint educational programs, integration into the European Higher Education Area (EHEA), participation in Erasmus+, Jean Monnet initiatives, and the development of professional standards all contribute to improving the quality of educational components and support the harmonization of academic and professional approaches.

In the EU, quality assurance is based on the ESG (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area) and well-established internal and external evaluation mechanisms. Turkey is adapting its systems to these requirements through the work of the Higher Education Quality Council (YÖKAK) and the implementation of the Turkish Qualifications Framework (TQF), aligned with the European Qualifications Framework (EQF). In Ukraine, similar processes are coordinated by the National Agency for Higher Education Quality Assurance (NAQA), which implements ESG tools, accredits educational programs, and promotes academic integrity and transparency. However, Ukraine faces additional challenges due to

martial law, the digital transformation of education, and the need to align auditing training content with international practices.

A comparative overview of the three regions highlights key similarities and differences:

<i>Aspect</i>	<i>EU</i>	<i>Turkey</i>	<i>Ukraine</i>
<i>Regulation of education quality</i>	ENQA, ESG, EQF	YÖKAK, adaptation of ESG, TQF	NAQA, ESG, National Qualifications Framework
<i>Academic-professional integration</i>	High (e.g., with ACCA, CPA)	Growing role of TURMOB	Weak coordination with the Chamber of Auditors
<i>Participation in Erasmus+</i>	Systematic	Active	Active, expanding Jean Monnet role
<i>ESG and digital topics in curricula</i>	Partially integrated	Limited	In development
<i>War-related factors</i>	None	None	Present, education adapted to wartime

Despite the complex security and political situation, Ukraine continues its path of European integration in auditing education. An increasing number of universities participate in mobility projects, implement English-language programs, and engage in international academic partnerships. Nonetheless, challenges persist: limited practical training components, insufficient collaboration with practicing auditors, and a lack of courses on digital auditing, sustainable reporting (ESG), and forensic accounting.

In this context, academic cooperation plays a vital role for all three regions. For Ukraine, Turkey's experience in aligning with EU educational structures during institutional transition is particularly relevant. For the EU, collaboration with partner countries presents opportunities for shared quality assurance models. For Turkey, further integration of professional competencies and ESG topics remains a priority.

This trilateral cooperation offers several benefits:

- enhancing education quality through standardization and exchange of best practices; building common frameworks for auditor training in line with IFAC standards;
- expanding the scope of training to include ESG, digital audit tools, and risk-oriented control;
- creating educational alliances between universities, businesses, and professional bodies.

Ukraine's inclusion in such partnerships is essential. It not only supports post-war recovery and institutional resilience but also contributes to the formation of a unified European educational space in auditing, rooted in high quality standards and innovation. With continued support from international donors, including Erasmus+ and Horizon Europe, academic collaboration

between the EU, Turkey, and Ukraine has the potential to significantly strengthen the future of the audit profession across the region.

In Turkey, the certification of auditors and accountants is governed by a tiered professional system regulated by TÜRMOB (Union of Chambers of Certified Public Accountants and Sworn-in Certified Public Accountants of Turkey) and the Ministry of Finance. There are three main levels of qualification: Freelance Accountant (Serbest Muhasebeci), Certified Public Accountant (Serbest Muhasebeci Mali Müşavir, or SMMM), and Sworn-in Certified Public Accountant (Yeminli Mali Müşavir, or YMM). To become a CPA (SMMM), candidates must hold a university degree in accounting, economics, or a related field, complete a mandatory internship under a registered CPA for at least three years, and pass a comprehensive national examination administered by TÜRMOB. To qualify as a sworn auditor (YMM), professionals must have already obtained SMMM status, possess at least ten years of professional experience, and successfully pass an additional exam. Moreover, YMMs must take an oath and receive a license from the Ministry of Finance. The overall framework aligns with international standards set by IFAC, including compliance with International Education Standards (IES), and the system is gradually integrating ESG and digital audit components. Oversight is also provided by the Public Oversight Accounting and Auditing Standards Authority (KGK), which adopts IFRS and ISA for use in Turkey. Despite some national specificities, Turkey's model offers a structured, standards-based pathway to audit qualification that facilitates international recognition and academic alignment with the European Higher Education Area.

Ostapchuk S., PhD (Economics),
Senior Researcher of the Accounting and Taxation Department,
National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (Kyiv)

THE QUALITY OF INTEGRATED REPORTING ASSURANCE SERVICES

In today's world, where information has become the most essential resource, users of integrated reports are concerned about the reliability of reporting data. As a result, there is a need to provide Integrated Reporting Assurance – a conclusion that certifies that all integrated reports are prepared following the <IR> Framework. In other words, we are talking about an audit of integrated reports.

Theoretically, this approach is quite understandable – providing users of integrated reports with a sure guarantee should help them make effective management decisions on the one hand, and on the other, will form a generally positive image of integrated reporting as a source of reliable, relevant data. However, in practice, everything is not so clear: besides auditors, providers of integrated reporting assurance are consulting firms, environmental experts,

certification bodies and other entities that rely on various international standards during verification. All this indicates that the standardisation of integrated reports and assurance services is at a stage of active development.

As a rule, forms of integrated reporting do not have a stable, universal structure that would be characteristic of all types of business entities, regardless of their volume of activity, industry affiliation, territorial location, or method of organisation of activity. However, in the context of identifying the goals of the enterprise, it is crucial to determine the set of indicators that the enterprise should achieve upon completion of a separate business transaction, formalised program, business case or their combination. Such parameters should be disclosed in integrated reporting so that users get a complete understanding of the enterprise's activities and the goals that management personnel strive to achieve [1, p. 41]. Thus, integrated reporting provides a deeper understanding of the enterprise's activities and sustainable development than traditional financial reporting.

Based on this conclusion, the audit of integrated reports (or the integrated reporting assurance) will differ from the traditional audit of financial statements. However, in both cases, the auditor performs an assurance engagement – an engagement in which a practitioner expresses a conclusion designed to enhance the degree of confidence of the intended users other than the responsible party about the outcome of the evaluation or measurement of a subject matter against criteria [2].

According to M. Kılıç et al., distinct from financial statement audits, which are conducted only by accounting firms, sustainability assurances services are offered to the market by both accounting firms and non-accounting firms, including environmental consultants, certification bodies, specialists, and academic institutions. Hence, the assurer of non-financial reports may or may not be a member of the accounting profession. The accounting profession, as well as non-accounting providers, consists of individuals of varying backgrounds, experience, and competencies in providing assurance. This might, in turn, impact the content, scope, and quality of assurance statements [3].

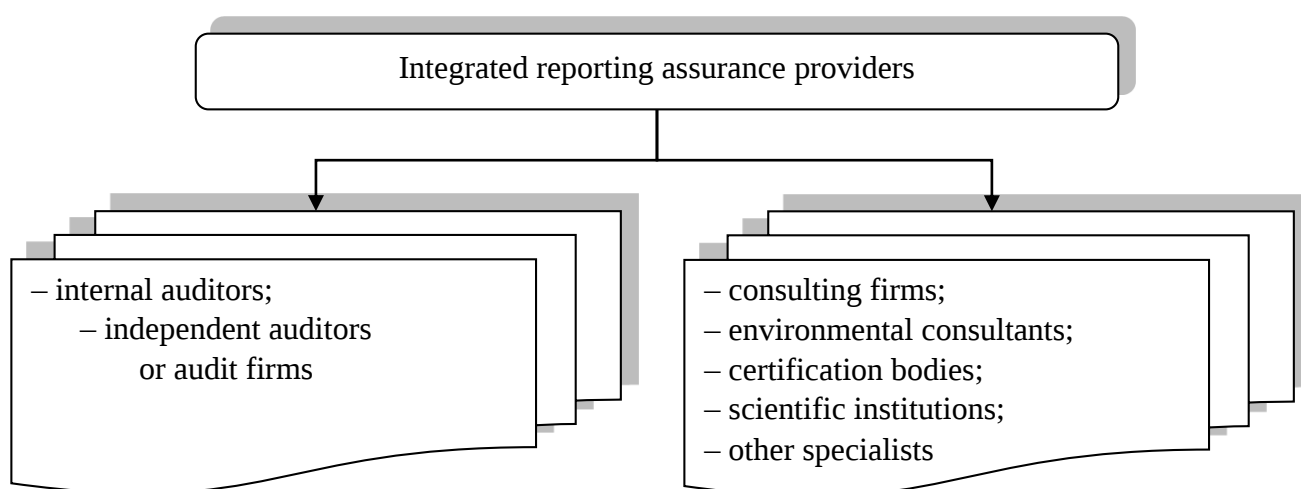

Figure 1. Integrated reporting assurance providers

Source: constructed by the author

The issue of the quality of integrated reporting assurance has led to a concerted international effort to develop a regulatory framework in the form of guidelines and standards. These include:

- International Standards on Auditing (ISA);
- International Standard on Assurance Engagements (ISAE) 3000, Assurance Engagements Other Than Audits or Reviews of Historical Financial Information;
- International Standard on Sustainability Assurance 5000, General Requirements for Sustainability Assurance Engagements;
- The AA1000 Assurance Standard (AA1000AS v3).

ISAE 3000 guides assurance engagements other than audits or reviews of historical financial information, such as prospective financial information or non-financial information. It applies to non-financial information assurance engagements that include environmental, social, and governance (ESG) or sustainability disclosures. Therefore, integrated reporting assurance can be a stand-alone service outside the scope of an independent audit, the quality of which requires appropriate control.

The AA1000 Assurance Standard is the leading methodology used by sustainability professionals worldwide to provide assurance on ESG reports to assess the nature and extent of an organisation's compliance with the AccountAbility Principles. Although this standard is internationally recognised, universal (can be used to audit companies in any industry) and freely available, providing assurance based on it requires the provider to be licensed by the standard's developer, AccountAbility. This global ESG consulting firm works with businesses, investors, governments and multilateral organisations to unlock new opportunities, drive responsible business practices and transform their long-term performance. The popularity of the AA1000AS standard among sustainability assurance providers is growing daily, as AccountAbility not only updates it but also provides methodological support, detailed guidance, and clarification. In particular, in October 2024, AccountAbility presented comprehensive guidance to support organisations in verifying greenhouse gas (GHG) emissions. Developed to complement the AA1000 Assurance Standard v3, the guide equips assurance professionals with tools to evaluate GHG emissions data and processes. By enhancing transparency and fostering trust, it aims to meet the growing demand for robust and reliable sustainability disclosures, which are steadily increasing with adopting the CSRD directive and other initiatives [4].

Notably, integrated reporting assurance providers under the AA1000AS standard are mainly consulting firms and specialised organisations, while audit firms use ISAE 3000. Companies can also use the AA1000AS standard for internal self-assessment, for example, in preparation for an external audit. However, the results of such self-assessment will not be publicly recognised by AccountAbility.

In November 2024, the International Accounting Standards Board (IAASB) has issued a new global sustainability assurance standard designed to strengthen the global sustainability disclosure ecosystem. The International Standard on Sustainability Assurance (ISSA) 5000, General Requirements for Sustainability Assurance Engagements, is applicable across various sustainability topics and frameworks, and is designed for use by both professional accountants and non-accountant assurance practitioners. When used alongside the sustainability-related ethics and independence standards issued by the International Ethics Standards Board for Accountants, ISSA 5000 provides a unified global approach to address the growing demand for trustworthy sustainability information to support stakeholder decisions. In jurisdictions that adopt it, ISSA 5000 is effective for periods beginning on or after December 15, 2026 [5].

An analysis of the development of the regulatory framework for the integrated reporting assurance shows that the quality of such services is determined not only by who the provider is (whether this person has professional experience and the necessary knowledge in the field of ESG reporting), but also by which international standards it uses.

According to B. Melnychuk, a number of tasks need to be addressed in Ukraine to ensure the quality of sustainability reporting assurance services provided by audit firms.

- To regulate by law the issue of introducing sustainability reporting assurance standards, which will be mandatory for audit entities when providing relevant services.

- To ensure timely and high-quality Ukrainian translation and publication of applicable sustainability reporting assurance standards.

- To introduce requirements for audit firms that will be entitled to provide sustainability reporting assurance services, based on the availability of qualified employees with sufficient knowledge and practical experience in applying sustainability reporting standards and sustainability reporting assurance standards [6].

The implementation of these tasks will be the first steps towards introducing high-quality integrated reporting assurance in Ukraine in accordance with the requirements of the CSRD Directive. Verified integrated reports will become a source of reliable and objective information for their users, necessary for assessing the environmental and social aspects of business and government activities and their impact on the environment.

References:

1. Sherstiuk, O., Demianenko, T. (2023). Intehrovana zvitnist v konteksti informatsiinoho zabezpechennia biznes-analizu [Integrated Reporting in the Context of Information Support of Business Analysis]. *Oblik i finansi*, 4(102), 39-46. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-4\(102\)-39-46](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-4(102)-39-46)

2. Continue to be rest assured | ACCA Qualification | Students | ACCA Global. Available at: <https://www.accaglobal.com/gb/en/student/exam-support->

resources/professional-exams-study-resources/p7/technical-articles/continue-to-be-rest-assured.html

3. Kılıç, M., Kuzey, C., & Uyar, A. (2021). An international investigation on assurance of integrated reports: Institutions, assurance quality, and assurers. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 42, 100360. <https://doi.org/10.1016/j.intaccaudtax.2020.100360>

4. AA1000 Assurance Standard | AccountAbility. Available at: <https://www.accountability.org/standards/aa1000-assurance-standard>

5. Understanding the International Standard on Sustainability Assurance 5000 | IAASB. Available at: <https://www.iaasb.org/focus-areas/understanding-international-standard-sustainability-assurance-5000>

6. Melnychuk, B. (2024). Nadання vpevnenosti shchodo zvituvannia zi staloho rozvytku: novyi vyklyk dlia suspilnoho nahliadu za audytorskoiu diialnistiu [Providing assurance on sustainable development reporting: a new challenge for public oversight of audit activities] (pp. 80-84). In *Synerhetychni draivery rozvytku obliku, podatkovoho audytu ta biznes-analityky*: Conference proceedings. Irpin: Derzhavnyi podatkovy universytet.

Shpachuk V., Visiting Professor in Newcastle University Business School, United Kingdom,
Skasko O., Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Accounting and Analyses,
Lviv Polytechnic National University, Ukraine

MECHANISMS TO ENSURE AUDITOR INDEPENDENCE: THE EXPERIENCE OF EU COUNTRIES

Auditor independence is a key condition for trust in financial reporting produced within a market economy. It is a fundamental principle without which audit activity loses its value. This issue is of particular importance during the reform of economic institutions in Ukraine and the country's gradual integration into the European economic space. Therefore, studying the experience of European Union countries in ensuring auditor independence is a significant task of both scientific and practical relevance.

In academic and professional literature, auditor independence is considered from two perspectives: actual (or factual) independence and perceived (or external) independence. Actual independence refers to the auditor's ability to make unbiased decisions based solely on professional standards and ethics. Perceived independence is the users' confidence that the auditor acts impartially. Both aspects are interconnected and equally essential for the effective functioning of the market.

At the regulatory level, the European Union has established requirements for auditor independence in Directive 2006/43/EC and Regulation (EU) No. 537/2014. These provide for a range of mechanisms aimed at ensuring

transparency, promoting competition, and limiting conflicts of interest. In particular, they include restrictions on the duration of the auditor-client relationship, a prohibition on providing certain non-audit services, disclosure of audit fees, and requirements for external oversight bodies.

The diversity of approaches to implementing these principles can be observed through the practices of individual EU countries. In Germany, there is a mandatory rotation of audit firms after ten years of engagement with the same client. Additionally, the financial supervisory authority BaFin plays a key role in overseeing audit quality.

In France, the joint audit mechanism is widely used, whereby two audit firms jointly conduct an audit. This significantly reduces the risk of client influence on the audit outcome. In the Netherlands, regulation focuses on a strict ban on auditors providing certain consulting services to their audit clients, eliminating potential conflicts of interest.

In Spain, the system of external quality control of audits plays a crucial role. It involves regular inspections of auditors' activities by licensed supervisory bodies.

Auditor independence is a fundamental component of an effective financial control system, ensuring trust in corporate reporting and the stability of market processes. Given Ukraine's European integration course, it is especially relevant to examine the experience of EU countries in implementing practical and legal mechanisms to secure auditor independence.

A key foundation for shaping modern policy in this area is the Directive 2006/43/EC, which sets general rules for statutory audits, and Regulation (EU) No. 537/2014, aimed at auditors of public-interest entities. These documents introduce provisions on auditor rotation, restrictions on non-audit services, and transparency of audit fees. Together, they help prevent conflicts of interest, enhance audit quality, and build trust in audit reports.

The implementation of these principles across EU countries varies, yet in all cases, the mechanisms prove effective when adapted to national legislation. For example, in Germany, the Federal Financial Supervisory Authority (BaFin) is the central body overseeing both financial institutions and auditors. Its functions include conducting special inspections, imposing fines, and ensuring compliance with regulations. Notably, in 2025, BaFin fined the company Talanx AG over one million euros for violations of reporting requirements. Another critical mechanism is mandatory audit firm rotation, which prevents overly close relationships between auditors and clients.

In France, a legally established joint audit system requires the involvement of at least two independent audit firms in the audit of large enterprises. This significantly reduces the risk of client influence on audit conclusions and ensures a higher level of transparency. This approach is particularly valuable in the financial sector, where asset oversight is of strategic importance.

In the Netherlands, one of the strictest approaches to limiting non-audit services has been introduced. The law prohibits audit firms from simultaneously

providing consulting or legal services to the companies they audit. This principle significantly enhances objectivity by eliminating the possibility of self-review or involvement in the client's management processes.

In Spain, a mandatory rotation policy for audit firms auditing public-interest entities has been implemented. This contributes to reducing systemic risks and increasing trust among users of financial information. The measure is particularly relevant in sectors such as insurance, banking, and stock market activities.

Synthesizing the above, it can be concluded that EU countries have developed a comprehensive model for ensuring auditor independence, based on regulatory frameworks, ethical standards, and effective oversight.

For Ukraine, the implementation of similar mechanisms appears both feasible and advisable. Key steps should include: introduction of mandatory rotation of audit firms; restrictions on provision of non-audit (ancillary) services; establishment of an independent supervisory authority for audit oversight; and possibly, the pilot implementation of joint audit in selected industries.

Such an approach would promote greater transparency, strengthen public trust in audit reports, and facilitate harmonization of the Ukrainian audit market with European standards.

Table 1

**Mechanisms for Implementing the Principle of Auditor Independence
in EU Countries**

Country	Key Mechanism	Outcomes / Effects
Germany	Financial supervision by BaFin, mandatory auditor rotation	Reduced risk of fraud, increased transparency
France	Joint audit system	Reduced dependence on a single auditor, improved audit quality
Netherlands	Prohibition on providing non-audit services	Increased objectivity and reduced conflict of interest
Spain	Mandatory rotation of audit firms	Greater trust and audit quality, avoidance of “cozy” auditor-client relationships

Among the main mechanisms for ensuring auditor independence in the EU, the following should be highlighted:

1. Mandatory rotation of audit firms – periodic change of firms reduces the risk of overly close relationships between auditor and client;
2. Rotation of key audit partners – even within the same firm, different auditors are responsible for the same clients over time;
3. Prohibition on providing non-audit services – this prevents situations in which the auditor evaluates the outcomes of their own work;
4. Transparency in reporting – disclosure of ownership structures, audit fees, and other significant aspects of an audit firm's operations;
5. Independent oversight bodies – such bodies have the authority to supervise, impose sanctions, and inspect auditors' activities;

6. Strengthening of professional ethics – encouragement to adhere to international standards, particularly the International Code of Ethics for Professional Accountants (IFAC).

The findings of this research indicate that the experience of EU countries can be effectively adapted to the Ukrainian context, provided that a systematic approach is applied to audit sector reform. Necessary steps include:

- updating the legislative framework,
- strengthening the role of the Audit Chamber of Ukraine,
- establishing an independent supervisory body not affiliated with any stakeholder group, and
- promoting an ethical culture among auditors.

Such an approach would not only ensure compliance with European standards but also enhance investor confidence and contribute to the financial stability of the country.

Tkachenko O., candidate of economic sciences, associate professor, associate professor of the Department of Accounting, Taxation and Management of Financial and Economic Security of the Dnipro State Agrarian and Economic University (Dnipro)

MODERN TECHNOLOGIES IN AUDIT: DIGITALIZATION AND AUTOMATION

The development of modern technologies directly affects all spheres of society, including auditing. It is undeniable that the result of the implementation of digital technologies forces a significant change in the system and requirements for a modern auditor, for whom knowledge in the field of digital product management becomes necessary.

As technology develops and becomes more accessible, the number of auditors who use the benefits of digital capabilities in this process is increasing. It should be noted that audits can be conducted both on-site and remotely using technical means and interactive means of communication, which ensures compliance with social and legal requirements and provides the basis for future remote audits.

However, in order to achieve the most effective results when applying information technology in auditing, its objectives should be followed, namely:

- providing a methodology for using ICT that is flexible enough and does not have a prescriptive hierarchy to streamline the traditional process of assessing the conformity of products and services with established requirements;
- ensuring that adequate controls are in place to avoid abuses that could compromise the integrity of the audit process;
- maintaining the principles of security and resilience.

It should be noted that in a society where information technology is an integral part of all spheres of life, internal audit and control cannot remain on the

sidelines. Digitalization automates these processes, increases their efficiency, and also improves monitoring and risk management. This includes the use of various technologies (Table 1). Thus, the implementation of these innovations helps to reduce the likelihood of risks and ensures more efficient management of business processes. There are many cases of successful use of digital technologies in the field of internal audit and control in organizations.

Specialized software for internal audit purposes is a comprehensive solution developed specifically for companies seeking to improve the efficiency and quality of their internal audit processes. This software has a number of key functions, such as:

- automation of audit procedures;
- data analysis;
- identification of risks and vulnerabilities;
- tracking the implementation of recommendations;
- monitoring changes in the internal environment of the organization.

Thanks to these capabilities, the auditor can significantly improve the process of checking the compliance of internal procedures with certain standards and requirements, minimize risks and ensure more effective management of internal resources.

Table 1

Modern technologies in the field of auditing

Technology name	Description
1. Implementation of artificial intelligence capabilities	Artificial intelligence is currently gaining popularity due to its expanding application capabilities. Especially in the audit field, where the widespread use of AI and automation will determine the future of auditing. This will allow auditors to process large volumes of data more efficiently, identify risks and opportunities faster, and improve the detection of fraud and other violations. Neuromorphic computing systems, which imitate the work of the human brain, will be the most promising in this area due to their energy efficiency and speed of information processing.
2. Cloud-based audit tools	Cloud platforms provide auditors with centralized access to data, facilitating seamless collaboration across global teams. Working on one platform, auditors can effectively share information, share findings, and ensure consistency across the data organization. The cloud creates robust security measures such as data encryption and access control, while ensuring that sensitive information remains protected.
3. Mobile applications	The mobile application can be used to monitor the performance of tasks by employees working remotely or to collect data from mobile devices.
4. Implementation of block chain technologies	In the short term, we could see block chain becoming more widely adopted by companies and used more often as a means of verifying transactions. The time savings could also be significant: It takes just one hour to verify 6 “blocks” of financial records, but up to one month to process the same number of transactions using audit protocols. As block chain becomes more widely adopted and companies rely on it for traceability, peace of mind through smart contracts, and the assurance of financial reporting, auditors will begin to benefit from it for the same reasons: high-quality, highly accurate data and the benefit of knowing that errors and underhanded dealings are becoming increasingly difficult to hide.
5. Big data analytics	Big data analytics will enable auditors to analyze large volumes of data and identify patterns and trends that may not be apparent at the outset of the work. Auditors will thus be able to provide high-quality services and identify fraudulent activities and other violations.

6. Interactive dashboards	Interactive dashboards provide the ability to visualize data and monitor it in real time, which significantly facilitates the decision-making process and increases the effectiveness of audit and control.
7. Digital Audit Trails	Digital audit trails enable you to track and monitor user activity in control systems and other digital systems. This can help identify misconduct and make your data more secure.
8. Cryptographic methods of data protection	Cryptographic methods help ensure the security of information from unauthorized access and use. For example, data encryption is an effective way to protect confidential financial documents.

Despite the undeniable benefits associated with the use of modern technology, there are some challenges that can arise in the audit process using digital capabilities. Among them are:

1. Growing shortage of internal audit specialists. The way internal audit teams perform their work is affected by staff shortages, changing attitudes and an existing skills gap. Several teams reported that they are having trouble finding specialists to replace those who leave. Meanwhile, expectations are rising for existing team members. They must be involved because they want to do more. Existing staff need to be encouraged and given opportunities to work in areas of interest such as cyber security, sustainability and others.

Difficulties with personnel may also arise at the stage of implementing neuromorphic computing systems during an audit, which in turn is due to the novelty of this technology and the difficulties in the system training process, since there are no exact algorithms, and specialists need to independently select training options so that the system can accurately process the loaded information.

2. Manual, repetitive tasks associated with evidence collection can significantly slow down the audit process. These tasks typically involve collecting and reviewing large volumes of financial data, such as invoices, bank statements, and other financial documents. When auditors have to perform these tasks manually, it can take a significant amount of time and resources to reconcile each report with other documents to ensure their accuracy and completeness. This process can be time-consuming, especially if a large amount of information needs to be analyzed. In addition, manual evidence collection is also prone to error, since auditors may miss key details or make errors when entering data into spreadsheets or other tools.

To address these issues, many audit firms are turning to technology to automate the evidence gathering process. They can use data analytics tools to extract information from financial documents and automate the review process. This can significantly reduce the time and resources required to gather and analyze evidence, as well as improve the accuracy and reliability of audit findings.

3. Data Privacy and Security. One of the biggest challenges facing auditors today is the increasing complexity of data privacy and security laws and regulations. As companies collect and store more information, auditors must be able to ensure that this data is protected and complies with applicable laws and

regulations. This requires a deep understanding of complex legal and technical issues, as well as the ability to assess a company's compliance with these rules. However, with the rise of cloud services and remote working, this task has become even more challenging. But technology can help audit teams develop solutions to these problems. The team's response to risks and changes is accelerated by audit planning software. With this readiness, teams can develop risk-based audit plans, supplemented with risk metadata, for rapid execution and ongoing confidence.

Below are recommendations for the effective implementation of digital technologies in the field of internal audit and control. Thus, it is necessary for companies to:

1. Ensuring data protection. It is necessary to guarantee reliable protection of your systems and software from unauthorized access, malware, and in case of threats, develop a different data protection strategy and organize employee training on its compliance.

2. Implementation of specialized software. There are specialized software available that will help automate audit and control processes, systematize documentation and collect data. Some of these software solutions are also equipped with analytical tools that improve the efficiency of data analysis and identification of deviations.

3. Use of cloud solutions. Cloud technologies help to increase the level of protection and availability of data for all stakeholders. They can also increase the efficiency and flexibility of audit and control processes by providing the ability to work with data remotely.

4. Tracking results. For successful digitalization of internal audit and control, it is necessary to measure the results and improve processes based on the data obtained. For example, you can track the duration of tasks or the number of violations identified.

5. It is necessary to take into account the human factor. Employees should be educated about the importance of digitalization and trained to use new technologies and tools. It is important to ensure that employees understand how their work is linked to internal audit and control processes, and their role in improving the efficiency and accuracy of these processes.

In general, before starting work, the auditor should carefully familiarize himself with the computer program that is running at the client. First of all, attention should be paid to a number of issues of a systemic nature, namely: to make sure that the software used is working correctly and does not contain internal (program) errors that can lead to system errors in the formation of reporting; to analyze the specifics of the accounting organization and its reflection in the context of a specific accounting program; to find out the possibility of implementing procedures and functions in the software to implement specific needs for conducting an audit [2].

As I. Danylyuk notes, IT audit services are currently provided by the following organizations (international, professional or state):

- International Federation of Accountants (IFAC);
- International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI);
- International Organization for Standardization (ISO);
- Information Systems Audit and Control Foundation (ISACF);
- Information Technology Strategic Management Institute (ITGI);
- Institute of Internal Auditors (IIA) and many other lesser-known ones [1].

Thus, as a result of the IT audit, information is obtained about the level of efficiency of the IT environment, as well as its main components.

The future of auditing is therefore an evolving landscape, shaped by a range of trends and challenges. Auditors will need to stay ahead of the curve by embracing new technologies and approaches to improve audit quality and transparency, as well as adapting to changing business models and regulations, so that they can better meet the needs of their clients and maintain stakeholder trust.

References:

1. Danylyuk, I. (2016) IT- audit: problems and prospects. *Modernization of the national system of government management: challenges and prospects*. 2016. Part 2. P. 75–77.
2. Krot, Yu. M., Brazil, N. M, Pasternak, Ya. P. (2022) Information technologies in the field of audit: problems and prospects. *HNTU Bulletin..* № 4 (83). P. 62–66.

Yekimov S., Faculty of Economics and Management
Department of Trade and Finance
Czech University of Life Sciences Prague

Fesenko V., Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of the Department of Accounting, Audit, Analyses and Taxation
University of Customs and Finance, Ukraine

INDEPENDENT AUDIT IN THE ERA OF ESG REPORTING: NEW CHALLENGES OF TRUST AND QUALITY

In today's world, where non-financial reporting has become an integral part of corporate governance, independent audit is entering a new stage of evolution. Auditing is gradually shifting from the verification of financial indicators to the assurance of environmental, social, and governance (ESG) data. This transformation is driven not only by changing societal expectations, but also by growing regulatory pressure on businesses due to new directives of the European Union.

One such initiative is the Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD), which entered into force in 2024. It requires companies to report according to the European Sustainability Reporting Standards (ESRS) and introduces mandatory independent assurance of sustainability reports. This means that auditors are now expected to assess not only financial data, but also

non-financial information – such as greenhouse gas emissions, gender balance, working conditions, governance policies, and environmental impact.

CSRD: A New Stage in European Corporate Reporting

The CSRD establishes the following key requirements:

- Mandatory application of the European Sustainability Reporting Standards (ESRS);
- Inclusion of the double materiality principle (both *impact materiality* and *financial materiality*);
- Mandatory audit of sustainability reports – starting with limited assurance, and eventually transitioning to reasonable assurance.

This implies that auditors must evaluate non-financial KPIs, such as:

- CO₂ emissions,
- gender equality,
- working conditions,
- transparency of supply chains, and more.

Such developments introduce new professional, legal, and reputational risks and require a reconsideration and modernization of audit approaches.

As a result of these changes, the profile of the auditor is also transforming. In addition to traditional competencies – such as knowledge of the International Standards on Auditing (ISA), adherence to the principles of independence, objectivity, and professional skepticism – there is now a growing demand for new skills and expertise.

The auditor must be able to:

- understand ESG-related risks,
- be familiar with non-financial reporting standards such as GRI, TCFD, SASB, and ISSB,
- work with non-financial indicators,
- analyze supply chain sustainability and corporate decarbonization strategies,
- and apply tools for non-financial analytics.

At the same time, the importance of communication skills is increasing, as the results of the audit must be understandable not only to company management but also to the public, investors, and regulatory authorities.

A Shift in Responsibility: Expanding the Auditor's Role

The transformation of the audit profession involves expanding the traditional set of requirements – independence, objectivity, professional skepticism, and ISA proficiency – with new competencies:

- Understanding of ESG risks;
- Knowledge of ESRS, GRI, TCFD, ISSB standards;
- Ability to analyze non-financial KPIs and use non-financial analytics tools;
- Communication competence to explain audit results in a clear and transparent way.

Beyond technical skills, there is a growing emphasis on adherence to the ethics of sustainable auditing – a new dimension of trust in the profession. In an era of greenwashing and social skepticism, the auditor becomes not only a guarantor of numbers, but also a guardian of corporate integrity and transparency.

Currently, the key standard governing the assurance of non-financial reporting remains ISAE 3000 (Revised) – *Assurance Engagements Other Than Audits or Reviews of Historical Financial Information*. Its application requires not only technical proficiency, but also well-developed professional judgment, as working with non-financial data involves higher degrees of subjectivity, complex evaluation, and ambiguous indicators.

With the implementation of ESRS standards, changes are expected in assurance methodologies, including:

- adoption of digital publication formats (XHTML, XBRL),
- use of automated sustainability assessment systems.

Adaptation by EU Audit Firms

European audit firms are already actively responding to these new challenges:

- Leading market players are establishing dedicated ESG audit divisions;
- Hybrid teams are being formed – combining auditors with economists, environmental experts, lawyers, and IT professionals;
- Firms are investing in staff training and developing proprietary ESG audit methodologies;
- Certification programs for sustainability assurance are being launched.

In some countries, there have already been legal proceedings over manipulation of non-financial information, underscoring the need for high-quality, independent sustainability assurance.

New Risks and the Need for Ethical Boundaries

At the same time, this new field of audit presents significant challenges to independence and public trust. ESG assurance has strategic significance for companies: it influences credit ratings, access to green finance, and overall investment appeal. When the auditor is simultaneously involved in preparing the ESG report, the risk of conflicts of interest increases.

To avoid an erosion of trust, it is necessary to ensure:

- Clear regulation,
- Transparent procedures, and
- Strict adherence to ethical standards.

This is especially important in the context of greenwashing – the practice of exaggerating or distorting sustainability efforts.

The Ukrainian Context: Readiness for ESG Audit

For EU candidate countries such as Ukraine, readiness for independent ESG audit is critically important. This is not only about the implementation of EU norms, but also about building domestic institutional capacity:

- qualified professionals,
- tailored educational programs,

- and a professional audit community capable of operating under new conditions.

It is advisable to:

- Adapt ISAE 3000 to the national context,
- Develop customized methodologies for non-financial audits, and
- Launch certification programs for auditors specializing in sustainability.

Conclusion: Redefining the Role of the Auditor

Independent audit in the era of ESG reporting is evolving from a tool for data verification to a driver of trust. It becomes a necessary condition for effective dialogue among business, society, and the state.

The quality of ESG assurance will determine:

- the reputation of companies,
- and the ability of the economy to adapt to challenges such as climate transformation, sustainable development, and responsible resource management.

Therefore, the audit profession must redefine its role – becoming not only a watchdog but a partner in achieving a sustainable future.

Бабенко К. В., студентка групи ЕО 21-1

Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро)

МСА 315 “ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ РИЗИКІВ СУТТЄВОГО ВИКРИВЛЕННЯ ЧЕРЕЗ РОЗУМІННЯ СУБ’ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ І ЙОГО СЕРЕДОВИЩА”

Міжнародний стандарт аудиту 315 є одним з базових стандартів, що регулює процес планування аудиту шляхом виявлення, оцінювання та документування ризиків суттєвого викривлення фінансової звітності. Основна мета цього стандарту – надати аудитору структуру та інструкції для отримання необхідного розуміння бізнесу клієнта, його внутрішнього середовища, процесів і систем контролю для належної оцінки аудиторських ризиків.

Одним із ключових елементів МСА 315 є визначення того, що аудитор повинен отримати розуміння суб’єкта господарювання, включаючи: природу його діяльності, галузеві особливості, нормативно-правове середовище, фінансову звітність, структуру управління, стратегічні цілі, рівень корпоративного управління, бізнес-процеси, інформаційні системи (включно з ІТ-інфраструктурою), а також систему внутрішнього контролю. Це розуміння дозволяє аудитору виявити і оцінити ризики викривлень, які можуть мати суттєвий вплив на фінансову звітність.

Ризики суттєвого викривлення поділяються на дві основні категорії: викликані шахрайством та викликані помилками. Шахрайство, як правило, пов’язане з навмисними діями посадових осіб або працівників підприємства з метою спотворення фінансової звітності. Помилки ж

виникають ненавмисно, наприклад, через недоліки в знаннях, процедурних помилках або через недосконалість систем обліку. Аудитор повинен розуміти джерела потенційних викривлень та оцінювати ймовірність їх виникнення.

Одним із важливих аспектів стандарту є вивчення системи внутрішнього контролю, яка забезпечує належне функціонування підприємства. МСА 315 визначає п'ять компонентів системи внутрішнього контролю, які аудитор повинен оцінити:

1. Контрольне середовище – включає етичні цінності, стиль керівництва, структуру корпоративного управління, розподіл повноважень і відповідальності, політику щодо управління персоналом.

2. Процес оцінки ризиків суб'єктом господарювання – чи здатне підприємство виявляти, оцінювати і реагувати на ризики, що можуть загрожувати досягненню цілей.

3. Інформаційна система та бізнес-процеси, пов'язані з фінансовою звітністю – аудитор аналізує, як інформація генерується, опрацьовується та передається в межах підприємства.

4. Контрольні заходи – дії, політики і процедури, що впроваджені для зменшення ризиків, включаючи розмежування обов'язків, затвердження операцій, фізичний контроль тощо.

5. Моніторинг засобів контролю – постійна або періодична перевірка ефективності системи внутрішнього контролю.

Аудитор також має проаналізувати бізнес-модель підприємства, вивчити зовнішні економічні чинники, зміни в законодавстві, рівень конкуренції, доступ до ресурсів та ринки збуту, оскільки всі ці чинники можуть впливати на ризики суттєвого викривлення.

Особлива увага приділяється оцінці ризиків на рівні тверджень, які пов'язані з обліковими оцінками, класифікацією активів і зобов'язань, відповідністю нормам розкриття інформації. Аудитор повинен застосовувати професійне судження, визначаючи твердження, які можуть містити потенційні викривлення.

Згідно зі стандартом, суттєві ризики — це ризики, які потребують особливої уваги через складність, високий рівень суб'єктивності або значні можливі наслідки для фінансової звітності. Наприклад, оцінка справедливої вартості, орендні угоди, податкові зобов'язання або облікові оцінки в умовах нестабільного ринку можуть вважатися суттєвими ризиками.

У 2021 році стандарт МСА 315 зазнав суттєвих змін. Оновлення спрямовані на підвищення якості оцінювання ризиків за рахунок введення таких нововведень:

- Концепція “спектра ризику”, яка дозволяє ранжувати ризики за складністю та суттєвістю.

- Розширення поняття інгібуючих та сприяючих факторів, що впливають на ризик викривлення.

- Підвищення уваги до цифрового середовища, кіберризиків, автоматизованих процесів, зростання ролі ІТ-контролів.
- Поглиблення вимог до професійного судження аудитора, чіткість у визначенні суттєвих ризиків.
- Удосконалення процесу документування оцінки ризиків, що сприяє підвищенню прозорості аудиторських процедур.

Аудитор має систематично оновлювати оцінку ризиків у міру отримання нової інформації протягом усього процесу аудиту. Виявлені ризики суттєвого викривлення мають бути основою для планування подальших аудиторських процедур – як тестування контролю, так і процедур по суті.

Отже, стандарт МСА 315 забезпечує фундаментальну основу для розуміння аудитом специфіки діяльності клієнта та виявлення факторів, що можуть призвести до викривлення фінансової звітності. Його застосування дозволяє аудитору підвищити ефективність аудиту, сконцентрувати зусилля на найбільш ризикованих ділянках звітності та сформулювати обґрунтовану думку щодо її достовірності.

Список використаних джерел:

1. Аудиторська палата України. *Переклад міжнародних стандартів аудиту, що застосовуються в Україні*. – Київ: АПУ, 2023. – 642 с.
2. Міжнародна федерація бухгалтерів (IFAC). МСА 315 (переглянутий): *Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища*.
3. Бутинець Ф. Ф. *Аудит: навчальний посібник*. – Житомир: ЖДТУ, 2021. – 512 с.

Берковська П., студентка групи ЕО21-1
кафедри обліку, оподаткування, аналіз та аудиту
Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро)

ВИМОГИ ЄС ДО СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ

У сучасному європейському економічному просторі забезпечення високої якості аудиторських послуг є ключовим чинником довіри до фінансової звітності та стабільності ринку. Європейський Союз (ЄС) встановив низку нормативних актів, спрямованих на регулювання та контроль якості аудиторської діяльності. Ця теза розглядає основні вимоги ЄС до системи контролю якості аудиторських послуг, їх вплив на аудиторські фірми та практикуючих аудиторів.

Фінансова звітність відіграє ключову роль у забезпеченні прозорості та довіри до економіки. Надійність цієї звітності значною мірою залежить від якості аудиторських послуг. В умовах європейської інтеграції України

актуальним стає питання адаптації національного законодавства та практик до стандартів Європейського Союзу, зокрема щодо системи контролю якості аудиту. Це не лише вимога часу, а також одна з ключових умов успішного входження на європейський ринок капіталів.

Метою даної тези є дослідження вимог Європейського Союзу до системи контролю якості аудиторських послуг, їх впливу на українську практику та перспективи імплементації у вітчизняну аудиторську діяльність.

Контроль якості аудиторських послуг у Європейському Союзі ґрунтується на кількох ключових принципах:

- Незалежність аудиторів – регулюється Директивою 2006/43/ЄС. Аудитор повинен бути вільним від будь-яких конфліктів інтересів;
- Прозорість – передбачає регулярну публікацію звітів про систему контролю якості, що демонструє громадськості, інвесторам і регуляторам рівень надійності аудиторських висновків;
- Системний підхід до контролю – якість повинна оцінюватись не тільки за результатами окремих перевірок, а й через аналіз внутрішніх процедур аудиторських фірм;
- Нагляд за діяльністю аудиторів – в ЄС цим займаються незалежні органи нагляду (наприклад, у Німеччині – АОВ, у Франції – НЗС).

Два основні документи, які формують сучасні європейські вимоги до аудиту:

1. Регламент (ЄС) № 537/2014

Цей документ стосується обов'язкового аудиту суб'єктів суспільного інтересу (банки, страхові компанії, публічні компанії). Його ключові положення:

- обов'язкове ротаційне оновлення аудиторських фірм (максимум 10 років роботи з одним клієнтом);
- заборона на надання аудиторськими фірмами додаткових послуг, які можуть поставити під сумнів незалежність (наприклад, податкове планування або оцінка бізнесу);
- прозорість у структурі власності та системах внутрішнього контролю аудиторських фірм.

2. Директива 2014/56/ЄС:

Ця директива внесла зміни до Директиви 2006/43/ЄС, деталізуючи підхід до контролю якості:

- введення обов'язкового публічного нагляду за аудиторами;
- зміцнення ролі органів професійного регулювання;
- гармонізація стандартів професійної етики та підвищення відповідальності за неякісну аудиторську перевірку.

У країнах ЄС контроль якості аудиту є багаторівневим:

1. Внутрішній контроль в аудиторській фірмі: впровадження політик і процедур, що забезпечують відповідність Міжнародним стандартам контролю якості (ISQC).

2. Зовнішня оцінка якості – здійснюється спеціальними органами нагляду щонайменше раз на 3–6 років.

3. Дисциплінарні заходи – у разі виявлення порушень можуть бути застосовані штрафи, тимчасове призупинення ліцензії або її відкликання.

Прикладом ефективної практики є Нідерланди, де контроль здійснює AFM (Authority for the Financial Markets), яка щороку публікує огляди якості аудиторських фірм.

З прийняттям Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» національна система була суттєво реформована. Основні зміни:

- створено Раду з нагляду за аудиторською діяльністю, яка виконує функцію незалежного регулятора;
- запроваджено поділ між аудитом суб'єктів суспільного інтересу та іншими суб'єктами;
- вимагається впровадження систем контролю якості відповідно до міжнародних стандартів ISQM 1 та ISQM 2;
- започатковано реєстр аудиторських фірм, що мають право проводити аудит суб'єктів суспільного інтересу.

Однак, повна відповідність вимогам ЄС ще не досягнута. Проблеми залишаються у сфері прозорості, ефективності нагляду та узгодженості національних стандартів з МСА. Проблеми для України:

- Низький рівень довіри до аудиторських висновків у суспільстві;
- Недостатній контроль за малими аудиторськими фірмами;
- Брак кадрів, які володіють сучасними знаннями з контролю якості.

Перспективи для України:

- Поглиблення співпраці з європейськими органами нагляду;
- Підвищення кваліфікації аудиторів та вдосконалення системи сертифікації;
- Активне впровадження електронних систем для моніторингу якості.

Отже, Європейський Союз встановив чіткі та всеосяжні вимоги до системи контролю якості аудиторських послуг, спрямовані на забезпечення високих стандартів професійної діяльності, підвищення довіри до фінансової звітності та захист інтересів користувачів фінансової інформації. Дотримання цих вимог є обов'язковим для аудиторських фірм та практикуючих аудиторів у країнах-членах ЄС і сприяє гармонізації аудиторської практики в межах Союзу.

Вимоги до системи контролю якості аудиторських послуг ґрунтуються на принципах прозорості, незалежності, системності та ефективного нагляду. Вони створюють високий стандарт надійності аудиту, до якого прагне і Україна у процесі євроінтеграції.

Попри позитивні кроки у законодавстві та створенні незалежних інституцій, залишається низка викликів, пов'язаних із впровадженням практичних інструментів контролю, підвищенням кваліфікації аудиторів та довіри до аудиторської професії. Гармонізація української системи з

європейськими стандартами є необхідною умовою інтеграції у фінансовий простір ЄС.

Список використаних джерел:

1. Директива 2006/43/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 17 травня 2006 року про обов'язковий аудит річної та консолідованої фінансової звітності.
2. Рекомендації Комісії Європейського Співтовариства щодо мінімальних вимог до систем забезпечення якості аудиту.
3. Рекомендація Комісії 2002/590/ЄС “Незалежність обов'язкових аудиторів в ЄС: ряд основних принципів” від 16 травня 2002 року.
4. Міжнародний стандарт аудиту (МСА) 220 “Контроль якості за аудиторською роботою”.

Бондаренко Н. М., к.е.н.,
доцент кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Мокрий Б., здобувач вищої освіти фінансового факультету
Університет митної справи та фінансів (м. Дніпро)

ЗАГРОЗИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ АУДИТОРА

У сучасних умовах розвитку глобальної економіки та посилення інтеграційних процесів особливого значення набуває забезпечення достовірності фінансової інформації, що, у свою чергу, зумовлює зростання ролі аудиту як одного з ключових інструментів контролю. Центральним принципом, що визначає якість аудиторських послуг, є незалежність аудитора. Вона виступає гарантом об'єктивності, неупередженості та професійної етики при формуванні аудиторського висновку, а також довіри з боку користувачів фінансової звітності.

Згідно з Положенням про забезпечення незалежності аудитора, незалежність – це можливість вираження професійної думки та професійна поведінка в ході проведення аудиту та надання інших аудиторських послуг, уникнення фактів та обставин, що можуть поставити під загрозу професійне судження аудитора та дозволяють діяти чесно з об'єктивністю та професійним скептицизмом [1].

Вітчизняні науковці такі як Рудик. Я. М., Головчак Г. В та Балла І. В тлумачать незалежність аудитора як стан, за якого аудитор та його команда здійснюють перевірку без упередженості чи зовнішнього впливу, гарантуючи об'єктивність висновків. Ефективність аудиту залежить від дотримання аудитором етичних норм і забезпечення повної незалежності від об'єкта перевірки [2].

Незалежність є фундаментальним принципом у професійній діяльності аудитора, що забезпечує об'єктивність та неупередженість аудиторських висновків. Якщо аудитор має зацікавленість у результатах

аудиту, це підриває його здатність діяти об'єктивно. Так, відповідно до Положення, в Україні забороняється проведення аудиту за такими обставинами [1]:

- аудитор має прямі родинні зв'язки з членами органів управління замовником аудиту;
- аудитор має особисті майнові інтереси з замовником аудиту;
- аудитор є працівником замовника аудиту;
- аудитор є співвласником дочірнього підприємства, або філії замовника аудиту;
- аудитор має взаємовідносини щодо права власності з замовником аудиту.

Однак, попри наявність чітко окреслених у законодавстві обмежень, реалії сучасної аудиторської практики свідчать про існування низки інших загроз, які не охоплені нормативною базою.

Виокремлення нових, раніше не ідентифікованих загроз, має суттєве значення як для забезпечення об'єктивності аудиторських висновків, так і для збереження довіри до результатів аудиту з боку користувачів фінансової звітності. Сучасна практика аудиту дедалі частіше стикається з нефінансовими загрозами. Це є психологічні, соціальні та технологічні фактори впливу, які, незважаючи на відсутність прямого конфлікту інтересів, можуть істотно впливати на незалежність судження аудитора.

Проведений аналіз чинного законодавства України, зокрема Положення про забезпечення незалежності аудитора, засвідчив, що нормативна база охоплює лише базові форми загроз, що пов'язані переважно з прямим конфліктом інтересів. Водночас у професійній літературі та регуляторних документах відсутня систематизація нефінансових (соціально-психологічних та технологічних) чинників, які можуть опосередковано впливати на незалежність аудиторського судження. У процесі дослідження нами було виокремлено низку таких додаткових обставин-загроз (табл. 1).

Таблиця 1

Додаткові загрози незалежності в професійній діяльності аудитора

Загрози	Опис	Приклад
Загроза через вплив соціальних мереж і публічного іміджу	Тиск або очікування з боку громадськості, клієнтів чи колег у соціальних мережах може впливати на об'єктивність аудитора.	Аудитор уникає виявлення помилки в звіті, щоб не отримати негативний відгук у соцмережах або уникнути шкоди власній репутації.
Загроза через персональні конфлікти інтересів, не пов'язані з роботою	Особисті взаємини, які не пов'язані безпосередньо з аудиторською діяльністю, але можуть впливати на рішення аудитора.	Дружба або давня неприязнь до співробітника клієнта впливає на неупередженість оцінок
Загроза через технологічну залежність	Використання клієнтських ІТ-систем або програмного забезпечення без належного контролю може створювати ризики для незалежності.	Аудитор залежить від систем клієнта для обробки даних, що може вплинути на об'єктивність оцінки.

Закінчення таблиці 1

Загроза через інтенсивний робочий графік і професійне вигорання	Перевантаження аудиторів роботою може призвести до зниження якості та незалежності у прийнятті рішень.	Через втому аудитор може недооцінити ризики або пропустити важливі деталі.
Загроза через недостатню прозорість у визначенні гонорарів	Невизначеність або непрозорість у встановленні гонорарів може створити ситуацію, коли аудитор може бути схильний до компромісів у своїй незалежності.	Фірма не розкриває чітко структуру гонорарів або умови їх зміни, що може призвести до підозр у конфлікті інтересів.

Розроблено авторами

У Положенні про забезпечення незалежності аудитора вказано, що аудиторська фірма зобов'язана впровадити політику та процедури, які мають надавати достатню впевненість щодо дотримання всіма фахівцями у професійній діяльності незалежності, а в разі її порушення така політика і процедури мають надавати фірмі можливість вжити відповідних заходів для попередження конфлікту інтересів, тому [1]:

- усі фахівці фірми, які відповідно до положення та стандартів аудиту мають дотримуватися вимоги незалежності, зобов'язані без зволікань повідомляти керівника фірми про будь-які відомі їм обставини, що можуть призвести до порушення незалежності;

- керівник фірми має негайно повідомити про виявлені порушення політики та процедур керівнику із завдання, і разом розглянути це порушення та проінформувати інших відповідних фахівців фірми й осіб, які повинні дотримуватися незалежності згідно з положенням та стандартами аудиту, для вжиття необхідних запобіжних заходів щодо усунення загроз незалежності аудитора;

- керівник фірми та керівник із завдання, повинні негайно поінформувати фірму про вжиті ними заходи для вирішення виявлених проблем, що дасть можливість фірмі оцінити потребу у подальших діях.

Головною ознакою превентивних дій щодо виникнення загрози незалежності є розробка політики та процедур аудиторської фірми з курсом на виявлення порушень вимог щодо незалежності та виконання відповідних заходів.

Отже, забезпечення незалежності аудитора в Україні є ключовим чинником підвищення достовірності фінансової звітності та довіри користувачів до аудиторських висновків. Незалежність аудитора розглядається як фундаментальна етична категорія, що гарантує об'єктивність і неупередженість під час виконання професійних обов'язків. Положення про забезпечення незалежності аудитора потребує доповнення у частині загроз незалежності з урахуванням нових викликів (соціальних, технологічних, психологічних та інших нефінансових загроз), що дедалі частіше виникають в

умовах сучасного бізнес-середовища. Впровадження ефективних внутрішніх політик та процедур в аудиторських фірмах, спрямованих на виявлення та усунення факторів ризику, що можуть вплинути на незалежність аудитора, має стати пріоритетом в контексті гармонізації українського аудиту із міжнародною практикою. Таким чином, стратегічна мета розвитку аудиторської діяльності в Україні полягає не лише у формальному дотриманні вимог законодавства, а й у формуванні культури незалежності як невід'ємного елементу професійної етики аудитора.

Список використаних джерел:

1. Положення про забезпечення незалежності аудитора: Рішення Аудиторської палати України від 24.12.2009 р. № 209/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr9_5230-09#Text
2. Рудик Я. М., Головач Г. В., Балла І. В. Роль аудитора у запобіганні фінансовим шахрайствам та конфліктам інтересів. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-67>.

Брайко В. С., аспірант кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро)

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В АУДИТІ ESG-ЗВІТНОСТІ: НОВІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ НЕФІНАНСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Сталий розвиток і корпоративна соціальна відповідальність стали ключовими критеріями оцінки бізнесу. ESG-показники охоплюють екологію, соціальні аспекти та управління, відображаючи загальний вплив компанії на суспільство й довкілля. Зростання вимог до достовірності ESG-інформації посилює потребу в ефективній її верифікації. За даними Thomson Reuters Institute (2024), 82% респондентів очікують подальшого зростання значущості ESG [1]. Традиційний аудит стикається з труднощами через обсяг неструктурованих даних і суб'єктивність оцінок, тож застосування штучного інтелекту відкриває нові можливості для підвищення якості й об'єктивності перевірок.

ESG-звітність суттєво відрізняється від фінансової, зокрема нестачею уніфікованих стандартів, якісним характером даних та складністю порівняльного аналізу. Екологічні, соціальні й управлінські показники охоплюють широкий спектр аспектів – від викидів і споживання ресурсів до трудових відносин і етики управління.

Традиційні аудиторські процедури виявляються малоефективними в цьому контексті: перевірки документів, інтерв'ю та інспекції потребують значних ресурсів і не гарантують об'єктивності. Суб'єктивність оцінок та необхідність постійного моніторингу створюють додаткові труднощі для класичних підходів.

Алгоритми машинного навчання ефективно обробляють великі обсяги ESG-даних. Класифікація дозволяє автоматично виділяти релевантну інформацію з різних джерел, а регресійні моделі — прогнозувати ESG-показники на основі історичних даних. У дослідженні 2024 року алгоритм XGBoost досяг 85,1% F1-score у прогнозуванні ESG-рейтингів [2]. Кластерний аналіз дозволяє групувати компанії за схожими ESG-профілями для цілей бенчмаркінгу.

Застосування технологій штучного інтелекту (ШІ) суттєво трансформує підходи до аналізу нефінансової інформації в межах ESG-аудиту. Сучасні алгоритми машинного навчання, обробки природної мови (NLP) та комп'ютерного зору дозволяють підвищити ефективність і точність оцінки ESG-показників, автоматизуючи рутинні процеси та забезпечуючи глибший аналітичний рівень. Кожна з цих технологій має власну специфіку застосування, переваги та обмеження, які слід враховувати при інтеграції ШІ в аудит нефінансової звітності. Основні характеристики таких підходів узагальнено в табл. 1.

Таблиця 1

Технології штучного інтелекту в аналізі ESG-даних: порівняльна характеристика

Технологія	Застосування в ESG-аудиті	Переваги	Обмеження
Машинне навчання	Прогнозування рейтингів, класифікація даних	Висока точність, автоматизація	Потребує великі обсяги даних
NLP	Аналіз текстових звітів, сентимент-аналіз	Обробка неструктурованих даних	Залежність від якості тексту
Комп'ютерний зір	Супутникові знімки, візуальна верифікація	Об'єктивна верифікація	Обмежена доступність даних
Блокчейн	Незмінність даних, прозорість	Високий рівень довіри	Складність впровадження

Технології обробки природної мови (NLP) трансформують аналіз текстових елементів ESG-звітності. Сентимент-аналіз дозволяє оцінити тональність заяв компанії та виявити розбіжності між офіційною риторикою й реальними діями. Автоматична екстракція метрик з текстів прискорює збір ESG-даних, а семантичний аналіз виявляє взаємозв'язки між аспектами сталого розвитку, поглиблюючи розуміння корпоративної політики.

Технології комп'ютерного зору доповнюють ці можливості. Аналіз супутникових знімків допомагає незалежно оцінювати екологічний вплив підприємств, виявляти несанкціоновані викиди та перевіряти дотримання екостандартів. Розпізнавання зображень у відео й фото дозволяє оцінити соціальні аспекти: умови праці, безпеку, реалізацію програм сталого

розвитку. Інфраструктурний аналіз сприяє оцінці інвестицій в енергоефективність та сталість.

Концептуальна модель ІІІ-системи для ESG-аудиту наведена на рис. 1.

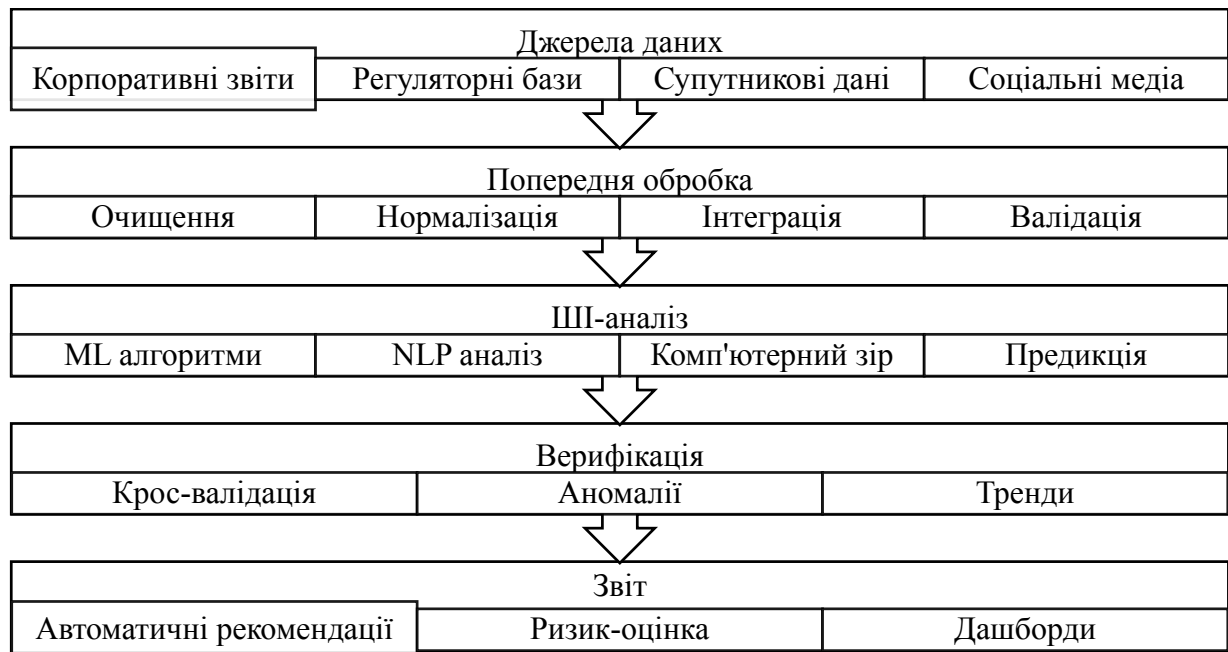

Рис. 1. Концептуальна модель ІІІ-системи для ESG-аудиту

Штучний інтелект забезпечує безперервний моніторинг ESG-показників, порівнюючи заявлену інформацію з незалежними джерелами. Алгоритми виявлення аномалій та крос-валідація підвищують достовірність даних, а аналіз консистентності дозволяє виявити помилки чи маніпуляції. За EY AI Pulse Survey (2024), компанії відзначають позитивний ефект від впровадження ІІІ [3].

Предиктивні моделі допомагають оцінити ймовірність ESG-ризиків, виявити ранні сигнали проблем та спрогнозувати вплив зовнішніх факторів. Це сприяє ухваленню обґрунтованих рішень щодо сталого розвитку.

Інтегровані ІІІ-платформи поєднують текстові, числові й візуальні дані, формуючи повну картину ESG-діяльності. Інтерактивні дашборди візуалізують результати, полегшуючи аналіз. Приклад – KPMG Clara AI із MindBridge, яка аналізує транзакції з використанням статистики та машинного навчання [4].

Впровадження штучного інтелекту в ESG-аудит приносить суттєві переваги. Автоматизація рутинних процедур значно підвищує ефективність аудиторської діяльності, дозволяючи аудиторам зосередитися на аналітичних завданнях вищого рівня. Об'єктивність алгоритмічних рішень зменшує суб'єктивність оцінок та підвищує узгодженість результатів аудиту. Здатність обробляти великі обсяги даних в режимі реального часу забезпечує більш актуальну та повну картину ESG-

діяльності компанії. Виявлення прихованих закономірностей та взаємозв'язків у даних розширює можливості аналітичного аудиту та підвищує якість аудиторських висновків.

Попри переваги, впровадження ШІ в ESG-аудит супроводжується низкою викликів. Якість моделей залежить від повноти даних, а складність алгоритмів ускладнює їх інтерпретацію. Аудитори мають розуміти логіку рішень ШІ для забезпечення прозорості. Постійна адаптація до змін у стандартах, інтеграція систем та кібербезпека потребують інвестицій і технічної експертизи.

Необхідне й нормативне врегулювання: стандарти якості, відповідальність за помилки ШІ та міжнародна гармонізація підходів сприятимуть довірі до ESG-аудиту. Згідно з дослідженням FII Institute (2024), провідні фінансові інституції вже вивчають ШІ-рішення у сфері сталого фінансування [5].

Використання штучного інтелекту в аудиті ESG супроводжується етичними викликами – важливо забезпечити недискримінаційність алгоритмів, конфіденційність даних і прозорість ухвалення рішень. Новітні підходи, як-от федеративне навчання, Explainable AI та блокчейн, посилюють достовірність і безпеку даних, а квантові обчислення відкривають нові горизонти продуктивності.

Інтеграція ШІ змінює роль аудитора: рутинні завдання поступаються місцем аналітиці та роботі з інтелектуальними системами. Для ефективного аудиту потрібна нова експертиза в галузі даних та машинного навчання. Поєднання людського досвіду й алгоритмів створює нову якість перевірки нефінансової інформації.

ШІ у сфері ESG – стратегічний вектор розвитку аудиту. Його успішне впровадження залежить від технічної надійності, етичної відповідальності та міжнародної гармонізації стандартів. Інвестиції в ці технології забезпечать конкурентоспроможність аудиторської галузі в цифрову епоху.

Список використаних джерел:

1. Thomson Reuters Institute. (2024). *2024 State of Corporate ESG: Navigating new frontiers of regulation and AI*. Available at: <https://www.thomsonreuters.com/en-us/posts/esg/corporate-esg-report-2024/>
2. Wu, L., Zhang, Y., & Chen, M. (2024). Predicting ESG Ratings by Machine Learning and Analyzing Influencing Factors by XAI. *Proceedings of the 2024 7th International Conference on Software Engineering and Information Management*, 85-92. doi: 10.1145/3647722.3647742
3. EY Global Limited. (2024). *EY research: Artificial intelligence investments set to remain strong in 2025, but senior leaders recognize emerging risks*. Available at: https://www.ey.com/en_us/newsroom/2024/12/ey-research-artificial-intelligence-investments-set-to-remain-strong-in-2025-but-senior-leaders-recognize-emerging-risks

4. KPMG International Limited. (2024). *All eyes on: AI in Audit 2024*. Available at: <https://kpmg.com/xx/en/our-insights/ai-and-technology/all-eyes-on-ai-in-audit-2024.html>

5. FII Institute. (2024). *AI for ESG Impact Report 2024: How AI Can Innovate and Improve ESG & Sustainable Finance Performance*. Available at: <https://fii-institute.org/publication/ai-for-esg-impact-report-2024>

Губарик О. М., к.е.н., доцент,
в.о. завідувача кафедри обліку, оподаткування
та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпровський державний аграрно-економічний університет (Дніпро)

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ АУДИТУ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: ВИКЛИКИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ

У сучасному світі, де цифровізація пронизує всі аспекти економічного життя, аудиторська професія стикається з безпрецедентними викликами та можливостями. Впровадження новітніх технологій, таких як штучний інтелект, великі дані та блокчейн, кардинально змінює способи ведення бізнесу, створюючи нові ризики та вимагаючи переосмислення традиційних підходів до аудиту. У цьому контексті міжнародні стандарти аудиту (МСА) відіграють ключову роль у забезпеченні якості аудиторських послуг [1], проте їх застосування в умовах діджиталізації економіки потребує особливої уваги та адаптації.

Одним із головних викликів є забезпечення належного контролю якості аудиту в умовах зростаючої складності інформаційних систем та обсягів даних. Традиційні методи аудиту, що базуються на вибіркових перевірках, можуть виявитися недостатньо ефективними для виявлення суттєвих викривлень у великих масивах цифрових даних. Аудиторам необхідно володіти новими навичками та інструментами для аналізу великих даних, виявлення аномалій та оцінки ризиків, пов'язаних з кібербезпекою та захистом даних [5].

Крім того, діджиталізація економіки впливає на саму природу аудиторських доказів. З'являються нові форми електронних документів, цифрових підписів та віртуальних активів, які потребують спеціальних процедур аудиту для підтвердження їх достовірності та цілісності. МСА повинні еволюціонувати, щоб надати чіткі настанови щодо отримання та оцінки таких цифрових доказів, а також щодо використання технологій для автоматизації аудиторських процедур.

Важливим аспектом контролю якості в умовах діджиталізації є також професійна компетентність аудиторів. Аудитори майбутнього повинні мати не лише глибокі знання в галузі бухгалтерського обліку та аудиту, але й розуміння інформаційних технологій, кібербезпеки та аналізу даних [3]. Системи освіти та професійної підготовки повинні адаптуватися до

цих нових вимог, забезпечуючи аудиторів необхідними знаннями та навичками для ефективної роботи в цифровому середовищі.

Вимоги Європейського Союзу (ЄС) щодо контролю якості аудиторських послуг також відіграють важливу роль у формуванні стандартів аудиторської практики в Україні, особливо в контексті євроінтеграційних процесів [2]. Директиви та регламенти ЄС встановлюють високі вимоги до систем контролю якості аудиторських фірм, включаючи процедури прийняття та продовження відносин з клієнтами, управління якістю виконання завдань, моніторинг та інспектування. Імплементация цих вимог в Україні є важливим кроком на шляху до підвищення довіри до фінансової звітності та забезпечення стабільності фінансової системи.

У сучасних умовах, що характеризуються високою динамічністю та невизначеністю, контроль якості аудиторських послуг набуває особливого значення. Пандемія COVID-19, геополітичні конфлікти та економічні кризи підкреслили важливість надійних та своєчасних аудиторських висновків для прийняття обґрунтованих економічних рішень. Впровадження ефективних систем контролю якості, що враховують ризики, пов'язані з діджиталізацією та іншими сучасними викликами [4], є ключовим фактором для забезпечення довіри до аудиторської професії та її здатності виконувати свою суспільну функцію.

Для ілюстрації основних викликів для контролю якості аудиту в умовах діджиталізації економіки, розглянемо табл. 1.

Таблиця 1

Основні виклики діджиталізації для контролю якості аудиту

Виклик	Опис	Наслідки для контролю якості
Обробка великих обсягів даних (Big Data)	Зростання обсягів та швидкості генерації даних, складність їх аналізу традиційними методами	Ризик неефективного виявлення суттєвих викривлень, необхідність використання спеціалізованих інструментів та навичок
Кібербезпека та захист даних	Зростання ризиків кібератак, витоку та несанкціонованого доступу до фінансової інформації	Необхідність оцінки контролів клієнта у сфері кібербезпеки, ризик компрометації аудиторських доказів, вимоги до конфіденційності та цілісності даних
Нові форми цифрових доказів	Використання електронних документів, цифрових підписів, криптовалют та інших віртуальних активів	Складність підтвердження автентичності та цілісності таких доказів, необхідність розробки спеціальних процедур аудиту
Штучний інтелект та автоматизація	Впровадження ШІ для автоматизації бізнес-процесів та аудиторських процедур	Ризики, пов'язані з алгоритмічними упередженнями та недостатнім контролем за ШІ, необхідність розуміння аудитором принципів роботи ШІ та оцінки його впливу на фінансову звітність
Нестача кваліфікованих кадрів	Дефіцит аудиторів з необхідними знаннями та навичками в галузі інформаційних технологій та аналізу даних	Обмеження здатності аудиторських фірм ефективно реагувати на виклики діджиталізації, ризик зниження якості аудиторських послуг

Не менш важливим викликом є гармонізація національного регулювання аудиту з оновленими вимогами міжнародних стандартів. У багатьох країнах, включаючи Україну, існує певне відставання в нормативно-правовому забезпеченні впровадження інноваційних рішень в аудиторській сфері. Це ускладнює впровадження цифрових інструментів контролю якості, зокрема засобів автоматизованого моніторингу, ризик-орієнтованого аудиту та цифрового документування. Потреба в оперативному оновленні регуляторної бази та впровадженні принципів гнучкого регулювання (regulatory agility) є актуальною умовою для належної інтеграції цифрових рішень у аудиторську практику.

У цьому контексті важливою стає й роль професійних організацій, які можуть виступати провайдерами знань, методології та інструментів для практичної реалізації вимог МСА в цифровому середовищі. Проведення постійного професійного навчання, сертифікація цифрових компетентностей, обмін кращими практиками між аудиторами різних країн – усе це сприяє формуванню стійкої системи забезпечення якості. Зміцнення міжінституційної співпраці на міжнародному рівні дозволяє своєчасно реагувати на нові виклики та адаптувати аудиторські процедури до змін, що відбуваються у світовій економіці та технологіях.

Отже, міжнародні стандарти аудиту в умовах діджиталізації економіки стикаються зі значними викликами у сфері контролю якості. Ефективна відповідь на ці виклики вимагає постійного оновлення МСА, розвитку професійної компетентності аудиторів та впровадження новітніх технологій в аудиторську практику.

Список використаних джерел:

1. Міжнародні стандарти аудиту. (2019). Частина I. Рада з міжнародних стандартів аудиту та засвідчення якості (IAASB). URL: https://ifac.org/system/files/publications/files/A017-2020-IAASB-Handbook-Volume-1_0.pdf
2. Директива 2006/43/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 17 травня 2006 року про обов'язковий аудит річних звітів та консолідованих звітів, що вносить зміни до Директив Ради 78/660/ЄЕС та 83/349/ЄЕС та скасовує Директиву Ради 84/253/ЄЕС. (2006). Офіційний вісник Європейського Союзу, L 157, 87-107. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32006L0043>
3. Коваленко Н. В., Петренко, С. М. (2020). Контроль якості аудиторських послуг в умовах цифровізації економіки. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки*, 1(89), 112–121.
4. Ярошенко, Т. В., Гошовська, В. В. (2021). Вплив цифрової трансформації на аудиторську діяльність. *Економіка та суспільство*, 27. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/541>
5. International Federation of Accountants (IFAC). (2020). *Guide to Using*

Кацюбій І. В., аспірант кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль)

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ЯК ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА ДЛЯ АУДИТУ ПОТОЧНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах господарювання, коли прозорість та достовірність фінансової інформації є запорукою довіри інвесторів та ефективності управлінських рішень, роль фінансової звітності набуває першочергового значення. Аудит, як незалежна перевірка та висловлення думки щодо достовірності фінансової звітності, відіграє ключову роль у забезпеченні цієї довіри. Серед усіх елементів фінансової звітності особливе місце займають зобов'язання підприємства, оскільки вони прямо характеризують його фінансову стабільність, платоспроможність та ліквідність.

Зобов'язання підприємства є невід'ємною частиною його фінансового стану. Згідно з НП(С)БО 11 “Зобов'язання”, зобов'язання визначається як заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють економічні вигоди [3]. МСБО 37 “Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи” надає схоже визначення, акцентуючи на теперішньому зобов'язанні, що виникло внаслідок минулих подій, і погашення якого, як очікується, потребуватиме відтоку ресурсів, які втілюють економічні вигоди [5].

Поточні зобов'язання відображають короткострокові фінансові вимоги до підприємства, які мають бути погашені у найближчому майбутньому. Їх коректне відображення у звітності є критично важливим для оцінки ризиків, пов'язаних з діяльністю суб'єкта господарювання. Неправильна класифікація, неповне відображення або некоректна оцінка поточних зобов'язань може призвести до спотвореного уявлення про фінансовий стан підприємства, що, своєю чергою, введе в оману користувачів фінансової звітності та призведе до прийняття неоптимальних управлінських та інвестиційних рішень.

Правильність визнання та оцінки цих зобов'язань є ключовою. Вони визнаються, якщо їх оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок їх погашення. Оцінка зобов'язань, як правило, здійснюється за сумою погашення.

У фінансовому аналізі поточні зобов'язання є основою для розрахунку показників ліквідності та платоспроможності. Ці показники, своєю чергою, є вирішальними для оцінки загальної фінансової стійкості підприємства.

Фінансова звітність, як система узагальнених даних про фінансовий стан та результати діяльності підприємства, є основним джерелом інформації для аудитора. В Україні склад та принципи подання фінансової звітності регулюються Законом України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [1] та національними стандартами. Згідно з НП(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” [2], вона включає Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), Звіт про рух грошових коштів, Звіт про власний капітал та Примітки до фінансової звітності. Кожен з цих документів надає специфічну інформацію для аудиту поточних зобов’язань.

Баланс є ключовим документом, що відображає фінансовий стан підприємства на певну дату. Розділ “Зобов’язання і власний капітал” Балансу містить агреговані дані про поточні зобов’язання. Найважливішими статтями, що підлягають аудиту, є:

- Короткострокові кредити банків (ряд. 1600) – аудитор перевіряє відповідність даних балансу умовам кредитних договорів, графікам погашення, наявність застави (при її наявності), а також правильність нарахування відсотків.

- Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги (ряд. 1610) – ця стаття є однією з найбільших та найбільш динамічних. Аудитору необхідно перевірити повноту відображення заборгованості (ризик заниження), відповідність даних первинним документам (накладним, актам), актам звірки з постачальниками.

- Поточні зобов’язання за розрахунками з бюджетом (ряд. 1620) включає в себе заборгованість за податками та зборами. Аудитор звіряє дані з бухгалтерського обліку з податковими деклараціями та даними податкових органів, перевіряє своєчасність та повноту сплати.

- Поточні зобов’язання за розрахунками зі страхування (ряд. 1625) – перевіряється правильність нарахування та перерахування внесків до фондів соціального та пенсійного страхування.

- Поточні зобов’язання з оплати праці (ряд. 1630) – аудитор перевіряє правильність нарахування заробітної плати, відпускних, компенсацій та відповідність чинному законодавству та колективним договорам.

- Доходи майбутніх періодів (ряд. 1665) – ця стаття потребує особливої уваги аудитора через її специфічний характер, який буде детальніше розглянуто нижче.

- Інші поточні зобов’язання (ряд. 1690) об’єднує інші види короткострокової заборгованості, не виділені в окремі статті. Аудитор повинен детально вивчити їхній склад, щоб переконатися у коректності класифікації та відсутності прихованих значних зобов’язань.

Хоча Звіт про фінансові результати не відображає зобов’язання безпосередньо, він містить інформацію про витрати, які є основою для нарахування значної частини поточних зобов’язань (наприклад, витрати на оплату праці формують зобов’язання з її виплати, собівартість реалізованої

продукції включає витрати, за якими може бути заборгованість перед постачальниками). Аналіз динаміки витрат та доходів дозволяє аудитору виявити потенційні області ризику, де можуть бути невідображені або неправильно нарахovanі зобов'язання.

Звіт про рух грошових коштів дозволяє простежити рух грошових коштів, пов'язаний з погашенням зобов'язань.

Примітки є найбільш деталізованим джерелом інформації про поточні зобов'язання. Згідно з МСБО 1 “Подання фінансової звітності” [4], примітки мають надавати інформацію про облікові політики, що застосовуються, та розшифровувати статті фінансової звітності. Для аудиту поточних зобов'язань примітки є незамінними, оскільки вони містять:

- облікову політику, де розкриваються методи оцінки, визнання та класифікації зобов'язань;
- деталізацію статей балансу, наприклад розшифровку значних сум за видами кредиторів, строками виникнення та погашення;
- інформацію про забезпечення зобов'язань, деталі про застави, поручительства, гарантії;
- інформацію про умовні зобов'язання, тобто потенційні зобов'язання, що можуть виникнути в майбутньому (наприклад, судові позови), відповідно до МСБО 37 [5], оскільки ця інформація є критично важливою для оцінки аудиторського ризику;
- інформацію про пов'язані сторони, адже зобов'язання перед пов'язаними сторонами потребують особливої уваги через ризик маніпуляцій.

Повні та достовірні примітки дозволяють аудитору отримати глибоке розуміння характеру зобов'язань, оцінити ризики та спланувати необхідні аудиторські процедури. Належний аудит фінансових зобов'язань потребує детального вивчення та аналізу всіх форм фінансової звітності, а також перевірки первинних документів.

Аудит поточних зобов'язань пов'язаний з низкою ризиків та проблем, які можуть призвести до викривлень фінансової звітності. До таких ризиків належать:

- ризик неповноти – заниження зобов'язань (наприклад, шляхом невідображення кредиторської заборгованості за отримані, але не оприбутковані товари чи послуги);
- ризик існування – відображення неіснуючих зобов'язань (наприклад, сфальсифікована заборгованість);
- ризик оцінки – неправильна оцінка зобов'язань (наприклад, заниження резервів або неправильне дисконтування);
- ризик класифікації – неправильне віднесення довгострокових зобов'язань до поточних або навпаки.

Особливе місце серед поточних зобов'язань посідають доходи майбутніх періодів. Ця стаття є своєрідною, оскільки, на відміну від більшості зобов'язань, її погашення не передбачає безпосереднього відтоку грошових коштів. Доходи майбутніх періодів виникають, коли

підприємство отримує кошти (або інші активи) за товари, роботи чи послуги, які ще не були надані або виконані, і, відповідно, дохід ще не може бути визнаний.

Виникає питання, чи підпадають доходи майбутніх періодів під всі критерії поточних зобов'язань:

Критерій 1: Виникнення внаслідок минулих подій. Доходи майбутніх періодів дійсно виникають внаслідок минулої події – отримання коштів або інших активів від контрагента.

Критерій 2: Наявність теперішньої заборгованості. З юридичної точки зору, підприємство може мати зобов'язання повернути кошти, якщо послуги не будуть надані. З економічної точки зору, це скоріше зобов'язання надати послугу або поставити товар у майбутньому, а не грошове зобов'язання в чистому вигляді. Це радше невиконані зобов'язання за договором.

Критерій 3: Погашення шляхом відтоку ресурсів. Це, мабуть, найменш очевидний критерій. Адже “погашення” доходів майбутніх періодів відбувається не через відтік грошових коштів (як при оплаті кредиторської заборгованості), а через надання послуг, відвантаження товарів або виконання робіт, що призводить до визнання доходу і, відповідно, зменшення зобов'язань. Саме тому МСФЗ 15 “Виручка за договорами з клієнтами” розглядає отримані аванси як “контрактні зобов'язання”, що підлягають погашенню через надання обіцяних товарів або послуг.

Критерій 4: Очікується погашення протягом 12 місяців/операційного циклу. Для частини доходів майбутніх періодів цей критерій виконується (наприклад, аванси за короткостроковими послугами). Однак існують і довгострокові доходи майбутніх періодів (наприклад, аванси за оренду на кілька років).

Аудит доходів майбутніх періодів вимагає ретельної перевірки документів, що підтверджують отримання авансів, а також аналізу договорів для визначення умов визнання доходу (наприклад, за часом, обсягом виконаних робіт, моментом передачі контролю над товаром). Аудитор повинен переконатися, що дохід визнається лише тоді, коли підприємство виконало свої зобов'язання перед замовником, а не просто при отриманні коштів. Проблемні аспекти обліку та аудиту поточних зобов'язань, зокрема доходів майбутніх періодів, детально розглядаються в сучасних наукових публікаціях [6, 7].

Фінансова звітність є не просто набором цифр, а комплексною інформаційною системою, яка формує основу для проведення якісного та ефективного аудиту поточних зобов'язань підприємства. Кожна її форма – Баланс, Звіт про фінансові результати та особливо Примітки – надає аудитору критично важливі дані для оцінки достовірності, повноти та правильності відображення зобов'язань.

Якісний аудит поточних зобов'язань є запорукою достовірного відображення фінансового стану підприємства, його ліквідності та

платоспроможності. Неправильне відображення зобов'язань може ввести в оману внутрішніх та зовнішніх користувачів фінансової звітності, що матиме негативні наслідки для прийняття управлінських та інвестиційних рішень.

Виклики, пов'язані з різноманіттям, класифікацією та оцінкою зобов'язань, а також специфікою таких елементів як доходи майбутніх періодів, вимагають від аудитора глибоких знань нормативно-правової бази, застосування професійного судження та використання ефективних аудиторських процедур. Постійне удосконалення методик аудиту та підвищення кваліфікації аудиторів є необхідною умовою для забезпечення довіри до фінансової звітності у динамічному економічному середовищі.

Література:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0273-13>
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 “Зобов'язання”, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 № 20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>
4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 “Подання фінансової звітності” (МСБО 1). URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 “Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи” (МСБО 37). URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
6. Гусарова Л. В. Особливості обліку та аудиту поточних зобов'язань підприємства. *Наукові праці НУХТ*. 2017. Т. 23, № 4. С. 137–145.
7. Лисенко А. С., Мулик О. О. Проблемні аспекти обліку та аудиту поточних зобов'язань. *Економіка та суспільство*. 2020. Вип. 21.

Книшек О. О., к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університет митної справи та фінансів (м. Дніпро)

АУДИТ БЕЗПЕРЕРВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В НЕСТАБІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ І ПОЛІТИЧНИХ УМОВАХ

Принцип безперервної діяльності (going concern) є одним з фундаментальних припущень в бухгалтерському обліку та аудиті. В умовах економічної та політичної нестабільності цей принцип набуває критичного значення, оскільки традиційні підходи до оцінки життєздатності підприємства можуть виявитися недостатніми.

Принцип безперервності діяльності передбачає, що підприємство буде продовжувати свою операційну діяльність у найближчому майбутньому (як мінімум протягом 12 місяців з дати балансу) без наміру або необхідності ліквідації, припинення торговельних операцій або звернення за захистом від кредиторів згідно з законами або нормативними актами.

Сучасні глобальні кризи, включаючи пандемію COVID-19, воєнні дії та економічну нестабільність, змусили переглянути традиційні підходи до аудиту безперервності діяльності підприємств. В ході дослідження було виявлено критичні обмеження існуючих методологій та запропоновано інноваційний розширений підхід до оцінки здатності підприємств продовжувати операційну діяльність в умовах структурної невизначеності.

Традиційний аудит безперервності діяльності, який базується на Міжнародному стандарті аудиту 570 “Безперервність діяльності”, демонструє недостатню ефективність в умовах сучасних викликів [1]. Історичні дані та стандартні фінансові коефіцієнти більше не забезпечують адекватної оцінки ризиків, що потребує фундаментальної трансформації методологічних підходів. Дослідження показують, що традиційні методи прогнозування банкрутства, розроблені в стабільних економічних умовах, втрачають свою предиктивну силу в період кризових явищ [2].

Детальне вивчення МСА 570 дало змогу виявити ключові недоліки, серед яких недостатня увага до стрес-тестування в кризових умовах, слабкий фокус на якісних факторах ризику та відсутність адаптації до специфіки нестабільного середовища. Сучасний аудит безперервності діяльності перебуває на етапі фундаментальної трансформації, оскільки традиційні підходи, що спиралися на історичні дані, більше не забезпечують адекватної оцінки ризиків в умовах структурної нестабільності [3].

Класифікація сучасних ризиків безперервності діяльності

Фінансові індикатори включають проблеми з грошовими потоками та від'ємний оборотний капітал, наближення термінів погашення боргів без можливості рефінансування, відмову кредиторів від підтримки та операційні збитки. Операційні індикатори охоплюють втрату ключового персоналу, клієнтів або постачальників, проблеми з робочою силою та ланцюгами поставок, неспроможність адаптуватися до політичних змін. Стратегічні індикатори містять порушення законодавчих вимог, судові спори з потенційно великими витратами та негативні зміни в законодавстві та державній політиці.

Розширений підхід до аудиту безперервності діяльності

Багатосценарний аналіз представляє інноваційний підхід, що передбачає розробку множинних варіантів розвитку подій, включаючи песимістичний сценарій як найгірший випадок, оптимістичний сценарій як найкращий випадок, базовий сценарій як найбільш ймовірний та спеціальні стрес-сценарії для критичних ризиків [4]. Розширена оцінка ризиків охоплює комплексний аналіз операційних ризиків, таких як залежність від постачальників,

концентрація клієнтів та вразливість інфраструктури, фінансових ризиків, включаючи структуру боргів, валютні ризики та доступ до капіталу, а також стратегічних ризиків, зокрема адаптивність бізнес-моделі, конкурентні позиції та інноваційний потенціал.

Якісні індикатори життєздатності розширюють фокус на нефінансові показники, включаючи якість корпоративного управління, адаптивність менеджменту, стійкість організаційної культури та репутаційний капітал підприємства. Цей підхід забезпечує більш глибоку та всебічну оцінку здатності підприємства продовжувати діяльність в умовах невизначеності [5].

Методологія проведення аудиту

Етап планування аудиту включає глибокий аналіз макроекономічного та політичного середовища, мапування критичних залежностей для виявлення ключових точок вразливості, а також розробку індивідуальних індикаторів, специфічних для конкретної галузі та підприємства. Етап виконання процедур передбачає розширене тестування припущень менеджменту на предмет їх реалістичності, проведення незалежної оцінки сценаріїв на основі власних розрахунків аудитора та альтернативних припущень, а також інтерв'ю з ключовими стейкхолдерами для отримання додаткової інформації.

Етап формування висновків характеризується відходом від спрощеного бінарного підходу “так/ні” до градації висновків, детальною конкретизацією потенційних загроз та наданням рекомендацій щодо моніторингу з визначенням ключових індикаторів для подальшого відстеження. Ця методологія забезпечує більш комплексний та глибокий підхід до оцінки безперервності діяльності підприємства.

Панель критичних показників

Фінансові індикатори включають коефіцієнт поточної ліквідності як здатність підприємства погашати короткострокові борги, скоригований на кризові умови, період погашення боргу як час, необхідний для повернення всіх боргів з урахуванням стресових сценаріїв, та покриття відсотків як спроможність сплачувати відсотки по кредитах з урахуванням валютних ризиків. Операційні індикатори охоплюють диверсифікацію доходів через аналіз розподілу джерел прибутку за допомогою індексу Херфіндала, залежність від критичних постачальників через відсоток залежності від ключових поставників та адаптивність виробництва як гнучкість пристосування до змін.

Стратегічні індикатори включають інноваційний індекс як частку доходів від нових продуктів, цифрову зрілість через рівень автоматизації бізнес-процесів та ESG-рейтинг як стійкість до змін у регулюванні екологічних, соціальних та управлінських вимог. Ці показники дозволяють комплексно оцінити поточний стан та перспективи підприємства [6].

Стрес-тестування як ключовий інструмент

Стрес-тестування є критично важливим інструментом для оцінки здатності підприємства продовжувати діяльність в умовах несприятливих

сценаріїв та кризових ситуацій. Операційні стрес-сценарії включають моделювання технологічних збоїв, таких як повна відмова ІТ-інфраструктури протягом 24–72 годин, кадрові кризи через одночасну втрату 30–50% ключових співробітників, та порушення ланцюга постачань через зупинку постачань від основних постачальників протягом 2–4 тижнів.

Фінансові стрес-сценарії охоплюють кризи ліквідності, коли 70–80% дебіторської заборгованості стає простроченою одночасно з вимогою негайного погашення короткострокових кредитів, валютні шоки через різку девальвацію національної валюти на 40–60% для підприємств з валютними зобов'язаннями, та втрату ключових клієнтів через одночасну втрату 2–3 найбільших клієнтів, які формують 40–60% доходів. Зовнішні стрес-сценарії включають регуляторні зміни, природні катастрофи, кібератаки та каскадні кризи, коли декілька ризиків реалізуються одночасно [7].

Застосування індексу Херфіндаля

Використання індексу Херфіндаля в аудиті безперервності діяльності забезпечує об'єктивну кількісну оцінку концентраційних ризиків. Аналіз клієнтської бази через розрахунок індексу для структури доходів від різних клієнтів виявляє критичну залежність від окремих замовників, при цьому високий індекс понад 2,500 сигналізує про ризик значних втрат при втраті одного-двох великих клієнтів. Аналіз постачальників застосовується для оцінки залежності від постачальників критичних ресурсів, де висока концентрація закупівель у одного-двох постачальників створює вразливість до перебоїв постачань.

Географічна концентрація ризиків оцінюється через індекс для концентрації операцій, активів або ринків збуту в певних географічних регіонах, що збільшує вразливість до локальних ризиків. Аналіз продуктового портфеля через індекс для структури доходів від різних продуктів виявляє ризики при зміні ринкової кон'юнктури, а оцінка джерел фінансування допомагає виявити залежність від окремих джерел фінансування.

Цифрова трансформація аудиту

Сучасні тенденції цифрової трансформації аудиту включають використання передових аналітичних інструментів для обробки великих обсягів даних, автоматизацію процедур оцінки ризиків з використанням алгоритмів машинного навчання, впровадження систем безперервного моніторингу показників та інтеграцію штучного інтелекту в процеси аналізу та прогнозування. ESG-інтеграція означає, що екологічні, соціальні та управлінські фактори все більше впливають на оцінку безперервності діяльності, оскільки кліматичні ризики, соціальна відповідальність та якість корпоративного управління стають критичними елементами аналізу [8].

Для аудиторів рекомендується розвивати компетенції через поглиблення знань з макроекономіки, політичного аналізу та кризового менеджменту, застосовувати міждисциплінарний підхід із залученням експертів різних галузей, а також постійно навчатися та відстежувати нові

методології і практичні кейси. Для менеджменту підприємств важливо бути проактивними через регулярну самооцінку стійкості бізнесу, забезпечувати прозорість у спілкуванні з аудитором щодо ризиків та викликів, а також інтегрувати результати аудиту в стратегічне планування та прийняття управлінських рішень.

Для регуляторів необхідно адаптувати професійні стандарти з урахуванням специфіки кризових умов, надавати методичну підтримку через розробку практичних рекомендацій для різних галузей економіки, а також координувати зусилля на міжнародному рівні для гармонізації підходів з глобальними практиками.

Висновки

Аудит безперервності діяльності кардинально трансформується під впливом сучасних викликів. Основні принципи нового підходу включають багатосценарний аналіз замість простої відповіді “так/ні”, поєднання кількісних і якісних показників, врахування нових типів ризиків, включаючи геополітичні та ESG, постійний моніторинг замість разової оцінки та міждисциплінарний підхід до аналізу.

Перспективи розвитку пов'язані з подальшим впровадженням штучного інтелекту, big data аналітики та ESG-інтеграції. Професійна спільнота має бути готовою до постійної адаптації та вдосконалення підходів в умовах динамічного бізнес-середовища. Успішна імплементація цих підходів вимагає від аудиторської професії підвищення кваліфікації, інвестицій у технології та тісної співпраці з іншими професійними спільнотами.

Список використаних джерел:

1. International Auditing and Assurance Standards Board. (2019). *International Standard on Auditing 570 (Revised): Going Concern*. IFAC.
2. Carson, E., Fargher, N. L., Geiger, M. A., Lennox, C. S., Raghunandan, K., & Willekens, M. (2013). Audit reporting for going-concern uncertainty: A research synthesis. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 32(sp1), 353–384.
3. Geiger, M. A., Raghunandan, K., & Rama, D. V. (2005). Recent changes in the association between bankruptcies and prior audit opinions. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 24(1), 21–35.
4. Jorion, P. (2006). *Value at risk: the new benchmark for managing financial risk*. McGraw-Hill Professional.
5. Kaplan, R. S., & Norton, D. P. (1996). *The balanced scorecard: translating strategy into action*. Harvard Business Press.
6. Manita, R., Elommal, N., Baudier, P., & Hikkerova, L. (2020). The digital transformation of external audit and its impact on corporate governance. *Technological Forecasting and Social Change*, 150, 119751.

7. Sheffi, Y., & Rice Jr, J. B. (2005). A supply chain view of the resilient enterprise. *MIT Sloan Management Review*, 47(1), 41-48.

8. Friede, G., Busch, T., & Bassen, A. (2015). ESG and financial performance: aggregated evidence from more than 2000 empirical studies. *Journal of Sustainable Finance & Investment*, 5(4), 210-233.

Михайловський І. О., студент 4 курсу

Назаренко Т., к.е.н.,

доцент кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку

Державного університету “Житомирська політехніка” (м. Житомир)

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗБИТКІВ ВІД ВІЙНИ

Через повномасштабне вторгнення Російської Федерації українські підприємства, внаслідок бойових дій та ракетних обстрілів зазнали та продовжують зазнавати великих втрат. Зупиняються виробничі процеси та ланцюги постачання, знищуються та пошкоджуються основні засоби, а найгірше це те, що під постійною загрозою опиняються й людські життя. За даними дослідження Європейської Бізнес Асоціації в 2022 році 20% опитаних українських підприємств оцінили свої збитки на більш ніж 100 тисяч доларів США й тільки 5% зазначили про відсутність втрат. При цьому 22% респондентів інформують про втрати майна чи активів безпосередньо внаслідок бойових дій [2]. Відповідно в компанії виникає потреба правильно й згідно із законодавством визначити шкоду, обсяг збитків й упущеної вигоди. Дане питання регулює наказ «Про затвердження Методики визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку зі збройною агресією Російської Федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності», затверджений від 18.10.2022 року [3].

Війна також вплинула й на проведення аудиту компаній. Окрім стандартних аудиторських процедур додатково для українських підприємств проводиться оцінка ризику «Going concern» або принцип безперервності діяльності, під час якої вивчаються фінансові показники компанії та проводиться опитування керівництва. За результатами цих досліджень визначається прогноз чи може компанія продовжувати свою діяльність щонайменше 12 місяців з дати балансу. Даний принцип визначається та регулюється у низці стандартів МСФЗ (Міжнародні стандарти фінансової звітності). Також, якщо в підприємства виникнули втрати внаслідок збройною агресією РФ аудиторська команда перевіряє первинні документи та бухгалтерський облік даних втрат на предмет достовірності та правильності відображення. Особлива увага приділяються активам, переважно основним засобам, що перебувають на тимчасово окупованій території та/або на території ведення бойових дій.

Підприємства зобов'язанні проводити інвентаризацію таких активів тоді, коли стане можливим забезпечити безпечний та безперешкодний доступ уповноважених осіб.

Щодо безпосереднього проведення оцінки збитків від війни, то в цьому може допомогти залучення зовнішнього аудиту. Аудиторські фірми експертно володіють розумінням українських та міжнародних стандартів, таких як МСФЗ та П(С)БО (Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку) та надають професійну думку у визначенні та оцінці втрат, спричинених агресією Російської Федерації з метою їх подальшого відшкодування.

Згідно законодавству оцінці підлягають наступні види втрат бізнесу [4]:

- збитки внаслідок знищення або пошкодження майна;
- упущена вигода від неможливості або перешкод у провадженні господарської діяльності;
- втрати від неоплачених товарів, робіт і послуг.

Аудиторська команда може допомогти зібрати усю необхідну доказову базу, яка необхідна для проведення суду щодо компенсацій завданих збитків та забезпечити запобігання недооцінки сум нанесених втрат.

Наразі в Україні існує декілька джерел компенсації щодо збитків від збройної агресії Російської Федерації, а саме [4]:

- Репарації (малоймовірно, практично немає прецедентів);
- Конфіскація активів РФ (найбільш ймовірний сценарій);
- Отримання доходів від заморожених активів РФ (даний метод наразі в процесі опрацювання);
- Відсоток з надходжень, отриманих від експорту нафти на нафтопродуктів (малоймовірно, проте, є прецедент – агресія Іраку проти Кувейту).

Таким чином, у сучасних умовах війни питання проведення оцінки збитків від війни є дуже важливою та актуальною темою для українських підприємств. Компанії змушені не тільки фіксувати завдану шкоду, а й робити це згідно із чинним законодавством та стандартів бухгалтерського обліку. Разом із тим зросла роль аудиту підприємств. Тепер додатково включаються нові етапи перевірки, зокрема щодо принципу безперервності діяльності та достовірності обліку збитків та втрат від збройної агресії РФ. Оцінка збитків від війни потребує комплексного підходу, що вимагає аналізу первинних документів, проведення інвентаризацій, а також залучення зовнішніх експертів, зокрема аудиторських фірм. Беручи до уваги поточну ситуацію, дана тема залишається актуальною та потребує подальшого дослідження та вивчення.

Список використаних джерел:

1. BDO Україна / Міжнародна аудиторська компанія [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.bdo.ua/uk-ua/services-2/consulting/valuation-practice/war-damage-assessment>

2. ЕВА / Кожен п'ятий МСБ повідомляє про втрати від війни більше 100 тис. доларів [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https:// eba.com. ua/kozhen-p-yatyj-msb-povidomlyaye-pro-vtraty-vid-vijny-bilshe-100-tys-dolariv/](https://eba.com.ua/kozhen-p-yatyj-msb-povidomlyaye-pro-vtraty-vid-vijny-bilshe-100-tys-dolariv/)

3. Про затвердження Методики визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності : Наказ Всі міжнар. док. від 18.10.2022 № 3904/1223 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1522-22#Text>

4. Оцінка збитків та упущеної вигоди внаслідок бойових дій – Kreston Ukraine / Kreston Ukraine [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://kreston.ua/nezalezhna-ocinka/otsinka-zbytkiv-ta-upushchenoi-vyhody-vnaslidok-boyovykh-diy/>

5. Списання знищеного, зіпсованого майна під час війни: чи визнають витрати? / «Дебет-Кредит». Бухгалтерські новини [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://news.dtki.ua/accounting/individual-transactions/76454-spisannia-znishhenogo-zipsovanogo-maina-pid-cas-viini-ci-viznaiut-vitrati>

Нежид Ю. С., PhD, старший науковий співробітник відділу обліку та оподаткування ННЦ «Інститут аграрної економіки» (м. Київ), науковий співробітник ТДВ «Інститут обліку і фінансів» (м. Київ)

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В АУДИТІ: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОФЕСІЇ АУДИТОРА

Стрімкий розвиток цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту та автоматизації, докорінно трансформує аудит, підвищуючи ефективність, точність і швидкість перевірок. Завдяки цим технологіям стає можливим оперативне опрацювання великих обсягів даних, виявлення ризиків і аномалій, а також автоматизація рутинних процесів, що дає змогу аудиторам зосередитися на більш складних аналітичних завданнях.

На думку В. Жука, О. Канцурова та К. Мельник розширення змістовності теорії аудиту є об'єктивним процесом на який впливає цифрова економіка, яка, своєю чергою, змінює предметну функціональність аудиторської діяльності. Науковці вважають, що «у недалекому майбутньому ІТ-знання і навички увійдуть у предметну функціональність більшості аудиторів та будуть одними з визначальних в освітніх модулях їх підготовки» [1, с. 27]. Це свідчить про необхідність адаптації аудиторської професії до сучасних реалій, де знання в сфері інформаційних технологій стане основою для забезпечення високої якості аудиторських послуг та ефективного виконання завдань в умовах цифровізації.

Одним із найбільш перспективних напрямів розвитку є впровадження штучного інтелекту (далі –ШІ), який має потенціал значно змінити підходи до проведення аудиторських перевірок. Науковці Н. Здирко, Т. Мулик та Я. Мулик

штучний інтелект визначають, як технологію, яка дозволяє комп'ютерам виконувати завдання, які зазвичай потребують людського інтелекту, такі як навчання, розпізнавання образів, прийняття рішень тощо [2, с. 41].

Застосування ШІ в аудиті відкриває широкі можливості для автоматизації рутинних процесів, підвищення точності аналізу фінансової інформації та оптимізації взаємодії з клієнтами. Однак інтеграція таких технологій супроводжується низкою викликів, серед яких – етичні аспекти, питання професійної відповідальності та забезпечення безпеки даних. У цьому контексті особливої актуальності набуває концепція Індустрії 5.0, яка передбачає гармонійне поєднання людського інтелекту та цифрових технологій, спрямоване на створення більш гнучких, адаптивних і ціннісно-орієнтованих підходів до роботи. Відтак виникає потреба не лише в осмисленні того, як ШІ трансформує саму сутність аудиторської діяльності, а й у переосмисленні ролі професіонала в цій сфері – як носія критичного мислення та етичної відповідальності в умовах стрімкої цифрової трансформації.

Низкою зарубіжних науковців визначено, що інтеграція штучного інтелекту в аудиторські практики не лише є технологічним розвитком, а й суттєвим парадигматичним зсувом у галузях бухгалтерії та фінансового управління, що змінює традиційні підходи до виконання аудиторських завдань, зокрема шляхом покращення аудиторських процесів, оцінки ризиків, тестування транзакцій, аналітики та підготовки робочих документів для підвищення точності та відповідності вимогам [3–4]. Інтенсивне впровадження ШІ в аудиторську діяльність зумовлює якісні зміни в структурі, змісті та підходах до виконання аудиторських функцій. Традиційна модель аудиту, що передбачає ручний аналіз документації, вибіркове тестування та значну частку суб'єктивного професійного судження, поступово трансформується у напрямі використання інтелектуальних цифрових рішень. Це обумовлює перехід від механічних до аналітично-орієнтованих форм аудиту, в яких провідну роль відіграє здатність аудитора інтерпретувати результати, отримані за допомогою алгоритмів ШІ, та приймати обґрунтовані професійні рішення.

Зважаючи на вищезазначене, доцільним є узагальнення ключових переваг і недоліків впровадження штучного інтелекту в аудиті (табл. 1).

Таблиця 1

**Переваги та недоліки впровадження штучного інтелекту
в аудиторській діяльності**

Переваги		Недоліки	
Підвищення ефективності	ШІ автоматизує рутинні завдання, що дозволяє аудиторам зосередитися на більш стратегічних аспектах роботи	Залежність від технологій	Висока залежність від технологічних систем може призвести до втрати контролю в разі технічних збоїв або помилок

Закінчення таблиці 1

Точність та достовірність	ШІ забезпечує більш точний та об'єктивний аналіз даних, уникнення людських помилок та забезпечення більш надійних результатів аудиторських перевірок	Складність інтеграції	Впровадження нових технологій ШІ є трудомістким та вимагає значних зусиль для інтеграції з існуючими аудиторськими процесами та системами
Оперативність у виявленні ризиків	ШІ може в реальному часі виявляти відхилення, шахрайські дії та потенційні ризики	Проблеми етики та прозорості	Алгоритми ШІ не завжди є прозорими, що ускладнює перевірку джерел рішень та може створювати ризики для незалежності аудиту
Обробка великих обсягів даних (Big Data)	ШІ здатен аналізувати масиви неструктурованих даних, що розширює можливості в оцінці фінансових і нефінансових показників	Витіснення частини професійних функцій	Автоматизація деяких процесів може зменшити потребу в традиційних навичках аудитора, що викликає побоювання щодо майбутнього професії
Безперервне навчання та адаптація	Алгоритми ШІ можуть вдосконалюватися з часом на основі накопиченого досвіду, підвищуючи якість аудиту	Потреба в нових навичках	Аудитори повинні опановувати нові технічні знання, що потребує часу, ресурсів та змін у системі підготовки кадрів

Джерело: сформовано автором на основі [4].

Проведений аналіз свідчить, що впровадження штучного інтелекту в аудиті є двоаспектним явищем: з одного боку, воно відкриває широкі можливості для автоматизації процесів, підвищення точності, швидкості та ефективності аудиторських процедур; з іншого – породжує нові ризики, пов'язані з етикою, прозорістю алгоритмів, безпекою даних та зміною професійної ролі аудитора. Це зумовлює необхідність формування нової парадигми аудиторської діяльності, що ґрунтується на синергії людського інтелекту та цифрових технологій, а також передбачає оновлення підходів до підготовки фахівців, професійного регулювання та етичних стандартів.

У контексті трансформації аудиторської діяльності важливим стає не лише технічне впровадження ШІ-рішень, але й усвідомлення змістових змін у ролі аудитора, який більше не є лише перевіряльником звітності, а стає аналітиком, інтерпретатором даних та стратегічним консультантом.

З огляду на це у майбутньому ключовими компетенціями аудитора будуть не лише знання в галузі обліку й фінансів, а й навички роботи з алгоритмами штучного інтелекту, розуміння принципів їх функціонування, здатність інтерпретувати результати аналізу даних та виявляти потенційні ризики, які не завжди є очевидними на основі традиційних підходів. Це вимагає міждисциплінарного підходу до підготовки аудиторів, орієнтованого на

поєднання економічної, технічної та аналітичної освіти. Зокрема, сучасний аудитор має володіти базовими знаннями з галузі *data science* (наука про дані), розуміти структуру й логіку побудови алгоритмів машинного навчання, а також принципи роботи з великими обсягами даних (*Big Data*). Важливим є вміння оцінити надійність джерел даних, виявити можливі викривлення алгоритмічних рішень, а також забезпечити відповідність результатів аналізу вимогам чинних стандартів аудиту та регуляторного середовища.

У цьому контексті все більшої актуальності набувають *soft skills*, зокрема інтегроване мислення, етична свідомість, адаптивність до змін, комунікаційні навички та здатність працювати в мультидисциплінарних командах. Аудитор має не лише технічно «читати» дані, а й формулювати обґрунтовані висновки, здатні впливати на стратегічні рішення бізнесу, водночас дотримуючись принципів доброчесності, незалежності та об'єктивності.

Крім того, важливим завданням є адаптація нормативно-правового регулювання до нових умов, що включає оновлення стандартів аудиту з урахуванням цифрових інструментів, а також чітке визначення меж відповідальності за результати, отримані із застосуванням штучного інтелекту. Це також передбачає розробку прозорих правил щодо роботи алгоритмів, управління ризиками кібербезпеки та забезпечення збереження конфіденційності даних.

Не менш важливою залишається проблема довіри користувачів до аудиторських висновків, сформованих із використанням ШІ. Така довіра є критично важливою для збереження авторитету аудиторської професії в умовах цифрової трансформації. Сама по собі технічна досконалість алгоритмів є недостатньою – користувачі очікують прозорості, обґрунтованості та наявності людського контролю над процесом прийняття рішень.

Для зміцнення цієї довіри необхідно створити ефективну систему верифікації результатів, отриманих за допомогою ШІ, яка б дозволяла не лише підтверджувати правильність обробки даних, а й забезпечувала можливість ретроспективного аналізу логіки роботи алгоритмів. Це особливо актуально в умовах, коли результати, сформовані штучним інтелектом, мають істотний вплив на фінансову звітність або управлінські рішення.

Окрім технічного забезпечення, вирішальне значення має дотримання високих стандартів професійної етики, зокрема незалежності суджень аудитора, об'єктивності та конфіденційності. Аудитор повинен не лише розуміти можливості й обмеження алгоритмів, а й нести професійну відповідальність за остаточні висновки, ухвалені на основі їх використання. У зв'язку з цим особливої ваги набуває оновлення професійних стандартів та впровадження механізмів зовнішнього контролю, які враховують використання новітніх технологій. Лише за умов прозорості взаємодії між технологічними рішеннями, професійними навичками аудитора та очікуваннями користувачів можна сформувати нову модель довіри у сфері аудиту.

Таким чином, впровадження ШІ в аудиторську діяльність є не просто технологічним трендом, а системним чинником трансформації всієї

екосистеми аудиту. Цей процес супроводжується не лише зміною інструментарію, а й сутнісними перетвореннями в змісті професії, підготовці кадрів, етичних нормах і стандартах. Тому стратегічним завданням є формування цілісної моделі співіснування людського та штучного інтелекту в аудиті, що ґрунтується на принципах надійності, етичності, адаптивності та сталого професійного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Жук В., Канцуров О., Мельник К. Концептуальні основи аудиторського забезпечення сталого розвитку сільських територій: монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2021. 176 с.
2. Здирко Н. Г., Мулик Т. О., Мулик Я. І. Використання штучного інтелекту в аудиторській діяльності: переваги і виклики. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2024. № 3 (69). С. 39–53.
3. Diogo L., Malheiro L., Reis J. Artificial Intelligence in Auditing: A Conceptual Framework for Auditing Practices. *Administrative Sciences*. 2024. № 14. DOI: <https://doi.org/10.3390/admsci14100238> (date of access: 12.05.2025).
4. Munoko I., Brown-Liburd H. L., Vasarhelyi M. The Ethical Implications of Using Artificial Intelligence in Auditing. *Journal of Business Ethics*. 2020. Vol. 167, no. 2. P. 209–234. URL: <https://doi.org/10.1007/s10551-019-04407-1> (date of access: 12.05.2025).
5. Використання технологій на основі штучного інтелекту в аудиті. *Офіційний сайт Kreston Ukraine*. URL: <https://kreston.ua/vykorystannia-tekhnologiy-na-osnovi-shtuchnoho-intelektu-v-audyti/> (дата звернення: 12.05.2025).

Одношевна О., к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку, оподаткування та
управління фінансово-економічною безпекою
Дніпровський державний аграрно-економічний університет (Дніпро)

ГАРМОНІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ АУДИТУ З ВИМОГАМИ ЄС: НОВІ ОРІЄНТИРИ ЯКОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ

У контексті глобалізації економіки та зростання ролі міжнародних ринків капіталу значення аудиту як інструменту підвищення довіри до фінансової звітності невіддільно зростає. З метою уніфікації вимог до якості аудиторських послуг та забезпечення порівнюваності результатів аудиту в різних країнах світу були розроблені Міжнародні стандарти аудиту (МСА), що є основою для проведення незалежної аудиторської перевірки. Водночас країни Європейського Союзу (ЄС) дотримуються власних регуляторних вимог, закріплених на рівні директив і регламентів, які деталізують підходи до забезпечення якості аудиторських послуг. Це

створює потребу в гармонізації підходів між МСА та нормами ЄС, особливо для країн, які перебувають на шляху євроінтеграції.

Під гармонізацією у цьому контексті слід розуміти узгодження принципів, процедур і вимог, що містяться у МСА, з нормами європейського аудиторського законодавства, насамперед Директивою 2014/56/ЄС та Регламентом (ЄС) № 537/2014. Ці документи посилюють регуляторний вплив на аудиторську діяльність, акцентуючи увагу на якості послуг, прозорості, посиленні незалежності аудитора та захисті інтересів користувачів фінансової звітності.

Серед ключових напрямів гармонізації слід виокремити – посилення контролю якості аудиторських послуг: Вимоги ЄС зобов'язують аудиторські фірми впроваджувати внутрішні системи контролю якості, що відповідають Міжнародному стандарту контролю якості (ISQC 1, наразі оновлений як ISQM 1 та ISQM 2). Ці стандарти визначають обов'язкові компоненти системи якості, серед яких — лідерство, управління ризиками, контроль людських ресурсів, етичні вимоги та моніторинг.

Слід звернути увагу на регулювання діяльності аудиторів суб'єктів публічного інтересу (PIEs): Регламент (ЄС) № 537/2014 вводить специфічні вимоги для аудиту таких компаній, зокрема щодо звітності перед наглядовими органами, обов'язкової ротації аудиторських фірм (максимум 10 років з можливістю продовження до 20 за результатами тендеру), обмежень на надання супутніх послуг тощо.

Також важливим є розширення вимог до звітності аудитора: Європейське законодавство передбачає поглиблену звітність, зокрема вимогу формування докладного аудиторського звіту до аудиторського комітету, що доповнює стандартний аудиторський висновок. МСА також передбачають запровадження ключових питань аудиту (KAMs), що дозволяє акцентувати увагу користувача на найбільш значущих аспектах перевірки.

Підвищення вимог до професійної етики та незалежності: І МСА, і ЄС вимагають дотримання високих стандартів незалежності аудитора, проте європейські регуляції є дещо жорсткішими — наприклад, у питанні обмеження послуг, що не пов'язані з аудитом, і у вимогах до розкриття потенційних конфліктів інтересів.

Для країн-кандидатів на вступ до ЄС, зокрема України, гармонізація стандартів аудиту з європейськими вимогами є не лише нормативною вимогою, але й інструментом посилення довіри іноземних інвесторів, міжнародних фінансових інституцій та донорів. З 2018 року в Україні законодавчо закріплено використання МСА як обов'язкової бази для аудиту. Однак на практиці спостерігаються виклики, пов'язані з недостатнім рівнем підготовки аудиторів до роботи з оновленими стандартами, нерозвиненістю інфраструктури контролю якості, обмеженістю ресурсів малих і середніх аудиторських фірм.

Додатковим викликом є потреба у синхронізації дій професійних організацій, Ради з нагляду за аудиторською діяльністю та Міністерства

фінансів у частині реалізації політики у сфері аудиту. Одним із ключових завдань є забезпечення ефективної роботи системи зовнішнього контролю якості, що має відповідати вимогам ЄС та водночас бути дієвою і адаптованою до умов національного ринку.

Гармонізація стандартів також відкриває перспективи для трансформації аудиторської професії: підвищення вимог до безперервного професійного розвитку, запровадження сучасних цифрових інструментів аудиту, формування нової культури професійної відповідальності. Вона створює умови для розвитку партнерств між аудиторськими фірмами в межах ЄС, що особливо важливо для українських компаній у період післявоєнного економічного відновлення.

Отже, процес гармонізації МСА з вимогами ЄС є не лише технічною адаптацією стандартів, а й складовою більш широкого процесу інституційного зближення, що включає реформування регулювання, посилення ролі незалежного нагляду, розвиток професійної спільноти та адаптацію аудиторської практики до вимог міжнародного середовища. Така гармонізація сприяє зміцненню довіри до аудиту, підвищенню конкурентоспроможності аудиторських послуг та формуванню інтегрованого європейського ринку фінансового контролю.

Список використаних джерел:

1. Болдуєв М. В., Болдуєва О. В., Лищенко О. Г. Дефініція аудиторських доказів у контексті забезпечення юридичної вірогідності. Економіка та держава, 2022, 1: 23–27.

2. Бондаренко, Ольга, Матвєєва, Ольга, Руденко Лілія. Організація і методологія проведення аудиту основних засобів та шляхи його вдосконалення. Економіка та суспільство, 2021, 24.

3. Директива 2006/43/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 17 травня 2006 року про обов'язковий аудит річних звітів та консолідованих звітів, що вносить зміни до Директив Ради 78/660/ЄЕС та 83/349/ЄЕС та скасовує Директиву Ради 84/253/ЄЕС. (2006). Офіційний вісник Європейського Союзу, L 157, 87–107.

Проданчук М. А., д.е.н.,
професор ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН України

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АУДИТУ: ЦИФРОВІ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ

У ХХІ ст. цифрова трансформація бізнес-процесів кардинально змінила способи ведення обліку, управління та взаємодії між суб'єктами господарювання. Усе активніше впроваджуються ERP-системи, хмарні сервіси, великі масиви даних (Big Data) та технології штучного інтелекту (ШІ), що раніше розглядалися як інновації, а нині стали повсякденною реальністю. У такому середовищі аудиторська діяльність не може

залишатися осторонь глобальних цифрових змін. Традиційні підходи до аудиту зазнають суттєвих трансформацій. Перехід від паперових носіїв до електронних систем обліку, автоматизація фінансових процесів, поширення цифрових слідів та використання інструментів аналітики змінюють не лише інструментарій аудитора, а й саму концепцію аудиторської перевірки. Аудитори працюють із великими обсягами даних, які необхідно обробляти швидко, точно й аналітично.

У нових умовах актуалізується потреба у впровадженні сучасних технологічних рішень, зокрема автоматизованих систем аналітики, інструментів візуалізації даних та алгоритмів машинного навчання. Водночас від фахівців вимагається новий рівень професійних компетентностей – поєднання знань у сфері фінансів, обліку, аудиту та інформаційних технологій. Цифровізація господарської діяльності підприємств спричинила значну трансформацію традиційних підходів до аудиту. У класичній аудиторській практиці основними інструментами були ручні перевірки документації та вибірккові аудиторські перевірки, що здебільшого залежали від професійного судження аудитора. Однак із розвитком цифрових технологій та автоматизації бізнес-процесів аудитори сьогодні мають справу з величезними обсягами цифрових даних, що зберігаються в облікових системах, хмарних середовищах і автоматизованих бізнес-процесах.

У таких умовах, замість аналізу окремих вибірок паперових документів, нині актуальним є повний аналіз даних, сформованих в електронних системах обліку підприємств. Це дозволяє аудиторам забезпечити більш точну і швидку перевірку фінансової звітності та операцій. Таким чином, сучасні аудиторські процедури значно відрізняються від традиційних підходів і вимагають нових інструментів і підходів для ефективної роботи.

Отже, для подальшого розвитку цифрових технологій в аналізі та аудиті необхідно фокусуватися на інтеграції інноваційних інтелектуальних технологій у програмне забезпечення, що дозволить забезпечити більш точні, швидкі та адаптовані до змін умов бізнесу інструменти для проведення аудиторських перевірок і підвищить ефективність управлінських рішень.

Традиційні методи аудиту зосереджувалися на вибіркового аналізі документів і значною мірою залежали від людського фактору. Аудитори ретельно перевіряли фінансові документи, зважаючи на обмежену кількість вибірок, що могли бути оброблені вручну. Сучасний підхід, завдяки застосуванню цифрових інструментів, зосереджений на аналітичних платформах, які дозволяють обробляти великі обсяги даних та проводити більш детальний аналіз. Цифровізація дозволяє аудиторам не лише перевіряти окремі документи, а й аналізувати всі транзакції підприємства в реальному часі. Це значно підвищує точність оцінки

фінансової звітності та дозволяє виявляти можливі порушення та ризики на ранніх етапах.

Важливою складовою сучасного аудиту є використання спеціалізованих програмних продуктів, які формують якісну інформаційну базу для подальшого аналізу та перевірки. Ці рішення забезпечують структуровану, стандартизовану й оперативно доступну інформацію, що слугує основою для ефективного аудиторського дослідження. Серед численних програмних продуктів, що використовуються в аудиторській практиці для аналізу та аудиту, особливо важливими є інструменти, що допомагають ефективно організувати перевірки та обробку даних. До таких програм належать:

- Парус – програма для аналізу, яка адаптується під управлінські запити керівництва підприємства, забезпечуючи гнучкість і можливість налаштування під конкретні потреби користувачів.
- Asset Panda – мобільний застосунок для аудиту активів, що дозволяє відстежувати пристрої та створювати взаємозалежності між ними, забезпечуючи зручність і мобільність у процесі аудиту.
- AIS – Accounting Information System – система для оцінки, аналізу та прогнозування доходів і прибутків підприємства, допомагаючи аудиторам формувати фінансові висновки на основі актуальної інформації.
- Suralink – інструмент для полегшення процесу аудиту, що автоматизує список запитів і покращує управління документацією, сприяючи більш ефективній взаємодії з клієнтами.
- Tableau – програма для аналізу великих обсягів даних та візуалізації, що допомагає аудиторам швидко створювати звіти, діаграми та графіки для прийняття обґрунтованих рішень.
- AuditBoard – хмарне рішення для управління ризиками та трансформації аудиту, що забезпечує дотримання нормативних стандартів та підвищує ефективність процесу.

Особливо важливим інструментом є програмне забезпечення «1С:Аудит-Контроль (+) для України», яке належить до класу ERP-систем (Enterprise Resource Planning – системи планування ресурсів). Це програмне забезпечення орієнтоване на автоматизацію бізнес-процесів аудиторських організацій та зниження негативного впливу людського фактору під час обробки робочої документації. Завдяки гнучкості, високій адаптивності та здатності працювати з великими обсягами даних, «1С:Аудит-Контроль (+)» забезпечує ефективне управління інформацією та аудиторськими процесами.

Одним із ключових напрямів цифрової трансформації аудиту є безперервний аудит (continuous auditing), який значно підвищує ефективність моніторингу фінансових операцій та зменшує ризики помилок чи порушень. Завдяки інтеграції з обліковими системами підприємств аудитори отримують можливість здійснювати моніторинг

операцій у реальному часі, що дозволяє оперативно виявляти порушення та підвищує превентивну функцію аудиту.

Цифрові технології також відкривають нові можливості для автоматизації ряду процесів, таких як:

- формування аудиторських чек-листів;
- складання попередніх звітів;
- аналіз відхилень від нормативних показників;
- перевірка дотримання внутрішніх регламентів.

Завдяки таким можливостям аудитори можуть проводити детальний аналіз 100% транзакцій в облікових системах, оперативно виявляти аномалії та шахрайські операції, будувати інтерактивні аудиторські дашборди для візуалізації ризиків, а також здійснювати віддалений аудит за допомогою хмарних сервісів та віртуальних середовищ, що значно підвищує ефективність і доступність аудиторських перевірок. Таким чином, цифрові технології не тільки оптимізують аудиторські процедури, але й змінюють роль аудитора в організації. Аудитор стає не лише контролюючим органом, а й аналітичним партнером, який надає стратегічно важливу інформацію для ухвалення бізнес-рішень.

Штучний інтелект (ШІ) є невід’ємною частиною сучасних інновацій у сфері аудиту. Його впровадження дозволяє автоматизувати і спростити багато складних процесів, що знижує витрати та підвищує ефективність. Розвиток технологій ШІ сприяє поліпшенню якості аудиторських перевірок завдяки здатності швидко обробляти великі обсяги даних та виявляти аномалії, які могли б залишитися непоміченими при традиційних методах аудиту.

1. Аналіз великих даних (Big Data) ШІ надає можливість здійснювати аналіз на рівні всіх фінансових операцій, а не лише на вибіркових даних. Це дозволяє аудиторам отримувати точніші та більш надійні результати. Одним із прикладів є система, яку використовує компанія KPMG, яка розробила платформу “KPMG Clar”, що використовує аналітику великих даних для виявлення ризиків у фінансових звітах клієнтів [8].

2. Виявлення аномалій та шахрайства (fraud detection) Завдяки застосуванню алгоритмів машинного навчання, які здатні розпізнавати нестандартні патерни, ШІ дозволяє ефективно виявляти потенційні випадки шахрайства або помилки в звітності. Один з прикладів – впровадження компанією Deloitte інструментів на основі ШІ для моніторингу транзакцій в режимі реального часу, що дозволяє оперативно виявляти аномалії [9].

3. Автоматизація рутинних завдань Аудитори можуть використовувати ШІ для автоматизації рутинних перевірок і тестувань, таких як аналіз відповідності рахунків-фактур або перевірка правильності обліку. Наприклад, компанія EY [10] розробила технологію, яка дозволяє автоматично аналізувати транзакції та відповідність стандартам обліку, що значно скорочує час на виконання перевірок [10].

Прогнозами експертів передбачається, що ШІ продовжить свою еволюцію, і в найближчому майбутньому технології машинного навчання та глибокого навчання, які стоять за більш складними алгоритмами, будуть активно використовуватися для створення більш досконалих інструментів для аудиторів.

1. Машинне навчання для глибокого аналізу даних У майбутньому ШІ зможе прогнозувати не тільки ризики, а й можливі фінансові зміни на основі аналізу історичних даних. Окремі платформи вже розробляються для цього, наприклад, інструменти, що інтегрують алгоритми прогнозування для аналізу фінансових результатів на кілька років уперед [11].

2. Зниження людських помилок і покращання точності. Одним із головних переваг ШІ є його здатність знижувати ймовірність людських помилок, що важливо в умовах складної фінансової звітності. Дослідження показують, що алгоритми машинного навчання значно підвищують точність аудиторських перевірок, оскільки забезпечують постійний моніторинг і оцінку фінансових даних [12].

3. Розвиток блокчейн-технологій у поєднанні з ШІ Вже зараз на ринку є приклади інтеграції блокчейну з ШІ для покращання прозорості фінансових операцій. Ці технології дозволяють не лише автоматизувати перевірку операцій, але й забезпечувати їх безпеку та доступність для всіх зацікавлених сторін. Очікується, що в майбутньому це дозволить зменшити потребу в традиційних аудиторських перевірках, оскільки всі транзакції будуть зафіксовані на блокчейні і перевірка їх буде здійснюватися автоматично [13].

Незважаючи на перспективи, використання ШІ в аудиті пов'язане з кількома викликами. Одним з них є захист даних та конфіденційність. Оскільки аудиторські системи працюють з великими обсягами фінансової інформації, необхідно забезпечити високий рівень захисту даних від несанкціонованого доступу. Крім того, для впровадження таких інструментів необхідне навчання спеціалістів, здатних працювати з новими технологіями та інтегрувати їх у повсякденну практику. Штучний інтелект (ШІ) визначає нові горизонти для розвитку аудиторської практики, відкриваючи широкі можливості для автоматизації, аналізу та прогнозування. У найближчому майбутньому ШІ стане основним інструментом у проведенні аудиторських перевірок, оскільки здатний швидко обробляти великі обсяги даних, виявляти аномалії та потенційні шахрайства, що значно покращить точність і надійність результатів.

Перспективи розвитку аудиту з використанням ШІ обіцяють значні зміни в структурі і процесах аудиторської діяльності. Зокрема, впровадження машинного навчання дозволить прогнозувати фінансові тенденції та ризики на основі аналізу історичних даних, що дасть можливість аудиторам отримувати більш точні та своєчасні результати. Алгоритми глибокого навчання будуть активно використовуватися для вдосконалення інструментів виявлення аномалій, дозволяючи автоматично

і в реальному часі відстежувати потенційні фінансові проблеми.

Особливе місце в майбутньому розвитку аудиту посідає інтеграція ІІІ з технологіями блокчейн, що забезпечить ще більшу прозорість та безпеку фінансових операцій. Це може змінити саму суть аудиторських перевірок, зменшуючи потребу в традиційних формах перевірки, оскільки всі транзакції будуть зафіксовані на блокчейні і перевірка буде здійснюватися автоматично через системи ІІІ. Попри значний потенціал, є кілька викликів, зокрема забезпечення конфіденційності та захисту даних, а також необхідність навчання фахівців, здатних працювати з новими технологіями. Однак з огляду на швидкий розвиток інноваційних технологій, можна з упевненістю стверджувати, що ІІІ незабаром стане невід'ємною частиною аудиторської професії, сприяючи її подальшому вдосконаленню та трансформації. Майбутнє аудиту з використанням ІІІ обіцяє більш швидке, точне та ефективне здійснення перевірок, що дозволить аудиторам зосередитися на стратегічних питаннях і підвищити довіру до фінансової звітності.

Список літературних джерел:

1. Овчарик Р. Ю. Аудит на базі комп'ютерних програм: продуктивність, рентабельність та тенденції розвитку. Інтернаука. Серія «Економічні науки». 2017. № 1. С. 68–72. URL: <https://www.internauka.com/uploads/public/15000207225172.pdf>
2. Олійник О. В., Євдокимов В. В. Технологія комп'ютеризації економічного аналізу як окремого виду економічної діяльності. Проблеми та перспективи розвитку банківської системи України. 2010. Вип. 28. С. 263–271. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/54412/5/Oliinyk_Ekonomichna_dialnist.pdf;jsessionid=1271B6FFEE7A46D4E7A0787EDF1A18B7
3. Синькевич Н., Краузе О. Економічний аналіз: перспективи розвитку в умовах діджиталізації економіки. Галицький економічний вісник. 2023. № 2. С. 7–15. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.02.007
4. Хорунжак Н. М. Комп'ютеризація процесу аналізу: проблеми та виклики. Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні : матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 22 травня 2020 р.). Тернопіль : ТНЕУ, 2020. Т. 1. С. 149–151. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/42399/1/Хорунжак.pdf>
5. KPMG. (2023). *KPMG Clara: A platform for the future of auditing*. Retrieved from <https://kpmg.com/ua/uk/home/media/press-releases/2024/09/kpmg-intehruye-ai-u-vlasnu-audytorsku-platformu-kpmg-clara.html>
6. Deloitte. (2022). *AI and fraud detection in auditing*. Deloitte Insights. Retrieved from <https://www2.deloitte.com/global/en/pages/audit/articles/ai-fraud-detection.html>
7. EY (Ernst & Young). (2024). *Automated auditing with AI: The future of audit procedures*. EY Insights. Retrieved from https://www.ey.com/en_gl/audit/innovations-in-audit-with-artificial-intelligence

8. CIMA. (2023). *The future of financial analysis with AI and machine learning*. Chartered Institute of Management Accountants. Retrieved from <https://www.cimaglobal.com>

9. PricewaterhouseCoopers. (2022). *The role of AI in improving audit accuracy*. PwC Research. Retrieved from <https://www.pwc.com/ai-in-audit>

10. Baker Tilly. (2024). *Blockchain and AI in auditing: A new frontier*. Retrieved from <https://www.bakertilly.com>

Приходько І. П., д.держ.упр.,
професор кафедри обліку, оподаткування
та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпровський державний аграрно-економічний університет

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ АУДИТУ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ КОМПЛЕКСІ

В Україні аудит у сфері агровиробництва здійснюють Державна аудиторська служба, Міністерство аграрної політики та інші органи, що проводять перевірки дотримання вимог податкового, земельного та екологічного законодавства, правильності використання бюджетних коштів і дотацій. Аналогічна практика спостерігається і в країнах ЄС: в Італії контролюється використання коштів у рамках Спільної аграрної політики (САР), у Франції Міністерство сільського господарства здійснює нагляд за дотриманням екологічних стандартів та сертифікацій.

Практика Європейського Союзу. На рівні Європейського Союзу діє Регламент (ЄС) № 537/2014 [1], який суттєво посилює вимоги до незалежності аудиторів. Зокрема, у таких країнах, як Німеччина та Франція, законодавчо заборонено одночасне надання аудиторських та консалтингових послуг одному клієнту. Це спрямовано на запобігання конфлікту інтересів та підвищення об'єктивності аудиту.

Крім того, у країнах ЄС запроваджено обов'язкову ротацію аудиторів, яка передбачає зміну аудиторської фірми після певного періоду співпраці (зазвичай 10 років для публічно значущих підприємств) [2]. Така практика спрямована на уникнення надмірно тривалих партнерських відносин, які можуть негативно позначитися на незалежності аудиторської оцінки.

З метою забезпечення високого рівня довіри до аудиторських висновків та посилення ефективності контролю у сфері агропромислового виробництва, доцільним є врахування кращих європейських практик. Досвід таких країн, як Німеччина та Франція, демонструє ефективність системного підходу до регулювання незалежності аудиторської діяльності.

У Німеччині впроваджено:

- обов'язкову ротацію аудиторів;
- жорсткий контроль за поєднанням аудиту та консалтингових послуг;

- підпорядкування служб внутрішнього аудиту незалежній наглядовій раді.

У Франції:

- системи сертифікації екологічних програм перебувають під зовнішнім контролем;

- аудиторські висновки є публічними;

- впроваджено електронні системи моніторингу фінансової звітності.

Зважаючи на зазначене, в Україні актуальним є посилення законодавчого та інституційного регулювання незалежності аудиту, імплементація положень EU Audit Regulation, а також розвиток самоврядних професійних об'єднань аудиторів. Нижче подано систематизовані рекомендації:

1. Законодавчі та нормативні заходи.

1.1. Запровадження правил щодо уникнення конфлікту інтересів:

- заборона одночасного надання аудиторських та консалтингових послуг одному клієнту;

- обов'язкове розкриття наявності родинних, ділових або фінансових зв'язків між аудитором та керівництвом підприємства.

1.2. Обов'язкова ротація аудиторських фірм: встановлення граничного строку співпраці з одним аудитором (наприклад, 5 років) для запобігання залежності.

1.3. Посилення відповідальності за порушення: запровадження адміністративних та кримінальних санкцій за недотримання принципів незалежності аудиту.

2. Внутрішні механізми в агропромислових підприємствах.

2.1. Розвиток незалежної служби внутрішнього аудиту:

- підпорядкування внутрішніх аудиторів безпосередньо наглядовій раді або аудиторському комітету;

- регулярне навчання з етики та принципів незалежності.

2.2. Запровадження антикорупційного контролю:

- механізми анонімного повідомлення про порушення;

- процедури внутрішнього контролю, які унеможливають тиск на аудиторів.

3. Посилення прозорості аудиту.

3.1. Публічне оприлюднення аудиторських висновків: зокрема у випадках, коли підприємства отримують державну підтримку або субсидії.

3.2. Залучення незалежних зовнішніх спостерігачів: наприклад, участь експертів або членів незалежних аудиторських комітетів при розгляді та затвердженні звітності.

4. Підвищення професійної компетентності аудиторів.

4.1. Навчання з етичних питань та стандартів незалежності: обов'язкові тренінги з питань етики, конфлікту інтересів, професійної відповідальності.

4.2. Спеціалізація в аграрному аудиті: розробка програм підвищення кваліфікації з урахуванням специфіки аграрного сектора, екологічних вимог, державного фінансування та субсидування.

Особливості аудиту в агропромисловому секторі України. Аудиторська перевірка в агросекторі має низку специфічних характеристик:

- перевірка дотримання земельного законодавства;
- оцінка коректності бухгалтерського обліку та фінансової звітності;
- аналіз ефективності використання ресурсів та результативності виробництва;
- контроль за цільовим використанням державної підтримки, дотацій і субсидій;
- виявлення екологічних та санітарних ризиків.

Європейські тенденції аудиту в агросекторі. У країнах ЄС спостерігається розширення обсягу аудиторської діяльності:

- акцент на екологічному аудиті, аудиті сталого розвитку та соціальних аспектах;
- використання інструментів big data, моніторингу в реальному часі;
- суворий контроль ефективності використання коштів європейських фондів;
- підвищена увага до прозорості, звітності та відповідальності перед громадськістю.

Запровадження системного підходу до посилення незалежності аудиту в агропромисловому комплексі України є критично важливим кроком на шляху до прозорості, ефективності та стійкого розвитку галузі. Поєднання законодавчих реформ, інституційних змін та професійної підготовки забезпечить підвищення довіри до аудиторських інститутів, ефективніший контроль за використанням державних ресурсів і відповідність європейським стандартам управління.

Список використаних джерел:

1. Regulation – 537/2014 - EN - EUR-Lex. *EUR-Lex – Access to European Union law – choose your language*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2014/537/oj/eng> (date of access: 21.05.2025).

2. Обов’язкова ротація аудиторів не впливає на якість аудиту – Юридична газета. *Юридична газета – онлайн версія*. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/obovyazkova-rotaciya-auditoriv-ne-vplivae-na-yakist-auditu.html> (дата звернення: 21.05.2025).

Радіонова Н. Й., д.е.н., професор, проректор Бориспільського інституту муніципального менеджменту при МАУП, (м. Бориспіль)

ЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ПРОФЕСІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ДЛЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ СТАНДАРТІВ АУДИТУ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах глобалізації та постійного розвитку фінансових ринків якість аудиторських послуг набуває особливого значення. Вдосконалення стандартів аудиту є необхідною умовою забезпечення прозорості, достовірності та об’єктивності фінансової інформації. Статтею

13 Закону України “Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність” передбачено, що аудитори та суб’єкти аудиторської діяльності мають провадити аудиторську діяльність відповідно до міжнародних стандартів аудиту [3]. Основним органом регулювання питань обліку в Україні є Міністерство фінансів України, основними завданням якого є забезпечення формування та реалізація державної політики у контролі, бухгалтерського обліку та аудиту [4].

Важливу роль у процесі удосконалення аудиторської діяльності шляхом підвищення ефективності через стандартизацію та підвищення контролю якості професійної практики аудиторів відіграють професійні організації, роль яких полягає у вдосконаленні, гармонізації та лібералізації практики проведення аудиту, а також підвищення системи контролю якості аудиторських послуг. Серед основних вітчизняних громадських професійних організацій бухгалтерів й аудиторів слід зазначити: Федерацію професійних бухгалтерів і аудиторів України (ФПБАУ), Українську асоціацію сертифікованих бухгалтерів і аудиторів (УАСБА), Федерацію аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України (ФАБФ АПКУ) [1, с. 103]. Члени зазначених професійних організацій входять до складу Методологічної ради з бухгалтерського обліку, яка функціонує при Міністерстві фінансів України, приймаючи безпосередню участь у підготовці проєктів законодавчих і нормативних актів у сфері бухгалтерського обліку й аудиту.

Євроінтеграційні процеси, які відбуваються в Україні передбачають співпрацю та впровадження передового досвіду міжнародних професійних організацій. На сферу бухгалтерського обліку й обов’язкового аудиту на світовому та регіональному рівнях впливають різні міжнародні організації (рис. 1).

Отже, до сфер діяльності професійних організацій, які впливають на облікові й аудиторські процеси відносяться:

1. Розробка та адаптація стандартів. Професійні організації, такі як Міжнародна федерація бухгалтерів (IFAC) та її структурний підрозділ – Рада з міжнародних стандартів аудиту та забезпечення (IAASB), є основними розробниками міжнародних стандартів аудиту (ISA). У національному контексті адаптацію міжнародних стандартів здійснюють організації, такі як Федерація професійних бухгалтерів та аудиторів України (ФПБАУ). Вони займаються забезпеченням перекладу, інтерпретацію та адаптацію міжнародних стандартів до умов національного законодавства та практики вітчизняного аудиту.

2. Підвищення кваліфікації та навчання аудиторів. Професійні організації активно сприяють підвищенню кваліфікації своїх членів шляхом:

- організації навчальних курсів, семінарів, тренінгів та конференцій;
- впровадження міжнародно визнаних сертифікаційних програм (ACCA, CPA, CAP/CIQA тощо);
- надання доступу до навчальних та методичних матеріалів.

Це дозволяє аудиторам своєчасно оновлювати знання та ефективно застосовувати міжнародні надбання у своїй професійній діяльності.

3. Контроль якості та нагляд за дотриманням стандартів. Професійні організації розробляють та впроваджують системи контролю якості аудиторських послуг. До основних інструментів контролю якості належать:

- регулярний зовнішній контроль за аудиторською діяльністю;
- оцінювання рівня дотримання стандартів аудиту;
- дисциплінарні заходи у разі виявлення порушень [5, с. 118]. Це сприяє підтримці високих стандартів здійснення аудиту та зміцненню довіри до аудиторського звіту.

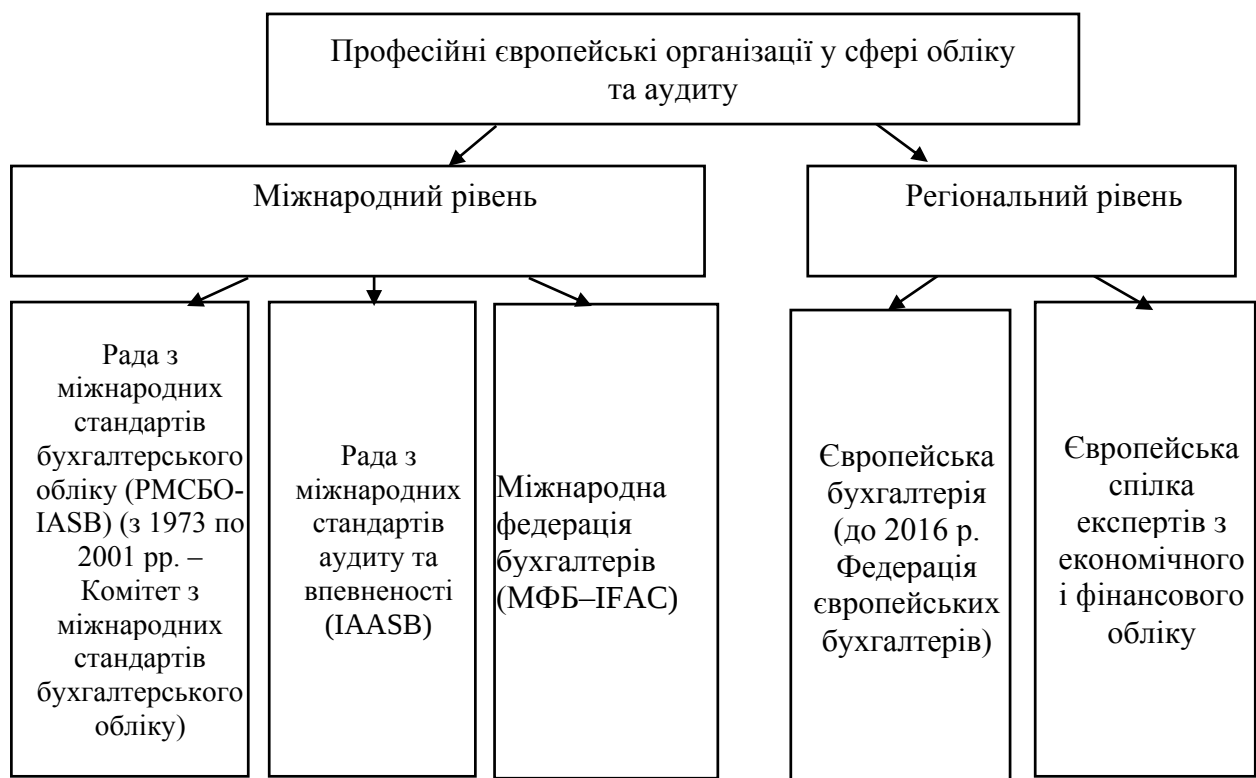

Рис. 1. Рівні професійних європейських організацій у сфері обліку та аудиту

Джерело: сформовано автором за даними [1, с. 96–97].

4. Захист інтересів аудиторської спільноти. Професійні організації відіграють важливу роль у представництві інтересів аудиторів у відносинах з державними органами, органами законодавчої влади та суспільством. Вони:

- ініціюють законодавчі зміни для удосконалення професійного середовища;
- сприяють створенню сприятливих умов для діяльності аудиторів;
- захищають професійні, етичні та економічні інтереси своїх членів.

5. Сприяння впровадженню етичних норм. Окрім технічних аспектів аудиту, професійні організації забезпечують впровадження етичних норм та принципів. Так, Міжнародний Кодекс етики професійних бухгалтерів містить основополагаючі принципи незалежності, об'єктивності, професійної компетентності, конфіденційності [2]. Суб'єкти аудиторської діяльності зобов'язані дотримуватися високих стандартів поведінки, що зміцнює довіру до професії.

Отже, значення міжнародних професійних організацій, які сьогодні є невід'ємною частиною системи впровадження стандартів аудиту, важко переоцінити. Вони забезпечують не лише прийняття стандартів на інституціональному рівні, а й сприяють їх практичному застосуванню через навчання, контроль, етичне регулювання та захист інтересів суб'єктів аудиторської діяльності й всіх інших стейкхолдерів. Діяльність міжнародних професійних організацій сприяє зміцненню довіри до аудиторської діяльності як на національному, так і на міжнародному рівнях. Вимоги ЄС до контролю якості аудиторських послуг є комплексними та зосереджуються на:

- запобіганні ризикам неякісного аудиту;
- підвищенні прозорості;
- зміцненні довіри до аудиту як інструменту захисту інтересів інвесторів та суспільства.

Україна, як країна, що прагне інтегруватися до ЄС, має спрямовувати вітчизняну аудиторську діяльність відповідно до міжнародних стандартів й велику роль в цьому відіграє співробітництво з досвідченими міжнародними професійними організаціями бухгалтерів й аудиторів.

Список використаних джерел:

1. Семенова С., Шаповалова А. Професійні організації з обліку і аудиту. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2021. № 5. С. 100–107. [http://zt.knute.edu.ua/files/2021/05\(118\)/engl_avtor/8_e.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2021/05(118)/engl_avtor/8_e.pdf)
2. Кодекс етики професійних бухгалтерів URL: <https://www.ethicsboard.org/publications/mizhnarodniy-kodeks-etiki-profesiynikh-bukhgalteriv> (дата звернення: 12.04.2025).
3. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 11.04.2025).
4. Про затвердження Положення про Міністерство фінансів України : Постанова Кабінету міністрів України від 20.08.2014 №375. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/375-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення: 11.04.2025).
5. Радіонова Н. Й. Аналіз ефективності функціонування системи контролю якості суб'єктів аудиторської діяльності в Україні. *Пріоритети розвитку фінансів, менеджменту та маркетингу: традиції, моделі, перспективи* : тези доповідей X Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 25 травня 2023 року. Київ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2023. С. 117–120.

Фоміна О. В., д.е.н., професор,
завідувач кафедри обліку та оподаткування
Державного торговельно-економічного університету (м. Київ)
Ромашко О. М., к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Державного торговельно-економічного університету (м. Київ)

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА АУДИТОРА ПРИ НАДАННІ ПОСЛУГ

Професія сучасного аудитора, бухгалтера розвивається динамічно під впливом різних факторів. Це і вимоги Директиви 2006/43/ЄС Європейського Парламенту та Ради, а також цифрових трансформацій та впровадження у професійну діяльність штучного інтелекту. Саме це і потребує врахування та розуміння основних тенденцій і проблем, що знижують якість професійних бухгалтерів, як у бізнесі так і у публічній практиці.

Відповідно до п.9 Директиви 2006/43/ЄС Європейського Парламенту та Ради «аудитори мають дотримуватися найвищих етичних стандартів. Це означає, що до них мають застосовуватися вимоги професійної етики, що регулюють, як мінімум, їхні функції, котрі стосуються суспільних інтересів, їхню добросовісність та об'єктивність, а також їхню професійну компетентність та належну обачливість» [1; 7].

Ця норма знайшла відображення і в Законі України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність в Україні, а саме у статті 8 у якій зазначено, що «аудитори та суб'єкти аудиторської діяльності зобов'язані при наданні аудиторських послуг забезпечити етичну професійну поведінку із дотриманням пріоритету суспільних інтересів, загальних норм моралі, принципів незалежності та об'єктивності, професійної компетентності, конфіденційності та професійної таємниці» [2].

На сьогодні основним документом, який визначає основоположні етичні принципи, що відображають визнання професією своєї відповідальності за захист суспільних інтересів є Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів, розроблений Міжнародною федерацією бухгалтерів. Цим документом визначено, що спеціалісти, які займаються обліком та аудитом поділяються на дві групи: професійний бухгалтер у бізнесі та професійний бухгалтер у публічній практиці. Якраз аудитори відносяться до другої групи [3].

Проблеми професійної етики розглядаються міжнародними та вітчизняними професійними організаціями, а також важливість її розглядають вітчизняні науковці, зокрема Фоміна О. В. [5;6;7], Король С. Я. [4] Ромашко О. М., [4; 5; 6; 7] Семенова С. М. [5;7] та ін.

Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів визначає основоположні етичні принципи, що відображають визнання професією своєї відповідальності за захист суспільних інтересів. Принципи є вимогами до поведінки, стандартами, яким, як очікується, повинні відповідати бухгалтери та аудитори при наданні професійних послуг. До

таких принципів відносяться: чесність; об'єктивність; професійна компетентність та належна ретельність; конфіденційність; професійна поведінка [3].

На сьогодні, професійна етика визначає не лише базові аспекти діяльності бухгалтера, але й диктує певні принципи роботи, від дотримання яких може змінюватись рівень довіри до фахівця [5].

Оскільки етика – це наука про мораль, відповідно професійна етика бухгалтерів – це сукупність стійких моральних цінностей, це бухгалтерам як правила поведінки професійних бухгалтерів при наданні професійних послуг та під час виконання службових обов'язків. Такі цінності закріплюються у свідомості фахівців та формують морально-етичні орієнтири, слідування яким допомагає професійним бухгалтерам зберігати неупередженість і справедливість у прийнятті повсякденних рішень [5].

З врахуванням цифрової трансформації бізнес-середовища та поширення практики застосування штучного інтелекту у економічних процесах, відбувається формування нових, сучасних форм взаємодії суб'єктів господарювання через використання високотехнологічних, інноваційних засобів роботи із інформацією. Це створює усвідомлення відповідальності за збереження інформації та дотримання конфіденційності у роботі. При цьому критично важливим для підтримки високої якості професійних послуг є збереження довіри до бухгалтерів та аудиторів [4].

Важливим у роботі аудитора є формування висновку щодо звітності суб'єкта господарювання, яка підтверджується незалежним аудитором. Відповідно до норм законодавства України, звіт аудитора про результати перевірки фінансової звітності формується на основі професійного судження аудитора. Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів визначає, що професійне судження передбачає застосування відповідної професійної підготовки, професійних знань, навичок та досвіду, що відповідають конкретним фактам й обставинам, у тому числі характеру та обсягу конкретної професійної діяльності, а також пов'язаним із нею інтересам та відносинам [3].

Професійний бухгалтер, у тому числі і аудитор формує професійне судження, щоб прийняти інформаційно обґрунтовані рішення щодо можливих напрямків дій та визначити, чи є такі рішення прийнятними за конкретних обставин [3; 6].

У разі недотримання та нехтування етичними нормами призводить до негативних наслідків: фінансових порушень; погіршення фінансового стану суб'єкта господарювання, якому надають свої послуги аудитори; фінансових втрат, а головне – втрати довіри замовників послуг до таких аудиторів та їх фірм [5].

Дослідники називають основні передумови, що призводять до неналежного дотримання аудиторами етичних принципів та зниженню

якості наданих послуг є недостатнє знання норм Міжнародного кодексу етики професійних бухгалтерів [5].

Крім того, до таких обставин відносять і недостатній рівень соціальної відповідальності фахівця; можливим зовнішнім тиском на нього; відсутність належної системи контролю за дотриманням фундаментальних етичних принципів; відсутність заходів протидії порушенням; відсутність осуду професійного середовища та інше [5].

Недотримання принципів етики аудитором завдає зниженню довіри до професії аудитора та з врахуванням наслідків порушень, може зумовлювати загрози, як для діяльності самого аудитора, його компанії так і для суб'єкта господарювання, якому такий аудитор надає професійні послуги [3; 5; 7].

З врахуванням наслідків недотримання етичних принципів та їх унеможливлення кожен аудитор, бухгалтер повинен усвідомлювати роль професійної етики, соціальної відповідальності, як ключових цінностей і якостей, які повинні бути притаманні фахівцям, яким довіряють треті особи та суспільство.

Список використаних джерел:

1. Директива 2006/43/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про обов'язковий аудит річної звітності та консолідованої звітності» від 17.05.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_844#

2. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21 грудня 2017 року № 2258-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2258-19>

3. Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів (включаючи Міжнародні стандарти незалежності) від 2018. URL: http://mof.gov.ua/storage/files/kodex_et.pdf

4. Ромашко, О. М., & Король, С. Я. (2024). Професійна етика бухгалтерів в контексті електронних довірчих послуг та використання штучного інтелекту. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління, (12). DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-12-09-04>.

5. Фоміна О., Ромашко О., Семенова С. Професійна етика бухгалтерів: її особливості та проблемні аспекти дотримання етичних принципів. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 46. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-42>

6. Fomina O., Zadniprotsky O., Korol S., Romashko O. (2022). Professional judgement in accounting: contents and conditions of application. *Business: Theory and Practice*, Vol. 23 №1, pp. 26–38. DOI <https://doi.org/10.3846/btp.2022.13330>

7. Fomina O., Semenova S., Romashko O. Ethics of professional accountants in the EU: experience for Ukraine. *Scientia fructuosa*. 2024. № 6. P. 15–33. [https://doi.org/10.31617/1.2024\(158\)08](https://doi.org/10.31617/1.2024(158)08).

Саванчук Т. М., к.е.н., доцент кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпровський державний аграрно-економічний університет (м. Дніпро)

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ АУДИТОРА ТА МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇЇ ДОТРИМАННЯ: ДОСВІД ЄС ТА УКРАЇНИ

Незалежність аудитора є фундаментальною умовою для забезпечення об'єктивності та достовірності фінансової звітності як в країнах Європейського Союзу (ЄС), так і в Україні. Особливої ваги вона набуває в умовах зміцнення інституційних основ корпоративного управління, прозорості бізнесу та протидії фінансовим зловживанням. У відповідь на зростаючі вимоги до прозорості і необхідність підтвердження доцільності і законності здійснюваних операцій ЄС впровадив низку регуляторних заходів, спрямованих на зміцнення незалежності аудиторів. Ці заходи охоплюють обмеження на надання неаудиторських послуг, обов'язкову ротацію аудиторів та посилення нагляду за аудиторською діяльністю.

В Україні також останніми роками вжито певні заходи, що спрямовані на законодавче й практичне закріплення вимог до незалежності аудиторів. Зокрема питання незалежності аудитора регулюється Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» № 2258-VIII від 21 грудня 2017 року [1]. Основні положення якого включають дотримання міжнародних стандартів аудиту, систему контролю якості аудиторських послуг та вимоги до професійної освіти і підвищення кваліфікації аудиторів. Варто зазначити, що діючий в Україні закон розроблений з урахуванням директив Європейського Союзу, що стало кроком до гармонізації національної аудиторської системи із європейською практикою.

Основним нормативним актом, що регулює аудиторську діяльність у ЄС, є Директива 2014/56/ЄС «Про внесення змін до Директиви 2006/43/ЄС «Про державний аудит річної фінансової звітності та консолідованої звітності» [1]. Ці документи встановлюють вимоги до незалежності аудиторів, включаючи заборону на участь у прийнятті рішень клієнта та обмеження на надання неаудиторських послуг, які можуть створювати конфлікт інтересів. Зокрема, стаття 22 Директиви 2014/56/ЄС вимагає, щоб аудитори уникали ситуацій, які можуть поставити під сумнів їхню об'єктивність.

Для запобігання конфлікту інтересів, ЄС встановив обмеження на надання неаудиторських послуг аудиторськими фірмами своїм клієнтам. Зокрема, введено так званий «чорний список» заборонених послуг, а також обмеження на доходи від неаудиторських послуг, які не повинні перевищувати 70% середнього доходу від аудиту за попередні три роки. Ці заходи спрямовані на зменшення залежності аудиторів від клієнтів та забезпечення їхньої об'єктивності.

Ще одним важливим механізмом забезпечення незалежності є обов'язкова ротація аудиторів. Відповідно до регуляцій ЄС, аудиторські фірми повинні змінюватися кожні 10 років, з можливістю продовження до

20 років за умови проведення відкритого тендеру, або до 24 років у випадку спільного аудиту. Це сприяє запобіганню надмірної близькості між аудитором та клієнтом, що може впливати на об'єктивність аудиту.

Усі країни-члени ЄС зобов'язані створити незалежні органи нагляду за аудиторською діяльністю, які координуються на рівні ЄС через Комітет європейських органів нагляду за аудитом (СЕАОВ). Ці органи здійснюють контроль за дотриманням стандартів аудиту, етичних норм та забезпечують прозорість аудиторської діяльності.

Крім відповідного законодавства як в країнах Європейського Союзу, так і в Україні, дотримання принципу незалежності регулюється професійними стандартами, зокрема Кодексом етики професійних бухгалтерів, адаптованим до міжнародних вимог IFAC. Цей кодекс передбачає незалежність як фундаментальну етичну категорію, яка має забезпечуватись не лише на формальному рівні, а й у професійній поведінці аудитора.

У забезпеченні незалежності аудитора в Україні важливу роль відіграють також інституційні механізми. Зокрема Рада з нагляду за аудиторською діяльністю, як незалежний орган, який здійснює зовнішній контроль за дотриманням аудиторськими фірмами норм законодавства, стандартів і етичних принципів. Крім того, Аудиторська палата України забезпечує сертифікацію аудиторів, ведення реєстрів та організацію контролю якості аудиторських послуг.

Попри законодавчу та інституційну підтримку, українська практика все ще стикається з низкою викликів. Найпоширенішим з них є залежність аудитора від замовника, який одночасно виступає і платником за послуги. Це створює ризик лояльності, що може вплинути на об'єктивність результатів перевірки.

Для підвищення ефективності забезпечення незалежності аудитора в Україні необхідні подальші реформи, спрямовані на зниження рівня економічної залежності аудитора від клієнта. Сприяння цим процесам повинно відбуватись у тісному зв'язку з європейським досвідом, адже саме на інтеграцію до єдиного професійного простору орієнтована сучасна аудиторська політика держави.

Таким чином, забезпечення незалежності аудитора є складним комплексом правових, етичних та організаційних заходів, які мають функціонувати в єдності та взаємозв'язку. Успішне втілення цих принципів дозволить підвищити якість аудиторських послуг, зміцнити довіру до фінансової інформації та забезпечити прозорість діяльності як окремих суб'єктів бізнесу, так і економіки загалом.

Список використаних джерел:

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України № 2258-VIII від 21 грудня 2017 року. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>
2. Directive 2014/56/EU of the European Parliament and of the Council of

16 April 2014 amending Directive 2006/43/EC on statutory audits of annual accounts and consolidated accounts. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/56/oj/eng>

Фесенко В. В., д.е.н., професор,
професор кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університету митної справи та фінансів, м. Дніпро

СИСТЕМОТВІРНІ ЧИННИКИ СУЧАСНОГО АУДИТУ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Аудит у країнах Європейського Союзу трансформувався з технічної процедури перевірки фінансової звітності у складну систему забезпечення публічної довіри, стратегічного управління та сталого розвитку. Він відіграє системотвірну роль як у приватному, так і в державному секторі. Формування європейської моделі аудиту базується на низці ключових чинників, що забезпечують її ефективність, довіру та адаптивність.

Основою цієї системи є нормативно-інституційна архітектура, яка поєднує стандарти INTOSAI (ISSAI) для державного аудиту, міжнародні стандарти аудиту (ISA) та стандарти управління якістю (ISQM) для незалежного аудиту, а також регуляторну рамку ЄС, що включає Директиву 2006/43/ЄС та Регламент №537/2014. На наднаціональному рівні координацію забезпечує Комітет органів нагляду за аудиторською діяльністю в ЄС (CEAOB), який сприяє гармонізації практик нагляду, обміну інформацією та взаємодії з міжнародними організаціями, зокрема IAASB та IFIAR.

Особлива увага приділяється якості аудиту. Впровадження стандартів ISQM 1 і 2 змінило парадигму від контролю результатів до управління ризиками якості впродовж усього процесу аудиту. Забезпечення незалежності аудиторів здійснюється на рівні інституційної, фінансової, процесуальної та кадрової автономії. Кодекси етики (IESBA, INTOSAI-P) є обов'язковими до застосування в країнах ЄС і доповнюються ротацією ключових партнерів та обмеженням на супутні послуги.

У методологічному вимірі домінують ризик-орієнтований та процесно-орієнтований підходи. Перший передбачає фокус на ділянках з високою ймовірністю суттєвих викривлень, другий – на аналізі бізнес-процесів клієнта, ідентифікації контрольних точок та оптимізації управлінських рішень. У публічному секторі поширюються гібридні моделі, що поєднують елементи ефективності, доброчесності та ризику.

Одним із найбільш інноваційних напрямів є аудит доброчесності, який оцінює не лише факти, а й внутрішні ризики втрати етичності, конфлікти інтересів, корупційні загрози. Цей аудит спрямований на формування культури етичного врядування та передбачає профілактичний характер. У країнах ЄС, таких як Нідерланди, Данія, Норвегія, аудит доброчесності інтегровано в регулярну практику державного аудиту.

У сфері комунікації з користувачами інформації особливу роль відіграють Key Audit Matters (КАМ) відповідно до МСА 701 та звіти прозорості (Transparency Reports). Вони стали стандартом у країнах ЄС і

дозволяють забезпечити відкритість щодо професійних суджень, оцінок та методів роботи аудиторських фірм. Велика Британія, попри Brexit, залишається лідером у розвитку розширених аудиторських звітів.

Іншим інструментом посилення довіри до аудиту є спільний аудит (joint audit), коли дві або більше незалежні фірми спільно перевіряють звітність і видають один аудиторський висновок. Це підвищує якість, знижує ризик залежності та розширює конкуренцію на ринку аудиторських послуг. Така практика реалізована у Франції, Данії та країнах Скандинавії.

Фундаментальною зміною для всієї аудиторської професії стало ухвалення Директиви CSRD (2022), що зобов'язує компанії розкривати інформацію про сталий розвиток, а аудит — надавати впевненість у її достовірності. ESG-аудит розширює сферу відповідальності аудиторів до екологічних, соціальних та управлінських аспектів. У цьому контексті СЕАОВ ухвалив настанови з обмеженої впевненості щодо звітності зі сталого розвитку, що сприяє гармонізації підходів у межах ЄС.

Загалом, аудит у Європейському Союзі еволюціонував у повноцінну систему управління публічною довірою, оцінки ризиків, етики та стратегічного розвитку. Для України ця модель є орієнтиром модернізації, а адаптація європейських підходів може слугувати основою для створення прозорої, незалежної та ефективної аудиторської системи в умовах поствоєнного відновлення та євроінтеграції. Проект Jean Monnet EUAudit4UA сприяє цій інтеграції через наукові дослідження, академічну співпрацю та просування кращих практик.

Особливої уваги заслуговує роль етичної складової в системі аудиту ЄС. Гармонізація кодексів професійної етики, застосування обов'язкових етичних тестів під час сертифікації, публічне розкриття етичних порушень і регламентування конфлікту інтересів — усе це створює середовище високої професійної відповідальності. У ряді країн — наприклад, у Нідерландах — аудитори зобов'язані офіційно звітувати про конфлікти інтересів, що є інструментом інституційного стримування та підзвітності. Водночас у Німеччині та Франції допускається публічне оприлюднення випадків серйозних етичних порушень.

Цифровізація аудиту — ще один вектор розвитку. У країнах ЄС активно впроваджуються інструменти data analytics, автоматизовані моделі оцінки ризиків, платформи електронного документообігу та процесного моделювання. Це дозволяє не лише підвищити точність перевірок, а й розширити охоплення процедур за обмежених ресурсів. Водночас нові цифрові виклики вимагають від аудиторів постійного оновлення компетенцій, включно з ІТ-грамотністю, знанням цифрових систем звітності та навичками виявлення кіберризиків.

Отже, європейський досвід демонструє, що ефективний аудит неможливий без системного підходу до регулювання, міжінституційної координації, етики, аналітики та комунікації. Саме поєднання цих елементів — а не лише наявність стандартів — формує сучасну, довірену та стійку аудиторську систему, яка здатна адаптуватися до складних викликів часу.

Шерстюк О. Л., доктор економічних наук, доцент,
провідний науковий співробітник відділу обліку та оподаткування,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (м. Київ)

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ЯК ЧИННИК ДОВІРИ ДО РОБОТИ АУДИТОРА

Забезпечення належного рівня довіри користувачів звітності до результатів роботи аудитора може бути реалізовано, зважаючи на можливості реалізації наступних підходів:

- 1) визнання аудитором власної професійної відповідальності;
- 2) створення та забезпечення належного функціонування системи управління якістю аудиту;
- 3) управління аудиторським ризиком.

Визнання аудитором власної відповідальності за виконання завдань аудиту є провідним чинником забезпечення впевненості користувачів фінансової звітності за результатами аудиту. При цьому, відповідальність аудитора реалізується, з одного боку, адекватною ідентифікацією очікувань користувачів щодо результатів аудиту, а з іншого – реалізацією заходів, пов'язаних зі здійсненням заходів аудиту стосовно планування, застосування процедур отримання та оцінювання результатів аудиторських доказів, належним обґрунтуванням професійних суджень аудитора.

Готовність аудитора визнати власну відповідальність та реалізувати можливості її забезпечення безпосередньо впливають на рівень упевненості користувачів. Такий взаємозв'язок зумовлене готовністю аудитора забезпечити досягнення цілей аудиту фінансової звітності. Зважаючи на це, упевненість користувачів надається за результатами застосування адекватних підходів до вирішення завдань аудиту, що ґрунтуються як на розумінні аудитором їх змісту, так і на відповідному виборі й застосуванні для обробки необхідних даних.

Іншим чинником, вплив якого має враховуватися для цілей забезпечення належної упевненості користувачів фінансової звітності в адекватності результатів аудиту, може бути визначена наявність і функціонування системи управління якістю роботи аудиторів. Серед аспектів управління якістю в контексті виконання завдань аудиту фінансової звітності, найбільшого значення, на наш погляд, набуває обов'язкове забезпечення дотримання етичних принципів під час здійснення відповідних заходів, а також використання ресурсів аудиторів для належної обґрунтованості їх змісту, обсягу та ефективності. При цьому відповідними критеріями такої обґрунтованості можуть бути визначені можливість ідентифікації та реалізації очікувань користувачів.

З точки зору забезпечення суспільного рівня упевненості користувачів існування та функціонування системи управління якістю роботи аудитора оцінюється як на рівні суб'єкта аудиту фінансової інформації, так і суб'єктами регулювання ринку аудиторських послуг. На рівні аудиторів або аудиторських фірм, з одного боку, підтримуються заходи, пов'язані зі створенням відповідної системи, ідентифікацією її мети й завдань,

формалізацією повноважень та відповідальності окремих учасників, що беруть участь у виконанні завдань. З іншого – особа, яка відповідає за створення та функціонування системи управління якістю в суб'єкті аудиту, має забезпечити реалізацію та адекватну оцінку заходів, що виконуються для виконання завдань.

Водночас, на рівні суб'єктів професійного регулювання аудиторської діяльності може бути реалізоване лише зовнішнє оцінювання системи управління якістю. При цьому оцінюється як її структура та організація, так і дотримання етичних і технологічних підходів до виконання завдань аудиту.

Оцінка системи управління якістю, що створюється суб'єктами аудиторської діяльності, може визнаватися як спосіб оцінювання можливостей реалізації очікувань користувачів через виконання завдань аудиту. Таким чином, створення та функціонування системи управління якістю сприяє реалізації очікувань користувачів, а її оцінка є одним із джерел визначення можливостей такої реалізації.

Аудитор, виконуючи заходи, спрямовані на вирішення завдань аудиту фінансової звітності, завжди визнає можливість висловлення неадекватної думки за результатами виконаних заходів аудиту, тобто наявність аудиторського ризику. Причиною цього є існування зовнішніх та внутрішніх обставин, через вплив яких можуть виникати відхилення у змісті звітності, в процедурах її підготовки, а також внаслідок відхилень в заходах, які виконуються аудитором. Визнання ймовірності виникнення зазначених відхилень дає аудиторію можливість певним чином сприйняти наявність очікувань користувачів фінансової звітності, зміст і характер яких не може бути ідентифікований або в результатах такої ідентифікації будуть невідповідності.

Одночасно, аудитор визнає ймовірність неадекватного розуміння процесів, що забезпечуються в аудиті, невірному обрання, застосування та оцінювання результатів аудиторських процедур, недостатньої обґрунтованості отриманих та формалізованих аудиторських доказів. Зважаючи на це, аудитор визнає і ймовірність того, що не може забезпечити належний рівень упевненості користувачів. При цьому, зростання рівня аудиторського ризику впливає на зменшення рівня упевненості, який здатний забезпечити для користувачів фінансової звітності аудитор.

Таким чином, забезпечення належного рівня упевненості користувачів фінансової звітності є можливим шляхом визнання професійної відповідальності аудитора, забезпечення функціонування системи управління якістю та управління рівнем аудиторського ризику.

Панель 2. Практика ЄС у сфері державного аудиту та фінансового контролю

Khalatur S., Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Finance, Banking and Insurance
Dnipro State Agrarian and Economic University, (Dnipro)

EUROPEAN PRINCIPLES OF FINANCIAL CONTROL IN UKRAINE: REALITIES AND PROSPECTS

In the context of globalization and Ukraine's integration into European structures, an important element of economic policy is the issue of financial control. Of particular importance are the European principles of financial control, which are aimed at ensuring efficiency, transparency and accountability in the spending of budget funds. In Ukraine, the issue of financial control has repeatedly become the subject of reforms, in particular in the context of adaptation to European standards.

Financial control is a key mechanism for ensuring the effective use of public resources, preventing corruption schemes and increasing the level of trust in state institutions. European countries have developed a whole system of principles used in the process of financial control, in particular the main ones are: the principle of efficiency; the principle of transparency; the principle of accountability; the principle of legality; the principle of independence. These principles have become the basis for the creation of a financial control system in Europe, based on strict compliance with the rule of law and the efficient management of public funds.

The European Union (EU) has developed a number of regulations and directives aimed at ensuring standards of financial control in its member states. One of the main institutions is the European Organization of External Audits (EOA), which oversees the implementation of budgets at the level of the EU and its institutions. Within this body, uniform standards of audit and financial control are applied, meeting the requirements of transparency and efficiency.

For countries aspiring to join the EU, an important stage is the harmonization of national financial control systems with European standards. This requires the integration of EU principles into national legislation and organizational structures of financial authorities. In this context, legislative initiatives that provide for the creation of independent bodies capable of effectively monitoring budget expenditures and combating corruption are important.

In Ukraine, financial control is developing in the context of a difficult economic situation, the fight against corruption, and the need to reform public finances. After the Revolution of Dignity and the outbreak of war in the east of the country, Ukraine has taken significant steps to implement European standards in financial activities, in particular in terms of financial control.

One of the important areas of financial control is the fight against corruption. Several bodies have been established in Ukraine, such as the

National Agency for the Prevention of Corruption (NAPC), which is supposed to exercise control over the finances of public officials and government bodies.

Despite significant achievements in the direction of integrating European principles, there are serious problems in Ukraine that hinder effective financial control:

- one of the main problems is political influence on financial control bodies. This reduces the level of independence and impartiality, which is key to effective financial control.

- in Ukraine there is a problem with insufficient qualifications of some personnel in the field of financial control. The lack of experienced and professionally trained specialists in this area reduces the effectiveness of control bodies.

- in Ukraine there are high risks of corruption in government bodies. This can lead to abuses and non-compliance with financial discipline.

- bureaucratic obstacles and lack of adequate funding of control bodies are also problems. For effective control, it is necessary to have well-equipped bodies capable of comprehensively monitoring financial flows.

The prospects for the development of financial control in Ukraine are an extremely important aspect of the country's economic reform, since effective financial control is the basis for ensuring transparency, accountability and effective use of public funds. Since financial control is directly related to the management of public resources, its improvement is of great importance for the stability of the economy and citizens' trust in public institutions. In the context of Ukraine's integration into European structures, the adaptation of the national financial control system to European standards is one of the main requirements facing the country.

One of the main directions for the development of financial control in Ukraine is to adapt the national system to European standards. This task is especially relevant in the context of Ukraine's approximation to the standards of the European Union, where the principles of effective financial management are basic. Ukraine is actively working to improve the financial control system. Within the framework of European standards, financial control bodies must be independent of political and executive authorities. This makes it possible to reduce the risks of political interference and ensures objectivity in the implementation of control. One of the main principles of European financial control is transparency in the use of public funds. Ukraine is actively integrating tools that ensure the transparency of public finances, in particular through electronic platforms for publishing financial reports and audits, which allow citizens and other stakeholders to monitor how public resources are used.

European countries usually have a high level of management capacity, which allows them to effectively plan, allocate and control spending. As part of its financial reform, Ukraine aims to modernize its institutions for better management of budget funds and financial resources.

The reform program in the financial sector of Ukraine provides for the strengthening of the implementation of modern financial technologies that will

meet European standards. This also applies to the development of new mechanisms for controlling budget expenditures at all levels - from local authorities to central government. To ensure the proper functioning of the financial control system in Ukraine, it is necessary to significantly improve the level of training of personnel working in control bodies. One of the important stages in reforming this area is to improve the professional qualifications of employees, as well as create conditions for training new personnel. For the successful implementation of European principles of financial control in Ukraine, it is necessary to create specialized courses and training programs for employees of financial control bodies. This will increase their level of competence in areas such as audit, financial monitoring, anti-corruption activities and public finance management.

An important component is training through cooperation with European institutions engaged in financial control. Organizations such as the European Court of Auditors or the European Organization of External Auditors can provide experience and methodological assistance to improve the skills of Ukrainian specialists in the field of financial control. For a comprehensive approach to training specialists in financial control, it is advisable to create a national academy or other educational institutions that will specialize in training personnel for state bodies that supervise the use of budget funds. Digitalization is an important direction in the development of financial control in Ukraine. Modern technologies can significantly improve the processes of checking financial transactions, reduce the time for performing checks and reduce the risks of human error or corruption abuse. To ensure the transparency of financial transactions and reduce the possibility of abuse, blockchain can be a useful tool. This technology allows you to create immutable and open registers of financial transactions, which makes it difficult to falsify information. The introduction of software for automating financial audits will significantly reduce the burden on audit bodies and speed up the audit process. These systems can help detect inaccuracies, abuses or violations of financial discipline at an early stage.

Ukraine already has some experience in the direction of electronic financial control through transparency systems, such as Prozorro. The expansion of such platforms will allow citizens, businesses and government agencies to quickly receive the necessary information on the use of budget funds and government contracts. Ukraine should strengthen cooperation with international organizations to exchange data and integrate its information systems with European databases. This will significantly increase the level of financial transparency and ensure compliance with international standards in the field of control.

One of the biggest problems facing Ukraine is political influence on financial control bodies. This negatively affects the effectiveness of control and reduces trust in financial institutions. Therefore, strengthening the independence of financial control bodies is an important direction for achieving success in reforming this area. All these factors will contribute not only to increasing the efficiency of the use of

public funds, but also to strengthening trust in government institutions and ensuring sustainable economic development of the country.

European principles of financial control should become the basis for further reforms in Ukraine. The creation of an effective and independent financial control system is an important element for ensuring sustainable development of the state. However, to achieve a high level of efficiency, it is necessary to continue working on improving legislation, improving staff qualifications and introducing the latest technologies. Taking into account current realities and prospects, Ukraine can embark on the path of effective financial management, focusing on European standards that will ensure transparency and accountability in the management of public funds.

Євтушенко Н. М., к.е.н., доцент кафедри фінансів,
Університету Григорія Сковороди в Переяславі (м. Переяслав)
Калмиков О., к.е.н., доцент кафедри фінансів,
Університету Григорія Сковороди в Переяславі (м. Переяслав)

ГАРМОНІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО АУДИТУ З МІЖНАРОДНИМИ СТАНДАРТАМИ: РОЛЬ РИЗИК- ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ

У сучасних умовах глобалізації та інтеграції до європейського простору одним із ключових пріоритетів реформування публічного управління в Україні є гармонізація національної системи державного аудиту з міжнародними стандартами. Ефективна система державного аудиту виступає фундаментом прозорості, підзвітності та доброчесності державного сектору, забезпечуючи раціональне використання бюджетних коштів, дотримання законодавчих вимог та підвищення довіри суспільства до органів державної влади.

З огляду на зростаючий обсяг державних фінансів, складність бюджетних програм та зростання суспільних очікувань, традиційні підходи до організації та проведення аудиту вже не задовольняють сучасним вимогам. Вони часто орієнтовані на формальні перевірки відповідності, що не дозволяє своєчасно виявляти та попереджати ризики неефективного чи неправомірного використання ресурсів. Міжнародний досвід, насамперед країн Європейського Союзу, переконливо демонструє, що лише впровадження ризик-орієнтованого підходу дає змогу зробити державний аудит по-справжньому стратегічним інструментом управління фінансами.

Ризик-орієнтований підхід передбачає ідентифікацію, оцінку та постійний моніторинг найбільш вразливих та ймовірних для виникнення порушень сфер державної діяльності. Завдяки цьому аудиторські служби можуть більш раціонально розподіляти свої ресурси, фокусувати увагу на ділянках із найвищим рівнем загроз, впроваджувати сучасні аналітичні інструменти для збору та аналізу даних. Відповідно, зростає не лише

ефективність аудиту, а й його роль у формуванні фінансової політики та підтримці сталого розвитку країни.

Однак гармонізація національної системи державного аудиту з міжнародними стандартами не є суто технічним завданням. Це комплексний процес, що потребує глибоких змін у нормативній базі, управлінських підходах, професійній підготовці аудиторів, а також впровадження принципово нової культури управління ризиками в публічному секторі. Саме тому питання ролі ризик-орієнтованого підходу у трансформації українського державного аудиту є предметом особливої уваги наукової спільноти, практиків і розробників державної політики.

У цьому контексті аналіз сучасних тенденцій гармонізації системи державного аудиту України із міжнародними стандартами, визначення основних проблем та перспектив впровадження ризик-орієнтованого підходу є важливим і актуальним завданням для подальшого розвитку ефективної системи державного фінансового контролю.

Міжнародна організація вищих органів аудиту (INTOSAI) розробила систему стандартів ISSAI, яка встановлює загальновизнані принципи та підходи до проведення аудиту в державному секторі. Зокрема, стандарт ISSAI 100 визначає фундаментальні принципи аудиту державного сектору, серед яких: незалежність, об'єктивність, прозорість, підзвітність та орієнтація на ризики. Ризик-орієнтований підхід передбачає ідентифікацію, оцінку та управління ризиками, що можуть впливати на досягнення цілей організації та ефективність використання ресурсів [1].

В Україні протягом останніх років здійснюються заходи з удосконалення системи державного аудиту та фінансового контролю. Зокрема, розроблено методичні рекомендації щодо впровадження ризик-орієнтованого підходу у внутрішньому аудиті. Однак, на практиці існують певні труднощі, пов'язані з недостатньою методологічною базою, відсутністю єдиних підходів до оцінки ризиків та обмеженими можливостями для підвищення кваліфікації аудиторів у сфері ризик-менеджменту.

Впровадження ризик-орієнтованого підходу є ключовим кроком у гармонізації національної системи аудиту з міжнародними стандартами. Цей підхід дозволяє: сфокусувати аудиторські ресурси на найбільш ризикованих сферах діяльності; підвищити ефективність та результативність аудиторських процедур; забезпечити прозорість та підзвітність у використанні державних ресурсів; сприяти прийняттю обґрунтованих управлінських рішень на основі результатів аудиту.

Застосування ризик-орієнтованого підходу також сприяє формуванню культури управління ризиками в органах державного сектору, що є важливим елементом сучасного державного управління.

Для ефективного впровадження ризик-орієнтованого підходу в національну систему державного аудиту доцільно: розробити та затвердити єдину методологію оцінки та управління ризиками у сфері державного аудиту; забезпечити підвищення кваліфікації аудиторів у сфері

ризик-менеджменту та міжнародних стандартів аудиту; інтегрувати ризик-орієнтований підхід у всі етапи аудиторського процесу: планування, проведення та звітування; використовувати сучасні інформаційні технології для автоматизації процесів оцінки ризиків та збору аудиторських доказів; сприяти обміну досвідом та кращими практиками між органами державного аудиту України та інших країн.

Гармонізація національної системи державного аудиту з міжнародними стандартами є необхідною умовою для забезпечення ефективного управління державними ресурсами та підвищення довіри громадськості до органів влади. Впровадження ризик-орієнтованого підходу відіграє ключову роль у цьому процесі, оскільки дозволяє зосередити увагу на найбільш значущих ризиках, оптимізувати використання аудиторських ресурсів та забезпечити досягнення стратегічних цілей державного управління.

Список використаних джерел:

1. ISSAI 100 “Фундаментальні принципи аудиту державного сектора”. INTOSAI. URL: https://tr.gov.ua/upload-files/IntCooperation/INTOS/SANDART/ISSAI_100_ukr.pdf (дата звернення: 15.05.2025).

2. Письменна М. С. Ризик-орієнтований підхід у методології державного аудиту. *Інтелект XXI*. 2017. №4. С. 37–42.

3. Міністерство фінансів України. Методичний посібник “Ризик-орієнтоване планування діяльності з внутрішнього аудиту”. 2022. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%B4%D0%BE%D0%B4%209%20%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%A0%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BA-%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%94%D0%BD%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B5%20%D0%BF%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%202022%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83.pdf> (дата звернення: 15.05.2025).

4. Міністерство фінансів України. Основні тенденції функціонування державного внутрішнього фінансового контролю у 2023 році. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/1_%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96_%D1%82%D0%B5%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97_%D1%84%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%94%D0%92%D0%A4%D0%9A_%D1%83_2023_%D1%80%D0%BE%D1%86%D1%96_%D0%B7_%D0%B4%D0%BE%D1%80%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%BC.pdf (дата звернення: 15.05.2025).

5. Гойло Н. В. Організація роботи служби внутрішнього аудиту на основі ризик-орієнтованого підходу. *Вчені записки університету «КРОК»*. 2020. №3(59). С. 38–45. DOI: 10.31732/2663-2209-2020-59-38-45 (дата звернення: 15.05.2025).

Кучма О., директор Департаменту нормативно-методологічного забезпечення процесу державного фінансового контролю
Державної аудиторської служби України (м. Київ)

UKRAINE FACILITY: ОСНОВНІ ВИМОГИ ТА ФУНДАМЕНТАЛЬНІ РИЗИКИ

23 червня 2022 року представники 27 країн-членів Європейського Союзу (ЄС) ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС, яке закріпило політичне зобов'язання Союзу здійснювати рішучу підтримку реформам в Україні на європейському шляху.

Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2024/792 від 29 лютого 2024 року (далі – Регламент 792) започаткував інструмент Ukraine Facility для покриття дефіциту фінансування України, задоволення потреб у відновленні, реконструкції, модернізації з одночасною фінансовою підтримкою зусиль України у сфері реалізації реформ на шляху до вступу до Союзу, встановив цілі та критерії для отримання фінансування [1].

План України, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 березня 2024 року № 224 (далі – План), встановив загальні рамки для досягнення мети Ukraine Facility та став основою для підтримки, що надається в межах Компонента І (пряма фінансова підтримка для України) Ukraine Facility з прив'язкою до задовільної реалізації відповідних якісних і кількісних заходів з впровадження реформ та інвестицій, які визначені для цілей виконання Плану [3].

Рамкова угода між Україною та Європейським Союзом щодо спеціальних механізмів реалізації фінансування Союзу для України згідно з інструментом Ukraine Facility, що прийнята для виконання положень Регламенту 792 та ратифікована Законом України від 6 червня 2024 року № 3786-IX (далі – Рамкова Угода), встановила принципи фінансової співпраці між ЄС та Україною і визначила спеціальні механізми управління, контролю, нагляду, моніторингу, оцінювання, звітування та аудиту виконання Плану України згідно з інструментом Ukraine Facility [2].

Система управління та контролю інструменту Ukraine Facility повинна забезпечувати виконання заходів Плану та відповідати вимогам статті 35 Регламенту 792 та додатка С Рамкової Угоди.

Вимоги Рамкової Угоди передбачають, що система управління та контролю використовує міжнародно визнані принципи внутрішнього контролю, забезпечує оперативне повернення помилково виплачених або неправильно використаних сум і ґрунтується на заходах контролю для надання обґрунтованих гарантій законності й відповідності базисних операцій, та заходах контролю для забезпечення належного захисту фінансових інтересів Союзу.

Додаток С Рамкової Угоди встановлює 6 основних вимог до української системи управління та контролю інструменту Ukraine Facility, а саме:

Ключова вимога 1: Ефективна та дієва система внутрішнього контролю;

Ключова вимога 2: Ефективне впровадження пропорційних заходів для боротьби із шахрайством і корупцією, необхідних заходів для ефективного уникнення конфліктів інтересів;

Ключова вимога 3: Належні процедури підготовки Декларації щодо управління та резюме результатів аудитів і заходів контролю;

Ключова вимога 4: Належні заходи, у тому числі процедури перевірки реалізації відповідних якісних і кількісних заходів, визначених стосовно виконання Плану, і дотримання принципу розсудливого управління фінансами;

Ключова вимога 5: Належні незалежні аудити систем і випадків надання підтримки для реалізації інвестицій і реформ;

Ключова вимога 6: Ефективна система для забезпечення зберігання всієї інформації та документації, необхідної для цілей аудиторського сліду.

Вищезазначені основні вимоги передбачають впровадження процедур та процесів, які мають підтверджувати, що системи, які забезпечують здійснення видатків, функціонують відповідно до всіх застосовних правил Регламенту 792, Фінансового регламенту ЄС, Рамкової Угоди та національного законодавства.

Аналіз та перевірка виконання основних вимог здійснюється урахуванням пріоритетизації відповідно до оцінених ризиків щодо:

- відповідності (adequacy) процесів (з правової та інституційної точки зору);

- створення та експлуатації ІТ-систем (set up and operation of IT system);

- надійності даних (data reliability);

- наявності та якості людських ресурсів (availability and quality of human capacities).

Зазначений аналіз та перевірка здійснюється в рамках аудиту систем, результати якого є основою для визначення рівня гарантій, що забезпечується системою управління та контролю інструменту Ukraine Facility.

Рамкова Угода виділяє 4 фундаментальні ризики, які умовно поділяються на дві групи:

I група – ризики шахрайства, корупції, конфлікту інтересів;

II група – ризик подвійного фінансування.

Ризики шахрайства, корупції, конфлікту інтересів повинні забезпечуватися належними заходами щодо запобігання, виявлення, усунення, повідомлення і здійснення розслідування та притягнення до відповідальності (prevention, detection, correction, reporting, investigation and prosecution).

Ризик подвійного фінансування повинен усуватися (avoidance) належними заходами запобігання, виявлення, виправлення та відповідного повідомлення під час надання запиту на виплату коштів.

Важливими вимогами до належних заходів щодо 4 фундаментальних ризиків є їх *пропорційність*, постійна *оцінка* та *ефективні процеси* щодо зменшення таких ризиків.

Виконання цих вимог передбачає контрольні заходи на рівні відповідальних органів та на рівні органу аудиту:

на рівні відповідальних органів – невідвізні перевірки/ виїзні перевірки та інші заходи щодо перевірки реалізації відповідних якісних і кількісних заходів та відсутності 4 фундаментальних ризиків;

на рівні органу аудиту – належні незалежні аудити систем (audit of systems) і випадків надання підтримки для реалізації інвестицій і реформ (cases of support to investment and reforms), що включає ефективне усунення ризику шахрайства, корупції, конфлікту інтересів і подвійного фінансування.

Слід зазначити, що Україна, підписуючи Декларацію щодо управління, яка надається з кожним запитом на виплату в рамках фінансування інструменту Ukraine Facility, підтверджує для Єврокомісії та надає гарантії, що:

– кошти витрачаються за цільовим спрямуванням, системи управління та контролю надають гарантії того, що управління коштами здійснюється згідно із відповідними правилами і що заходи, які реалізуються, не фінансуються згідно з будь-якою іншою програмою або інструментом;

– реалізація будь-якого заходу реформ або інвестиційних проектів у рамках інструменту Ukraine Facility здійснюється відповідно до всіх відповідних правил, зокрема, щодо запобігання, виявлення та усунення незаконних дій, шахрайства, корупції та будь-якої іншої незаконної діяльності, що впливає на фінансові інтереси Союзу, включаючи конфлікти інтересів, а також розслідування та притягнення до відповідальності за правопорушення, які впливають на кошти, надані у рамках інструменту Ukraine Facility.

З огляду на зазначене, всі державні органи, які виконують функції управління, контролю, нагляду, моніторингу, оцінювання, звітування та аудиту виконання Плану України згідно з інструментом Ukraine Facility, повинні забезпечувати високий рівень відповідальності за виконання Україною міжнародних зобов'язань на шляху євроінтеграції.

Список використаних джерел:

1. Regulation (EU) 2024/792 of the European Parliament and of the Council of 29 February 2024 establishing the Ukraine Facility URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/792/oj/eng> (дата звернення: 05.06.2025)

2. Рамкова Угода між Україною та Європейським Союзом щодо спеціальних механізмів реалізації фінансування Союзу для України згідно з інструментом Ukraine Facility: Закон України від 06.06.2024 р. № 3786-IX. Дата оновлення: 06.06.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-24?find=1&text=%D0%BF%D0%BE%D0%B4%D0%B2%D1%96#w1_6w1_6 (дата звернення: 05.06.2025)

3. Про схвалення Плану України: Постанова Кабінету Міністрів від 18 березня 2024 р. № 244-р. Дата оновлення: 18.03.2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-planu-t180324> (дата звернення: 05.06.2025)

Качула С. В., д.е.н., професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Дніпровського державного аграрно-економічного університету (м. Дніпро)

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ЄС ДО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ У ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Корупція в державному секторі залишається однією з головних перешкод на шляху до сталого соціально-економічного розвитку України. Незважаючи на значні зусилля Уряду та суспільства, корупція продовжує негативно впливати на управління державними ресурсами, ефективність роботи органів влади та міжнародну репутацію країни.

На сучасному етапі інтеграції України до Європейського Союзу важливо не лише декларувати прагнення до європейських стандартів управління, але й активно впроваджувати інноваційні антикорупційні підходи, що вже показали свою ефективність у країнах ЄС. Європейський Союз має значний досвід у запобіганні та боротьбі з корупцією через впровадження комплексних правових, адміністративних та технологічних рішень.

При формуванні антикорупційної політики на національному та європейському рівнях Радою Європи створена GRECO (англ. The Group of States against Corruption – «Група держав проти корупції») – орган Ради Європи з антикорупційного моніторингу. Основна мета GRECO – моніторинг дотримання антикорупційних стандартів, оцінка зусиль держав-членів у боротьбі з корупцією та надання рекомендацій для їх удосконалення [1]. GRECO забезпечує регулярний аналіз національних антикорупційних стратегій, виявляючи недоліки у законодавстві та практиці, що сприяє підвищенню ефективності державних заходів. Крім того, організація сприяє обміну досвідом та кращими практиками між країнами-членами, що стимулює впровадження новітніх методів боротьби з корупцією. Однією з ключових ініціатив є регулярні звіти про стан виконання рекомендацій, що дозволяє не лише оцінити прогрес, але й забезпечити прозорість процесу реформ. Окрім GRECO, у формуванні антикорупційної політики беруть активну участь такі ініціативи, як Європейське бюро боротьби з шахрайством (OLAF), яке спеціалізується на розслідуванні зловживань з коштами ЄС та Європейська прокуратура (EPPO), що веде розслідування корупційних злочинів на рівні Євросоюзу. Важливою є також роль Європейської комісії, яка через механізми моніторингу верховенства права та спеціальні антикорупційні стратегії стимулює держави-члени до посилення прозорості. Завдяки комплексному підходу цих ініціатив формується єдина політика боротьби з корупцією, яка базується на принципах доброчесності, підзвітності та міжнародного співробітництва.

Європейський Союз активно впроваджує новітні антикорупційні механізми, що базуються на цифрових технологіях та штучному інтелекті, з метою посилення прозорості та підзвітності у державному секторі.

Зокрема, важливу роль відіграють платформи прозорості державних фінансів Portal for European Public Procurement (TED) та E-Procurement Solutions (Peppol), які автоматизують процеси закупівель та забезпечують громадський контроль за витратами, мінімізуючи людський фактор. Водночас у рамках діяльності Європейського бюро боротьби з шахрайством (OLAF) впроваджуються системи електронного декларування активів, що використовують блокчейн для запобігання фальсифікації даних. Додатково застосовуються аналітичні системи на основі штучного інтелекту, які за допомогою алгоритмів машинного навчання та аналізу великих даних виявляють аномалії у державних витратах і прогнозують можливі корупційні ризики, аналізуючи поведінкові патерни чиновників.

Прикладами успішного впровадження таких рішень є система X-Road в Естонії, платформа, яка інтегрує бази даних різних державних установ, забезпечуючи обмін інформацією у реальному часі, завдяки чому значно підвищилася прозорість та зменшилася ймовірність зловживань. Завдяки X-Road громадяни мають доступ до багатьох державних послуг онлайн, що знижує корупційні ризики через мінімізацію людського фактору, а автоматизація обміну даними дозволяє швидко виявляти невідповідності у фінансових звітах чиновників. Так, наприклад, завдяки автоматизації системи державних закупівель зменшено ризики маніпуляцій у тендерах.

Данія активно застосовує штучний інтелект для моніторингу державних фінансів, зокрема у сфері соціального забезпечення, використовуючи системи аналізу даних на основі алгоритмів машинного навчання, що дозволяють виявляти невідповідність у бюджетних транзакціях. Так, наприклад, система на основі ШІ аналізує транзакції у реальному часі та порівнює їх із середніми показниками по галузі, що дозволяє автоматично визначати підозрілі операції, які можуть свідчити про шахрайство. В результаті – значне зменшення витрат у сфері соціальної допомоги завдяки своєчасному виявленню фіктивних заявок.

У Нідерландах впроваджено систему Open Spending, що дозволяє у відкритому доступі відслідковувати видатки місцевих органів влади. Завдяки використанню блокчейну забезпечується захист даних від підробки, а громадяни можуть у режимі реального часу переглядати інформацію про бюджетні витрати. До переваг впровадження даної системи відноситься: громадський контроль – мешканці можуть бачити, як витрачаються бюджетні кошти на місцевому рівні; зменшення корупції – неможливість зміни даних після їх введення до системи. Так, наприклад, впровадження системи Open Spending дозволило скоротити корупційні схеми у містобудуванні та соціальних програмах, оскільки прозорість витрат демотивує чиновників від зловживань.

Фінляндія використовує аналітичні системи на основі нейронних мереж для прогнозування корупційних ризиків у державному секторі. Такі системи дозволяють аналізувати поведінку держслужбовців на основі

великих обсягів даних, що надходять з адміністративних баз. Тобто, ШІ аналізує кадрові переміщення, зміни у доходах чиновників, історію тендерних угод та формує прогнози ймовірності корупційних дій. Завдяки чому здійснюється попередження корупції шляхом виявлення ризикових ситуацій при їх реалізації.

З метою забезпечення прозорості державних закупівель, Італія запровадила блокчейн-платформу, яка дозволяє здійснювати аудит на кожному етапі тендерного процесу. Усі документи тендеру зберігаються у блокчейні, що виключає можливість їх зміни. Контракт укладається лише після автоматичної перевірки на відповідність антикорупційним критеріям. Як результат – мінімізація корупції у будівельній галузі та інших сферах, пов'язаних з великими державними контрактами.

Досвід держав-членів ЄС демонструє, що впровадження новітніх цифрових інструментів та ШІ значно підвищує прозорість та знижує корупційні ризики. Використання блокчейну у публічних закупівлях, прогнозних моделей корупційних дій та інтегрованих платформ обміну даними дозволяє не лише контролювати витрати, а й запобігати зловживанням. Україні варто враховувати цей досвід при наступній розробці Стратегії комунікацій у сфері запобігання та протидії корупції.

Антикорупційне співробітництво між Європейським Союзом та Україною є важливим елементом політичної та економічної інтеграції нашої держави до європейського співтовариства. Партнерство базується на спільних зобов'язаннях щодо забезпечення прозорості, підзвітності та доброчесності у державному секторі, що чітко визначено в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. До основних напрямів співпраці відносяться [2]:

1. Гармонізація законодавства та впровадження європейських стандартів.
2. Інституційна підтримка та технічна допомога.
3. Розбудова цифрової інфраструктури та впровадження новітніх технологій.
4. Посилення громадського контролю та залучення громадянського суспільства.

Співпраця України з ЄС на сьогодні дала вагомі результати: створено незалежні антикорупційні органи, підвищено прозорість державних закупівель, запущено реєстри майнових декларацій та автоматизовані системи аналізу даних. Зокрема, впровадження системи е-декларування сприяло значному підвищенню відкритості доходів держслужбовців.

В подальшому партнерство між Україною та ЄС у сфері антикорупційного контролю має бути поглиблене через: посилення інституційної спроможності НАБУ, САП та ВАКС через навчання кадрів; впровадження новітніх технологій на основі ШІ для моніторингу державних витрат та аналізу ризиків; розширення співпраці з європейськими антикорупційними структурами, зокрема з OLAF та EPPO;

активне залучення громадських організацій до моніторингу виконання антикорупційних стратегій. Незважаючи на певні виклики, досягнення у сфері цифровізації, створення антикорупційних інституцій та зміцнення громадського контролю демонструють реальні кроки до зменшення корупції. Подальша інтеграція європейських підходів у національну антикорупційну політику сприятиме поступовому зміцненню верховенства права та підвищенню довіри громадян до державних інституцій.

Список використаних джерел:

1. GRECO: website. URL: <https://www.coe.int/en/web/greco> (дата звернення 12.05.2025).
2. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 12.05.2025).

Книшек О. О., к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро)
Баркова В. А., магістр спеціальності 071 «Облік і оподаткування»,
Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро)

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СПІВПРАЦІ ВНУТРІШНІХ ТА ЗОВНІШНІХ АУДИТОРІВ У ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ ТА ВІДНОВЛЕННЯ КРАЇНИ

В умовах широкомасштабної війни та необхідності повоєнного відновлення Україна стикається з нагальною потребою у прозорому, ефективному та підзвітному використанні публічних фінансів. Успішна євроінтеграція країни передбачає адаптацію до стандартів ЄС, зокрема в сфері фінансового контролю. Один із ключових викликів – низька ефективність координації між внутрішнім та зовнішнім аудитом у державному секторі [1, 2, 4].

Сьогодні в Україні здійснюється понад 1500 внутрішніх аудитів щороку, але лише 6% їх результатів використовуються зовнішніми аудиторами (Рахункова палата, ДАСУ). Такий дисбаланс свідчить про недостатню інтеграцію облікових функцій, дублювання роботи, втрату аналітичного потенціалу та низький рівень довіри між структурами. Водночас міжнародні приклади (Фінляндія, Латвія, Канада) демонструють значні переваги формалізованої співпраці, включаючи зниження витрат, пришвидшення реакції на ризики, підвищення результативності контролю.

Мета та завдання дослідження. Мета – обґрунтувати напрями підвищення ефективності взаємодії між внутрішніми та зовнішніми аудиторами в державному секторі України, спираючись на кращі практики країн OECD, принципи INTOSAI та потреби повоєнної трансформації управління [1, 3, 4].

Завдання дослідження:

- охарактеризувати нормативні, організаційні та функціональні відмінності між внутрішнім і зовнішнім аудитом;
- систематизувати переваги та ризики їх співпраці;
- проаналізувати міжнародний досвід та статистику ефективної координації;
- ідентифікувати бар'єри в українській практиці;
- сформулювати пропозиції з нормативного, організаційного та технічного вдосконалення кооперації.

Теоретичні основи. Державний аудит поділяється на:

Внутрішній аудит – структурно інтегрований до органів влади, спрямований на моніторинг, оцінку ризиків, консультування керівництва.

Зовнішній аудит – здійснюється SAI (в Україні – Рахункова палата), забезпечує незалежну оцінку результатів діяльності органів влади, звітує перед парламентом і громадськістю.

Ключові стандарти: ISSAI 100, COSO, принципи INTOSAI з прозорості, незалежності, підзвітності. Відповідно до моделі INTOSAI, SAI діють у трьох формах [5]: вестмінстерська (Велика Британія, Канада), судова (Франція, Італія), колегіальна (Нідерланди, Корея) [2, 3].

Зазначимо переваги співпраці між внутрішніми та зовнішніми аудиторами в державному секторі. Згідно з даними OECD (2024), 68% країн ЄС мають формалізовану кооперацію між аудиторами. Основні переваги:

- зменшення дублювання перевірок (до -30%);
- підвищення охоплення ризиків;
- економія часу та коштів;
- спільна аналітика та інтерпретація результатів;
- спільні рекомендації мають більший вплив на прийняття рішень.

Приклади [1, 4]:

- Фінляндія: координація через Мінфін;
- Естонія: електронна платформа обміну документами;
- Корея: спільна рада аудиту;
- Канада: оцінка впливу рекомендацій за участі обох сторін.

Бар'єри в Україні. Інституційні: відсутність національного стандарту співпраці; відсутність правового обов'язку координації аудитів.

Організаційні: високий рівень вакантності посад (37% у внутрішньому аудиті); недостатня автономія внутрішніх підрозділів.

Технічні: відсутність єдиної цифрової платформи; відсутність відкритого доступу до результатів перевірок.

Психологічні: недовіра між структурами; різний рівень кваліфікації аудиторів.

Методологічні: розбіжності у підходах до оцінювання ризиків, складання звітів, планування перевірок.

Напрями удосконалення співпраці між внутрішніми та зовнішніми аудиторами в державному секторі.

1. Законодавче врегулювання
 - Внесення змін до Закону України “Про державний фінансовий контроль” щодо:
 - обов’язкової координації планів аудиту;
 - взаємного доступу до звітів;
 - ролі Мінфіну як координаційного органу.
2. Національний стандарт взаємодії
 - Типовий Меморандум про співпрацю.
 - Інструкції щодо уникнення дублювання та захисту інформації.
 - Регламент обміну даними, планами, звітами.
3. Цифрова платформа
 - Платформа “Є-Аудит”:
 - спільний календар перевірок;
 - база ризиків і кейсів;
 - доступ до звітів обох сторін.
4. Пілотні спільні аудити
 - Рекомендовано реалізовувати в МОЗ, Міноборони, МОН.
 - Змішаний склад команд.
 - Двостороння оцінка впливу.
5. Розвиток професійної культури
 - Спільні тренінги та сертифікація.
 - Обмін стажуванням.
 - Участь у міжнародних платформах (OECD Auditors Alliance, INTOSAI IDI).
6. Інституційна довіра
 - Публікація щорічних звітів про співпрацю.
 - Створення міжвідомчої ради з питань аудиторської координації.
 - Визнання результатів внутрішнього аудиту при парламентських розглядах.

Значення для євроінтеграції та післявоєнного відновлення [1, 4, 6]. Співпраця між внутрішніми та зовнішніми аудиторами – не лише механізм оптимізації, а ключовий інструмент досягнення стратегічних цілей: зміцнення довіри міжнародних донорів; прозорий нагляд за допомогою; адаптація до практик ЄС (EUROSAI, ECA); посилення бюджетної дисципліни; підвищення іміджу державного управління.

Висновки:

1. Ефективна співпраця аудиторів у державному секторі – це не розкіш, а необхідність. Співпраця між внутрішніми та зовнішніми аудиторами є критичним елементом надійної системи публічного фінансового контролю. У країні, що перебуває в умовах війни, здійснює масштабне відновлення та прагне до євроінтеграції, скоординовані аудиторські зусилля дозволяють: уникати дублювання перевірок; швидше виявляти зловживання; оптимізувати використання обмежених ресурсів; формувати довіру до уряду з боку громадськості, донорів і міжнародних партнерів.

Наразі внутрішні та зовнішні аудитори в Україні часто працюють паралельно, не поєднуючи свої зусилля, що призводить до втрати ефективності. Ця ситуація є неприйнятною в умовах масштабного фінансування відновлення країни.

2. Україна має потенціал для впровадження комплексної реформи [7], [9]. Проведений аналіз засвідчив наявність низки факторів, які створюють умови для впровадження нової моделі взаємодії аудиторів:

- Наявність політичної волі до гармонізації з європейськими стандартами.

- Існуючі міжнародні зобов'язання, зокрема в межах Угоди про асоціацію з ЄС.

- Активне залучення міжнародних донорів, які зацікавлені у підвищенні прозорості контролю.

- Пілотні приклади кооперації, реалізовані у МОЗ, Мінцифрі, МОН, які можуть бути масштабовані.

- Наявність цифрових інфраструктур, зокрема “Дія”, які можуть бути використані для створення спільного аудиторського порталу.

Ключові напрями реформи:

- оновлення законодавства – запровадження правової бази для обов’язкової взаємодії;

- цифровізація процесів аудиту – створення IT-платформи для спільного планування і звітності;

- стандартизація протоколів взаємодії – розробка національного стандарту співпраці; [4, 8];

- професійний розвиток – спільні програми підвищення кваліфікації аудиторів;

- інституціоналізація довіри – створення координаційних рад, оприлюднення спільних звітів.

3. Пропоновані рішення ґрунтуються на міжнародному досвіді та адаптовані до українських реалій. Рекомендації, сформульовані в дослідженні, базуються на кращих практиках країн-членів OECD, INTOSAI та EUROSAI. Водночас вони враховують:

- структуру публічного управління в Україні;

- реальний стан внутрішнього контролю;

- кадрові, бюджетні та технічні обмеження;

- ситуацію із законодавчим регулюванням аудиту.

Адаптація означає не механічне копіювання моделей, а створення гнучкої, поетапної реформи, що базується на:

- поступовому впровадженні змін через пілотні проекти;

- співпраці між Мінфіном, ДАСУ та Рахунковою палатою [1], [9];

- використанні існуючих ресурсів і ініціатив (наприклад, цифрові інструменти Мінцифри).

Перспективи подальших досліджень.

1. Моніторинг результативності пілотних аудитів. Необхідно провести глибокий аналіз перших прикладів спільних аудитів в Україні (МОЗ, МОН, Мінцифра), включаючи: порівняльну ефективність у виявленні порушень; рівень впровадження рекомендацій; економічний ефект (економія часу, ресурсів); суб'єктивне сприйняття результатів з боку керівництва установ.

Цей аналіз дозволить обґрунтувати масштабування практики та коригування методології.

2. Дослідження впливу цифрових платформ на довіру до аудиту. Цифрова трансформація аудиту — потужний фактор прозорості й підзвітності. Потрібно дослідити: як цифрові інструменти впливають на обмін інформацією між аудиторами; чи підвищується довіра з боку громадськості завдяки відкритості даних; наскільки зменшуються часові та організаційні витрати завдяки ІТ-інтеграції; які ризики (безпека, конфіденційність) виникають при обміні аудиторською інформацією в онлайн-середовищі.

3. Аналіз сприйняття аудиторських звітів громадськістю. Успішність аудиту не обмежується виявленням порушень — важливим є також його сприйняття та використання громадянами, журналістами, неурядовими організаціями. Пропонується дослідити:

- рівень інформованості громадськості про звіти Рахункової палати та ДАСУ;
- способи подання результатів аудиту, які є найбільш зрозумілими для громадськості;
- вплив аудиторських звітів на суспільну довіру до уряду;
- сприйняття внутрішніх аудитів у міністерствах самими працівниками.

4. Розробка інтегрованої моделі аудиту в умовах багаторівневої відповідальності. В українській системі публічного управління існують різні рівні відповідальності: внутрішній контроль у межах установ; зовнішній аудит (національний рівень); громадський нагляд; контроль з боку донорських інституцій [5, 1].

Це вимагає створення інтегрованої моделі аудиту, яка:

- чітко розмежовує ролі;
- формалізує обмін інформацією;
- враховує багатоступеневу відповідальність;
- дозволяє швидко реагувати на ризики;
- включає елементи “третьої лінії захисту” (громадськість, парламент, медіа).

Така модель може стати основою для оновлення всієї архітектури публічного контролю в Україні.

Список використаних джерел:

1. OECD. Enhancing Co-operation Between Internal and External Auditors. OECD Public Governance Policy Papers, No. 02. Paris: OECD

Publishing, 2024. 52 p. URL: <https://www.oecd.org/gov/audit-cooperation-2024.pdf> (дата звернення 10.05.2025)

2. INTOSAI. ISSAI 100 – The Fundamental Principles of Public Sector Auditing. URL: <https://www.intosai.org/> (дата звернення 08.05.2025)

3. INTOSAI. Coordination and Cooperation Between SAIs and Internal Auditors in the Public Sector. Subcommittee on Internal Control Standards. URL: <https://ics-intosai.nik.gov.pl/> (дата звернення 10.05.2025)

4. EUROSAI–ECIIA. Cooperation between Internal and External Audit in the Public Sector: Joint Position Paper. 2015. URL: <https://www.eciia.eu/> (дата звернення 09.05.2025)

5. The Institute of Internal Auditors (IIA). Applying the Three Lines Model in the Public Sector. 2022. URL: <https://www.theiia.org/> (дата звернення 11.05.2025)

6. OECD. Recommendation of the Council on Public Integrity. OECD Legal Instruments, 2017. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0435> (дата звернення 07.05.2025)

7. Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю» від 26.01.1993 р. № 2939-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 19. Ст. 208. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (дата звернення 11.05.2025)

8. Рахункова палата України. Методичні рекомендації щодо взаємодії з внутрішніми аудиторами. Київ: РПУ, 2021. URL: <https://rp.gov.ua/> (дата звернення 07.05.2025)

9. OECD. Global SAI Stocktaking Report 2020. INTOSAI Development Initiative. Oslo, 2021. URL: <https://www.idi.no/elibrary/> (дата звернення 10.05.2025)

Кухтій В. В., студентка
фінансового факультету групи ЕО21-1
Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро)

СТРАТЕГІЯ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ АУДИТУ ЕФЕКТИВНОСТІ

У сучасних умовах фінансової нестабільності та обмеженості державних ресурсів особливого значення набуває стратегічне планування й ефективне використання бюджетних коштів. Неефективність витрат бюджету не лише знижує соціально-економічну результативність, але й породжує ризики фіскальної нестійкості. Впровадження інструментів аудиту ефективності дозволяє не просто контролювати законність витрат, а й аналізувати досягнення визначених стратегічних цілей. У працях вітчизняних і зарубіжних авторів [1, 2] звертається увага на необхідність переходу від формального виконання фінансових процедур до оцінки

результативності діяльності органів влади через призму ефективності бюджетного процесу. Актуальність дослідження полягає у недостатньому впровадженні практик стратегічного управління фінансовими ресурсами та дефіциті системних підходів до оцінки їх ефективності [3].

Метою цієї роботи є аналіз сучасних підходів до стратегічного планування бюджетних витрат у контексті аудиту ефективності та формулювання практичних рекомендацій для посилення фінансової відповідальності державних органів.

Об'єктом дослідження є процес стратегічного планування використання бюджетних коштів у сфері державного управління. Основну увагу зосереджено на діяльності центральних органів виконавчої влади та місцевих бюджетів.

Для досягнення поставленої мети використано комплекс методів:

- Контент-аналіз наукових праць і монографій щодо механізмів стратегічного управління бюджетом, а також аналітичних звітів Рахункової палати України та Державної аудиторської служби.

- Порівняльний аналіз міжнародного досвіду застосування аудиту ефективності, зокрема практик Канади, Великобританії та Польщі.

- Метод системного підходу – дозволив розглядати стратегічне бюджетне планування як багаторівневу систему, в якій поєднуються політичні, економічні та управлінські аспекти.

- Статистичний аналіз, що охоплював вивчення динаміки реалізації бюджетних програм у розрізі стратегічних пріоритетів (на прикладі програм соціального захисту, охорони здоров'я та інфраструктури).

Проведене дослідження дозволяє констатувати наявність низки системних проблем, які перешкоджають реалізації стратегії ефективного використання бюджетних коштів:

1. Формальність стратегічного планування. Бюджетні програми часто формуються без реального обґрунтування їх впливу на досягнення довгострокових цілей. Зазначене підтверджується розривом між бюджетними пріоритетами та фактичним фінансуванням [1].

2. Недосконалість системи показників ефективності. Існуючі індикатори результативності у більшості випадків є кількісними (наприклад, «кількість наданих послуг»), але не відображають якісного виміру результату (наприклад, «рівень задоволеності громадян» або «соціальний ефект» від витрат) [2].

3. Обмежене використання аудиту ефективності. Незважаючи на наявність правової бази, аудит ефективності проводиться нерегулярно, а його результати рідко використовуються для коригування бюджетної політики. Часто аудитори зосереджуються на формальних порушеннях замість аналізу економності, результативності та продуктивності [3].

4. Відсутність зворотного зв'язку між оцінкою ефективності й процесом прийняття бюджетних рішень. У ряді випадків відомства

ігнорують аналітичні висновки контролюючих органів, що знижує мотивацію до раціонального використання коштів.

На основі проведеного аналізу запропоновано:

- Інституційно закріпити обов'язкове врахування висновків аудиту ефективності при формуванні бюджетних запитів;
- Удосконалити систему показників, доповнивши її якісними критеріями (соціальний вплив, рівень довіри, економічний ефект);
- Впровадити моделі сценарного планування, що дозволяють гнучко адаптувати бюджетні стратегії до змін у зовнішньому середовищі.

Аналітична таблиця за результатами дослідження стратегічного використання бюджетних коштів

№	Напрямок аналізу	Виявлені недоліки	Аналітичні висновки	Рекомендовані дії
1	Стратегічне узгодження	Відсутність системного зв'язку між пріоритетами політики та фінансування	Неузгодженість знижує ефективність управління ресурсами	Запровадити процедури попереднього стратегічного аналізу перед формуванням бюджету
2	Параметри оцінки результатів	Індикатори не відображають впливу на суспільство	Рівень досягнення мети неможливо конкретно оцінити	Розробити збалансовану систему індикаторів, що включає якісні й кількісні виміри
3	Інструменти контролю	Обмежена практична реалізація аудиту ефективності	Контроль переважно орієнтований на формальність	Інтегрувати аудит ефективності до щорічного бюджетного процесу
4	Взаємодія управління контролю	Результати перевірок не враховуються при прийнятті рішень	Зворотній зв'язок між контролем і управлінням відсутній	Передбачити обов'язкову реакцію на висновки аудиторських доказів
5	Гнучкість планування	Стратегія не враховує змін навколишнього середовища	Плани залишаються інертними навіть за нових умов	Впровадити адаптивне бюджетне планування із застосуванням прогнозних сценаріїв

У сучасних умовах фінансових обмежень та зростання суспільного запиту на ефективне управління публічними ресурсами, стратегічне планування бюджетних витрат повинно ґрунтуватися на трьох ключових принципах: результативності, прозорості та підзвітності. Результативність передбачає досягнення конкретних, вимірюваних цілей з максимальним ефектом при мінімальних витратах; прозорість – відкритість інформації

про бюджетні рішення та їхні наслідки; підзвітність – обов’язковість пояснень та відповідальності за використані ресурси з боку органів влади.

У цьому контексті аудит ефективності виступає не лише інструментом контролю, а й важелем стратегічного управління. Його регулярне та системне застосування дозволяє ідентифікувати слабкі місця в реалізації бюджетних програм, коригувати політику фінансування відповідно до реальних результатів і забезпечити зворотний зв’язок у бюджетному процесі. Це сприяє зменшенню неефективних витрат, раціоналізації управлінських рішень і зміцненню довіри громадськості до державних інституцій.

Таким чином, впровадження комплексного підходу до стратегічного бюджетного планування за участі механізмів аудиту ефективності є передумовою для створення стійкої, адаптивної та соціально орієнтованої системи управління державними фінансами.

Список використаних джерел:

1. Виговська Н. Г., Литвинчук І. В. Трансформація підходів до фінансового контролю в умовах публічного управління. *Економіка, управління та адміністрування*, 2025.

2. Височан О. О., Литвиненко Н. О. Аудит ефективності в умовах реформування державного фінансового контролю. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2019. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/25620>.

3. Назаренко Т. П., Плисак В. В. Концепція ефективного використання державних фінансів у бюджетному процесі. *Глобальні та національні проблеми економіки*, 2017. <https://global-national.in.ua/issue-19-2017/27-vipusk-19-zhovten-2017-r/3471-nazarenko-t-p-plisak-v-v-audit-efektivnosti-byudzhethnikh-vitrat>.

Новак В., начальник відділу аналізу публічних закупівель управління аудиту та контролю Дніпровської міської ради,
Коновалова О. В., головний спеціаліст відділу аналізу публічних закупівель управління аудиту та контролю Дніпровської міської ради
Лиса О. В., запрошений науковець-інтерн факультету економіки, бізнес-інформатики та бізнес-права Університету Зігена, Німеччина, керівник проєктів у центрі прикладних економічних досліджень Університету Тарту, Естонія)

ПРОЗОРЕ ВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Прозоре врядування в сучасному світі постає не лише як демократична цінність, а як необхідна умова виживання і стійкості інституцій в умовах невизначеності, політичних криз, воєнних дій та енергетичних чи гуманітарних загроз. Підвищений суспільний запит на відкритість управлінських рішень, ефективність бюджетного використання ресурсів та публічну підзвітність вимагає переосмислення механізмів функціонування органів місцевого самоврядування. У цьому контексті прозорість слід

розглядати як системну характеристику управління, що забезпечує довіру громадян, легітимність дій влади та здатність швидко реагувати на загрози.

Одним із ключових аспектів побудови прозорого врядування є інституціоналізація принципів відкритості. Це передбачає створення регламентних, технологічних та нормативно-правових механізмів, які унеможливають ухвалення рішень «за зачиненими дверима» та забезпечують участь громадян у процесах планування, прийняття рішень та контролю. Практика доводить, що саме поєднання політичної волі, цифрових інструментів та правового захисту громадської участі створює підґрунтя для якісного врядування навіть у кризових умовах.

Значну роль у цьому процесі відіграє цифрова трансформація. Впровадження електронного документообігу, онлайн-доступу до рішень ради, публічних закупівель, а також інтерактивних карт комунальних витрат, реєстрів активів та кадрових призначень дозволяє забезпечити фактичну прозорість, що не залежить від політичної кон'юнктури. Особливої ваги набувають електронні платформи петицій, громадських обговорень та бюджетів участі – як інструменти партисипативного управління, які підвищують якість рішень та знижують ризики конфліктності.

Умови війни або інших надзвичайних ситуацій формують новий контекст, у якому прозорість має співіснувати з безпековими обмеженнями. На перший план виходить необхідність балансувати між відкритістю та конфіденційністю. З одного боку, суспільство очікує оперативного інформування, доступу до рішень щодо гуманітарної допомоги, евакуації, відновлення інфраструктури тощо. З іншого – надмірна публічність може створювати ризики для життя, національної безпеки та роботи критичних систем. Тому виникає потреба в адаптивних моделях прозорості, які враховують рівень ризику та встановлюють гнучкі формати публічності. Окремо варто відзначити роль лідерства та інституційної спроможності. Прозоре врядування неможливе без професійної та етично вмотивованої команди управлінців, здатної до стратегічного мислення, кризового менеджменту та комунікації зі стейкхолдерами. Адже прозорість – це не лише доступ до інформації, а й вміння доносити зміст управлінських рішень зрозумілою мовою, аргументувати політику, залучати партнерів і відповідати на критику. Суттєвий внесок у розвиток прозорого врядування забезпечують механізми зовнішнього та громадського контролю – незалежний аудит, індикатори прозорості, антикорупційний моніторинг, звіти про конфлікт інтересів, відкриті фінансові декларації. Наявність інституцій, здатних здійснювати незалежну оцінку ефективності політик, є свідченням зрілої демократії та важливою запорукою зниження рівня зловживань.

Таким чином, прозоре врядування – це не лише технологія, а цілісна філософія публічного адміністрування, що втілюється у взаємодії влади, громадян, експертного середовища та цифрових платформ. В умовах нестабільності саме прозорість стає «соціальним капіталом» муніципалітету – тим ресурсом, який дозволяє забезпечити довіру, стабільність, згуртованість громади та спільну відповідальність за ухвалені рішення.

Подальше зміцнення прозорого врядування в Україні вимагає переходу від декларативності до щоденної практики: через нормативні гарантії доступу до інформації, регулярну публічну звітність, захист викривачів, розвиток е-врядування, а також — інституційну сталість прозорих процедур, незалежно від зміни каденцій чи політичного середовища. У цьому вбачається не лише відповідь на запит суспільства, а й важлива складова шляху до європейської інтеграції та стійкої демократії.

У періоди глибокої нестабільності — таких як війна, масові переміщення населення, руйнування інфраструктури або енергетична криза — саме прозоре врядування дозволяє зберегти довіру громадян до влади. Якщо комунікація влади є несвоєчасною, розмитою або закритою, вакуум заповнюється дезінформацією, чутками та емоційною нестабільністю. Водночас прозорі рішення, навіть непопулярні, отримують вищий рівень прийняття за умови їх якісного обґрунтування та щирого пояснення. У цьому контексті комунікаційна стратегія стає невід’ємною частиною врядування — як і вміння визнати помилки та публічно їх виправити.

Інтерес також становить міжнародний досвід прозорого управління в умовах криз. Наприклад, у скандинавських країнах під час пандемії COVID-19 прозорість стала не лише адміністративним інструментом, а ціннісним маркером політики. Щоденні брифінги, відкриті дані про витрати, участь громадських експертів у стратегічних радах — усе це посприяло високому рівню дотримання карантинних заходів. Аналогічно, у країнах Центральної Європи під час енергетичної кризи прозорість механізмів компенсацій, субсидій і рішень щодо тарифів знизилася рівень соціального напруження. У післявоєнному або посткризовому періоді питання прозорості управління стає ще більш чутливим, оскільки йдеться про великі обсяги бюджетних та донорських ресурсів, які направляються на відновлення, реконструкцію та розвиток. Недовіра до процедур розподілу може призвести до дестабілізації, втрати підтримки міжнародних партнерів та блокування стратегічних рішень. Тому вже зараз варто проєктувати інституційні механізми «антикорупційної стійкості», які передбачають прозоре планування, відкриті тендери, участь громадськості у наглядових радах та цифровий аудит програм відновлення.

Павлова Г. Є., д.е.н., професор, декан факультету обліку і фінансів
Дніпровського державного аграрно-економічного університету, Україна

ПРАКТИКА ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО НАГЛЯДУ В ІНШИХ КРАЇНАХ

Державний фінансовий контроль, як цілісне та єдине поняття, має спиратися на чітко визначені засади, які розкривають його сутнісні характеристики. У контексті вдосконалення системи державного фінансового контролю в Україні особливої ваги набуває аналіз досвіду зарубіжних органів контролю у фінансовій сфері. Проведення реформ, у

тому числі трансформація національної системи контролю за державними фінансами, повинно ґрунтуватися на кращих практиках розвинених країн та рекомендаціях міжнародних інституцій. Водночас важливо враховувати національні особливості, включаючи історичний розвиток вітчизняної системи фінансового контролю.

Теоретичні та прикладні питання державного фінансового контролю були й залишаються в центрі уваги численних дослідників, серед яких варто відзначити праці Акімової Б.З., Баранової Д.А., Гупаловської М.Б., Дейнеко Є.В., Стефанюк І.Б., Нубанової Т.О., Паніної О.В., Шевчук О.А. Попри вагомий внесок зазначених науковців у розвиток відповідної тематики, вивчення зарубіжного досвіду щодо побудови ефективної системи державного фінансового контролю залишається одним із ключових і актуальних напрямів сучасних наукових досліджень.

Державний фінансовий контроль являє собою сукупність заходів і дій, які здійснюють уповноважені органи з метою перевірки правомірності, обґрунтованості, ефективності та доцільності використання державних фінансових ресурсів. Його основне призначення полягає у виявленні, запобіганні та усуненні порушень у сфері управління бюджетними коштами. Такий контроль здійснюється за різними напрямками, проте обов'язково в інтересах держави та від її імені [3]. У країнах з розвинутою системою державного управління фінансовий контроль здійснюється відповідно до принципів, закріплених у Лімській декларації INTOSAI [1] – Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю. Однією з її регіональних структур є EUROSAI – Європейська організація вищих контрольних установ, до складу якої входить і Україна. Основними універсальними засадами, на яких ґрунтується діяльність таких органів, є незалежність і неупередженість, професійна компетентність, а також відкритість і прозорість.

Лімська декларація керівних принципів контролю є основоположним документом з питань зовнішнього державного фінансового контролю, який слугує орієнтиром для більшості країн світу. У цьому документі не передбачено чітких приписів щодо механізмів призначення членів вищого контрольного органу чи строків їхніх повноважень. Згідно зі статтею 6 Декларації, процедури призначення і звільнення таких посадових осіб визначаються відповідно до конституційної системи конкретної держави. Водночас особливий акцент робиться на тому, що незалежність членів вищих контрольних установ повинна бути закріплена на рівні Основного Закону [2]. У статті 14 Лімської декларації наголошується, що члени та працівники вищих органів фінансового контролю повинні володіти належною професійною підготовкою та бездоганною репутацією, що забезпечить ефективне виконання покладених на них функцій. Особливе значення мають рівень теоретичних знань, практичний досвід, працездатність, а також професійні навички. Крім того, до персоналу контрольних органів висуваються високі етичні вимоги. Вони узагальнені

в Етичному кодексі INTOSAI – документі, що формулює базові цінності та принципи, яких мають дотримуватися особи, залучені до сфери державного аудиту. Згідно з цим Кодексом, аудитори повинні бути чесними, неупередженими, незалежними, дотримуватися політичної нейтральності, не зловживати службовим становищем у приватних цілях, а також уникати ситуацій, які можуть створити загрозу конфлікту інтересів або поставити під сумнів їхню об'єктивність і незалежність [2].

Фінансового контролю західних країн провідну роль зазвичай відіграє інституція головного ревизора або національного аудиторського органу, часто представлена у формі рахункової палати. Як правило, ця установа функціонує під безпосереднім контролем парламенту чи глави держави. Основне її призначення полягає в здійсненні нагляду за законністю та ефективністю використання державних фінансових ресурсів. Важливою структурною одиницею таких установ є територіальні підрозділи, які, залежно від форми державного устрою, можуть бути як повністю, так і частково підпорядковані центральному органу – рахунковій палаті. Водночас ці підрозділи зберігають певну автономію у виконанні своїх завдань і зосереджуються переважно на аудиті використання коштів місцевих бюджетів. Вони мають повноваження здійснювати оперативну реалізацію функцій, делегованих центральною контрольною установою [3].

Важливою ланкою у структурі фінансового контролю в європейських країнах виступає податкове відомство, яке може підпорядковуватись президентові, урядові або міністерству фінансів. Основна його функція полягає в контролі за повнотою та своєчасністю надходжень податкових платежів до державного бюджету.

Цікавим прикладом ефективного функціонування системи державного фінансового контролю є Сполучені Штати Америки. У США контроль за фінансовими ресурсами реалізується на двох рівнях – федеральному та рівні окремих штатів. Американська модель державного управління вирізняється високим ступенем децентралізації: кожен штат має власну правову базу, власну організаційну структуру органів державної влади, включно з органами фінансового контролю. Повноваження контрольних органів у штатах визначаються індивідуально, проте в межах, встановлених федеральним законодавством.

Як на рівні центральної влади, так і в кожному штаті діють установи фінансового контролю, які належать як до законодавчої, так і до виконавчої гілок влади. При цьому кожна з гілок має власні, незалежні структури контролю, які, незважаючи на автономність, підтримують ефективну взаємодію між собою.

У системі виконавчої влади США функції державного фінансового контролю реалізуються через інститут генеральних інспекторів, які діють у 73 федеральних виконавчих органах. Діяльність цих офісів регламентується Законом про генерального інспектора, ухваленим у 1978 році та доповненим змінами у 2008 році.

Основною місією інституту генеральних інспекторів є забезпечення ефективності, економічності, результативності та доброчесності у впровадженні державних програм. Їхня діяльність спрямована на зміцнення підзвітності, покращення управлінських процесів і підвищення якості реалізації завдань у межах відповідних федеральних структур.

Основні функції офісів генеральних інспекторів охоплюють:

- моніторинг і контроль за реалізацією програм та загальною діяльністю органів виконавчої влади;
- сприяння раціональному, ефективному й результативному управлінню;
- виявлення, запобігання та розслідування випадків шахрайства, зловживань та інших порушень при виконанні державних програм;
- інформування керівництва установ та Конгресу США про виявлені проблеми, недоліки й необхідність вжиття коригувальних заходів, а також контроль за реалізацією таких заходів;
- реагування на звернення громадян та працівників органів, що надходять через спеціальні «гарячі лінії».

Офіси генеральних інспекторів проводять перевірки, ревізії та розслідування у межах адміністративного, цивільного та кримінального провадження, включаючи службові або дисциплінарні справи. Для реалізації цих функцій у державних установах на федеральному та місцевому рівнях створюються окремі незалежні структурні одиниці.

Досвід країн Європи показує, що в більшості демократичних держав бюджетний процес поділяється на чотири ключові стадії:

- Етап законотворення – участь беруть урядові органи. Основна суть цього етапу полягає у плануванні, підготовці та поданні проєкту бюджету до парламенту. Відповідальність за це, як правило, несе Міністерство фінансів або інші виконавчі структури.

- Етап затвердження – проводиться законодавчою гілкою влади. На цьому етапі парламент розглядає та ухвалює бюджетний документ, формалізуючи його законодавчо.

- Етап виконання – здійснюється відповідними виконавчими органами. У цей період реалізується затверджений бюджет, а за потреби вносяться корективи. Парламент долучається, коли виникає потреба в додаткових асигнуваннях.

- Контрольний етап – охоплює аудит і перевірку використання установи або парламентські комітети шляхом аналізу фінансової звітності. У більшості досліджених країн спостерігається тенденція до централізації контролю за бюджетним процесом, що позитивно впливає на дотримання фінансово-бюджетної дисципліни та зміцнення економічної безпеки держави.

Аналіз міжнародного досвіду у сфері державного фінансового контролю дав змогу виокремити характерні риси централізованої та децентралізованої моделей контролю, а також виявити особливості його

реалізації в окремих країнах залежно від ієрархії виконавчої влади. Результати дослідження засвідчили, що спільні риси в організації фінансового контролю зумовлені об'єктом нагляду, яким виступає бюджетний процес.

Отже, аналіз зарубіжного досвіду у сфері організації державного фінансового контролю має ключове значення для формування стратегічних підходів до посилення економічної безпеки України. Такий підхід дозволяє творчо адаптувати напрацьовані практики країн з усталеними демократичними інститутами під національні умови, сприяє глибшому теоретичному розумінню сутності аудиту ефективності та визначенню його ролі у практичній діяльності контрольних органів.

Список використаних джерел:

1. Лімська декларація керівних принципів контролю: міжнародний документ від 01.01.1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_090#Text (дата звернення 25.05.2025 р.).

2. Pavlova, H. Method of auditing in conditions of martial law / Lubenchenko O., Shulga S., Pavlova H. // Statistics in Transition New Series, 24(1), 2023 pp. 89–103-<https://www.scopus.com/results/results.uri?sort=plf-f&src=s&st1=Method+of+auditing+in+conditions+of+martial+law&sid=8b88ed8a4278389d6c7ec2a6242a04d&sot=b&sdt=b&sl=62&s=TITLE-ABS-KEY%28Method+of+auditing+in+conditions+of+martial+law%29&origin=searchbasic&editSaveSearch=&yearFrom=Before+1960&yearTo=Present&sessionSearchId=b8b88ed8a4278389d6c7ec2a6242a04d&limit> (Accessed 25May 2025).

3. Skoryk, M. and Bohdan, S. (2020), “Risk management tools in the system of public financial control”, *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 5, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7932> (Accessed 25May 2025).

Смірнова Н. В., Смірнова І. В., к.е.н., доц., доцент кафедри аудиту, обліку та оподаткування Центральноукраїнського національного технічного університету, м. Кропивницький, Україна

ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО АУДИТУ

Для України в сучасних умовах, коли країна стоїть перед безпрецедентними викликами масштабного повоєнного відновлення та реконструкції, набуває особливої актуальності практика країн ЄС, а зокрема і Німеччини, у сфері державного аудиту та фінансового контролю. Ефективність використання значних фінансових ресурсів, які надходитимуть як від міжнародних партнерів, так і з внутрішніх джерел, безпосередньо буде залежати від якості контрольних механізмів держави [1].

Німецька модель державного аудиту становить особливий інтерес саме тому, що була успішно випробувана в умовах подібних до українських викликів – повоєнної відбудови, трансформації економіки та інтеграції різних територій. Історичний досвід Німеччини демонструє, як

інституційно сильна та незалежна система державного аудиту стає не лише інструментом протидії корупції, але й механізмом оптимізації державних витрат, що критично важливо в умовах обмежених ресурсів [2].

Актуальність німецького досвіду державного аудиту для України значно зростає в контексті її європейської інтеграції, адже ефективна система фінансового контролю є однією з ключових вимог ЄС до країн-кандидатів [3]. Німецька модель державного аудиту вважається однією з найбільш розвинених у Європі завдяки своїй інституційній незалежності, системному підходу до перевірок, а також глибокому аналізу ефективності використання бюджетних коштів. Вона поєднує класичні методи фінансового контролю з сучасними підходами до оцінки результативності державних програм, що забезпечує не лише виявлення порушень, а й підвищення ефективності управління державними фінансами [4].

В умовах деокупації територій та необхідності швидкого відновлення інфраструктури німецький досвід поєднання оперативності та ретельності контролю може стати цінним орієнтиром для української системи державного аудиту, яка повинна забезпечити баланс між швидкістю реагування на нагальні потреби відновлення та ґрунтовністю перевірок для запобігання зловживанням та неефективному використанню ресурсів.

Німецька система державного аудиту базується на конституційно закріпленій незалежності аудиторських органів, що забезпечує прозорість і ефективність використання державних коштів. Центральним органом контролю є Федеральний суд аудиту (Bundesrechnungshof), який діє з повною інституційною автономією, що дозволяє йому об'єктивно оцінювати фінансову діяльність уряду та підзвітних йому установ. Члени цього органу мають статус, подібний до суддівського, що виключає можливість політичного тиску чи втручання в аудиторські процеси з боку виконавчої влади. Завдяки цьому Федеральний суд аудиту може здійснювати комплексний контроль за доходами і витратами державного бюджету, виявляти порушення та зловживання, а також надавати незалежні рекомендації щодо покращення фінансової дисципліни [5]. Також у питаннях контролю за державними фінансами, цей орган активно взаємодіє з парламентом та урядом, сприяючи розробці більш ефективних механізмів бюджетного планування та розподілу ресурсів. До його повноважень, крім того, входить аналіз ефективності державних програм і ініціатив, що дозволяє не лише виявляти нецільове використання коштів, але й впливати на формування економічної політики країни.

Важливим елементом німецької моделі є галузева спеціалізація аудиторів, які зосереджують увагу на конкретних секторах відновлення – промисловості, транспортній інфраструктурі, житловому будівництві. Завдяки цьому аудитори глибше розуміють специфіку фінансування, управління та функціонування кожної сфери, що підвищує ефективність перевірок і якість наданих рекомендацій [3]. Вони не лише ідентифікують фінансові порушення й недоліки, а й впливають на процес прийняття управлінських рішень,

пропонуючи конкретні заходи для підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Спеціалізація дозволяє уникати поверхневого аналізу, адже аудитори мають ґрунтовні знання щодо технологічних процесів, нормативної бази та ризиків у кожній галузі. Окрім цього, їхня діяльність сприяє підвищенню прозорості державних фінансів, оскільки вони контролюють витрати на всіх етапах – від планування до реалізації проєктів. Важливу роль відіграє й взаємодія аудиторських органів із державними установами та бізнесом, що забезпечує двосторонню комунікацію і сприяє розробці більш ефективних механізмів фінансового контролю.

Німецька практика застосування аудиту ефективності, який оцінює не лише законність витрат, але й результативність, економічність і доцільність використання державних ресурсів, є надзвичайно корисною для України у оскільки існують серйозні виклики, пов'язані з ризиками неефективного використання бюджетних коштів. Це зумовлено низкою факторів, зокрема недосконалістю механізмів державного планування, непрозорими процедурами реалізації проєктів, недостатнім контролем за кінцевими результатами та рівнем впливу фінансованих ініціатив на соціально-економічний розвиток.

Одним із ключових аспектів ефективної роботи системи державного аудиту в Німеччині є активне використання сучасних цифрових технологій для збору, обробки та аналізу фінансових даних. Автоматизовані системи моніторингу дозволяють не лише здійснювати ретельний контроль за використанням бюджетних коштів, а й оперативно ідентифікувати можливі фінансові порушення, включаючи підозрілі транзакції та неефективне витрачання ресурсів. Завдяки використанню штучного інтелекту та аналітичних алгоритмів аудитори можуть аналізувати великі масиви інформації, виявляти аномалії та оцінювати потенційні ризики нецільового використання державних коштів [5]. Крім того, цифрові інструменти сприяють підвищенню рівня прозорості фінансового управління, оскільки забезпечують можливість відстеження всіх етапів реалізації державних програм у режимі реального часу. Впровадження подібних технологічних рішень в Україні дозволить не лише посилити контроль за бюджетними витратами, а й мінімізувати корупційні ризики, зробивши систему управління державними фінансами більш ефективною, відкритою та підзвітною суспільству.

Німецька система державного аудиту приділяє особливу увагу превентивним заходам, які спрямовані на недопущення фінансових порушень та підвищення ефективності використання бюджетних коштів. Головний акцент робиться на ранньому виявленні потенційних ризиків і запобіганні можливим зловживанням ще на етапі планування та розподілу фінансів. Для цього впроваджено систематичний аналіз ризиків, що враховує особливості фінансованих проєктів, масштаби витрат і попередню історію витрачання коштів відповідними органами чи установами. Одним із важливих інструментів превентивного контролю є проведення попередніх аудитів перед виділенням значних бюджетних

асигнувань. Це дозволяє оцінити реалістичність фінансових прогнозів, відповідність заявлених витрат стратегічним цілям державної політики та можливі наслідки прийнятих рішень. Завдяки такому підходу знижується ймовірність розкрадання коштів, неефективного розподілу ресурсів та виникнення ситуацій, коли державні програми не досягають запланованих результатів через погане управління. Важливою складовою превентивної політики є активне консультування державних установ щодо фінансового планування та впровадження раціональних підходів до використання бюджетних ресурсів. Аудиторські органи надають детальні рекомендації щодо підвищення ефективності державних витрат, усунення виявлених ризиків та покращення механізмів контролю.

Отже, досвід Німеччини у сфері державного аудиту є надзвичайно цінним для України, особливо в умовах повоєнного відновлення та європейської інтеграції. Незалежність аудиторських органів, впровадження цифрових технологій, галузева спеціалізація аудиторів та акцент на превентивних заходах сприяють прозорості, ефективності та раціональному використанню бюджетних коштів. Адаптація цих принципів до українських реалій дозволить підвищити якість фінансового контролю, мінімізувати ризики корупції та забезпечити більш результативне управління державними ресурсами. Впровадження таких підходів стане важливим кроком у розбудові стійкої та ефективної системи державного аудиту, що відповідатиме стандартам ЄС.

Список використаних джерел

1. OECD. Public Integrity in the European Union. URL: <https://www.oecd.org/gov/public-integrity/>
2. Bundesrechnungshof. Annual Report. URL: <https://www.bundesrechnungshof.de/>
3. European Court of Auditors. Annual Report on EU Budget. URL: <https://www.eca.europa.eu/>
4. Transparency International. Corruption Perceptions Index. URL: <https://www.transparency.org/en/cpi>. Bundesrechnungshof The Role of the German SAI in Public Audit. URL: <https://www.bundesrechnungshof.de/>

Тенюх З. І., к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
Львівського національного університету імені Івана Франка (Львів)

ВПРОВАДЖЕННЯ SAF-Т ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКОВОГО АУДИТУ В УКРАЇНІ

Прагнення України до членства в ЄС створює об'єктивну потребу в узгодженні вітчизняної податкової системи з європейськими вимогами. Статус кандидата на вступ до ЄС передбачає поступову адаптацію вітчизняного законодавства до європейського правового поля, зокрема й у сфері фінансового контролю та податкового регулювання. Одночасно

цифрова трансформація державного управління визначена як стратегічний пріоритет розвитку України, а запровадження SAF-T як міжнародного стандарту структурованих податкових даних відповідає цим євроінтеграційним та цифровим викликам.

SAF-T (Standard Audit File for Tax) – це міжнародний стандарт електронного обміну бухгалтерськими та податковими даними між підприємствами і податковими органами або аудиторами. Його розробила Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) у 2005 році для того, щоб уніфікувати, спростити і автоматизувати податковий аудит, забезпечити прозорість і зменшити корупційні ризики шляхом мінімізації фізичних перевірок та безпосереднього контакту між бізнесом і податковою службою.

Сьогодні вже багато країн ЄС впровадили SAF-T на національному рівні, зокрема Австрія, Норвегія, Франція, Португалія, Польща, Данія, Болгарія, Бельгія, Литва, Чехія, Угорщина, Румунія та Люксембург [1; 2]. Португалія і Австрія були першими країнами, що офіційно впровадили SAF-T [2]. Польща запровадила власну версію JPK (Jednolity Plik Kontrolny) у три етапи: 2016 року для великих підприємств, 2017 року – для середніх і малих, 2018 року – для всіх інших [3].

Країни ЄС використовують SAF-T або його національні варіанти для стандартизованого електронного обміну податковою інформацією між бізнесом і податковими органами, що підвищує ефективність податкового контролю. В Україні впроваджується власна версія цього стандарту – SAF-T UA, адаптована до національного законодавства та розроблена на основі рекомендацій ОЕСР щодо стандартного аудиторського файлу SAF-T version 2.0.

В Україні відбувається поетапне впровадження стандарту SAF-T UA, однак нормативно-правова база ще остаточно не сформована. Нормативним підґрунтям SAF-T UA є, зокрема, Податковий кодекс України п. 85.2, Закони України “Про електронні документи та електронний документообіг”, Закон України “Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги” та Наказ Міністерства фінансів України від 07.11.2011 № 1393 “Про затвердження Порядку надання документів великого платника податків в електронній формі” (Порядок № 1393) і Наказ Міністерства фінансів України № 561 про внесення змін до Порядку № 1393.

Так, згідно з п. 85.2 ПКУ, великі платники податків, при проведенні документальної перевірки, зобов’язані надати на запит контролюючого органу документи в електронній формі в порядку і у форматі, встановленому Міністерством фінансів України. Цей порядок визначено вищезгаданим наказом МФУ від 07.11.2011 № 1393 [4]. При цьому, на законодавчому рівні впровадження стандарту SAF-T UA було започатковано прийняттям змін до Порядку № 1393, що затверджені Наказом МФУ від 15.09.2020 року № 561. Згідно з положеннями цього Наказу, великі платники податків (юридичні

особи, визначені підпунктом 14.1.24 ПКУ) мають надати електронні документи «у форматі XML у вигляді стандартного аудиторського файлу (SAF-T UA), який представляє собою електронний файл стандартизованої структури, що містить експортовані з вихідної системи обліку дані про наявність та стан активів, власного капіталу та зобов'язань, а також інформацію щодо змін у фінансово-господарському стані суб'єкта господарювання за певний період» [5].

Структура стандартного аудиторського файлу (SAF-T UA) наведена у додатку до Порядку № 1393. Формат SAF-T UA включає близько 170 таблиць із 900 колонками, що унеможливорює ручне заповнення або використання Excel для перенесення даних. Структура файлів SAF-T UA дозволяє автоматично звіряти численні показники, де всі дані мають бути взаємно узгоджені. В структуру інтегровані алгоритми, що перевіряють дані на проходження ряду ризик – факторів [6].

Таким чином, станом на сьогодні стандартний аудиторський файл SAF-T UA зобов'язані формувати та подавати лише великі платники податків і лише за запитом посадових осіб ДПС під час проведення документальної перевірки. Однак нормами ПКУ не передбачено штрафні санкції за неподання файлу SAF-T UA на запит контролюючого органу.

Нині процес впровадження SAF-T UA перебуває у тестовому режимі. ДПС запрошує представників бізнесу та розробників програмного забезпечення долучатися до тестування функціоналу системи електронного аудиту (SAF-T UA). Існує можливість долучитися до тестування в «Електронному кабінеті платника» [7]. За словами Голови Державної податкової служби України Руслана Кравченка: «34 платники вже подали понад 80 файлів» [8].

Щоб допомогти бізнесу в адаптації до нового стандарту податкової звітності та виявити можливі труднощі ще до офіційного запуску SAF-T UA, компанія М.Е.Дос запустила пілотний проєкт SAF-T UA, який тривав з червня 2024 року до квітня 2025 року. За час реалізації пілотного проєкту від М.Е.Дос у ньому взяли участь 67 великих платників податків з різних всіх сфер бізнесу, зокрема банківський та енергетичний сектор, ритейл, сфера виробництва. Участь у проєкті з тестування стандарту SAF-T UA була безкоштовною, що дало можливість підприємствам завчасно адаптувати свої системи й процеси та уникнути потенційних ризиків і додаткових витрат у майбутньому [9].

Наступним етапом впровадження SAF-T UA має стати законодавче закріплення обов'язкового подання стандартного аудиторського файлу (SAF-T UA), передбачене Проєктом Закону “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо впровадження електронних перевірок (е-аудит)” від 2.11.2021 року № 6255. Проєкт Закону зобов'язує щорічно подавати файл SAF-T UA:

- з 01 січня 2025 року – всіма великими платниками податків;
- з 01 січня 2027 року – всіма платниками ПДВ.

Отже, запровадження обов'язкового щорічного подання файлу SAF-T UA та його подальше поширення на всіх платників ПДВ напряму залежить від ухвалення відповідних змін до податкового законодавства на рівні парламенту.

В Україні впровадження SAF-T UA здійснюється поетапно: з 2023 року діє добровільний режим, а з 2027 року планується перехід до обов'язкового подання для всіх платників ПДВ – за умови внесення відповідних змін до Податкового кодексу. Стандарт SAF-T передбачає уніфіковану модель передавання бухгалтерської та податкової інформації у форматі XML-файлів. Його застосування здатне суттєво трансформувати взаємодію між бізнесом і податковими органами та забезпечити вищу прозорість і ефективність аудиторських процедур.

Впровадження SAF-T в Україні є логічним кроком у напрямку цифровізації податкової системи та євроінтеграції. Поетапний підхід дозволяє мінімізувати операційні ризики, а постійне вдосконалення технічних аспектів свідчить про системний характер реформи. Успішність імплементації залежатиме від ефективної координації між державними органами, бізнесом та IT-провайдерами.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук В. Імплементація SAF-T UA в Україні: аналіз та перспективи. *Право UA*. 2025. 15 квітня. URL: <https://pravo.ua/implementatsiia-saf-t-ua-v-ukraini-analiz-ta-perspektyvy/> (дата звернення: 26.05.2025).

2. SAF-T UA Структура. Технічний опис. Особливості. *Державна податкова служба*. URL: <https://tax.gov.ua/data/files/267113.pdf> (дата звернення: 26.05.2025).

3. Фугело П., Раковська Й. Особливості адміністрування ПДВ в Україні та Польщі. *Актуальні проблеми теорії і практики бухгалтерського обліку, аналізу, контролю й оподаткування в Україні: сучасний стан, тенденції та перспективи розвитку*: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кам'янець-Подільський, 24 жовтня 2024 р.). Кам'янець-Подільський : Подільський державний університет, 2024. С. 246 – 248.

4. Про затвердження Порядку надання документів великого платника податків в електронній формі : Наказ Міністерства фінансів України від 07.11.2011 № 1393. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0044-12#Text> (дата звернення: 28.05.2025).

5. Про затвердження Змін до Порядку надання документів великого платника податків в електронній формі при проведенні документальної перевірки : Наказ Міністерства фінансів України від 15.09.2020 № 561. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1123-20#Text> (дата звернення: 28.05.2025).

6. Аудиторський файл SAF-T UA: що це і як подати до ДПС. *Портфель*. 2025. 15 травня. URL: <https://portfel.ua/podannya-audytorskogo-fajlu-saf-t-ua/> (дата звернення: 28.05.2025).

7. ДПС запрошує бізнес долучатися до тестування SAF-T UA. *Державна податкова служба*. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/894227.html> (дата звернення: 28.05.2025).

8. ДПС впроваджує е-аудит та подання файлів у форматі SAF-T UA: 34 платники вже подали понад 80 файлів. *Державна податкова служба*. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/883070.html> (дата звернення: 28.05.2025).

9. Пілотний проєкт по впровадженню SAF-T UA від М.Е.Doc. *Новини М.Е.Doc: головні події*. URL: <https://medoc.ua/news/plotnij-prokt-po-vprovadzhennju-saf-t-ua-ud-medoc> (дата звернення: 28.05.2025).

Тополенко Н. М., к.н.держ.упр., доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Ігнатенко С. Є., студентка
Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро)

АУДИТ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

Європейський Союз (далі – ЄС) має розвинену систему аудиту та фінансового контролю, яка забезпечує ефективне управління бюджетними коштами, прозорість та підзвітність. Для України, яка прагне до євроінтеграції, вивчення та впровадження досвіду ЄС у цій сфері є надзвичайно важливим.

У сучасних умовах економічної нестабільності, обмежених державних ресурсів і зростання соціальних потреб суспільства, питання раціонального та цільового використання бюджетних коштів набуває особливої ваги. Бюджет є головним фінансовим інструментом держави, що забезпечує реалізацію економічної, соціальної та політичної політики. Тому кожна гривня, спрямована з бюджету, має приносити суспільну користь і використовуватись максимально ефективно.

Саме тут важливу роль відіграє аудит ефективності використання бюджетних коштів. Це не просто перевірка фінансових документів - це глибокий аналітичний процес, спрямований на оцінку того, наскільки розумно та результативно розпорядники бюджетних коштів виконують свої функції. Від ефективності використання державних фінансів залежить якість надання публічних послуг, розвиток інфраструктури, забезпечення оборони, освіти, охорони здоров'я, а також рівень довіри громадян до держави [7].

Особливого значення набуває аудит у контексті децентралізації влади, коли значна частина повноважень і фінансових ресурсів передається на місцевий рівень. Це потребує не лише прозорості у використанні коштів, а й професійного контролю за їх результативністю [1, 5].

Таким чином, дослідження ролі аудиту ефективності у системі державного фінансового контролю є актуальним і необхідним для

забезпечення прозорості, законності та відповідальності у витрачанні коштів платників податків.

Аудит ефективності використання бюджетних коштів полягає не лише у перевірці правильності їх витрачання, а й у дослідженні того, наскільки результативно досягаються заплановані цілі. Такий аудит дає відповідь на важливі питання щодо обґрунтованості понесених витрат, повноти досягнення очікуваних результатів, раціонального використання бюджетних коштів.

Основною метою аудиту ефективності використання бюджетних коштів є всебічне та об'єктивне оцінювання того, наскільки доцільно, економно та результативно використовуються бюджетні кошти розпорядниками коштів всіх рівнів. Це можуть бути не лише виявлення порушень чи зловживань, а перш за все – аналіз управлінських рішень, які впливають на ефективність фінансової політики у державному секторі [4].

Аудит ефективності використання бюджетних коштів має за мету:

- підвищити відповідальність посадових осіб за недоцільні витрати бюджетних ресурсів;
- забезпечити прозорість державних програм і проєктів;
- сформулювати чіткі рекомендації для усунення виявлених недоліків і вдосконалення системи управління;
- запобігати нераціональному або нецільовому використанню коштів;
- сприяти удосконаленню законодавчої та нормативної бази у сфері бюджетного процесу.

Таким чином, цей вид аудиту виконує не лише контрольну, але й стратегічну функцію, допомагаючи державі досягати соціально-економічних цілей із мінімальними витратами та максимальною віддачею.

Проведенням аудиту ефективності використання бюджетних коштів в Україні займаються такі органи, як Рахункова палата, Державна аудиторська служба України, а також – у разі потреби – незалежні аудиторські фірми [6].

Об'єктами перевірки є державні установи, підприємства та організації, які використовують бюджетні кошти, а також окремі програми і проєкти, що фінансуються з бюджету.

Після завершення аудиту ефективності формується звіт, що містить не лише виявлені порушення, а й конкретні рекомендації для їх усунення. Такий підхід дає змогу підвищити ефективність управлінських рішень, а також стимулює органи влади до впровадження кращих практик.

У сучасній економічній реальності, коли кожна бюджетна гривня має стратегічне значення, аудит ефективності стає одним із ключових інструментів управління державними фінансами. Його значення виходить далеко за межі простої перевірки – він формує культуру відповідального ставлення до бюджетних коштів, підвищує рівень прозорості в управлінських процесах та сприяє ухваленню виважених рішень [2].

Україна стикається з низкою викликів у сфері аудиту та фінансового контролю, включаючи необхідність посилення інституційної

спроможності, вдосконалення законодавчої бази та забезпечення ефективного впровадження європейських стандартів. Проте, завдяки активній співпраці з ЄС та впровадженню міжнародних стандартів, Україна має всі шанси створити ефективну систему аудиту та фінансового контролю, що відповідає європейським вимогам [3, 9]. Україна активно працює над реформуванням системи внутрішнього аудиту та фінансового контролю. Зокрема, впроваджуються рекомендації ЄС щодо переходу від централізованої фінансової інспекції до децентралізованої системи внутрішнього аудиту, що сприяє підвищенню ефективності та прозорості управління державними фінансами [8].

Аудит ефективності використання бюджетних коштів - це не просто засіб контролю, а важливий механізм удосконалення всієї системи державного управління. Він виступає інструментом стратегічного аналізу, який дозволяє виявляти як недоліки, так і можливості для підвищення ефективності використання публічних ресурсів.

Завдяки проведенню такого аудиту формується культура підзвітності, зростає прозорість бюджетного процесу, а також підвищується довіра громадян до інституцій влади. Рекомендації, сформульовані за результатами аудиту, можуть слугувати основою для прийняття рішень на рівні виконавчої та законодавчої влади, а також сприяти впровадженню сучасних управлінських підходів.

Крім того, аудит ефективності використання бюджетних коштів має профілактичний характер. Завдяки його наявності державні органи та бюджетні установи більш виважено підходять до планування витрат і досягнення цілей. Це дозволяє уникати дублювання функцій, безрезультатних програм та фінансових втрат.

Таким чином, можна підсумувати, що аудит ефективності - це невід'ємна складова демократичного, відкритого та відповідального управління, яке орієнтоване на результат, соціальну відповідальність та раціональне використання кожної бюджетних коштів. У свою чергу, досвід ЄС у сфері аудиту та фінансового контролю є надзвичайно цінним для України на шляху до євроінтеграції. Співпраця з європейськими інституціями, впровадження міжнародних стандартів та реформування національної системи аудиту сприятимуть підвищенню прозорості, ефективності та підзвітності у використанні державних фінансів.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-17. – Ст. 112.
2. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII // Офіційний вісник України. – 2018. – № 6. – Ст. 222.
3. Міжнародні стандарти аудиту (МСА): офіц. пер. з англ. – К.: Міжнародна федерація бухгалтерів (IFAC), 2020. – 734 с.

4. Бутинська Т. І. Аудит: навч. посіб. / Т. І. Бутинська. – Тернопіль: ТНЕУ, 2019. – 340 с.
5. Шевчук В. О. Державний фінансовий контроль: навч. посіб. / В. О. Шевчук, І. В. Журавель. К.: Центр учбової літератури, 2018. 272 с.
6. Офіційний сайт Рахункової палати України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://rp.gov.ua> – Дата звернення: 05.04.2025 р.
7. Офіційний сайт Державної аудиторської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dasu.gov.ua> – Дата звернення: 19.04.2025р.
8. European Court of Auditors. Annual Report 2023 [Електронний ресурс]. – Люксембург: Publications Office of the EU, 2024. – Режим доступу: <https://www.eca.europa.eu/en/Pages/DocItem.aspx?did=63538> – Дата звернення: 22.04.2025р.
9. European Anti-Fraud Office (OLAF). OLAF signs cooperation arrangement with Ukraine's State Audit Service [Електронний ресурс]. – 2023. – Режим доступу: https://anti-fraud.ec.europa.eu/media-corner/news/olaf-signs-cooperation-arrangement-ukraines-state-audit-service-2023-04-03_en – Дата звернення: 23.04.2025 р.

Тоток М. С., студентка групи ЕО21-1
кафедри обліку, оподаткування, аналіз та аудиту
Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро)

ОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО АУДИТУ В КРАЇНАХ ЄС: МОДЕЛІ, ПРИНЦИПИ ТА ВИКЛИКИ

У сучасних умовах глобалізації та інтеграційних процесів особливого значення набуває ефективне функціонування системи державного аудиту, як одного з ключових елементів забезпечення прозорості, законності та доцільності використання бюджетних коштів.

Для країн Європейського Союзу, де існує тісна взаємодія між національними урядами та наднаціональними інституціями, державний аудит відіграє важливу роль у формуванні довіри до державного управління та зміцненні фінансової дисципліни. Водночас система організації аудиту в державах-членах ЄС є неоднорідною, що зумовлено історичними, політичними та правовими особливостями кожної країни. У цьому контексті актуальним є дослідження моделей державного аудиту, що застосовуються в ЄС, їх нормативно-правової основи, принципів функціонування та викликів, які постають перед цими системами в умовах сучасних трансформацій.

Організація державного аудиту країн Європейського Союзу характеризується різноманітністю моделей, які сформувалися під впливом національних правових традицій та політичних систем [1].

У ЄС функціонують чотири основних типи вищих органів державного аудиту:

- аудиторські суди із судовими функціями (наприклад, Франція, Італія, Іспанія);
- колегіальні органи без судових функцій (Німеччина, Нідерланди, Польща);
- незалежні аудиторські органи на чолі з Генеральним аудитором (Велика Британія, Ірландія, Данія);
- змішані моделі, які об'єднують кілька підходів.

Ця різноманітність показує історичні та правові особливості кожної країни, що впливають на механізми контролю за використанням державних фінансів.

Регулювання аудиторської діяльності в ЄС базується на низці ключових директив і регламентів, серед яких важливе місце займають Директива 2006/43/ЄС та її оновлення 2014 року, а також Регламент (ЄС) № 537/2014. Дані нормативні акти встановлюють жорсткі вимоги до незалежності аудиторії, забороняють надання суміжних послуг, контроль якості та прозорості аудиторської діяльності. Вони спрямовані на гармонізацію правил аудиту серед країн-членів, щоб забезпечити якість аудиту та довіру до фінансової звітності суб'єктів суспільного інтересу, зокрема великих корпорацій і державних підприємств [2], [6].

Основними принципами організації державного аудиту в ЄС є незалежність аудиторських органів від виконавчої влади, прозорість процедур, підзвітність, а також дотримання міжнародних стандартів аудиту, розроблених Радою з міжнародних аудиторських і гарантуючих стандартів (IAASB) [4].

Важливою складовою системою є органи суспільного спостереження, які діють незалежно від аудиторії професії та відповідають за контроль дотримання стандартів та етики, що має рівень відповідальності та захищає інтереси громадськості. У деяких країнах, таких як Австрія, Іспанія, Франція та Німеччина, розширена модель державного регулювання аудиту, тоді як у Великій Британії та Ірландії домінує концепція саморегулювання [5].

Серед основних викликів, які стоять перед державним аудитом в країнах ЄС, – необхідність гармонізації національних систем із європейськими директивами, фінансова різниця у правових підходах до організації аудиту, посилення вимог до прозорості та якості аудиту після криз і скандалів [3].

По-перше, слід підкреслити роль ризик-орієнтованого підходу у плануванні аудиторних заходів, що застосовуються в багатьох країнах ЄС. Наприклад, Рахункова палата України вже затвердила перелік тем аудиту на 2025 рік, сформований з результатами аналізу ризиків та пріоритетів державної політики, що є прикладом сучасного підходу до державного фінансового контролю. Такий підхід дозволяє ефективніше

використовувати ресурси аудиторських органів і зосереджувати увагу на найбільш вразливих сферах.

По-друге, важливо відзначити, що в країнах ЄС активно розвивається система державного внутрішнього фінансового контролю (ДВФК), яка доповнює зовнішній аудит і забезпечує комплексний контроль за використанням бюджетних коштів. Прикладом є досвід Ірландії, Нідерландів та Молдови, де впроваджуються структуровані моделі ДВФК з урахуванням європейських стандартів, що включають законодавче закріплення, стандарти внутрішнього контролю, підготовку аудиторів та координацію на центральному та місцевому рівнях. Даний підхід сприяє підвищенню ефективності контролю та зниженню ризиків фінансових зловживань.

По-третє, слід звернути увагу на виклики, пов'язані з цифровізацією аудиторських процедур. Зростання обсягів даних, використання новітніх інформаційних технологій та автоматизація процесів залишають перед аудиторськими органами завдання адаптувати методики аудиту, впроваджувати аналітичні інструменти та забезпечити кібербезпеку. Завдання вимагають підвищення кваліфікації аудиторії та модернізації нормативної бази, що є актуальним для всіх країн ЄС.

По-четверте, важливо підкреслити значення посилення співпраці між національними аудиторськими органами та європейськими інституціями. Така взаємодія дозволяє ефективніше протидіяти фінансовим зловживанням, корупції та шахрайству, а також забезпечує обмін кращими практиками та узгодження стандартів аудиту на європейському рівні.

Нарешті, доцільно відзначити, що імплементація їх норм у національне законодавство, особливо в країнах, що прагнуть до євроінтеграції, є ключовим елементом підвищення прозорості, стабільності та ефективності фінансової системи, що включає реформування законодавства, розвиток інституційної ефективності аудиторських органів та впровадження міжнародних стандартів аудиту.

Крім того, цифровізація та збільшення обсягів даних вимагають адаптації аудиторських процедур і впровадження новітніх технологій. Важливим є також сприяння співпраці між національними органами аудиту та європейськими інституціями для ефективної боротьби з фінансовим зловживанням і корупцією.

Перспективи розвитку державного аудиту в ЄС пов'язані з подальшою уніфікацією вимог до аудиторів і аудиторських фірм, удосконаленням законодавчої бази, підвищенням професійної підготовки та впровадженням сучасних інформаційних технологій. Розширення повноважень органів суспільного нагляду та посилення контролю якості аудиторських послуг забезпечує підвищення довіри до фінансової звітності та ефективності використання державних і європейських коштів. Імплементація системи європейських норм у національне законодавство, зокрема в країнах, що прагнуть до євроінтеграції, є ключовим фактором для підвищення прозорості та стабільності фінансової діяльності.

Таким чином, організація державного аудиту в країнах ЄС базується на принципах незалежності, прозорості та дотримання міжнародних стандартів, але її ефективність залежить від здатності адаптуватися до нових викликів, технологічних змін і посилення вимог до відповідності та якості аудиторської діяльності. Постійний розвиток нормативно-правової бази, впровадження інноваційних методів аудиту та тісна співпраця на національному та європейському рівнях є запорукою підвищення ефективності державного контролю за використанням бюджетних коштів та зміцнення довіри суспільства до фінансової системи.

Список використаних джерел:

1. Ключка О. В. Світова практика організації державного фінансового контролю в контексті формування фінансового простору. Фінансовий простір України в умовах глобалізаційних і деглобалізаційних трансформацій. Ірпінь, Україна, 2024. URL: <https://doi.org/10.33244/978-966-337-701-8-80> (дата звернення: 29.05.2025).
2. Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council of 17 May 2006 on statutory audits of annual accounts and consolidated accounts. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32006L0043> (Last accessed: 29.05.2025).
3. European Commission. (2021). Audit reform: Frequently Asked Questions. URL: https://commission.europa.eu/business-economy-euro_en (Last accessed: 29.05.2025).
4. INTOSAI. (2019). Lima Declaration of Guidelines on Auditing Precepts. URL: <https://www.intosai.org/index.html> (Last accessed: 29.05.2025).
5. Power, M. (1997). The Audit Society: Rituals of Verification. Oxford University Press. URL: <https://global.oup.com/academic/product/the-audit-society-9780198296034> (Last accessed: 29.05.2025).
6. Regulation (EU) No 537/2014 of the European Parliament and of the Council of 16 April 2014 on specific requirements regarding statutory audit of public-interest entities. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014R0537> (Last accessed: 29.05.2025).

Панель 3. Досвід ЄС та стандарти внутрішнього корпоративного аудиту в приватному секторі

Барановська Д., студентка гр. ЕКО-31с,
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів
Науковий керівник: д.е.н., професор Наталія Струк

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО МОДЕРНІЗАЦІЇ CVP-АНАЛІЗУ В УПРАВЛІНСЬКОМУ ОБЛІКУ ПІДПРИЄМСТВ

Невизначеність економічного середовища, зумовлена як внутрішніми структурними трансформаціями, так і глобальними викликами, актуалізує потребу підприємств у надійному інструментарії управління прибутковістю діяльності. У цьому контексті зростає інтерес до CVP-аналізу (Cost–Volume–Profit analysis), який дає змогу на основі аналізу взаємозв'язку між витратами, обсягом реалізації та прибутком здійснювати гнучке фінансове планування, моделювання сценаріїв та оцінювання ризиків, пов'язаних зі зміною параметрів операційної діяльності.

З початку ХХІ століття увага наукової спільноти до методики CVP зростала через зрушення парадигми управлінського обліку від простого обліку витрат до прийняття рішень за допомогою прогнозування. Водночас, об'єктивною перешкодою впровадженню CVP-аналізу в практику українських підприємств є його спрощене трактування як суто графічного інструменту, не здатного враховувати багатопродуктове виробництво, еластичність попиту та податкову оптимізацію. Саме тому, враховуючи багатфакторність впливу на прибутковість, модернізація підходів до практичного застосування концепції «витрати–обсяг–прибуток» є актуальним науковим завданням.

Ознайомлення зі змістом сучасних наукових публікацій доводить наявність різних підходів до аналізу взаємозв'язку витрат, обсягу й прибутку – від класичних графічно-аналітичних до інтегрованих моделей у складі загальної системи управління прибутком. Проте, в переважній більшості праць, аналіз зосереджують на умовах сталого середовища, що, вочевидь, потребує переосмислення методики CVP з огляду на сучасні виклики – нестабільність цін, інфляційний тиск, логістичні ризики. Такі обставини зумовлюють доцільність подальших досліджень із розроблення сценарних та антикризових моделей CVP-аналізу.

У системі управлінського обліку концепція CVP-аналізу постає як узагальнений підхід до моделювання залежностей між обсягами реалізації, структурою витрат та рівнем прибутковості підприємства. На відміну від сууго облікових процедур, орієнтованих на постфактум-реєстрацію, CVP-аналіз є інструментом прогнозного характеру, що дає змогу виявити граничні значення комерційної діяльності: зокрема, обсяг реалізації, за якого підприємство досягає стану беззбитковості, або межу операційного ризику в разі зменшення обсягів продажу.

Теоретичне підґрунтя аналізу CVP формується на низці припущень, які, хоча й спрощують реальну економічну дійсність, проте уможлиблюють побудову аналітичних моделей. Основними серед них є: лінійність функції доходу та витрат у межах релевантного обсягу; стабільність цін на продукцію та на одиницю ресурсів; поділ витрат на постійні та змінні; єдинопродуктова структура або можливість її приведення до еквівалентної за допомогою середньозважених показників [1].

Попри аналітичну зручність, класичний CVP-аналіз базується на низці припущень, які не завжди витримують перевірку в умовах динамічного ринку. Серед обмежень є: ігнорування нелінійності витрат (ефекти масштабу, ступеневі витрати); припущення незмінності ціни, що не відповідає конкурентному середовищу; відсутність урахування сезонності, коливання ресурсних цін; потреба в деталізованому обліку за видами продукції та сегментами ринку тощо.

З огляду на зазначене, дослідники пропонують модернізовані підходи до аналізу взаємозв'язку витрат, обсягу і прибутку, серед яких виокремлюють щонайменше три стратегічні напрями [2]:

1. Сценарний CVP-аналіз. На відміну від класичного, сценарний підхід передбачає варіативне прогнозування залежно від зміни одного або декількох параметрів: ціни реалізації, змінних витрат, обсягу продажів, податкового навантаження. За кожним сценарієм (оптимістичним, песимістичним, базовим) формують окрему модель, що дає змогу оцінити межі допустимих відхилень.

2. Activity-Based CVP (AB-CVP). Інтеграція принципів activity-based costing (ABC) до моделі витрати–обсяг–прибуток дає змогу деталізувати витрати не лише за обсягом продукції, а й за ступенем участі окремих бізнес-процесів. У цьому підході витрати формують за видами діяльності (наприклад, виробництво, логістика, маркетинг, обслуговування клієнта), що сприяє чіткішій ідентифікації драйверів витрат, обґрунтуванню їх релевантності. Такий формат аналізу є особливо корисним для складних організаційних структур, у яких маржинальність продукту залежить не лише від його фізичних параметрів, а й від накладних витрат, які розподіляють непропорційно.

Врахування ризикових чинників у CVP-моделюванні здійснюють шляхом побудови сектору невизначеності – зони, в межах якої зміна параметрів призводить до зміни фінансового результату. До таких індикаторів належать: коефіцієнт запасу міцності (характеризує ризик збиткової роботи); фактор операційного важеля (відображає чутливість прибутку до зміни обсягу продажу); delta аналіз (дає змогу оцінити вплив окремого чинника на прибутковість).

3. Стохастичний CVP аналіз, що передбачає моделювання змін із ймовірним розподілом (наприклад, нормальним, бета-розподілом) та побудовою Monte-Carlo Simulation для оцінки найгірших та найкращих фінансових результатів.

Таким чином, недоліки класичної CVP-моделі, що полягають у її надмірній спрощеності, можна усунути шляхом адаптації інструмента до специфіки виду діяльності, цифровізації обліку, введення додаткових змінних і ризик-метрик. У довгостроковій перспективі це дає змогу трансформувати CVP-аналіз із формального обчислення точки беззбитковості у потужний управлінський інструмент для прийняття рішень в умовах невизначеності.

Тому в сучасних дослідженнях є тенденція до впровадження адаптивних CVP-моделей – таких, що враховують ризикованість попиту, змінну еластичність ціни, взаємозв'язок із операційним бюджетуванням і ESG-чинниками. Це підтверджує потенціал методики не лише як інструменту короткострокового планування, але й як бази для стратегічного аналізу прибутковості.

У межах класичної моделі CVP-аналіз передбачає наявність чітко ідентифікованої одиниці продукції, стабільної структури витрат, а також лінійної залежності між доходом і обсягом реалізації. Водночас, сучасна економіка дедалі більше набуває ознак сервісоцентричності, що супроводжується розмиванням межі між матеріальним і нематеріальним продуктом. Застосування CVP-аналізу в умовах, коли основною цінністю є послуга, клієнтський досвід або цифровий функціонал, вимагає переосмислення підходів до формалізації облікових величин, зокрема – поняття «одиниці обсягу діяльності».

У сфері електронної комерції, де реалізація товарів може здійснюватися без складських запасів (через моделі типу dropshipping), а витрати включають переважно цифрові ресурси (таргетована реклама, SEO-оптимізація, плата за інтерфейсну інфраструктуру), змінна складова витрат часто виявляється неочевидною. У таких умовах визначення змінної собівартості може базуватися не на виробничих витратах, а на показниках CAC (customer acquisition cost) або CPC (cost per click), що вимагає гнучкої адаптації CVP-моделі [3].

У стартап-середовищі, особливо на етапі раннього зростання, CVP-аналіз можна застосовувати у модифікованому вигляді – як частину unit economics framework, де одиницею аналізу є умовний платоспроможний клієнт (наприклад, у SaaS-моделі – підписник). У цьому випадку замість класичного співвідношення Ціна за одиницю – Змінні витрати на одиницю розглядається різниця між ARPU (average revenue per user) та CAC, а постійні витрати включають R&D, розробку платформи, зарплати софтвер-команди. Відповідно, точка беззбитковості може вимірюватися кількістю активних користувачів (акаунтів), які забезпечують покриття операційних і маркетингових витрат.

Перевагою такого підходу є адаптивність до нематеріального продукту, що не має фізичної одиниці виміру. Водночас, це зумовлює і підвищену чутливість до неточностей у прогнозах, особливо коли вхідні параметри визначаються не обліковими, а маркетинговими показниками. Такий аналіз, хоча і не позбавлений спрощень, є важливою частиною

прийняття рішень у бізнесі, який працює у цифровому середовищі, де маржинальний прибуток може бути високим, а операційна рентабельність залежить переважно від масштабованості.

В умовах сервісної економіки, зокрема у таких сферах як онлайн-освіта, фінансові технології або логістика, CVP-модель часто виконує роль інструмента не лише короткострокового планування, але й оцінки життєздатності бізнес-моделі. Її використання дає змогу визначити, який рівень платоспроможного попиту потрібний для виходу на прибутковість, із урахуванням маркетингових інвестицій і вартості утримання інфраструктури.

Отже, концепція CVP-аналізу, що історично розвивалася як лінійна модель обґрунтування обсягів реалізації для досягнення беззбитковості, набула істотного методологічного оновлення в умовах цифрової трансформації бізнес-процесів. Від традиційної оцінки граничного обсягу реалізації у матеріальному виробництві, вона еволюціонувала до інструмента стратегічної адаптації у сфері сервісу, електронної комерції та інноваційних стартапів. Тобто актуальним є не тільки теоретичне осмислення концепції, але й практична апробація її застосування на прикладі реальних або модельованих кейсів суб'єктів господарювання [4].

У системі управлінського обліку CVP-аналіз не є ізольованим інструментом, що функціонує незалежно від інших підходів до прогнозування, оцінювання прибутковості чи контролю витрат. Навпаки, його ефективне застосування потребує інтеграції з альтернативними методами короткострокового планування, які, хоча й переслідують схожі цілі – забезпечення рентабельності, ідентифікацію фінансових меж операційної діяльності, моделювання сценаріїв, – суттєво відрізняються як за логікою побудови, так і за типом вихідних параметрів.

З-поміж таких інструментів є Zero-Based Budgeting (ZBB) – бюджетування «з нуля», що передбачає побудову фінансового плану без використання попередніх значень як базових. У ZBB кожен статтю витрат обґрунтовують «з чистого аркуша», що унеможливорює автоматичне перенесення непродуктивних або надлишкових витрат. На відміну від CVP, де постійні витрати приймають як належне, у ZBB пропонують їх радикальне переосмислення. Проте, в контексті короткострокового аналізу рентабельності, CVP може бути корисним саме для оцінки ефективності витрат, затверджених під час ZBB-бюджетування.

Суттєво відмінним за підходом є Break-Even Time (BET) – методика, що фокусує увагу не на обсязі реалізації чи грошовому потоці, а на часовому інтервалі для досягнення беззбитковості або окупності вкладених ресурсів. BET застосовують переважно у довгостроковому проєктному менеджменті, але може бути інтегрований до CVP-аналізу шляхом побудови динамічного календарного розрахунку з кумулятивним накопиченням прибутку.

Отже, попри широку популярність, CVP-аналіз не є універсальним вирішенням проблем для всіх ситуацій короткострокового планування. Його

ефективність зростає за умов синергії з іншими аналітичними інструментами, які компенсують його обмеження і дозволяють будувати комплексне фінансове бачення операційної діяльності підприємства в динаміці.

У прикладному управлінському аналізі, особливо на підприємствах малого і середнього бізнесу, використання CVP-моделі у формі ручних обчислень або статичних звітів значно обмежує її аналітичний потенціал. Тому автоматизація розрахунків у середовищі табличного процесора Microsoft Excel, що є доступним і функціонально гнучким інструментом, виступає природним кроком до підвищення точності, ефективності та адаптивності моделі до змінних параметрів зовнішнього середовища. Автоматизація CVP-аналізу в Excel є не лише засобом спрощення розрахунків, але й платформою для інтеграції управлінських рішень у цифровий робочий простір підприємства.

Основною перевагою реалізації CVP-аналізу в Excel є можливість створення динамічної моделі, в якій користувач може змінювати вихідні дані (ціна, змінні та постійні витрати, податкові ставки, обсяг реалізації) і миттєво отримувати оновлені показники: точку беззбитковості, прибуток, запас міцності, операційний важіль. Це забезпечується за рахунок вбудованих формул, системи покликань, умовного форматування та логічних конструкцій [5].

Особливо ефективною є побудова багатосценарної моделі, яка передбачає декілька варіантів розвитку подій (оптимістичний, песимістичний, реалістичний). Це може реалізовуватися або через окремі аркуші з різними вихідними параметрами, або за допомогою інструмента Data Validation, який дає змогу обирати сценарій із пропонованого переліку. У такому випадку, формули автоматично підтягують дані з відповідного масиву параметрів. Excel-файл перетворюється на інтерактивну аналітичну панель, яка не потребує повторного обчислення вручну. Модель CVP-аналізу також може бути доповнена використанням функції Solver – інструменту, що дає змогу оптимізувати значення змінної (наприклад, обсяг реалізації) з урахуванням мети (максимізації прибутку) і наявних обмежуючих чинників (ресурси, ціни, виробнича потужність тощо). Це уможливлює перехід від аналізу до оптимізаційного прогнозування, що особливо актуально для підприємств, які працюють у режимі обмежених потужностей або мають кілька цільових показників (прибуток, оборот, рентабельність).

Отже, внаслідок проведеного дослідження сформульовано теоретико-прикладні засади адаптації моделі витрати–обсяг–прибуток до умов функціонування сучасного бізнесу, зокрема в середовищі високої мінливості ресурсних, цінових та ринкових параметрів. Це дало змогу розкрити внутрішню логіку CVP-аналізу як методики, що дає змогу не лише ідентифікувати критичні обсяги реалізації, але й прогнозувати рівень прибутковості в умовах багатофакторної невизначеності. Доречно підсумувати, що CVP-аналіз є релевантним і гнучким інструментом управлінського обліку, здатним ефективно підтримувати процеси

ухвалення рішень за умови його адаптації до складної та швидкоплинної ринкової дійсності.

Список використаних джерел:

1. Вінідіктова В. С. CVP-аналіз як метод системного дослідження взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності і прибутку. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2024. Т. 2, № 16. С. 121–126.
2. Tin H.H.K. A comparative analysis of Cost-Volume-Profit (CVP) analysis and Activity-Based Costing (ABC) in improving managerial decision-making. *Economics, Commerce and Trade Management: An International Journal (ECTIJ)*. Т. 3. С. 53–62.
3. Ящишина І. В., Свідер О. П. Системи економічного управління інноваційного розвитку підприємства. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. Острогор: Вид-во НаУОА, вересень 2022. № 26(54). С. 58–63.
4. Bastomi M. Cost Volume Profit (CVP) Analysis As A Profit Planning Tool At Lay Cang MSMEs. *Asian Journal of Management, Entrepreneurship and Social Science*. 2023. Т.3, № 2. С. 144-160.
5. Македон В. В. Організаційні особливості фінансово-економічного аналізу проектів злиттів та поглинань в середовищі промислових підприємств. *Підприємництво та інновації*. 2022. № 23. С. 67–74.

Бочарова Н. А., к.е.н., доцент кафедри менеджменту
Харківського національного автомобільно-дорожнього
університету (м. Харків)
Яровий І. О., здобувач рівня PhD
Харківського національного автомобільно-дорожнього
університету (м. Харків)

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ HR-МЕНЕДЖМЕНТУ НА АВТОТРАНСПОРТНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ: АУДИТ ТА АНАЛІТИЧНІ ПІДХОДИ

В умовах динамічного розвитку автотранспортної галузі та зростання конкуренції на ринку логістичних послуг ефективне управління людськими ресурсами стає ключовим чинником підвищення продуктивності й стійкості автотранспортних підприємств.

Низький рівень мотивації персоналу, плинність кадрів, недостатня адаптація до сучасних управлінських практик та відсутність системної оцінки результативності.

HR-процесів суттєво знижують загальну ефективність діяльності підприємств.

У цьому контексті актуальним є застосування аудиту та аналітичних підходів до оцінки HR-менеджменту як інструментів виявлення

проблемних зон, підвищення ефективності кадрової політики та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Цінним орієнтиром для вдосконалення HR-менеджменту на автотранспортних підприємствах України є досвід країн Європейського Союзу. Зокрема, в межах реалізації Стратегії ЄС у сфері мобільності та транспорту “Sustainable and Smart Mobility Strategy” (2020) акцент зроблено на цифровізації управлінських процесів, розвитку компетенцій працівників транспорту та забезпеченні соціальної сталості [1].

Важливими інструментами є Європейська рамка кваліфікацій (EQF), що дуже сильно уніфікує вимоги до професійної підготовки, а також ініціативи на кшталт EU Road Transport Agency Projects, спрямовані на підвищення кваліфікації водіїв, логістів і менеджерів через сертифіковане навчання та аудит компетентностей [2].

Також у межах програми Erasmus+Sector Skills Alliances реалізуються міжнародні проєкти, що сприяють формуванню сучасної системи професійної освіти для транспортного сектора, в якій HR-аналітика і стратегічне управління персоналом займають провідне місце [3].

Практика країн ЄС показує доцільність використання HR-KPI, цифрових HRMS-платформ, а також незалежного зовнішнього аудиту кадрової ефективності для забезпечення прозорості та підзвітності в управлінні персоналом [4, 5].

Вивчення та адаптація європейського досвіду в оцінці HR-менеджменту може суттєво підвищити ефективність автотранспортних підприємств України, а також сприяти їхній інтеграції до єдиного європейського транспортного простору.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо впровадження ефективних механізмів аудиту та аналітичної оцінки HR-менеджменту на автотранспортних підприємствах з урахуванням європейського досвіду та сучасних вимог ринку праці.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань:

- проаналізувати сучасний стан системи управління персоналом в автотранспортній галузі України;
- визначити основні показники ефективності HR-менеджменту та критерії їх оцінювання;
- дослідити інструменти аудиту HR-процесів, що застосовуються в країнах ЄС, та можливості їх адаптації;
- запропонувати комплекс заходів з удосконалення кадрового менеджменту на автотранспортних підприємствах на основі аналітичних даних.

Інформаційну базу склали статистичні дані Державної служби статистики України, звіти автотранспортних підприємств, аналітичні матеріали Європейської комісії, а також документи та публікації в межах

ініціатив Sustainable and Smart Mobility Strategy, Erasmus+, EU Skills Agenda та European Qualifications Framework (EQF) [1–5].

Управління людськими ресурсами на автотранспортних підприємствах має ключове значення для підвищення ефективності роботи компанії. SWOT-аналіз показує, що підприємства мають міцну базу у вигляді кваліфікованого персоналу та базових мотиваційних механізмів, проте стикаються з низкою проблем, зокрема відсутністю системного HR-аудиту та недостатнім рівнем цифровізації HR-процесів (табл. 1).

Використання досвіду Європейського Союзу, зокрема впровадження цифрових HRM-платформ і активна участь у міжнародних програмах, відкриває широкі можливості для розвитку. Водночас загрози економічної нестабільності, відтік кадрів та опір змінам вимагають запровадження системних заходів щодо утримання персоналу та підвищення адаптивності організації.

Сильні сторони є хорошою базою для подальшого розвитку, особливо якщо використовувати наявний потенціал для наставництва та удосконалення мотиваційних систем.

Слабкі сторони свідчать про необхідність впровадження системного HR-аудиту, цифрових інструментів і чітких KPI, що підвищить прозорість і ефективність управління персоналом.

Можливості відкривають широкий простір для модернізації кадрової політики через інтеграцію європейських стандартів, цифрових рішень і міжнародної співпраці.

Загрози потребують стратегічного підходу, зокрема у плануванні бюджету, створенні конкурентних умов праці і змінотворчих комунікаціях, щоб зменшити негативний вплив і забезпечити стабільний розвиток.

Таблиця 1

SWOT-аналіз управління людськими ресурсами на автотранспортних підприємствах

SWOT-аналіз	Рекомендації
Сильні сторони (Strengths):	
- Кваліфікований і досвідчений персонал	Використовувати експертність для наставництва молодих співробітників
- Відносна стабільність кадрового складу	Закріпити стабільність через мотиваційні програми та соцгарантії
- Базові системи мотивації та преміювання	Розширити мотивацію з урахуванням KPI та індивідуальних показників
- Елементи цифровізації кадрового обліку	Прискорити цифрову трансформацію HR-процесів
Слабкі сторони (Weaknesses):	
- Відсутність системного HR-аудиту	Запровадити регулярні HR-аудити
- Низький рівень цифровізації HR-процесів	Інвестувати в цифрові рішення
- Відсутність чітких KPI для персоналу	Розробити та впровадити KPI

- Недостатній професійний розвиток	Організувати навчання та підвищення кваліфікації
- Висока плинність кадрів	Покращити умови праці та соцпакети
Можливості (Opportunities):	
- Адаптація кращих практик ЄС	Впроваджувати стандарти ЄС з HR та соціального діалогу
- Використання цифрових HRM-платформ	Обирати сучасні цифрові рішення
- Системи безперервного професійного розвитку	Розробити індивідуальні навчальні плани
- Участь у міжнародних програмах	Залучати досвід і фінансування програм Erasmus+
- Підвищення іміджу через соціальну відповідальність	Формувати позитивний бренд роботодавця
Загрози (Threats):	
- Економічна нестабільність	Оптимізувати HR-бюджети
- Відтік кваліфікованих кадрів	Створювати конкурентні умови праці
- Опір змінам у колективах	Проводити тренінги та комунікаційні кампанії
- Погіршення демографічної ситуації	Співпрацювати з навчальними закладами для залучення молоді
- Конкуренція з боку приватних компаній	Вдосконалювати корпоративну культуру і умови праці

Реалізація рекомендацій SWOT-аналізу сприятиме підвищенню конкурентоспроможності автотранспортних підприємств на ринку праці, оптимізації використання кадрових ресурсів і зміцненню їх соціальної відповідальності.

Впровадження стратегічного управління людськими ресурсами на автотранспортних підприємствах є необхідною умовою для досягнення довгострокових цілей організації.

Адже саме інтеграція HR-стратегії у загальну бізнес-стратегію сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства, оптимізації використання кадрового потенціалу та забезпеченню стабільності робочих процесів.

У цьому контексті все більшого значення набуває використання сучасних цифрових рішень, таких як системи управління персоналом (HRM-системи), аналітика великих даних (Big Data) та штучний інтелект, які дають змогу автоматизувати процеси аудиту, підвищити точність збору і аналізу кадрової інформації, а також прогнозувати потреби в персоналі з урахуванням динаміки ринку праці.

Крім того, важливо звернути увагу на роль корпоративної культури, орієнтованої на підтримку, розвиток і залучення працівників, а також на впровадження практик соціальної відповідальності.

Саме ці фактори істотно впливають на мотивацію персоналу, зменшення плинності кадрів і формування позитивного іміджу роботодавця на ринку праці. Водночас управління людськими ресурсами

не може ігнорувати зовнішні фактори, такі як економічна нестабільність, демографічні зміни, правове регулювання та загальні тенденції на ринку праці. Аналіз цих факторів у процесі HR-аудиту дозволяє адаптувати кадрову політику відповідно до викликів зовнішнього середовища.

Для забезпечення комплексної оцінки роботи HR-відділу необхідно використовувати чіткі критерії: ключові показники ефективності (KPI), збалансовану систему показників (Balanced Scorecard), а також методи 360 градусів, що дозволяють отримати зворотний зв'язок від керівництва, колег і підлеглих.

Такий підхід забезпечує всебічний аналіз діяльності HR і виявлення зон для покращення. Варто також звернутися до практичних кейсів: аналіз успішних практик європейських автотранспортних підприємств демонструє ефективність впровадження системного HR-аудиту, цифрових технологій і програм розвитку персоналу.

Особливо важливим є досвід впровадження європейських стандартів управління персоналом та участі у міжнародних проєктах, таких як Erasmus+.

Отже, для підвищення ефективності HR-менеджменту необхідно посилити навчальні програми, сприяти розвитку лідерських компетенцій у менеджерів і створювати умови для адаптації працівників до змін. Особлива увага має бути приділена впровадженню інноваційних підходів до мотивації та утримання кадрів, що, у підсумку, дозволить забезпечити стабільність і сталий розвиток підприємства.

Застосування запропонованих підходів дозволить підвищити ефективність управління персоналом, знизити витрати, пов'язані з плинністю кадрів, та забезпечити стратегічний розвиток автотранспортних підприємств у контексті інтеграції до європейського транспортного простору.

Оцінка ефективності HR-менеджменту на автотранспортних підприємствах є важливою умовою забезпечення їхньої конкурентоспроможності, адаптивності до ринкових змін та інтеграції в європейський транспортний простір. Проведене дослідження показало, що кадрове управління у вітчизняному автотранспортному секторі потребує якісного оновлення через впровадження інструментів HR-аудиту, цифрових систем аналізу та контролю, а також формування культури безперервного професійного розвитку персоналу.

Вивчення європейського досвіду засвідчило ефективність застосування таких підходів, як встановлення KPI для оцінки роботи працівників, стандартизація кваліфікацій на основі EQF, цифровізація HRM-процесів та активний соціальний діалог.

Адаптація усіх перерахованих механізмів до українських умов дозволить підвищити ефективність кадрової політики, сприяти стабілізації трудових колективів і забезпечити зростання продуктивності автотранспортних підприємств.

Подальші дослідження доцільно зосередити на емпіричному тестуванні запропонованих підходів, оцінці економічної доцільності їх

упровадження, а також розробці галузевих стандартів HR-аудиту відповідно до кращих європейських практик.

Список використаних джерел:

1. European Commission. Sustainable and Smart Mobility Strategy. – Brussels, 2020. 47 p. Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0789> – Дата звернення: 15.05.2025.
2. European Training Foundation. European Qualifications Framework (EQF) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://europa.eu/europass/en/european-qualifications-framework-eqf> Дата звернення: 10.05.2025.
3. Erasmus+Programme Guide 2021–2027 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu> Дата звернення: 10.05.2025.
4. Державна служба статистики України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua> Дата звернення: 10.05.2025.
5. Аудит в умовах сталого розвитку: колективна монографія / за загальною редакцією проф. О. А. Петрик / О. А. Петрик, Н. В. Гойло, І. І. Матієнко-Зубенко, І. О. Мариніч, Ю. Б. Слободяник ін. К. : КНЕУ, 2021. 231с.

Бондаренко Н., к.е.н., доцент кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро)
Ігнатенко С. Є., здобувач вищої освіти фінансового факультету Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро)

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В ПОДАТКОВОМУ ПЛАНУВАННІ

У сучасних умовах глобалізації та посилення податкового контролю роль податкового планування у корпоративному середовищі набуває все більшої ваги. Бізнес стикається з дедалі складнішою нормативною базою, зростаючими вимогами до прозорості та необхідністю уникати порушень, які можуть призвести до фінансових санкцій або репутаційних втрат. У зв'язку з цим, внутрішній аудит виступає не просто інструментом перевірки, а ключовим елементом системи управління податковими ризиками. Він забезпечує незалежну й об'єктивну оцінку щодо дотримання податкового законодавства компанією, виявляє порушення норм Податкового кодексу України та інші відхилення, що можуть призвести до фінансових санкцій. Крім того, внутрішній аудит сприяє удосконаленню вже існуючих механізмів внутрішнього контролю за своєчасною сплатою податків та правильністю податкового обліку.

У контексті поступового наближення української податкової системи до вимог Європейського Союзу, що передбачають високі стандарти прозорості, доброчесності та відповідального ведення бізнесу, роль внутрішнього аудиту та податкового контролю значно зростає. Податковий кодекс України прямо передбачає обов'язок платників

податків вести облік доходів, витрат та інших показників, пов'язаних із визначенням об'єктів оподаткування, що формує основу для ефективного внутрішнього контролю та аудиту.

Так, відповідно до п. 44.1 ст. 44 ПКУ, «платники податків зобов'язані вести облік доходів, витрат та інших показників, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків і зборів, у порядку, встановленому законодавством» [1]. Ця норма зобов'язує суб'єктів господарювання забезпечувати прозорість та обґрунтованість податкових даних, що є безпосередньою сферою відповідальності внутрішнього аудиту.

Питання взаємозв'язку податкового планування та внутрішнього аудиту є актуальним не тільки для бізнесу, що прагне дотримуватись норм законодавства, а й для наукової та професійної спільноти, яка вивчає способи забезпечення податкової доброчесності й ефективності корпоративного управління [2].

Внутрішній аудит, виконуючи ключову роль у корпоративному податковому контролі, охоплює не лише фінансовий моніторинг, але й проактивне виявлення можливих схем ухилення від оподаткування. До завдань аудиторів також належить оцінка коректності формування податкових зобов'язань та точності поданої звітності.

Аудит має важливий превентивний характер: окрім виявлення порушень, аудитори надають рекомендації щодо запобігання майбутнім помилкам через внутрішній контроль, автоматизацію та аудит-траси ключових податкових операцій. Внутрішній аудит є каналом зв'язку між податковими ризиками та керівництвом, сприяючи розробці обґрунтованої податкової стратегії на рівні ради директорів або наглядової ради.

Податкове планування передбачає не лише зменшення податкового навантаження, але й обов'язкове дотримання норм чинного законодавства, а також уникнення агресивних схем оптимізації, які можуть бути кваліфіковані як ухилення від сплати податків [3]. У цьому процесі внутрішній аудит забезпечує контроль за тим, щоб усі податкові стратегії підприємства відповідали вимогам законодавства, були обґрунтованими, прозорими та не несли ризиків юридичної відповідальності. Зокрема, аудитори здійснюють регулярну перевірку застосування податкових пільг, аналізують наявність первинних документів, що підтверджують право на зменшення податкових зобов'язань, контролюють правильність застосування ставок ПДВ, податку на прибуток, місцевих зборів. Вони також оцінюють ризики, пов'язані з діяльністю в різних юрисдикціях, дотримання принципу «вितягнутої руки» в трансфертному ціноутворенні, відповідність податкової політики підприємства галузевим стандартам та позиції податкових органів. Завдяки діяльності фахівців внутрішнього аудиту вдається виявити розбіжності між обліковими даними та податковими деклараціями підприємства, що, у свою чергу, дозволяє своєчасно усунути неточності, уникнути податкових спорів і зменшити ризик накладення фінансових санкцій [4].

Внутрішній аудит також дозволяє оцінити ефективність впроваджених процедур та надати рекомендації щодо їх удосконалення, наприклад, через створення податкового календаря, регламенту перевірки податкових ризиків та чек-листів для перевірки контрагентів. Важливим елементом цієї роботи є те, що аудитори можуть проводити навчання для працівників фінансових підрозділів щодо змін у податковому законодавстві, роз'яснювати наслідки порушень та допомагати у розробці внутрішніх регламентів, спрямованих на мінімізацію ризиків помилок і штрафів.

На підставі проведених досліджень, можна сказати, що у сучасних умовах ведення бізнесу податкове планування вже не розглядається винятково як інструмент зменшення податкового навантаження, а перетворюється на важливий елемент загальної системи управління ризиками підприємства. У цьому контексті внутрішній аудит виступає як незалежний та професійний механізм контролю, який забезпечує законність, прозорість та ефективність податкових рішень компанії. Своєчасне виявлення слабких місць у системі податкового обліку та подання звітності дозволяє уникнути фінансових санкцій, репутаційних втрат і конфліктів із контролюючими органами. Це має особливе значення в умовах посилення податкового нагляду, цифровізації контролю та зростання кількості податкових перевірок. Також важливо підкреслити роль внутрішнього аудиту у формуванні культури податкового комплаєнсу. Йдеться не лише про технічне виконання норм закону, а про усвідомлене ставлення до податкової доброчесності, прозорості взаємовідносин з бюджетом і відповідальності перед суспільством. Це особливо актуально для компаній, які планують залучення іноземних інвестицій, вихід на біржу або партнерство з міжнародними корпораціями. Внутрішній аудит є посередником між стратегічним управлінням і технічним рівнем податкових процесів. Він допомагає керівництву приймати обґрунтовані податкові рішення, базуючись на реальному аналізі ризиків, законодавчого середовища та бізнес-моделі підприємства. Таким чином, забезпечується не лише відповідність податковим вимогам, але й стратегічна стійкість компанії у довгостроковій перспективі.

Отже, внутрішній аудит у системі податкового планування є запорукою ефективного управління, відповідального бізнесу та правової захищеності. Його інтеграція в процеси прийняття податкових рішень – це вимога часу та ключ до успішної і стабільної діяльності підприємства у будь-якому секторі економіки.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. №2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
2. Супруненко С. А. Податкове планування як інструмент системи управління підприємством. *Вісник ПДАУ*. 2024. URL: <https:// repository.>

kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/fee53131-1b52-41eb-9c1e-ff4505f0b600/content

3. KPMG Ukraine: The road to renewal. Податкове планування: нові виклики бізнесу. URL: <https://kpmg.com/ua/en/home/insights/2021/10/kpmg-2021-ceo-outlook/the-road-to-renewal.html>

4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

Будняшевський М., аспірант кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ У ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

У сучасних умовах розвитку цифрової економіки, коли інформаційні технології проникають в усі сфери людської діяльності, внутрішній аудит зазнає суттєвих трансформацій, зумовлених необхідністю адаптації до нових викликів. Зокрема, дедалі більшої актуальності набуває цифровізація внутрішнього аудиту, пов'язана з оцінюванням, контролем і моніторингом нематеріальних активів, частка яких у загальній структурі активів компаній стрімко зростає. У цьому контексті аудиторські служби повинні не лише оволодівати новими технологічними інструментами, а й розвивати методологію оцінювання таких складних для вимірювання елементів, як інтелектуальна власність, брендовий капітал, програмне забезпечення, дані, репутація тощо. Проблематика полягає не лише в технічному аспекті автоматизації аудиту, а й у переосмисленні ролі внутрішнього аудитора в цифровому середовищі, яке змінює саму природу економічних процесів і створює нові виклики для забезпечення достовірності, об'єктивності та незалежності аудиторської інформації.

Основна частина трансформацій, які відбуваються в сфері внутрішнього аудиту в умовах цифровізації, зосереджується навколо нових інструментів збору, обробки та аналізу даних. Завдяки використанню технологій штучного інтелекту, машинного навчання, блокчейну та великих даних аудитори отримують можливість не лише автоматизувати рутинні процеси, а й здійснювати глибший аналітичний супровід нематеріальних активів, які раніше залишалися поза ретельною увагою через складність їх оцінювання. Зокрема, стає можливим більш точне відстеження життєвого циклу нематеріальних активів, виявлення ризиків, пов'язаних із їхнім знеціненням або втратою, а також моніторинг дотримання політик управління інтелектуальною власністю. Крім того, цифрові платформи дозволяють аудиторам швидко взаємодіяти з різними підрозділами компанії, забезпечуючи прозорість у комунікаціях та інтегроване бачення процесів, що особливо важливо для нематеріальних активів, які зазвичай розподілені між різними

структурами організації. Однак разом із цим виникають і нові виклики – від забезпечення кібербезпеки та захисту даних до необхідності наявності високого рівня цифрової грамотності у фахівців з внутрішнього аудиту. Перехід до цифрового середовища вимагає також нових підходів до контролю якості аудиту, до адаптації регламентуючих документів, а також до етичних норм, які мають враховувати ризики автоматизованого прийняття рішень.

Серед новітніх видів нематеріальних активів, що потребують внутрішнього аудиту, особливу увагу слід приділяти таким категоріям, як дані, цифрові платформи, програмне забезпечення, алгоритми, брендова репутація, патенти на ІТ-рішення, а також права на користування хмарними сервісами та цифровими інфраструктурами. Внутрішній аудит цих активів має свої особливості, оскільки традиційні методи перевірки та оцінки виявляються недостатніми для охоплення їх динаміки, складних юридичних аспектів, варіативності моделей володіння та розпорошеності відповідальності всередині організації.

Так, дані як актив сьогодні розглядаються не лише як продукт інформаційних процесів, а як самостійна категорія, що генерує економічну вигоду. Аудит даних передбачає оцінку їхньої достовірності, повноти, актуальності, а також перевірку дотримання вимог регуляторів щодо конфіденційності та захисту персональної інформації. Програмне забезпечення та алгоритми, зокрема ті, що базуються на штучному інтелекті, також потребують аудиту щодо дотримання ліцензійних зобов'язань, прав на інтелектуальну власність, а також щодо надійності, етичності та прозорості їхнього функціонування. Ще складнішою є ситуація з цифровими платформами, які можуть виступати як інструмент ведення бізнесу, як джерело даних і як продукт, що генерує дохід. Аудит такого активу має охоплювати оцінку технічної архітектури, механізмів монетизації, відповідності політик обробки інформації, а також кіберзахисту. Репутаційний капітал, особливо в онлайн-середовищі, також перетворюється на важливий нематеріальний актив, який хоч і складно формалізується, але може мати значний вплив на вартість бізнесу. Аудит у цій площині часто спирається на цифрову аналітику, соціальні індикатори, виявлення кризових точок у комунікації тощо. Хмарні сервіси як активи – ще одна нова сфера, де внутрішній аудит має оцінювати не лише вартість підписки чи ліцензії, а й надійність постачальника, сталість доступу, рівень захисту інформації та контрактні зобов'язання.

Таким чином, внутрішній аудит новітніх нематеріальних активів має бути не лише глибоко інтегрованим у цифрову інфраструктуру компанії, а й методологічно гнучким, здатним адаптуватися до постійних змін у технічному, правовому та ринковому середовищі. Йдеться про необхідність системного аналізу, аналітичного прогнозування ризиків і створення внутрішніх контрольних процедур, які відповідають природі кожного конкретного типу нематеріального активу. Лише в такому разі внутрішній аудит може забезпечити стратегічну цінність для організації, підтримуючи її

здатність управляти своїми нематеріальними ресурсами ефективно, відповідально й прозоро.

Тому завдання внутрішнього аудиту полягає не лише у виявленні недоліків чи ризиків, а й у створенні цінності шляхом аналітичної підтримки стратегічних рішень керівництва щодо розвитку, збереження та комерціалізації нематеріальних активів. Водночас така роль можлива лише за умов глибокої цифрової трансформації самого аудиту, яка має базуватися на нових технологіях, постійному підвищенні кваліфікації персоналу та готовності до міждисциплінарної взаємодії. Лише тоді внутрішній аудит зможе не просто адаптуватися до цифрової економіки, а стати її невід’ємною складовою, забезпечуючи прозорість, довіру та ефективне управління нематеріальними ресурсами в умовах постійних змін.

Вакульчик О. М., д.е.н., професор,
завідувачка кафедри обліку, аудиту, аналізу і оподаткування
Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро)

ПОКАЗНИКИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

Фінансовий аналіз у внутрішньому аудиті застосовується як один з ключових інструментів для оцінки фінансової стабільності, ефективності управління ресурсами та виявлення ризиків.

Показники та інструменти фінансової аналітики використовуються внутрішніми аудиторами для вирішення таких завдань внутрішнього аудиту:

1. Оцінка фінансового стану підприємства – розраховується значення та динаміка таких показників як: коефіцієнти ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності. Також за допомогою методів горизонтального та вертикального аналізу виявляються негативні тенденції у структурі балансу або фінансових потоків.

2. Контроль за ефективністю використання активів – внутрішній аудит перевіряє, як підприємство використовує свої ресурси за допомогою коефіцієнтів оборотності активів, дебіторської та кредиторської заборгованості. Аналіз показників витратоємності визначає ефективність окремих видів ресурсів та допомагає виявити резерви підвищення продуктивності.

3. Виявлення ризиків та шахрайства – через аналіз аномалій у звітності чи відхилень від нормативів можна виявити маніпуляції або зловживання. Порівняння з галузевими стандартами або попередніми періодами дозволяє виявити нетипові відхилення та проаналізувати їх більш детально.

4. Оцінка обґрунтованості управлінських рішень – оцінка планів з розширення, оновлення, модернізації, реструктуризації підприємства за допомогою інструментів та показників інвестиційного аналізу.

5. Підготовка рекомендацій для власників та менеджменту підприємства – на основі результатів фінансового аналізу внутрішні

аудитори формують пропозиції щодо покращання фінансової політики, зниження витрат, оптимізації структури капіталу.

Основні методи фінансового аналізу, які використовуються для вирішення наведених завдань, це:

- горизонтальний та вертикальний аналіз (аналіз динаміки та структури показників);
- коефіцієнтний аналіз;
- аналіз грошових потоків;
- бенчмаркінг (порівняльний аналіз з компанією-еталоном та аналіз кращих практик у сфері технології, організації, управління);
- моделювання та прогнозування ризиків (наприклад напр. Z-score прогнозування банкрутства) та ін.

Загальна трансформація та розвиток системи оціночних показників для аналізу і діагностики фінансового стану підприємства та оцінки результатів діяльності відбувається вже понад століття.

Перші моделі виміру та оцінки результатів діяльності підприємств, які з'явилися у 1920-х роках та поширилися практично по всіх країнах з ринковою економікою, були досить простими для розрахунків та будувалися виключно на фінансових показниках. Представником такої моделі є мультиплікативна модель фінансового розкладення Дюпона (Франція), що аналізує показник доходності власного капіталу – ROE (Return on Equity).

Починаючи з 90-х років минулого сторіччя, поряд з традиційними та загальновідомими фінансовими коефіцієнтами, зарубіжними економістами пропонується досить великий діапазон оцінних показників – від нефінансових (таких як «лояльність клієнтів», «індекс інтелектуального капіталу», «оновлення та розвиток», «процеси», «вартість бренду», «показники задовільності клієнтів») до інтегрованих, що розробляються на базі фінансових та нефінансових показників («збалансованих контрольних карт» Р. Каплана і Д. Нортон; «матриці фінансових стратегій або фінансової рівноваги», розробленої французькими вченими Ж. Франшоном та І. Романе). Серед інших концепції оцінки вартості та ефективності роботи підприємства найбільш популярними стали: збалансована система показників – BSC та економічна додана вартість – EVA (таблиця 1).

Таблиця 1

Розвиток системи оціночних показників діяльності підприємства

Період	Показники
1920-ті роки	– Модель Дюпона (Du Pont model) – Рентабельність інвестицій (ROI)
1970-ті роки	– Чистий прибуток на одну акцію (EPS) – Коефіцієнт співвідношення ціни акції та чистого прибутку (P/E)

1980-ті роки	– Коефіцієнт співвідношення ринкової та балансової вартості (M/B) – Рентабельність акціонерного капіталу (ROE) – Рентабельність загальних активів (ROA) – Рентабельність чистих активів (RONA)
1990-ті роки	– Економічна додана вартість (EVA) – Прибуток до виплати відсотків, податків та дивідендів (EBIT) – Ринкова додана вартість (MVA) – Збалансована система показників (BSC) – Показник сукупної акціонерної прибутковості (TSR) – Грошовий потік віддачі на інвестований капітал (CFROI)

Система збалансованих показників (Business Scorecard) визначена компанією IDC (International Data Corporation) як міжфункціональна аналітика, що визначає, вимірює і аналізує стратегію бізнесу відповідно до основних показників. Основою методу Balanced Scorecard є мотивація працівників для досягнення мети, яку вимірюють за допомогою кількісних показників.

Зарубіжні підприємства в своїй аналітичній роботі для вимірювання фінансового результату досить активно застосовують показник економічної доданої вартості – EVA (Economic Value Added), концепція якого побудована на порівнянні здобутого прибутку та витрат, що компенсують вартість капіталу. Авторство концепції EVA належить консалтинговій фірмі Stern Steward & Co. Цей показник розвиває традиційні методи інвестиційного аналізу, побудованого на базі NPV (Чиста сучасна вартість), але поряд з цим дозволяє визначити вартість компанії, а також надає можливість стимулювати менеджерів підвищувати ефективність використання капіталу.

Кожна з концепцій (BSC та NPV) має свої недоліки та переваги. Дослідники намагаються подолати недоліки шляхом комбінування різних показників та досягнення ефекту синергії. Однак останнім часом у зарубіжній економічній літературі досить часто звучить критика традиційних фінансових показників, джерелом яких є діюча система бухгалтерського обліку.

Таблиця 2

Новітні показники оцінки і аналізу діяльності підприємства

Показник	Модель розрахунку	Можливості
SER - Social Earning Ratio	S/E	Вимірює соціальний вплив організації у співвідношенні з її фінансовими результатами. Дозволяє також оцінити ефективність соціальних інвестицій та ініціатив компанії, розраховується шляхом поділу соціального впливу (наприклад зменшення викидів, кількість додаткових місць у дитсадках) на витрати, що були понесені

Закінчення таблиці 2

FRI- Future Readiness Indicator	Рейтинг формується на основі семи рівнозначних факторів: фінансові показники; прогнозоване зростання; диверсифікація бізнесу; різноманітність робочої сили; принципи ESG (Environmental, Social, Governance); R&D (Resource and Development); результати інновацій та статус ліквідності	Оцінює готовність компанії до майбутніх викликів, враховуючи фінансові показники, інноваційність, екологічність діяльності. Допомагає визначити, наскільки компанія готова до змінного середовища.
RCA- Resource Consumption Accounting	Сучасний підхід до управлінського обліку, який фокусується на точному розподілі витрат на основі аналізу споживання ресурсів	Покращує контроль за витратами та оптимізувати використання ресурсів
IDI- Indicator Development Intelligence	Індикатори враховують впровадження штучного інтелекту та блокчейн: CSAT (Customer satisfaction) CES (Customer Effort Store) NPS (Net Promoter Score)	Нові методи оцінки впливу цифрових технологій на операційну та фінансову ефективність фірми
AL- approach	Використання нейронних мереж та байєсівських моделей прогнозування рентабельності активів, власного капіталу та грошових потоків	Сприяє кращому управлінню ризиками та прийняттю стратегічних управлінських рішень для досягнення фінансової ефективності
RAROC- Risk- Adjusted Return on Capital	(Прибуток – Очікувані збитки)/ Капітал	Оцінює прибутковість з урахуванням ризику при порівнянні ефективності різних бізнес-напрямків

У період з 2000 року науковці і практики запропонували низку новітніх показників та методик, які враховують не тільки традиційні фінансові аспекти, а й ризики, інновації, соціальний вплив та готовність підприємства до майбутніх викликів (таблиця 2).

Дискусії науковців та практиків-аналітиків стосуються переваг та недоліків цих показників, а також доцільності їх використання для різних завдань та для різних споживачів аналітичної інформації.

Висновки

1. Еволюція системи показників фінансового аналізу зумовлена зміною економічного середовища, форм господарювання та розвитком цифрових технологій. Сучасна практика аналітичної роботи передбачає доповнення балансових показників інтеграцію динамічних коефіцієнтів, моделей ризику та комплексних рейтингів.

2. Традиційні фінансові показники залишаються основою оцінки фінансового стану підприємства, але потребують адаптації до галузових особливостей та фінансових ризиків.

3. Інтеграція нефінансових показників у систему фінансової діагностики розширює її функціональність, що дозволяє оцінювати фактори стійкості, соціальної відповідальності та управлінської ефективності.

4. Інтеграція фінансових та нефінансових показників у внутрішньому аудиті дозволить підвищити його ефективність та відкрити певні перспективи у таких напрямках:

- покращення управління ризиками;
- формування комплексної системи раннього попередження;
- забезпечення відповідності стратегічним цілям;
- посилення аналітичної функції внутрішнього аудиту;
- підвищення довіри до результатів внутрішнього аудиту серед менеджменту.

Вовченко Р. С., к.е.н., викладач кафедри обліку, оподаткування та бізнес-управління
Бойко Ю., здобувачка Університету Григорія Сковороди в Переяславі (м. Переяслав)

РИЗИКИ ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ АКТИВІВ У КОРПОРАТИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ: РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНТРОЛЮ ТА ПРОЗОРСТІ

Сучасні інтеграційні процеси, цифровізація фінансового середовища та зростання частки віртуальних активів у господарській діяльності підприємств обумовлюють необхідність адаптації системи внутрішнього аудиту до нових економічних реалій. Швидкий розвиток цифрових фінансових технологій призвів до активного використання криптовалют і токенизованих активів у господарській діяльності підприємств. Проте поряд з можливостями зростає і спектр ризиків, які потребують системної ідентифікації та оцінки з боку облікових, аналітичних і контрольних підрозділів, зокрема внутрішнього аудиту. Особливості таких ризиків зумовлені як технічною природою цифрових активів, так і нормативною невизначеністю їхнього правового статусу в окремих юрисдикціях.

Передусім необхідно виділити ризики регуляторної невизначеності, які проявляються у відсутності або нечіткості законодавчого регулювання операцій з криптовалютами. Це створює загрозу порушення податкового законодавства, фінансових санкцій або неправильного відображення активів у фінансовій звітності. У Європейському Союзі діє рамковий документ MiCA (Markets in Crypto-Assets), що передбачає ліцензування емітентів токенів та обов'язки з прозорості операцій, проте в інших країнах, включно з Україною, така регуляція ще перебуває у процесі формування [2].

Другий блок ризиків пов'язаний із волатильністю ринку криптовалют, що значно ускладнює процес оцінки справедливої вартості цифрових активів у звітності. Коливання цін можуть призвести до суттєвих нереалізованих збитків або переоцінених прибутків, що спотворює фінансову інформацію та ускладнює ухвалення обґрунтованих управлінських рішень.

Український ринок криптовалют та інших віртуальних активів перебуває у фазі активного розвитку, попри виклики, спричинені війною та економічною нестабільністю. Україна входить до числа країн із високим рівнем використання криптовалют серед населення, що свідчить про значну цифрову грамотність громадян та недовіру до традиційних банківських інструментів. Цифрові активи дедалі частіше використовуються як інструмент збереження вартості, переказів та навіть фандрейзингу, зокрема у рамках збору коштів на підтримку Збройних сил України. Законодавче регулювання ринку криптовалют поступово вдосконалюється. Закон України «Про віртуальні активи», прийнятий у 2021 році, став першим кроком до легалізації ринку, однак його повноцінне впровадження потребує синхронізації з податковим та фінансовим законодавством, а також адаптації до європейських стандартів. Станом на 2025 рік триває активне обговорення порядку оподаткування операцій з віртуальними активами, що є критично важливим для інтеграції вітчизняного ринку у світову фінансову систему. Водночас ринок залишається високоризиковим через відсутність повноцінної системи нагляду, що ускладнює виявлення шахрайських схем, кіберзлочинності та ризиків відмивання коштів. Крім того, низький рівень обізнаності бізнесу щодо податкових та облікових аспектів віртуальних активів створює додаткові бар'єри для їх легального використання у підприємницькій діяльності [3].

Також, окремої уваги потребують ризики зловживань і шахрайства, характерні для сфери децентралізованих транзакцій. Відсутність централізованого контролю, можливість створення анонімних гаманців і використання так званих «міксерів» для приховування слідів походження коштів створює сприятливі умови для незаконних дій, зокрема відмивання грошей. Внутрішній аудит повинен впроваджувати механізми верифікації контрагентів, автоматизованого моніторингу транзакцій і перевірки відповідності діяльності підприємства нормам AML/CFT (запобігання відмиванню доходів та фінансуванню тероризму).

Суттєвими є також технологічні ризики, включаючи загрози безпеці цифрових гаманців, криптографічних ключів, доступу до бірж та смарт-контрактів. Втрата приватного ключа може означати повну втрату активів, що вимагає запровадження суворої політики IT-безпеки, резервного копіювання та багатофакторної автентифікації. Крім того, внутрішній аудит має оцінювати рівень захищеності смарт-контрактів, адже помилки в їхньому коді або недокументовані функції можуть бути використані зловмисниками.

Ще однією складовою ризиків є інформаційна асиметрія між керівництвом підприємства, інвесторами та аудиторами. У разі відсутності чіткої політики розкриття інформації про наявність і рух криптовалют у звітності підприємства виникають ризики заниження або завищення активів, що порушує принципи прозорості та вірогідності фінансової інформації. У відповідь на це, в європейській практиці поширюється вимога обов'язкового розкриття інформації про операції з цифровими активами, навіть якщо вони не є матеріально значущими, у примітках до фінансової звітності.

З метою ефективного управління наведеними ризиками доцільним є впровадження структурованої методики оцінки ризиків з урахуванням:

- правового статусу криптовалюти в конкретній юрисдикції;
- джерела походження та способу придбання активів;
- виду криптовалютного активу;
- цільового використання активів у бізнес-процесах;
- рівня інтеграції облікових систем з біржами чи гаманцями;
- ступеня автоматизації процедур контролю і аудиту.

В умовах активного розвитку європейської регуляторної політики (зокрема впровадження Regulation on Markets in Crypto-Assets (MiCA), внутрішній аудит відіграє ключову роль у виявленні, оцінюванні та мінімізації ризиків, пов'язаних із віртуальними активами. У межах корпоративного управління внутрішній аудит забезпечує дотримання процедур внутрішнього контролю, прозорість фінансових потоків, моніторинг IT-систем обліку та відповідність господарських операцій внутрішнім і зовнішнім стандартам.

Одним із ключових напрямів внутрішнього аудиту в ЄС є впровадження Міжнародних стандартів професійної практики внутрішнього аудиту (IPPF) та використання моделі COSO для побудови ефективної системи контролю ризиків у сфері цифрових активів. Особливої уваги заслуговує аспект ідентифікації операцій з віртуальними активами, які можуть бути спрямовані на ухилення від оподаткування, фінансування тіньових схем або маніпулювання фінансовою звітністю.

Європейські компанії активно застосовують технології штучного інтелекту та блокчейн-аналітики для посилення прозорості внутрішніх процесів, а також для автоматизованого виявлення аномальних транзакцій, що можуть свідчити про шахрайські дії або недобросовісну поведінку.

Зокрема, внутрішній аудит у поєднанні з аналітичними платформами (наприклад, Chainalysis, Elliptic, Scorechain) дозволяє оперативно ідентифікувати ризики, пов'язані з незаконними транзакціями або використанням анонімних гаманців.

Забезпечення ефективного внутрішнього аудиту у сфері обліку та використання віртуальних активів вимагає впровадження комплексних механізмів верифікації контрагентів через процедури KYC/KYB, автоматизованого моніторингу транзакцій із використанням систем на базі штучного інтелекту, а також постійного контролю за дотриманням політик і процедур відповідності вимогам AML/CFT. Внутрішній аудит має оцінювати ефективність внутрішніх регламентів, проводити регулярні перевірки, забезпечувати інтеграцію з ERP-системами для наскрізного контролю операцій, а також організовувати навчання персоналу щодо сучасних ризиків і методів протидії фінансовому шахрайству з використанням криптовалют.

Ще одним важливим інструментом управління ризиками є впровадження системи анонімного інформування (whistleblowing platforms) щодо зловживань або порушень у сфері віртуальних активів. У країнах ЄС така практика є частиною загальної стратегії корпоративної етики та внутрішнього контролю, яка, зокрема, передбачена директивою Європейського Парламенту 2019/1937. Завдяки анонімним повідомленням викривалися випадки порушень режиму AML на криптобіржах, використання NFT для фінансових зловживань у державному секторі, інсайдерська торгівля та фіктивні токенизації. Такі кейси були зафіксовані у Франції, Німеччині, Іспанії та інших країнах, а інструментами слугували як внутрішні корпоративні платформи, так і незалежні канали (наприклад, Secure Drop, ENISA, Transparency International). Це доводить ефективність таких практик у підвищенні прозорості та відповідальності в обігу віртуальних активів [1].

Таким чином, сучасна європейська практика внутрішнього аудиту демонструє високий рівень адаптивності до новітніх викликів цифрової економіки. Її досвід може стати орієнтиром для удосконалення підходів до обліку та контролю віртуальних активів в українських компаніях. Особливої актуальності це набуває в умовах поступового формування нормативної бази щодо віртуальних активів в Україні та прагнення до євроінтеграції у сфері фінансового контролю. Ризики, пов'язані з криптовалютами і токенизованими активами, потребують комплексного підходу з боку внутрішнього аудиту, який має поєднувати знання у сфері бухгалтерського обліку, фінансового аналізу, інформаційних технологій і правового забезпечення. У контексті європейського досвіду особливо важливим є запровадження відповідних стандартів оцінки ризиків, цифрових інструментів моніторингу та систем внутрішнього контролю, що дозволяє забезпечити прозорість, надійність і відповідність корпоративної звітності вимогам ринку та регуляторів.

Список використаних джерел:

1. Global Regulation Tomorrow. URL : <https://www.regulationtomorrow.com/asia/fatf-updates-standards-and-consults-on-guidance-to-better-promote-financial-inclusion>
2. Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA). URL : <https://www.esma.europa.eu/esmas-activities/digital-finance-and-innovation/markets-crypto-assets-regulation-mica>
3. Ерастов В. І., Гудзь Г. О. Ринок криптовалют в Україні: тенденції сучасності. *Економіка і суспільство*. 2023. Випуск 50. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-1>
4. Овчаренко А. Правове регулювання віртуальних активів та криптовалют в Україні: сучасний стан і перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 201–202.
5. Опанасюк В. Розбудова криптоіндустрії України: від практичного досвіду до цифрового лідерства. *Вісник Хмельницького національного університету*. Економічні науки. 2022. № 1. С. 209–214.

Жукевич С., к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)
Жук Н., PhD з економіки, старший викладач кафедри фінансово-
економічної безпеки
Національної академії Служби безпеки України (м. Київ)

СИНЕРГІЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ ТА ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНОГО РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ

У сучасних умовах підвищеної економічної турбулентності, глобалізації фінансових ринків та ускладнення внутрішньо корпоративних процесів, управління ризиками набуває особливого значення для забезпечення стабільності та довготривалої ефективності функціонування компаній. Ефективний корпоративний ризик-менеджмент передбачає наявність не лише процедур і політик з управління ризиками, але й активну взаємодію між його різними функціональними підсистемами. Важливу роль у цьому процесі відіграють фінансовий аналіз та внутрішній аудит – інструменти, які забезпечують аналітичне підґрунтя для прийняття рішень та контроль за їхньою реалізацією.

Фінансовий аналіз як система методичних прийомів оцінки фінансового стану підприємства, його ліквідності, прибутковості, ділової активності та стійкості є ключовим елементом інформаційного забезпечення управлінських процесів. Він дозволяє виявити поточні проблеми й потенційні загрози, пов'язані з внутрішніми і зовнішніми ризиками [1]. З іншого боку, внутрішній аудит виступає інструментом незалежної оцінки ефективності систем внутрішнього контролю,

дотримання процедур і політик, а також виявлення відхилень і ризиків на рівні операційної діяльності [2].

Попри те, що обидва інструменти спрямовані на посилення контрольної функції управління, в практиці корпоративного сектору їх застосування нерідко залишається ізольованим: фінансовий аналіз виконується виключно з боку фінансових підрозділів, а внутрішній аудит – автономно в межах контролюючих органів підприємства. Така фрагментарність знижує ефективність загальної системи управління ризиками, призводить до дублювання функцій, втрати релевантної інформації та несвоєчасного реагування на ризикові фактори. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання синергії між фінансовим аналізом та внутрішнім аудитом, як інтеграції їхніх функцій, процедур та інформаційних потоків з метою формування цілісної, ефективної та адаптивної системи корпоративного ризик-менеджменту. Такий підхід дозволяє поєднати аналітичну глибину фінансових оцінок із системністю й незалежністю внутрішнього аудиту, створюючи додаткову управлінську цінність у процесі виявлення, оцінювання та мінімізації ризиків.

Слід відзначити, фінансовий аналіз і внутрішній аудит мають частково перехресні функції, які окреслюються як: ідентифікація фінансових ризиків (ризик неплатоспроможності, ризик втрати прибутковості, ризик неефективного використання ресурсів); оцінка ефективності управлінських рішень, зокрема у частині інвестицій, кредитування, політики витрат і дивідендів; моніторинг системи внутрішнього контролю щодо фінансової звітності та операційних процесів; попередження шахрайства та фінансових зловживань. При цьому фінансовий аналіз переважно ґрунтується на кількісних показниках, використовує нормативні, порівняльні та трендові методичні прийоми, тоді як внутрішній аудит охоплює якісну оцінку процедур, перевірку дотримання регламентів, політик і нормативно-правових вимог [3].

Інтегрована модель взаємодії фінансового аналізу і внутрішнього аудиту передбачає: а) єдиний інформаційний простір, в якому фінансові аналітики та аудитори мають доступ до основних джерел даних, включаючи бухгалтерську, управлінську, податкову та нефінансову звітність; б) узгодження цілей і завдань, коли результати фінансового аналізу використовуються для формування ризик-орієнтованого аудиторського плану, а результати аудиту – для коригування фінансових прогнозів і моделей ризику; в) спільні показники ефективності, зокрема – індикатори фінансової стабільності, коефіцієнти ліквідності, показники повернення активів тощо, які слугують орієнтирами як для аудиторів, так і для фінансових аналітиків.

Синергетичний підхід передбачає циклічну взаємодію між аналітичною та контрольними функціями (рис. 1).

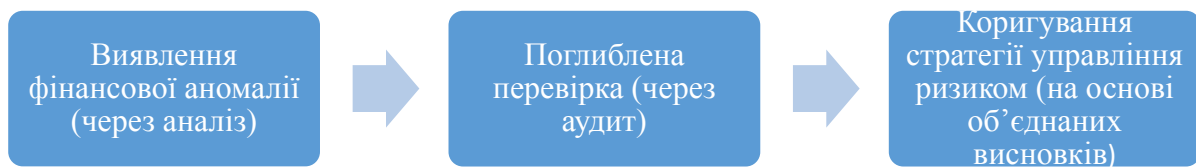

Рис. 1. Взаємодія між аналітичною та контрольними функціями

Інтеграція фінансового аналізу та внутрішнього аудиту створює якісну перевагу у системі ERM за такими напрямками: зменшення інформаційної асиметрії між управлінськими та контролюючими структурами підприємства; підвищення обґрунтованості рішень завдяки комбінуванню кількісних і якісних підходів до оцінки ризиків; скорочення часу реакції на загрози, внаслідок оперативного виявлення і аналізу дестабілізуючих факторів; оптимізація витрат на контроль, шляхом уникнення дублювання функцій і зосередження ресурсів на зонах підвищеного ризику.

Для досягнення ефективної взаємодії між фінансовим аналізом (ФА) та внутрішнім аудитом (ВА) у межах корпоративного ризик-менеджменту (СРМ) необхідно виявити й структурувати ключові елементи їхньої функціональної синергії. Співвідношення основних компонентів діяльності обох функціональних блоків, а також окреслення площин їхньої взаємодії уможливорює визначити функціональну комплементарність фінансового аналізу та внутрішнього аудиту, яка при правильному управлінні трансформується у системну синергію. Це дозволяє не лише покращити якість ризик-менеджменту, а й забезпечити підвищену адаптивність організації до зовнішніх і внутрішніх викликів. Наслідками такого поєднання є створення єдиної інформаційно-аналітичної платформи для прийняття управлінських рішень, зниження рівня невизначеності у стратегічному плануванні, підвищення достовірності фінансової звітності, своєчасне виявлення критичних точок ризику, а також формування довгострокової стійкості бізнес-процесів.

Таблиця 1

Ключові елементи синергії фінансового аналізу та внутрішнього аудиту в системі корпоративного ризик-менеджменту

Елемент	Фінансовий аналіз	Внутрішній аудит	Взаємодія
Цілі	Виявлення фінансових ризиків, оцінка ефективності	Перевірка дотримання політик, запобігання шахрайству	Узгодження ризик-профілю
Методичні прийоми	Порівняльний, факторний, трендовий аналіз	Аудиторські процедури, тестування контролів	Узгодження процедур
Інструменти	Фінансові коефіцієнти, дашборди, ВІ-системи	Контрольні матриці, аудит-плани, чек-листи	Спільна база даних
Результати	Аналітичні висновки, фінансові прогнози	Аудиторські звіти, рекомендації	Інтегровані звіти

Таким чином, інтеграція зазначених функцій сприяє зміцненню внутрішнього контролю, гармонізації системи управління та формуванню корпоративної культури, орієнтованої на прозорість, відповідальність і стратегічну стабільність. (табл. 1).

Незважаючи на виразну практичну доцільність, реалізація моделі синергії в українських компаніях стикається з низкою обмежень, серед яких: інституційна роз'єднаність підрозділів фінансового аналізу та внутрішнього аудиту; відсутність єдиної методології інтегрованого управління ризиками, що враховувала б обидві функції; недостатній рівень автоматизації інформаційних потоків між підрозділами; низька культура ризик-менеджменту та обмежене розуміння його стратегічного значення на рівні керівництва. Зазначене потребує подальших наукових розвідок і нормативно-організаційних рішень щодо впровадження ефективних механізмів інтеграції.

Отже, концепція синергії фінансового аналізу та внутрішнього аудиту у системі корпоративного ризик-менеджменту демонструє високу потенційну ефективність як інструменту інтеграції контрольної та аналітичної функцій в межах єдиної системи управління ризиками. Поєднання кількісних методів фінансового аналізу з якісними підходами внутрішнього аудиту дає змогу підвищити якість і своєчасність виявлення ризиків, покращити прозорість управлінських рішень, зменшити інформаційну асиметрію та забезпечити більш адаптивне реагування на виклики зовнішнього та внутрішнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Лучко М. Р., Жукевич С. М., Фаріон А. І. Фінансовий аналіз: навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 304 с.
2. Пушкар М. С., Семанюк В. З. Внутрішній аудит: підручник. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 211 с.
3. David E. Vance. Financial Analysis and Decision Making Tools and Techniques to Solve Financial Problems and Make Effective Business Decisions. 428 p. DOI: 10.1036/0071415599

Івахів А. Б., аспірант Львівського національного університету імені Івана Франка, м. Львів

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ПІДХОДІВ ДО ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

У контексті євроінтеграційного курсу України та зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію з ЄС, актуальним є впровадження європейських стандартів внутрішнього контролю, зокрема у сфері зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) підприємств. Це сприятиме

підвищенню прозорості, ефективності та конкурентоспроможності українських компаній на міжнародних ринках.

Європейський Союз приділяє значну увагу внутрішньому контролю ЗЕД, зокрема через впровадження стандартів корпоративного управління, таких як COSO, та вимог до системи внутрішнього контролю, визначених у Директиві 2013/34/ЄС [1]. Ці стандарти передбачають комплексний підхід до управління ризиками, забезпечення достовірності фінансової звітності та дотримання нормативних вимог. Досвід країн ЄС свідчить про ефективність впровадження інтегрованих систем внутрішнього контролю, що охоплюють не лише облік, а й логістичні, правові та стратегічні аспекти ЗЕД.

У науковій літературі питання внутрішнього контролю ЗЕД розглядаються з різних аспектів. Зокрема, Кінзерська Н. у своїй статті висвітлює проблемні питання формування методичного забезпечення внутрішнього контролю зовнішньоекономічної діяльності підприємств торгівлі, виокремлюючи основні вимоги до системи внутрішнього контролю в умовах ризику та пропонуючи форми робочих документів для суб'єктів внутрішнього контролю [2]. Фесенко В. В. у своїй дисертації досліджує методологію аудиту та аналізу зовнішньоекономічної діяльності пов'язаних підприємств, акцентуючи увагу на необхідності адаптації методів аудиту до специфіки ЗЕД [3].

Проте, незважаючи на наявні дослідження, питання інтеграції європейських стандартів внутрішнього контролю ЗЕД в українську практику залишаються недостатньо вивченими.

Імплементація європейських підходів до внутрішнього контролю ЗЕД в Україні потребує адаптації існуючих систем контролю до вимог європейських стандартів. Зокрема, необхідно враховувати принципи, закладені в COSO та Директиві 2013/34/ЄС, які передбачають ризик-орієнтований підхід до контролю, інтеграцію інформаційних систем та забезпечення прозорості фінансової звітності[1].

Одним із прикладів успішної адаптації є впровадження процедур авторизації на окремі види діяльності, контроль за якими здійснюється митними органами, що відповідає європейським практикам [4]. Тому, наші пропозиції щодо імплементації європейських підходів до внутрішнього контролю ЗЕД підприємств в Україні наступні:

1. Розробка національних стандартів внутрішнього контролю ЗЕД, гармонізованих з європейськими вимогам. У Європейському Союзі внутрішній контроль ЗЕД регулюється низкою директив, зокрема Директивою 2013/34/ЄС, яка встановлює вимоги до фінансової звітності та звітності про управління. В Україні існують окремі нормативні документи, що регулюють внутрішній контроль, зокрема Стандарти внутрішнього аудиту в державному секторі, затверджені наказом Мінфіну № 1247, Основні засади здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів (постанова КМУ № 1062), а також вимоги до корпоративного управління на ринках капіталу (рішення НКЦПФР

№ 1291), однак ці документи переважно орієнтовані на державні установи та фінансовий сектор і не охоплюють специфіку внутрішнього контролю зовнішньоекономічної діяльності в приватному секторі, що ускладнює адаптацію підприємств до європейських вимог.

2. Впровадження ризик-орієнтованого підходу до внутрішнього аудиту ЗЕД. Європейські компанії широко застосовують ризик-орієнтований підхід до внутрішнього аудиту, що дозволяє зосередити ресурси на найбільш критичних аспектах діяльності. В Україні такий підхід ще не набув широкого розповсюдження.

3. Інтеграція сучасних інформаційних систем для автоматизації процесів внутрішнього контролю. Автоматизація процесів внутрішнього контролю за допомогою сучасних інформаційних систем є стандартною практикою в ЄС. В Україні впровадження таких систем відбувається повільно, що знижує ефективність контролю.

4. Підвищення кваліфікації персоналу через навчальні програми та сертифікацію відповідно до міжнародних стандартів. Кваліфікація персоналу є ключовим фактором ефективного внутрішнього контролю. У ЄС існують стандартизовані програми навчання та сертифікації фахівців з внутрішнього контролю. В Україні потреба у таких програмах зростає.

Запропоновані напрями адаптації системи внутрішнього контролю зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств до європейських підходів згруповано в табл. 1.

Таблиця 1

**Пропозиції щодо удосконалення внутрішнього контролю
ЗЕД підприємств України**

№ з/п	Пропозиція	Очікуваний результат
1	Розробка національних стандартів внутрішнього контролю ЗЕД з урахуванням європейських практик	Уніфікація підходів до контролю, підвищення ефективності управління ЗЕД
2	Інтеграція ризик-орієнтованого підходу до внутрішнього аудиту ЗЕД	Покращення виявлення та управління ризиками у сфері ЗЕД
3	Впровадження сучасних інформаційних систем для автоматизації контролю	Підвищення точності, швидкості контролю, зменшення людського фактора
4	Розробка навчальних програм та сертифікація персоналу за міжнародними стандартами	Формування високого рівня професійної компетентності у сфері внутрішнього контролю ЗЕД

Джерело: розроблено автором

На основі вищенаведеної інформації, слід зауважити, що імплементація європейських підходів до внутрішнього контролю зовнішньоекономічної діяльності є необхідною умовою для забезпечення ефективного управління підприємствами в Україні. Адаптація облікових процедур до нових

викликів дозволить підприємствам зменшити ризики, пов'язані з веденням ЗЕД, та забезпечити прозорість і достовірність фінансової інформації.

Управлінський підхід до внутрішнього контролю ЗЕД полягає в системному аналізі та управлінні ризиками, що дозволяє підприємствам приймати обґрунтовані рішення та підвищувати свою конкурентоспроможність на міжнародних ринках.

Список використаних джерел:

1. Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013 on the annual financial statements, consolidated financial statements and related reports of certain types of undertakings // Офіційний журнал Європейського Союзу. – 2013. – № L 182. – С. 19–76. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32013L0034>

2. Кінзерська Н. Методичне забезпечення внутрішнього контролю зовнішньоекономічної діяльності підприємств торгівлі. Економіка та суспільство. 2021. № 27. С. 34. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/442> Економіка та суспільство+1Економіка та суспільство+1

3. Фесенко В.В. Методологія аудиту та аналізу зовнішньоекономічної діяльності пов'язаних підприємств. Дисертація. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. URL: https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/35438/1/disertacija-fesenko-v_v.pdf DSpace WUNU+1desymp.promonograph.org+1

4. Перехід на європейські митні правила: бізнес і митні органи спільно адаптуються до змін. Державна митна служба України. 2025. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/perekhid-na-ievropeiski-mitni-pravila-biznes-i-mitni-organi-spilno-adaptuiutsia-do-zmin-2097> Facebook+3Державна Митна Служба+3Facebook+3

5. Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council of 26 June 2013. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX%3A32013L0034>

6. Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO). Internal Control – Integrated Framework. URL: <https://www.coso.org/guidance-on-ic>.

Мархівка О., аспірант кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)

СПЕЦИФІКА ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В ІТ-ПІДПРИЄМСТВАХ

У сучасній економіці, де інформаційні технології не просто підтримують бізнес-процеси, а формують їхню основу, зростає значення ІТ-підприємств як драйверів інновацій, цифрової трансформації та економічного розвитку в цілому. Водночас посилюється потреба в ефективному внутрішньому аудиті,

здатному забезпечити прозорість, контроль та оцінку внутрішніх процесів у середовищі, де головними активами виступають дані, технології, програмні рішення та інтелектуальний капітал. Специфіка ІТ-підприємств полягає в їхній гнучкості, високій динаміці змін, високому рівні діджиталізації та складності внутрішньої структури, що дуже впливає на підходи до внутрішнього аудиту.

Особливості внутрішнього аудиту в ІТ-підприємствах насамперед зумовлені природою основної діяльності таких компаній. Розробка програмного забезпечення, управління цифровими платформами, надання хмарних послуг чи кіберзахист вимагають від аудиторів не лише розуміння загальних принципів обліку та контролю, а й глибокого технічного знання специфіки ІТ-процесів. Наприклад, аудит життєвого циклу програмного продукту передбачає оцінку якості коду, ефективності, відповідності методологій управління проєктами внутрішнім регламентам, а також перевірку дотримання вимог до документації, тестування й безперервної інтеграції. Окремо стоїть питання ліцензування та управління правами інтелектуальної власності, що особливо актуально для ІТ-середовища, де часто використовуються відкриті бібліотеки, фреймворки та компоненти, які можуть нести приховані ризики юридичного чи технічного характеру.

Ще однією специфічною сферою для внутрішнього аудиту є контроль за інформаційною безпекою. ІТ-підприємства, як правило, оперують великими обсягами критично важливих даних – як власних, так і клієнтських, тому аудит у цій площині повинен охоплювати технічні та організаційні аспекти захисту інформації. Аудитор оцінює стан систем доступу, політики збереження даних, наявність планів реагування на інциденти, а також ступінь захищеності від кібератак. У контексті розвитку хмарних технологій аудит повинен також включати перевірку відповідності умовам SLA (Service Level Agreement) із провайдерами хмарних сервісів, що впливає на стійкість до збоїв і загальну надійність цифрової інфраструктури.

У сфері фінансів ІТ-підприємств внутрішній аудит має справу з нестандартними потоками – зокрема доходами від підписок, ліцензування, SaaS-моделей, роялті або кастомізованих проєктів, які потребують гнучких моделей обліку й аналізу. Особливості формування доходу, часті зміни умов контрактів, багаторічні проєкти зі змінною вартістю, а також труднощі з оцінкою активів типу нематеріального продукту потребують від аудитора здатності працювати з нетиповими сценаріями та володіння знанням галузевих стандартів (наприклад, IFRS 15 щодо визнання виручки). Крім того, у фокусі внутрішнього аудиту часто перебувають питання, пов'язані з ефективністю використання людських ресурсів — зокрема щодо продуктивності команд, обліку витрат на розробку, аутсорсинг та внутрішню автоматизацію.

Одним із ключових об'єктів внутрішнього аудиту в ІТ-підприємствах є програмне забезпечення – як власного виробництва, так і придбане або використане на умовах ліцензування. Аудит у цій площині передбачає

перевірку дотримання процедур розробки, повноти технічної документації, ефективності процесів тестування, інтеграції та підтримки, а також оцінювання витрат на розробку з точки зору їх капіталізації чи списання. Крім того, важливим аспектом є юридична коректність використання open-source компонентів, дотримання умов ліцензій та управління ризиками, пов'язаними з правами на вихідний код і можливими претензіями з боку третіх осіб.

Іншим специфічним об'єктом є інформаційна безпека, яка в ІТ-компаніях виступає не лише захисною функцією, а інтегрованим елементом клієнтської довіри та ринкової репутації. У цьому контексті внутрішній аудит охоплює такі аспекти, як політики керування паролями, доступом, автентифікацією; наявність і дотримання процедур інцидент-менеджменту; регулярність резервного копіювання; рівень захищеності корпоративної ІТ-інфраструктури від зовнішніх загроз. Також об'єктом аудиту стає інтелектуальна власність – код, патенти, алгоритми, бренд, доменні імена, база знань, інші нематеріальні активи, які формують основу вартості ІТ-компанії. Аудит повинен перевірити, чи належним чином задокументоване право власності на всі створені продукти, чи укладені контракти з розробниками (включаючи фрілансерів і аутсорсингові компанії), чи зареєстровані об'єкти ІВ, чи захищено їх від потенційного копіювання, а також чи не порушено прав інших компаній. Неврегульованість у цій сфері створює ризики судових спорів, втрати прав на стратегічні активи або неможливості монетизації продукту.

Ще одним важливим напрямом є аудит ІТ-інфраструктури: серверів, хмарних рішень, мережевої архітектури, баз даних, систем віртуалізації та середовищ розробки. Тут аудит має на меті оцінити рівень доступності, надійності, масштабованості, захищеності технічної основи всієї діяльності підприємства. Зокрема, перевіряється дотримання норм SLA з провайдерами, управління апаратними активами, використання актуального програмного забезпечення, а також потенційні точки відмови, які можуть загрожувати безперервності роботи.

Таким чином, внутрішній аудит в ІТ-підприємствах потребує високого рівня адаптивності, міждисциплінарної підготовки, технічної обізнаності та готовності до роботи з постійно змінюваними умовами. Його головне завдання полягає не лише у виявленні відхилень чи помилок, а у створенні доданої цінності шляхом глибокого аналізу бізнес-процесів, виявлення зон для покращення та сприяння стратегічній сталості ІТ-компанії. У такому середовищі внутрішній аудит перетворюється з інструменту контролю на повноправного партнера управління, який не просто оцінює, а формує основу для цифрового розвитку підприємства, його довіри на ринку й стійкості до технологічних та бізнес-ризиків.

ІНТЕГРОВАНА ЗВІТНІСТЬ ЯК ІНФОРМАЦІЙНЕ ДЖЕРЕЛО АУДИТУ

У сучасному глобалізованому світі, де стейкхолдери потребують не лише фінансової, але й нефінансової інформації, зростає потреба в таких формах звітування, які б комплексно відображали фінансові результати, екологічні впливи, соціальні аспекти та елементи корпоративного управління. В цьому контексті інтегрована звітність постає як інструмент, що забезпечує більш глибоке та системне розуміння діяльності підприємства, дозволяючи аудиторам ефективніше оцінювати ризики, адекватність систем внутрішнього контролю та достовірність поданої інформації.

Інтегрована звітність поєднує в собі елементи фінансової, екологічної, соціальної звітності та розкриття інформації про управлінські процеси, що сприяє формуванню єдиного інформаційного поля для різних груп зацікавлених осіб. Вона базується на принципах матеріальності, зв'язності, орієнтації на майбутнє, стратегічного фокусу та відповідального ставлення до капіталів, які підприємство використовує і створює. Для аудитора ж така звітність слугує багатовимірним інформаційним ресурсом, що дозволяє не лише оцінити відповідність фінансової інформації вимогам законодавства і стандартів, але й виявити нефінансові ризики, що потенційно можуть мати значний вплив на загальний стан підприємства. Аудитори, аналізуючи інтегровану звітність, отримують змогу бачити взаємозв'язки між фінансовими показниками та нефінансовими факторами, що істотно підвищує якість аудиторських процедур і сприяє формуванню обґрунтованих висновків.

Особливої актуальності інтегрована звітність набуває в умовах зростання ролі сталого розвитку, екологічної безпеки та соціальної відповідальності бізнесу. Відповідно, аудитор повинен враховувати не лише суто бухгалтерські показники, а й індикатори сталості, які свідчать про здатність компанії функціонувати в гармонії з зовнішнім середовищем. Такий підхід дозволяє виявляти приховані ризики, пов'язані, наприклад, із зміною клімату, соціальною напругою або недосконалістю корпоративного управління, що можуть мати істотний вплив на фінансову стабільність. У цьому контексті інтегрована звітність стає не просто об'єктом перевірки, а важливим джерелом для формування професійного судження аудитора щодо стійкості та доброчесності бізнесу.

Інтегрована звітність, орієнтована на задоволення інформаційних потреб широкого кола стейкхолдерів, містить низку якісних та кількісних показників, що є надзвичайно цінними для цілей аудиту. Фінансові показники, зокрема, залишаються базовим елементом інтегрованої звітності, проте доповнюються інформацією про нефінансові капітали: людський, інтелектуальний, соціальний, природний та виробничий. Для

аудитора це означає необхідність глибшого аналізу, що виходить за межі стандартного балансового підходу. Наприклад, аналіз показників, пов'язаних з людським капіталом, дозволяє оцінити ефективність управління персоналом, рівень його мотивації, динаміку плинності кадрів, що може свідчити про внутрішні ризики організаційного характеру. Інформація про інтелектуальний капітал, у свою чергу, висвітлює інноваційний потенціал підприємства, його здатність до технологічного розвитку, управління нематеріальними активами, що особливо актуально для аудиту компаній, діяльність яких базується на знаннях.

Ключові показники продуктивності (Key Performance Indicators – KPI), що застосовуються в інтегрованій звітності, мають велике значення для оцінки результативності стратегічних цілей компанії. Аудитор аналізує відповідність фактичних результатів заявленим планам, виявляє відхилення та їх можливі причини, що дозволяє сформулювати обґрунтовану думку про управлінську ефективність та її вплив на фінансову звітність. Зокрема, KPI можуть охоплювати показники рентабельності, ефективності операційної діяльності, екологічного впливу, соціальної відповідальності або управлінських інновацій. Аналіз цих показників у динаміці дає змогу аудитору оцінити стабільність бізнесу та його стійкість до системних ризиків.

Важливим джерелом аудиторського аналізу є показники екологічного та соціального впливу, зокрема рівень викидів, використання ресурсів, управління відходами, дотримання прав працівників, політика щодо рівності, охорони праці та доброчесності в ланцюгах постачання. Виявлення можливих відхилень у цій сфері може сигналізувати про ризики, які в перспективі здатні суттєво вплинути на фінансову стабільність підприємства - наприклад, через штрафи, репутаційні втрати або втрату доступу до фінансування. Таким чином, аудитор зобов'язаний враховувати вплив нефінансових ризиків на обґрунтованість фінансової звітності, що можливе лише за умови комплексного аналізу відповідних показників інтегрованої звітності.

Не менш вагомими є показники, що характеризують управлінську модель підприємства, його систему внутрішнього контролю, структуру корпоративного управління та процеси прийняття рішень. Аудитор, отримуючи доступ до такої інформації, може глибше проаналізувати якість управлінських практик, ідентифікувати потенційні конфлікти інтересів, оцінити рівень прозорості управління та підзвітності.

Таким чином, інтегрована звітність відіграє дедалі вагомішу роль у професійній діяльності аудитора, стаючи невід'ємним джерелом цілісної, стратегічно орієнтованої та багатовимірної інформації. Вона дозволяє аудитору глибше зрозуміти бізнес-модель підприємства, оцінити вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на його фінансову стабільність, а також виявити ризики, які не завжди очевидні при традиційному підході до аудиту. Зрештою, це сприяє не лише підвищенню якості аудиторських

висновків, але й зміцненню довіри інвесторів, регуляторів та інших зацікавлених сторін до звітності компанії. У майбутньому, зі зростанням вимог до прозорості та соціальної відповідальності бізнесу, інтегрована звітність дедалі більше закріплюватиметься як стандарт інформаційного забезпечення аудиту, що поєднує глибину аналітики з широтою охоплення актуальних питань сучасного корпоративного світу.

Міньковська А., к.е.н., доцент кафедри обліку, оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпровського державного аграрно-економічного університету
(м. Дніпро)

АДАПТАЦІЯ СТАНДАРТІВ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ЄС У ПРИВАТНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У контексті євроінтеграційного курсу України, адаптація стандартів внутрішнього аудиту Європейського Союзу (ЄС) у приватному секторі набуває особливої актуальності. Цей процес спрямований на підвищення прозорості, ефективності та довіри до українських компаній як з боку інвесторів, так і з боку регуляторних органів. Впровадження міжнародних стандартів внутрішнього аудиту (МСВА) є важливим кроком до гармонізації національної системи корпоративного управління з європейськими практиками.

Вважаємо доцільним проаналізувати поточний стан внутрішнього аудиту в українському приватному секторі, щоб краще зрозуміти, наскільки він готовий до впровадження європейських стандартів і які саме зміни є найнагальнішими.

Внутрішній аудит в Україні, особливо в приватному секторі, перебуває на етапі трансформації. Хоча національні стандарти внутрішнього аудиту загалом відповідають міжнародним, оновленим востаннє у 2017 році, суттєве оновлення міжнародних стандартів, заплановане на 2025 рік, вимагає перегляду та оновлення чинних національних стандартів для забезпечення їхньої повної відповідності новим вимогам [3].

Інститут внутрішніх аудиторів України повідомив про офіційний випуск перекладу оновлених Глобальних Стандартів Внутрішнього Аудиту, затверджених глобальним Інститутом внутрішніх аудиторів (ІА). Це сприяє поширенню міжнародних стандартів серед українських фахівців та полегшує їх впровадження у практику [1, 2, 3].

Однак, попри позитивні зрушення, процес адаптації стандартів ЄС стикається з низкою перешкод, які уповільнюють інтеграцію українських практик внутрішнього аудиту у загальноєвропейський простір. Розглянемо ключові виклики, що стоять перед українським приватним сектором у цьому процесі.

Одним із ключових викликів є необхідність гармонізації національного

законодавства з вимогами ЄС. Це включає оновлення нормативно-правової бази, що регулює внутрішній аудит, та забезпечення її відповідності міжнародним стандартам. Також важливо забезпечити належний рівень незалежності та об'єктивності внутрішніх аудиторів, що є основоположним принципом МСВА.

Впровадження нових стандартів вимагає високого рівня професійної підготовки внутрішніх аудиторів. Необхідно організувати навчальні програми та сертифікаційні курси, які б відповідали оновленим вимогам МСВА. Це дозволить забезпечити належний рівень компетентності фахівців та ефективність внутрішнього аудиту в компаніях [2, 3].

Сучасні тенденції, такі як цифровізація бізнес-процесів, впровадження штучного інтелекту та блокчейн-технологій, вимагають від внутрішніх аудиторів нових навичок та знань. Аудитори повинні бути здатні працювати з великими обсягами даних, аналізувати цифрові платформи та виявляти потенційні ризики, пов'язані з кібербезпекою та захистом даних [4].

Незважаючи на наявні труднощі, процес адаптації стандартів внутрішнього аудиту в Україні має вагомий потенціал для успішного впровадження. Багато компаній уже демонструють готовність до змін, а міжнародна підтримка відкриває нові можливості для розвитку. Далі розглянемо перспективи, які відкриває впровадження стандартів ЄС у вітчизняному приватному секторі.

Перспективами впровадження стандартів ЄС є:

- підвищення довіри інвесторів та партнерів. Адаптація стандартів внутрішнього аудиту ЄС сприятиме підвищенню прозорості та достовірності фінансової звітності українських компаній. Це, в свою чергу, підвищить довіру з боку інвесторів та партнерів, що є важливим фактором для залучення інвестицій та розвитку бізнесу;

- підвищення конкурентоспроможності компаній. Впровадження міжнародних стандартів внутрішнього аудиту дозволить українським компаніям підвищити свою конкурентоспроможність на європейському ринку. Це відкриє нові можливості для співпраці з європейськими партнерами та участі в міжнародних проектах;

- підвищення ефективності корпоративного управління. Гармонізація внутрішнього аудиту з європейськими стандартами сприятиме вдосконаленню системи корпоративного управління в українських компаніях. Це дозволить ефективніше управляти ризиками, забезпечити відповідність законодавчим вимогам та підвищити загальну ефективність бізнес-процесів.

Отже, адаптація стандартів внутрішнього аудиту ЄС у приватному секторі України є важливим кроком на шляху до інтеграції в європейський економічний простір. Незважаючи на наявні виклики, такі як необхідність оновлення нормативно-правової бази, підвищення кваліфікації аудиторів та впровадження нових технологій, перспективи впровадження міжнародних стандартів є позитивними. Це сприятиме підвищенню довіри до українських компаній, залученню інвестицій та розвитку економіки країни в цілому.

Список використаних джерел:

1. Глобальні стандарти внутрішнього аудиту доступні українською. *Інститут внутрішніх аудиторів України*. (2024). URL: <https://surli.cc/jspbttu>
2. Впровадження нових стандартів внутрішнього аудиту від Інституту внутрішніх аудиторів. *РwC Україна*. (2024). URL: <https://surli.li/rdbwvd>
3. Державний внутрішній фінансовий контроль в Україні: огляд успіхів та майбутніх викликів. *NV Бізнес*. (2024). URL: <https://surli.li/eidrto>
4. Скиба Г. І., Цімошинська О. В., Несходовський І. С. Роль аудиту в забезпеченні прозорості фінансової звітності в умовах цифровізації бізнесу. *Науковий журнал «Вісник Університету «Україна»*. (2024). URL: <https://surli.cc/aznkxx>

Муравський В. В., д.е.н., професор кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)

ПОВЕДІНКОВИЙ КОНТРОЛЬ НА ОСНОВНІ ІНФОРМАЦІЇ ІЗ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

Соціалізація електронних комунікацій актуалізувала імплементацію соціальних мереж в господарську діяльність підприємств. Інформацію зі соціальних мереж визнано цінним інформаційним ресурсом інтелектуального поведінкового обліку і контролю на підприємстві. Застосування соціальних мереж та інших електронних чатів спрощує одночасне виконання функціональних зобов'язань декількома обліково-контрольними фахівцями.

Для цілей оптимізації міжособових комунікацій доцільно здійснювати інтелектуальний поведінковий аналіз інформаційного обміну між обліково-контрольним персоналом підприємства. На основі оцінки змісту інформаційних повідомлень, стилю їхнього викладу, наявності додаткових символів (у тому числі смайликів) можливо автоматизовано визначати стан ділового клімату на підприємстві. Автоматично прогнозується можливість настання корпоративних конфліктів між працівниками, з контрагентами, з керівництвом чи власниками підприємства. У випадку ідентифікації фактів зростання імовірності появи міжособових конфліктних ситуацій необхідно оперативно проводити антикризові заходи. До способів покращення корпоративного клімату відносяться адміністративні, психологічні, фінансові та інші методики. Превентивні заходи попереджають призупинення чи блокування діяльності підприємства, викривлення облікової інформації унаслідок порушення регламентів міжособових комунікацій.

Додатково доцільно виявляти факти функціональної конкуренції та дублювання у виконанні посадових обов'язків обліково-контрольними фахівцями. З використанням методик штучного інтелекту рекомендовано проводити аналіз інформаційних комунікацій, що мають місце у штаті підприємства. Якщо виявляються інформаційні повідомлення, які часто повторюються, дублюються або конкурують між собою, то доцільно виявляти пов'язаних з цими подіями посадових осіб. Обліково-контрольні фахівці

мають бути співробітниками, а не конкурентами у процесі інформаційних трансформацій. Працівники, що генерують зайву, незатребувану інформацію, можуть виконувати ідентичні інформаційні процедури, що призводить до втрат робочого часу та зусиль на пошук оптимальних інформаційних ресурсів для ефективного управління підприємством.

Найбільш перспективним напрямком трансформації контролю в умовах використання працівниками соціальних мереж є максимальне забезпечення інформаційних потреб стейкхолдерів. Інформацію зі соціальних мереж доцільно аналізувати на наявність популярних пошукових фраз, а також часто вживаної облікової інформації. На основі оцінки інформаційних запитів кожному користувачу може надаватися облікова інформація, необхідна для виконання посадових обов'язків. Обсяг такої інформації максимально відповідає праву доступу та інформаційним вимогам обліково-контрольних фахівців. Додатково завдяки соціальним мережам доцільно здійснювати зворотній зв'язок з обліково-контрольними фахівцями для контролю коректності сприйняття інформаційних повідомлень та перевірки настання реакції на інформацію. Зокрема, через соціальні мережі доцільно здійснювати опитування працівників про зміст отриманої ними облікової інформації, пропонувати оцінити якість інформаційних масивів. Аналогічно доцільно проводити моніторинг реакції на отриману персоналом інформацію. Необхідно контролювати факти надходження, відкриття, ознайомлення зі змістом інформаційних масивів, а також – виконання працівниками посадових обов'язків як певних дій, що ґрунтуються на отриманій інформації.

Інформацію зі соціальних мереж про електронні ділові комунікації рекомендовано використовувати для проєктування системи кібербезпеки підприємства. Через соціальні мережі можливо здійснювати контроль: інформаційної безпеки підприємства у частині контролю змісту та стилю викладення інформаційних повідомлень, відвідування працівниками інформаційних ресурсів, довіри до фішингових посилань тощо. Для кожного обліково-контрольного фахівця доцільно сформувати характеристику інформаційної поведінки у мережі Інтернет. Увесь персонал підприємства доцільно класифікувати за рівнем сприйняття кіберзагроз. Для осіб, які найбільш піддатливі кіберзагрозам, необхідно обмежити доступ до конфіденційної інформації, заборонити використовувати соціальні мережі в особистих цілях на робочих місцях, організувати навчальні курси з підвищення рівня особистої кібербезпеки.

На основі вивчення поведінки обліково-контрольних фахівців у соціальних мережах через моніторинг пошукової історії доцільно визначати напрямки освітньо-професійної перепідготовки працівників. Аналіз пошукових фраз та запитів щодо інформації про певні облікові об'єкти дає змогу визначати прогалини в професійних знаннях та вміннях працівників. Частий пошук персоналом підприємства однотипної інформації є свідченням відсутності впевненості в професійних судженнях та діях. Винятком є змінна

інформація, яка має системний характер і коригується з визначеною періодичністю, що залежить від трансформації внутрішніх та зовнішніх умов функціонування підприємства, наприклад, зміна: курсів валют, індексу інфляції, облікової ставки, податкових і митних ставок тощо. Часті запити інформації, що має постійний характер, потребують відповідної реакції керівництва підприємства на діяльність персоналу.

Поведінковий контроль інформації зі соціальних мереж на основі принципів штучного інтелекту забезпечує оптимізацію інформаційних потоків підприємства та мінімізацію втрат підприємства унаслідок прояву кіберзагроз, фінансових санкцій за допущені персоналом помилки, неповне чи несвоєчасне прийняття управлінських рішень, погіршення соціально-психологічного клімату у колективі тощо. Як наслідок, соціальні мережі змінюють філософію обліку і контролю у частині теоретичних та прикладних аспектів реалізації електронних комунікацій на підприємстві.

Одарчук В., аспірант кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ

У сучасних умовах нестабільності економічного середовища, коли компанії постійно зіштовхуються з непередбачуваними ризиками, геополітичними викликами, ринковими коливаннями та внутрішніми загрозами, зростає значення систем антикризового управління. Одним із ключових інструментів, що забезпечує своєчасне виявлення загроз, мінімізацію втрат і адаптацію до нових умов, виступає внутрішній контроль. У рамках корпоративного управління він слугує не лише засобом перевірки й дотримання встановлених процедур, а й виконує функцію раннього попередження, оцінювання ризиків та забезпечення надійної інформаційної бази для ухвалення управлінських рішень. У цьому контексті роль внутрішнього контролю в антикризовому управлінні потребує особливої уваги, оскільки від його ефективності часто залежить здатність компанії не лише ефективно функціонувати в умовах кризи, а й вийти з неї сильнішою.

Система внутрішнього контролю охоплює широкий спектр механізмів, спрямованих на забезпечення належного функціонування всіх ланок організації – від фінансів і операцій до стратегічного управління. В умовах кризи ці механізми набувають додаткового значення, адже саме контроль дозволяє виявляти слабкі місця в управлінських і виробничих процесах, оперативно реагувати на порушення, неефективність або зловживання. Через інструменти внутрішнього контролю керівництво отримує можливість отримувати об'єктивну й достовірну інформацію щодо стану справ в організації, що дає змогу швидко оцінювати рівень

загроз, приймати обґрунтовані рішення й координувати дії з ліквідації наслідків кризових ситуацій. Особливої актуальності набуває контроль у сфері фінансових потоків – своєчасне виявлення ознак ліквідності, непродуктивних витрат чи порушення платіжної дисципліни дозволяє зменшити масштаби втрат. Не менш важливими є механізми контролю в управлінні персоналом, зокрема щодо ефективності розподілу обов'язків, дотримання політик внутрішньої безпеки, а також мотивації працівників у стресових умовах. У межах антикризового управління внутрішній контроль також повинен виконувати функцію зворотного зв'язку – результати його роботи мають використовуватися для вдосконалення планів реагування на кризи, розробки сценаріїв виходу з них і формування культури відповідальності та відкритості в організації.

В умовах антикризового управління внутрішній контроль повинен охоплювати всі ключові види діяльності підприємства, оскільки ефективна протидія кризовим явищам можлива лише за наявності цілісного уявлення про функціонування кожного структурного елементу. Передусім, контроль у фінансово-економічній сфері відіграє базову роль, оскільки саме через фінансові показники першочергово виявляються ознаки кризи: зниження ліквідності, перевищення витрат над доходами, зростання дебіторської заборгованості, порушення платіжної дисципліни чи неефективне управління активами. Система внутрішнього контролю має передбачати постійний моніторинг фінансових потоків, звірку фактичних даних із плановими показниками, перевірку дотримання бюджетної дисципліни та ефективності використання ресурсів. Саме завдяки цим заходам можливо оперативно реагувати на відхилення від стратегічних орієнтирів і запроваджувати компенсаторні заходи до того, як наслідки стануть незворотними. Операційна діяльність, що охоплює виробничі та логістичні процеси, також потребує постійного внутрішнього контролю – не лише з точки зору оптимізації витрат, а й для забезпечення безперервності бізнес-процесів, що в умовах кризи є критично важливим. Контроль за виробничими циклами, рівнем запасів, завантаженням потужностей, якістю продукції та строками виконання замовлень дозволяє уникнути внутрішніх збоїв, втрати довіри клієнтів і порушень договірних зобов'язань. У той же час, ефективний внутрішній контроль у сфері логістики допомагає мінімізувати ризики, пов'язані з порушенням ланцюгів постачання, нестачею сировини чи зростанням транспортних витрат, що особливо актуально у періоди глобальних чи регіональних криз.

Не менш важливу роль відіграє внутрішній контроль у сфері кадрової політики. Під час криз персонал є не лише об'єктом ризику (зниження продуктивності, зростання плинності кадрів, внутрішні конфлікти), а й одним із головних ресурсів для стабілізації ситуації. Система внутрішнього контролю повинна охоплювати аналіз відповідності кваліфікації працівників поточним завданням, дотримання трудової дисципліни, прозорість нарахування заробітної плати, а також оцінку рівня

мотивації й морально-психологічного стану персоналу. У складних обставинах надзвичайно важливо своєчасно виявити напругу в колективі або відхилення в системі управління людськими ресурсами, щоб не допустити руйнування внутрішньої стійкості підприємства.

Крім того, в умовах цифровізації й переходу на віддалений або гібридний формат роботи, значення набуває внутрішній контроль у сфері інформаційної безпеки та управління ІТ-інфраструктурою. У періоди кризи часто активізуються зовнішні загрози – кібератаки, витоки даних, маніпуляції з доступом до критичних систем. Отже, система контролю має включати аудит інформаційних потоків, перевірку захищеності систем, контроль за дотриманням політик доступу та збереження даних. Це важливо як для внутрішньої стабільності, так і для збереження довіри з боку клієнтів та контрагентів.

Таким чином, внутрішній контроль виступає не лише технічним інструментом перевірки відповідності встановленим стандартам, а справжнім компонентом стратегічного управління в умовах кризи. Його ефективність значною мірою визначає здатність компанії діяти скоординовано, своєчасно реагувати на зміни та уникати системних помилок. Саме тому формування сильної, адаптивної системи внутрішнього контролю є необхідною умовою для побудови дієвої антикризової моделі управління, здатної забезпечити стійкість бізнесу в умовах турбулентності та невизначеності.

Перчук О. В., к.е.н., доцент кафедри обліку, оподаткування
та бізнес-управління
Ульяницький Р., здобувач Університету Григорія Сковороди
в Переяславі (м. Переяслав)

DUE DILIGENCE У ВНУТРІШНЬОМУ АУДИТІ: АДАПТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ТА ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ В УКРАЇНСЬКІЙ АУДИТОРСЬКІЙ ПРАКТИЦІ

У контексті євроінтеграційних процесів та підвищення вимог до прозорості бізнесу, важливим є впровадження ефективних практик Due Diligence як елементу внутрішнього аудиту, що може забезпечити потребу у глибокому аналізі фінансового та нефінансового стану компаній. Європейський досвід демонструє значний потенціал поєднання стандартів внутрішнього аудиту з сучасними цифровими технологіями для виявлення ризиків та запобігання корпоративному шахрайству. З огляду на євроінтеграційний курс України, адаптація європейських практик та міжнародних стандартів внутрішнього аудиту, зокрема щодо застосування DD, набуває особливого значення.

Due Diligence – це комплексна перевірка діяльності компанії, яка здійснюється з метою виявлення фінансових, юридичних, податкових,

операційних та репутаційних ризиків. У рамках внутрішнього аудиту процедура DD дозволяє більш ефективно оцінити наявні загрози та забезпечити обґрунтоване прийняття управлінських рішень. У країнах ЄС DD активно використовується як частина інтегрованої системи внутрішнього контролю [1].

Європейські компанії орієнтуються на Стандарти внутрішнього аудиту ІА (The Institute of Internal Auditors), які регламентують принципи незалежності, об'єктивності та ризик-орієнтованого підходу до аудиту [11]. У цьому контексті Due Diligence виступає як окремий інструмент оцінки ризиків, що використовується при М&А-угодах, реструктуризації, оцінці партнерських зв'язків. В ЄС важливою є інтеграція DD у загальну систему корпоративного управління, що забезпечує прозорість та захист інтересів акціонерів.

Сучасна європейська практика активно впроваджує інноваційні інструменти в аудиторську діяльність. Аналітичні платформи, автоматизовані системи обробки даних, блокчейн та штучний інтелект дозволяють значно скоротити час проведення DD, підвищити точність оцінки та виявлення ризиків. Наприклад, застосування AI у перевірці контрагентів дозволяє виявляти приховані зв'язки, конфлікти інтересів та аномалії у звітності.

Одним із ключових напрямів внутрішнього аудиту в європейських компаніях є виявлення та запобігання корпоративному шахрайству. Системи внутрішнього контролю, інтегровані у структуру корпоративного управління, забезпечують дієвий механізм виявлення порушень фінансового характеру. Досвід ЄС демонструє, що ефективне функціонування внутрішнього аудиту значно підвищує рівень прозорості діяльності підприємств, сприяє зменшенню випадків зловживань та забезпечує дотримання етичних стандартів. У країнах ЄС широко застосовуються системи внутрішнього контролю на основі COSO (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission), що передбачають комплексний підхід до ідентифікації та мінімізації шахрайських дій [12]. DD у цьому контексті слугує інструментом превентивного контролю, що дозволяє виявляти потенційні порушення до їх виникнення. Ця модель, розроблена з метою посилення корпоративного управління та забезпечення надійного контролю за господарською діяльністю, пропонує цілісну рамку для оцінювання та організації внутрішнього контролю, включаючи попередження і виявлення шахрайських дій.

Модель COSO базується на п'яти взаємопов'язаних компонентах: контрольному середовищі, оцінці ризиків, контрольних заходах, інформації та комунікації, а також моніторингу. У контексті боротьби з корпоративним шахрайством особливого значення набуває перший компонент – контрольне середовище, яке формує етичну культуру в організації, визначає тон “згори” та закладає основи для доброчесної поведінки працівників усіх рівнів.

Другим ключовим компонентом є оцінка ризиків, у рамках якої компанії ЄС ідентифікують та аналізують ймовірність виникнення шахрайських дій, зокрема через встановлення критичних точок контролю у фінансових процесах. Наприклад, у банківському секторі широко використовуються сценарні моделі ризику та матриці ймовірності шахрайства з урахуванням історичних даних і типових схем зловживань.

Контрольні заходи, як третій елемент моделі COSO, охоплюють розробку політик, процедур та механізмів, що запобігають несанкціонованим транзакціям. У низці європейських компаній, таких як ING Group або Daimler AG, запроваджено багаторівневу систему затвердження фінансових операцій, що ускладнює здійснення шахрайських дій без колективної відповідальності. Також практикується ротація ключового персоналу у сферах, що мають підвищений ризик.

Компонент інформації та комунікації сприяє прозорості облікових процесів і вільному обміну інформацією про виявлені ризики або підозрілі операції. У європейських компаніях активно впроваджуються платформи анонімного інформування (whistleblowing), які дозволяють працівникам повідомляти про факти шахрайства без ризику переслідування. Наявність таких каналів зворотного зв'язку є критичним елементом ефективного внутрішнього контролю.

Після скандалу «Dieselgate» компанія радикально переглянула свою антикорупційну політику, впровадивши комплексну платформу Volkswagen Whistleblower System. Система дозволяє як працівникам, так і стороннім особам повідомляти про потенційні порушення анонімно через спеціальний вебпортал, гарячу лінію або електронну пошту. Повідомлення обробляються незалежним відділом зі спеціальними гарантіями конфіденційності [9]. Transparency International EU – організація, що підтримує використання незалежної онлайн-платформи GlobaLeaks, яка працює з відкритим кодом і шифруванням даних. Платформа використовується не лише в неурядових організаціях, а й адаптована для використання великими корпораціями в ЄС, що прагнуть запровадити відповідність Директиві (ЄС) 2019/1937 про захист викривачів порушень [7]. Компанія Siemens AG впровадила платформу Tell Us, яка є багатомовною, доступною цілодобово, та дозволяє анонімно повідомляти про порушення Кодексу поведінки. Повідомлення можуть подаватися через телефон або онлайн, а їх розглядом займається незалежна служба дотримання норм (Compliance Office) [4]. У компанії Unilever (Нідерланди) діє система Unilever Code Support Line, яка надає можливість працівникам анонімно повідомляти про потенційні етичні порушення, зокрема про випадки шахрайства, через вебпортал або телефон. Усі повідомлення обробляються незалежно від управлінського персоналу та супроводжуються незалежними розслідуваннями [8]. Французька компанія Total Energies використовує платформу IntegrityLine, яку надає сторонній провайдер EQS Group. Система відповідає вимогам GDPR, дозволяє подавати повідомлення багатьма мовами, забезпечує захист особистих даних та

можливість двостороннього анонімного спілкування з розслідувачами [6]. Ці приклади свідчать про те, що великі європейські компанії не лише формально впроваджують whistleblowing-платформи, але й інтегрують їх у свої системи комплаєнсу та внутрішнього контролю, що суттєво підвищує їхню здатність виявляти шахрайство на ранніх етапах.

Нарешті, моніторинг забезпечує безперервне оцінювання ефективності контрольного середовища та адаптацію системи до нових викликів. Компанії регулярно проводять внутрішні аудиторські перевірки, а також зовнішні незалежні оцінки систем контролю з використанням інструментів аудиту на основі ризик-орієнтованого підходу (risk-based audit). Наприклад, у компанії Nestlé щорічно оновлюється внутрішній контрольний регламент відповідно до змін у нормативно-правовій базі та рекомендацій міжнародних аудиторських організацій.

Одним із показових кейсів з практики DD є справа компанії Tesco PLC у Великій Британії. У 2014 році виявлено суттєве завищення прибутку на суму понад 250 млн фунтів стерлінгів, яке стало можливим через маніпуляції з обліком бонусів від постачальників. Внутрішній аудит, за підтримки зовнішніх експертів, провів незалежну перевірку фінансових звітів, що дозволило швидко ідентифікувати джерело викривлення. У результаті було змінено керівництво, переглянуто підходи до визнання доходів та посилено внутрішні контрольні процедури, включаючи обов'язкову регулярну переоцінку контрактів із контрагентами [5].

Іншим важливим прикладом є досвід німецької фінтех-компанії Wirecard AG, яка тривалий час приховувала дефіцит у балансі в розмірі 1,9 млрд євро. Попри наявність внутрішнього аудиту, його функції були формалізованими, а ключові ризики залишались поза увагою через слабкий контроль з боку наглядової ради. Це спонукало ЄС до посилення вимог щодо внутрішнього аудиту в компаніях, діяльність яких має суспільне значення. Зокрема, було розширено роль незалежних аудиторських комітетів, підвищено вимоги до прозорості процедур внутрішнього контролю та посилено відповідальність за неналежне виконання обов'язків [10].

Позитивний досвід демонструє також шведська компанія Volvo Group, яка в рамках своєї антикорупційної програми впровадила багаторівневу систему внутрішнього аудиту, що включає регулярні тематичні перевірки, аналіз операцій із підвищеним ризиком, а також перевірку відповідності співробітників політиці доброчесності. Встановлено електронну систему сигналів про порушення (whistleblowing system), яка дозволяє анонімно повідомляти про можливі випадки зловживань. Завдяки цьому компанії вдалося уникнути репутаційних та фінансових втрат, своєчасно виявивши спроби ухилення від податків у декількох дочірніх підрозділах.

Європейські практики також свідчать про зростання ролі цифрових інструментів у боротьбі з шахрайством. У компаніях Siemens, ING Group та SAP активно використовуються автоматизовані системи аналізу

транзакцій, що працюють на основі штучного інтелекту. Ці рішення дозволяють виявляти нетипові операції, конфлікти інтересів або потенційні порушення політик компанії у режимі реального часу. Внутрішній аудит, отримуючи аналітичні звіти на основі таких інструментів, може оперативно ініціювати розслідування та розробляти рекомендації для усунення ризиків.

Аналіз кейсів у країнах ЄС засвідчує, що внутрішній аудит може виступати ключовим елементом у боротьбі з корпоративним шахрайством за умови, що йому забезпечено достатній рівень незалежності, технічної оснащеності та підтримки з боку керівництва. Запровадження механізмів незалежного моніторингу, використання цифрових технологій та формування культури корпоративної відповідальності – усе це формує нову парадигму внутрішнього аудиту як інструмента не лише фінансового контролю, але й стратегічного управління репутаційними ризиками.

В українській практиці процедура Due Diligence поки що не набула поширення у внутрішньому аудиті. Основними бар'єрами залишаються недостатній рівень цифровізації аудиторських процесів, брак кваліфікованих кадрів та низький рівень довіри до внутрішнього аудиту з боку керівництва компаній. Проте поступове впровадження стандартів ПА, розвиток корпоративного управління та застосування цифрових рішень створюють сприятливі умови для інтеграції європейських практик DD в Україні.

Due Diligence – важливий інструмент внутрішнього аудиту, що сприяє зміцненню систем внутрішнього контролю, зниженню ризиків та запобіганню шахрайству. Європейський досвід свідчить про ефективність його застосування у поєднанні з міжнародними стандартами та цифровими технологіями. Україна має потенціал для адаптації цих практик з урахуванням сучасних викликів та потреб бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Due Diligence як комплексна система захисту від підприємницьких ризиків та побудови стратегії. URL: <https://bit.ly/3afRWU5>
2. EQS Group. Whistleblower System – EQS Integrity Line. URL: <https://www.eqs.com/compliance-products/whistleblower-system/>
3. GlobaLeaks – Open-source Whistleblowing Platform. URL : <https://www.globaleaks.org/>
4. Siemens AG. Help Line – Siemens Compliance. URL : <https://www.siemens.com/global/en/company/about/compliance/help-line.html>
5. Tesco Accounting Scandal: Overstating Profits by £326 Million. URL : <https://www.linkedin.com/pulse/tesco-accounting-scandal-overstating-profits-326-million-peakflo-rojmc>
6. TotalEnergies. IntegrityLine. URL : <https://totalenergies.integrityline.org>
Org Transparency International EU. GlobaLeaks Platform. URL : <https://transparency.eu/globaleaks/>

7. Unilever. Code of Business Principles and Support Line. URL : <https://www.unilever.com/about/who-we-are/our-governance/code-of-business-principles/>

8. Volkswagen AG. Whistleblower System. URL : <https://www.volkswagen-group.com/en/ethics-risk-management-and-compliance-15952>

9. В Німеччині розпочався судовий процес у справі Wirecard. Як компанія пройшла шлях від фінтех-зірки до шахрая. URL: <https://fintechinsider.com.ua/u-nimechchyni-rozpochavsya-sudovyj-proczes-u-spravi-wirecard-yak-kompaniya-projshla-shlyah-vid-finteh-zirky-do-shahraya/>

10. Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту (стандарти). URL: <https://www.theiia.org/globalassets/site/standards/mandatory-guidance/ippf/2017/ippf-standards-2017-ukrainian.pdf>

11. Модель управління ризиками COSO : еволюція та трансформація. *Економіка і суспільство*. 2020. Випуск № 22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-63>

12. Федоров І. О., Гордополов В. Ю. Інтеграція результатів інвестиційного аудиту в систему управління підприємством. *Бізнес Інформ*. 2024. № 12. С. 248–254. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2024-12_0-pages-248_254.pdf

Поліщук І. Р., к.е.н., доц., доцент кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку

Пилипчук С. С., здобувач освіти спеціальності 071 «Облік і оподаткування», Державний університет «Житомирська політехніка» (м. Житомир)

СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПРИ ВЕДЕННІ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

При здійсненні аналітичних процедур в аудиті без застосування спеціалізованого програмного забезпечення або вручну є ризик виникнення безлічі помилок в разі не залучення кваліфікованого персоналу за відсутності чітких інструкцій щодо застосування інформаційної бази для розрахунку показників та їх трактування. Водночас залучення великої чисельності працівників до застосування аналітичних процедур збільшує витрати робочого часу та витрати на оплату праці на їх виконання. Застосування цифрових технологій та штучного інтелекту при веденні обліку бізнес-процесів та аудиту дозволяє досить швидко здійснити обробку великого обсягу інформації, виявити невідповідності в даних, надати альтернативні висновки щодо результатів розрахованих показників для різних стейкхолдерів.

Шишкова Н. Л., Усатенко О. В. вважають, що недоліками використання технологій штучного інтелекту в бухгалтерському аутсорсингу є витрати на впровадження та підтримку, потреба в

спеціалізованих фахівцях з ШІ, ризик злому системи та втрата даних, загрози конфіденційності даних, недостатня гнучкість та адаптивність системи, потреба в постійному оновленні та підтримці, високий рівень залежності та технологій [1].

Розглянемо статистичні дані про використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах, що здійснюють діяльність в сфері бухгалтерського обліку й аудиту; консультування з питань оподаткування [2]. Протягом 2018–2024 рр. частка підприємств, які мають доступ до мережі Інтернет, за видами економічної діяльності не є однаковою, найменша припадає на 2022 р. і становить 82,4 %, а найбільша частка на 2024 р. – 89,4 %, що є позитивною тенденцією. Частка кількості підприємств, які використовують фіксований доступ до мережі Інтернет, зросла з 68 % 2018 р. до 81,2 % у 2024 р., що свідчить про ефективну організацію робочих місць з доступом до електронних ресурсів.

Зросла частка підприємств, що мають вебсайт з 43,3 % у 2018 р. до 45,4 % у 2024 р. Частка підприємств, що зазначають на вебсайті опис послуг та ціни на них, має тенденцію до зменшення від 42,5 % у 2021 р. до 35,8 % у 2024 р. Недостатньо розповсюдженою є практика замовлення онлайн послуг, лише 7,0 % у 2018 р. та 7,1 % у 2024 р. Наявність час-сервісу для підтримки клієнтів притаманна 3,6 % підприємств у 2024 р. Оголошення про відкриті вакансії мають 10 % підприємств у 2024 р. Доступність вмісту сайту двома мовами 15,1 % підприємств у 2024 р. Протягом 2018-2024 рр. спостерігається більша активізація підприємств щодо використання соціальних мереж з 31,1 % у 2018 році до 31,5 % у 2024 році. Протягом 2024 року 12 % використовували одну соціальну мережу, а 19,4 % дві і більше соціальних мереж.

У 2024 році порівняно з 2022 роком зростає низькими темпами частка підприємств, що використовують програмне забезпечення, зокрема ERP з 6,8 % до 14,6 %, а CRM з 5,0 % до 6,9 %. Програмне забезпечення ВІ використовують 4,2 % підприємств у 2024 році. 12,9 % підприємств здійснюють електронний обмін даними в ланцюгу постачання з постачальниками або клієнтами. 11,2 % здійснювали аналіз великих даних в 2024 році. Причому у 17,7 % підприємств аналіз великих даних проводиться працівниками підприємства, а у 8,1 % іншими підприємствами. Зросла частка підприємств, що купують хмарні обчислення, з 12,3 % у 2018 році до 19,8 % у 2024 році. За видами хмарних обчислень зросла частка використання електронної пошти з 6,9 % у 2018 році до 16,4 % у 2024 році та офісного програмного забезпечення з 4,8 % до 11,9 %, для зберігання файлів з 4,6 % до 12,2 %, програмного забезпечення для ведення бухгалтерського обліку та фінансів з 5,7 % до 11,6 %, програмного забезпечення для безпеки даних з 7,7 % до 9,2 %.

Питома вага підприємств, що використовують штучний інтелект, зменшилася з 5,6 % у 2022 р. до 5,5 % у 2024 р. Недостатньо поширеною є практика використання технологій, що автоматизують різні робочі процеси

або допомагають у прийнятті управлінських рішень, лише спостерігається у 2,7 % у 2022–2024 роках. Щодо управління окремими бізнес-процесами, то спостерігається зменшення частки підприємств для маркетингу та управління робочими процесами, збільшення уваги на ділове адміністрування з 1,6 % у 2022 р. до 2,3 % у 2024 р., безпеки з 0,6 % до 0,7 %, аналіз даних з 2,2 % до 2,3 %. Управління персоналом на основі ІІІ використовують у 2022 році лише 1,9 % підприємств.

Статистичні дані підтверджують стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій підприємств за КВЕД 69.2 щодо розробки вебсайтів, забезпечення доступу працівників до Інтернету, використання соціальних мереж. Однак потребує вдосконалення вибір оптимальних технологій штучного інтелекту для ефективного управління бізнес-процесами та прийняття рішень з мінімальними ризиками та витратами.

Список використаних джерел:

1. Шишкова Н. Л., Усатенко О. В. Аутсорсинг обліку і аудиту: сучасні виклики та технології штучного інтелекту для ефективного управління підприємством. Наукові вісті Дніпровського університету. 2024. № 26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdu_2024_26_18.

2. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на підприємствах: використання мережі Інтернет, програмного забезпечення для бізнесу, послуг хмарних обчислень, штучного інтелекту. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2021/zv/ikt/vikpt_shi.xlsx

Пономарьова О. Б., старший викладач
кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Університету митної справи та фінансів (м. Дніпро)
Семиноженко А. Д., здобувач вищої освіти,
Університет митної справи та фінансів (м. Дніпро)

ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ АУДИТУ В ДІЯЛЬНІСТЬ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ

В умовах стрімкого економічного розвитку та глобалізації економічних процесів, забезпечення прозорості та достовірності фінансової звітності страхових компаній набуває особливого значення. Аудит, як незалежна форма контролю, виступає основним інструментом для перевірки відповідності діяльності страховиків нормативним вимогам, виявлення потенційних ризиків і зміцнення довіри до страхового сектору. В Україні страховий ринок перебуває на етапі становлення та модернізації, тому питання впровадження міжнародних стандартів аудиту у діяльність страхових компаній є надзвичайно актуальним.

На страховому ринку України на 1 січня 2025 року провадять діяльність 65 страхових компаній, з яких 10 спеціалізуються на страхуванні життя. Необхідно відзначити, що за останні п'ять років

кількість учасників страхового ринку України значно скоротилася — порівняно з 2020 роком вона зменшилася на 145 компаній. Вплив на цей процес мала російська військова агресія. Окрім цього, зменшення кількості страхових компаній пов'язують із посиленням регуляторних вимог та погіршенням фінансового стану страховиків. Водночас, страхова галузь демонструє ознаки відновлення, у другому кварталі 2024 року валові премії з ризикового страхування зросли на 10% у порівнянні з попереднім кварталом, а страхові виплати збільшилися на 7% [3].

Необхідно зазначити, що діяльність страхових компанії має певну специфіку, що обумовлена: ризик-орієнтованим аспектом; вимогами до формування страхових резервів; регуляторним наглядом Національного банку України. Ці особливості зумовлюють необхідність ретельного аудиту, зокрема оцінки страхових резервів, фінансових зобов'язань і оцінки ризиків.

Аудит діяльності страхових компаній в Україні регулюється комплексом законодавчих та нормативно-правових актів, що сприяють формуванню об'єктивної фінансової інформації та ефективний нагляд за страховим ринком. Головним документом є Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [1], який визначає загальні засади здійснення аудиту в державі. Певні вимоги до аудиту страхових компаній встановлюються Законом України «Про страхування» [2], який набрав чинності на початку 2024 року й замінив попередній закон 1996 року. Постанови та розпорядження НБУ, як регулятора страхового ринку, деталізують вимоги до аудиту страхових компаній.

Міжнародні стандарти аудиту (МСА) – це сукупність методологічних і процедурних норм, що визначають правила і підходи до проведення незалежного аудиту фінансової звітності. Вони розроблені Міжнародною федерацією бухгалтерів (IFAC) через Міжнародну раду з стандартів аудиту і забезпечення якості (IAASB). Міжнародні професійні стандарти для здійснення аудиторської діяльності є обов'язковими для застосування аудиторами в Україні відповідно до Закону України [1]. МСА забезпечують єдині підходи до планування, проведення та завершення аудиту, високий рівень гарантій якості аудиторських послуг тощо.

Для аудиту страхових компаній особливе значення мають такі стандарти [4]:

- МСА 200 «Загальні цілі незалежного аудитора та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту» – визначає основні завдання та підходи, які має дотримуватися незалежний аудитор під час проведення аудиту фінансової звітності;

- МСА 240 «Відповідальність аудитора, що стосується шахрайства, при аудиті фінансової звітності» – визначає, що аудитор повинен вміти виявити ознаки шахрайства та недоброчесність;

- МСА 315 «Виявлення та оцінка ризиків суттєвого викривлення через розуміння суб'єкта господарювання та його середовища» – вимагає від

аудитора глибокого розуміння бізнес-процесів страхової компанії, її операційного середовища та ризиків;

- МСА 540 «Аудит облікових оцінок, у тому числі облікових оцінок за справедливою вартістю, та пов'язані з ними розкриття інформації» – є критично важливим, оскільки значна частина статей фінансової звітності страхових компаній ґрунтується на облікових оцінках, які вимагають значних професійних навичок аудитора;

- МСА 700 «Формування думки та надання звіту щодо фінансової звітності» – цей стандарт регулює форму та зміст аудиторського висновку.

Отже, впровадження міжнародних стандартів аудиту у діяльність страхових компаній України є важливим кроком для підвищення прозорості, якості та надійності фінансової звітності. Це сприятиме розвитку страхового ринку, підвищенню довіри з боку інвесторів та клієнтів, а також забезпечить відповідність України міжнародним стандартам і регуляторним вимогам [6].

Незважаючи на прогрес розвитку законодавства та адаптації до міжнародних стандартів, аудит страхових компаній в Україні стикається з низкою проблем, серед яких можна відокремити:

1. Недостатній рівень кваліфікації аудиторів у сфері страхування, адже специфіка страхової діяльності вимагає глибоких галузевих знань, яких не завжди достатньо у аудиторів. Це створює потребу в спеціалізованих програмах навчання та сертифікації аудиторів для страхового сектору.

2. Складність оцінки актуарних припущень, оскільки актуарні розрахунки є дуже складними, їх перевірка вимагає значних ресурсів та компетенцій.

3. Недосконалість регуляторної бази, незважаючи на те, що НБУ активно працює над удосконаленням законодавства, певні аспекти все ще потребують більш чіткого регулювання, наприклад, щодо вимог до розкриття інформації та методології оцінки деяких ризиків.

4. Забезпечення повної незалежності аудиторів від страхових компаній, що перевіряються, для уникнення конфлікту інтересів.

Стандарти аудиту страхових компаній в Україні мають вирішальне значення для підтримки стабільності та прозорості страхового ринку. Застосування Міжнародних стандартів аудиту, у поєднанні із законодавством та регуляторними вимогами НБУ, дозволяє аудитору проводити повну якісну оцінку діяльності страхової компанії, ідентифікувати потенційні ризики та надати обґрунтований висновок щодо фінансового стану.

Таким чином, перспективи вдосконалення стандартів аудиту страхових компаній в Україні тісно пов'язані з подальшим наближенням до норм європейського та міжнародного права, зокрема, до вимог директиви Solvency II. Ця система посилює акцент на управлінні ризиками, ефективності внутрішнього контролю та прозорості розкриття фінансової

інформації. Очікується, що з повноцінним впровадженням цих вимог, кількість аудиторських годин, необхідних для перевірки страхових компаній значно зросте, а вимоги до компетенції аудиторів у сфері ризик-менеджменту будуть посилені [5].

Для підвищення ефективності аудиторського нагляду необхідно подолати низку викликів, шляхом удосконалення регуляторної бази та впровадження внутрішніх стандартів і методик аудиту, адаптованих під МСА; посилення співпраці між страховими компаніями, аудиторами та регуляторними органами; використання сучасних інформаційних технологій для автоматизації аудиторських процедур; проведення навчальних програм для підвищення кваліфікації аудиторів та фінансових спеціалістів у сфері страхування. Послідовна робота в цьому напрямку сприятиме зростанню довіри до страхового ринку України та його успішній інтеграції у глобальну фінансову систему.

Список використаних джерел:

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21.12.2017 № 2257-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Про страхування : Закон України від 18.11.2021 № 179/94-ВР (в редакції від 01.01.2024, із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
3. Офіційний веб-сайт Національного банку України. Розділ «Нагляд за страховими компаніями». URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision>
4. Міжнародні стандарти аудиту та етики (МСА). Офіційне видання. URL: https://www.apu.com.ua/images/material/Standarty_AUDIT.pdf
5. Король Л. В. Сучасні тенденції розвитку аудиту страхових компаній в Україні. *Економіка та суспільство*, 2021. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal-30/1770-korol-l-v>
6. Іванов В. Г. Аудит страхових резервів: методологічні аспекти. *Фінанси України*, 2020, с. 104–112.

Рибак Р., аспірант кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах ведення бізнесу, коли швидкість прийняття рішень та точність розрахунків визначають конкурентоспроможність підприємства, питання ефективного внутрішнього контролю набуває особливої ваги. Зокрема, внутрішній контроль трансакційних витрат виступає важливим механізмом забезпечення достовірності фінансової інформації, попередження шахрайства, раціонального використання ресурсів та підтримання фінансової стабільності. Ці витрати, що

супроводжують укладення, забезпечення та виконання угод між суб'єктами господарювання, потребують постійного моніторингу та управління, оскільки мають схильність до зростання під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Успішне функціонування системи внутрішнього контролю над такими витратами дозволяє підприємству не лише мінімізувати втрати, але й оптимізувати бізнес-процеси.

Трансакційні витрати охоплюють широкий спектр економічних процесів: витрати на пошук інформації, ведення переговорів, підготовку договорів, юридичне супроводження, контроль виконання зобов'язань, гарантування безпеки угод та розв'язання спорів. Кожен з цих елементів породжує витрати, які у разі відсутності належного контролю можуть не тільки спотворити фінансову картину, але й призвести до втрати ділової репутації або порушення договірних зобов'язань. Саме тому внутрішній контроль трансакційних витрат має будуватися на комплексному підході, що включає як процедурні, так і інформаційні елементи, зосереджені на своєчасному виявленні відхилень, верифікації даних, перевірці повноважень і дотриманні процедур затвердження.

Зміст внутрішнього контролю трансакційних витрат охоплює встановлення чітких правил та регламентів здійснення господарських операцій, включаючи порядок укладання договорів, критерії вибору контрагентів, механізми погодження умов постачання або послуг, а також порядок обліку супровідних витрат. Надзвичайно важливо, щоб ці правила були не лише формально задекларовані, але й практично реалізовані у діяльності підприємства через функціонування контролюючих підрозділів, застосування цифрових інструментів, систем внутрішнього документообігу та перевірок дотримання регламентів на всіх етапах трансакції. Внутрішній аудит у цьому контексті відіграє роль незалежного спостерігача, що аналізує ефективність застосування контрольних процедур, виявляє слабкі місця у системі та пропонує заходи з її удосконалення.

Особливу увагу слід приділяти інформаційним системам, які забезпечують облік, зберігання та обробку даних про трансакційні витрати. Автоматизовані бухгалтерські програми, CRM- і ERP-системи можуть значно полегшити контроль за витратами, підвищуючи точність розрахунків, унеможливаючи дублювання витрат, забезпечуючи наявність електронних слідів усіх операцій, що є важливим елементом доказової бази при проведенні внутрішніх або зовнішніх перевірок. Водночас використання таких систем потребує постійного аудиту налаштувань доступу, обмежень повноважень, захисту від маніпулювання даними або внесення неправомірних змін до звітності, що є складовою системи внутрішнього контролю.

Важливим аспектом контролю трансакційних витрат є оцінка економічної доцільності здійснення окремих господарських операцій. Йдеться про вміння розмежувати виправдані витрати, які сприяють

досягненню господарських цілей, і надмірні, які виникають внаслідок організаційної неефективності, корупційних практик чи невиправданої бюрократії. Внутрішній контроль має включати не лише перевірку дотримання встановлених процедур, а й аналітичну складову, яка дозволяє зіставляти витрати із очікуваними результатами, виявляти операції з негативним або сумнівним економічним ефектом, а також формувати рекомендації щодо оптимізації ресурсного забезпечення трансакцій.

Крім того, внутрішній контроль трансакційних витрат нерозривно пов'язаний із загальним рівнем корпоративної культури, етичними стандартами, прозорістю діяльності управлінських структур. Там, де домінує недовіра, вертикальне нав'язування рішень або непрозорість договірних умов, витрати на забезпечення трансакцій зростають, система контролю ускладнюється, а ризик зловживань збільшується. Відповідно, створення ефективної моделі контролю трансакційних витрат вимагає інституційної підтримки з боку керівництва, впровадження політик комплаєнсу, добросовісного ставлення до процедур внутрішньої звітності та постійного вдосконалення системи контролю у відповідь на зміни бізнес-середовища.

Значущість внутрішнього контролю трансакційних витрат також полягає в його здатності формувати надійну інформаційну базу для стратегічного планування та бюджетування. Завдяки систематизованому обліку таких витрат і контролю за їх динамікою підприємство отримує змогу прогнозувати майбутні витрати, пов'язані з веденням господарської діяльності, оцінювати ефективність існуючих договорів і партнерств, а також своєчасно коригувати політику закупівель, логістики або правового супроводу. Це створює передумови для більш обґрунтованого прийняття рішень у сфері управління витратами, посилює фінансову дисципліну та дозволяє досягати балансу між економією ресурсів і збереженням необхідної якості операційних процесів.

Отже, внутрішній контроль трансакційних витрат є складовою частиною стратегічного управління підприємством, яка не лише забезпечує відповідність облікових процедур вимогам законодавства і стандартів, але й дозволяє знижувати витрати, підвищувати ефективність господарських процесів та зміцнювати довіру контрагентів. Успішно реалізована система контролю дозволяє виявляти ризикові зони, запобігати нераціональному використанню ресурсів і підвищувати якість управлінських рішень. У контексті постійного ускладнення ринкових умов та зростання вимог до прозорості, наявність ефективного внутрішнього контролю трансакційних витрат виступає не лише фактором фінансової стабільності, а й запорукою довгострокової конкурентоспроможності підприємства.

СТРАТЕГІЧНИЙ УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах високого рівня конкуренції керівники підприємств змушені постійно шукати нові джерела підвищення ефективності та забезпечення сталого розвитку. Серед визначальних чинників для досягнення успіху – наявність стійких конкурентних переваг, які дають змогу підприємству виділятися серед аналогічних суб'єктів ринку та забезпечувати стабільне зростання фінансових результатів. У цьому контексті зростає значення стратегічного управлінського обліку (СУО) як інструменту підтримки управлінських рішень, що спрямовані на довгострокове забезпечення конкурентоспроможності.

Як зазначають Su Baird і Nuhu, “стратегічний управлінський облік формує інформаційну базу для прийняття рішень, що враховують як внутрішні, так і зовнішні чинники, а також прямо пов'язані з досягненням конкурентних переваг” [1]. На відміну від управлінського обліку операційної діяльності, СУО фокусується не лише на фінансових показниках, а й на аналізі конкурентного середовища, вартості для клієнтів, інноваційному потенціалі та стратегіях розвитку.

До визначальних інструментів СУО зараховують:

- Activity-Based Costing (ABC) – дає змогу точніше розподіляти витрати на продукти та процеси.
- Balanced Scorecard (BSC) – інтегрує фінансові та нефінансові показники для стратегічного управління [2].
- Value Chain Analysis – допомагає ідентифікувати джерела створення цінності та можливості її посилення [3].
- Benchmarking – дає змогу порівнювати власні процеси з найкращими галузевими практиками [4].

Згідно з дослідженнями вчених [5], підприємства, що активно використовують інструменти СУО, демонструють вищі показники прибутковості та ринкової частки порівняно з конкурентами.

Зокрема, на виробничому підприємстві в Таїланді, як стверджує А. Тарауом [4], за допомогою впровадження ABC-методики змогли виявити, що один із найресурсомісткіших процесів був економічно не вигідним. Це дало змогу оптимізувати виробничу програму, спрямувати ресурси на рентабельніші сегменти та підвищити загальний прибуток на 18%.

В американській компанії Motorola застосували Balanced Scorecard для впровадження змін у систему стратегічного контролю. Внаслідок цього покращили комунікацію між підрозділами та запланували кроки для досягнення довгострокових цілей [2].

Попри зазначене, інші науковці підкреслюють важливість адаптації інструментів СУО до організаційної культури підприємства [1]. У середовищі, де підтримується стратегічне мислення, ці інструменти працюють ефективніше, сприяючи зростанню інноваційного потенціалу й підвищенню якості управлінських рішень.

Подальший розвиток СУО тісно пов'язаний із цифровою трансформацією бізнесу, що вимагає нових підходів до обліку, обробки та візуалізації інформації. Серед важливих напрямів розвитку СУО є інтеграція сучасних інформаційних технологій, зокрема штучного інтелекту, машинного навчання та аналітики великих даних (Big Data Analytics), у процеси прийняття стратегічних рішень. Це дає змогу менеджерам оперативно аналізувати великі обсяги інформації та моделювати наслідки альтернативних управлінських сценаріїв.

Також актуальним є посилення зв'язку між СУО та концепцією сталого розвитку. Згідно з дослідженнями А. Тапаяом [4], у майбутньому інструменти СУО повинні враховувати не лише економічні, а й соціальні та екологічні параметри діяльності підприємства. Тому зростає значення нефінансових показників, таких як індекс задоволеності клієнтів, показники гендерної рівності та корпоративної відповідальності тощо.

Розвиваються інтегровані системи управлінського обліку, які поєднують функції СУО, управління ризиками, внутрішнього контролю та стратегічного прогнозування [5]. Такий підхід дає змогу забезпечити цілісне бачення діяльності підприємства, сприяти формуванню гнучких стратегій та швидкій адаптації до змін на ринку.

Таким чином, СУО є не лише засобом контролю, а повноцінною складовою системи стратегічного менеджменту, що забезпечує підтримку конкурентних переваг у довгостроковій перспективі. Його впровадження дає змогу підвищити ефективність використання ресурсів, забезпечити прозорість внутрішніх процесів та краще орієнтуватися в умовах невизначеності.

Список використаних джерел:

1. Su S., Baird K., & Nuhu N. A. The Association Between The Use of Strategic Management Accounting Practices and Competitive Advantage: The Moderating Role of Organisational Culture. *Advances in Management Accounting*. 2023. Vol. 35. 129–157. URL: <https://doi.org/10.1108/S1474-787120230000035006>
2. Kaplan R.S., & Norton D.P. The Balanced Scorecard–Measures That Drive Performance. *Harvard Business Review*. 1992. Vol. 70(1), 71–79.
3. Simons R. Levers of Control: How Managers Use Innovative Control Systems to Drive Strategic Renewal. *Harvard Business Press*. 1994. 217 p.
4. Thapayom A. Strategic Management Accounting Techniques and Organizational Sustainable Performance: Evidence from Industrial Estates in

Rayong Area, Thailand. *Journal of Modern Management Science*. 2019. URL: <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMMS/article/view/198898/138658>

5. Nik Abdullah N. H., Krishnan S., Mohd Zakaria A. A., & Morris G. Strategic management accounting practices in business: A systematic review of the literature and future research directions. *Cogent Business & Management*, 2022. Vol. 9(1). URL: <https://doi.org/10.1080/23311975.2022.2093488>.

Струк Н. С., доктор економічних наук,
професор кафедри обліку і аудиту
Львівського національного університету імені Івана Франка (м. Львів)
Синя Т., здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю «Облік і оподаткування»,
Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів)

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ ЯК ЗАПОРУКА ПОДАТКОВОЇ ПРОЗОРОСТІ ОПЕРАЦІЙ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ

З огляду на динамічний розвиток глобалізації, сучасна світова економіка демонструє тенденцію до глибокої інтеграції у міжнародний ринок. Взаємопроникнення економіки різних країн посилює взаємозалежність між суб'єктами господарювання, сприяє розширенню зовнішньоекономічних зв'язків, проте ускладнює механізми державного регулювання, зокрема у сфері оподаткування.

Трансфертне ціноутворення, як процес визначення цін на товари, послуги чи нематеріальні активи в операціях між пов'язаними особами, що належать до однієї транснаціональної групи, часто стає об'єктом уваги податкових органів через можливість маніпуляцій для зменшення податкових зобов'язань. У цьому контексті внутрішній аудит сприяє відповідності таких операцій принципам ринкового ціноутворення, зокрема, принципу «витягнутої руки», а також створенню прозорої системи управління, яка відповідає національним і міжнародним стандартам [1].

Основна мета внутрішнього аудиту операцій трансфертного ціноутворення полягає в перевірці відповідності цін, застосованих у контрольованих операціях, ринковим умовам, а також належного документування таких операцій. Контрольовані операції, зазвичай, включають транзакції між пов'язаними особами, що перебувають у різних юрисдикціях, або операції з контрагентами, зареєстрованими в країнах із низьким рівнем оподаткування. Внутрішній аудит дає змогу виявити потенційні ризики невідповідності, оцінити правильність вибору методів ціноутворення, перевірити достовірність фінансової звітності та забезпечити підготовку документації, зокрема, звіту про контрольовані операції чи документацію з обґрунтуванням цін.

Краєвський В. і Муравський О. констатують, що «внутрішній аудит повинен мати повноваження забезпечувати належний підхід до управління ризиками на рівні групи, зберігаючи при цьому необхідну координацію з іншими функціями контролю, а також додаткову відповідальність за впровадження процесу оцінки результатів внутрішнього аудиту, не ставлячи при цьому під загрозу свою незалежність» [4].

Фахівці внутрішньої служби аудиту повинні аналізувати різні сфери діяльності як на рівні підприємства, так і на рівні групи загалом. Зокрема, це передбачає перевірку укладених контрактів між пов'язаними сторонами, здійснених операцій та отриманих результатів. У службі внутрішнього аудиту материнської компанії варто також проводити кількісний і якісний аналіз для формування вибірки компаній, порівнюваних за функціональними особливостями та профілем ризику.

Першим етапом внутрішнього аудиту є аналіз організаційної структури компанії та її операцій. Аудитори вивчають договори, угоди та інші документи, що стосуються зовнішньоекономічної діяльності, щоби з'ясувати операції, що є контрольованими. Слушним є твердження Фесенко В. В., що «у процесі проведення контрольованих зовнішньоекономічних операцій між пов'язаними підприємствами важливо, щоб внутрішні аудитори були уважні до потенційних податкових та корпоративних ризиків, які можуть виникнути в разі невідповідності цін принципу «втягнутої руки» чи корпоративним бізнес-очікуванням групи компаній» [3].

Далі перевіряють методи трансфертного ціноутворення. З-поміж основних методів визначення відповідності ціни ринковим умовам: метод порівняння незалежних ринкових цін, метод ціни перепродажу, метод «витрати плюс», метод чистого прибутку та метод розподілу прибутку. Під час внутрішнього аудиту аналізують те, який саме метод обрали для кожної операції, чи є він доречним з огляду на суть транзакції, чи відповідає вимогам законодавства. Наприклад, для операцій із продажу товарів між пов'язаними особами найчастіше використовують метод порівняння ринкових цін, який передбачає порівняння цін за аналогічними транзакціями між непов'язаними сторонами. Аудитори перевіряють, чи використані надійні джерела даних для порівняння, зокрема, ринкові котирування, біржові ціни чи дані спеціалізованих баз [2].

Визначальним елементом внутрішнього аудиту є перевірка документації з трансфертного ціноутворення. У законодавстві багатьох країн вимагають від компаній детальної документації, що включає: опис операцій, обґрунтування вибору методу ціноутворення, аналіз порівняльності умов транзакцій і відповідності цін ринковим умовам. Під час внутрішнього аудиту перевіряють повноту та достовірність такої документації, а також її відповідність вимогам національного законодавства та міжнародним стандартам (зокрема, рекомендаціям Організації економічного співробітництва та розвитку). У разі виявлення

недоліків аудитори можуть рекомендувати коригування документації або вдосконалення внутрішніх процедур.

Важливим також є аналіз ризиків, пов'язаних із трансфертним ціноутворенням. Під час внутрішнього аудиту оцінюють, чи можуть певні операції привернути увагу податкових органів, наприклад, через значні обсяги транзакцій із контрагентами в юрисдикціях із низькими ставками оподаткування. Такі корпоративні ризики переважно пов'язані з не вигідною для групи підприємств ставкою податку на прибуток у країні, де функціонує підприємство, що належить до міжнародної корпорації [3].

Аудитори перевіряють, чи враховують особливості міжнародних угод про уникнення подвійного оподаткування, що може впливати на розподіл прибутку між країнами. У разі виявлення ризиків аудитор може рекомендувати зміну структури операцій, перегляди цін або додаткове документування для зниження ймовірності штрафів чи донарахування податків.

Внутрішній аудит сприяє удосконаленню внутрішньої політики та процедур компанії. Аудитори можуть рекомендувати сформулювати чітку політику трансфертного ціноутворення, що передбачатиме встановлення порядку вибору методів, відповідальних осіб і термінів підготовки документації. Така політика спроможна забезпечити чітку послідовність дій у ціноутворенні та зменшення ризиків помилок. Попри зазначене, внутрішній аудит може сприяти навчанню персоналу, відповідального за зовнішньоекономічну діяльність.

Ефективність внутрішнього аудиту залежить від застосування сучасних технологій та інструментів, зокрема, спеціалізованого програмного забезпечення, що дає змогу автоматизувати процес аналізу великих обсягів даних, порівняння цін за ринковими аналогами та створення звітів. Такі інструменти полегшують роботу аудиторів і підвищують точність їхніх висновків.

Внутрішній аудит є важливим під час підготовки компанії до фіскальних перевірок діяльності. Регулярне проведення аудиту уможливорює своєчасне виявлення та усунення недоліків, що зменшує ризик штрафів чи донарахувань податків. Наявність якісно підготовленої документації та чітких внутрішніх процедур доводить фіскальним органам те, що в компанії дотримуються принципів прозорості та сумлінності.

Таким чином, механізм внутрішнього аудиту є ефективним інструментом для забезпечення податкової прозорості операцій трансфертного ціноутворення у зовнішньоекономічній діяльності. Це дає змогу не лише відповідати вимогам законодавства, але й оптимізувати внутрішні процеси, мінімізувати ризики та підвищувати довіру податкових органів і ділових партнерів. Впровадження систематичного підходу до внутрішнього аудиту сприяє сталому розвитку компаній у міжнародному середовищі та конкурентоспроможності у глобальній економіці.

Список використаних джерел:

1. Андрусь О. І. Трансфертне ціноутворення в Україні: проблеми і перспективи розвитку. *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2018. Вип. 22. С. 6–13. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/45284>
2. Більботенко І. В. Трансферне ціноутворення: обліковий та податково-контрольний аспекти. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент*. 2016. Вип. 15. С. 127–131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2016_15_29.
3. Фесенко В. Управління ризиками та аудит трансфертних цін: ключові аспекти для міжнародних груп. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-70>.
4. Kraievskiy V., Muravskiy O. Tax compliance control and audit of transfer pricing transactions. *Економіка розвитку систем*. 2024. Vol. 6, no. 1. P. 37–45. URL: <https://doi.org/10.32782/2707-8019/2024-1-5>.

Трипалюк А., аспірант кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)

АУТСОРСИНГ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ВЕНЧУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У контексті стрімкого розвитку інноваційного підприємництва та зростання ризиків, пов'язаних із венчурною діяльністю, питання організації ефективної системи внутрішнього контролю набуває особливого значення. Венчурні проєкти за своєю природою є високоризиковими, динамічними та капіталомісткими, тому традиційні підходи до контролю, які базуються на стабільності бізнес-процесів і передбачуваності операційного циклу, часто виявляються недостатньо гнучкими або повільними у реагуванні на виклики середовища. У таких умовах усе більшої актуальності набуває практика аутсорсингу функцій внутрішнього контролю, яка дозволяє венчурним компаніям отримати доступ до професійного досвіду, технологій та незалежного оцінювання без необхідності створення внутрішніх контрольних структур у межах стартапу або венчурного фонду.

Аутсорсинг внутрішнього контролю передбачає передачу функцій з побудови, реалізації та моніторингу контрольних процедур зовнішнім фахівцям або спеціалізованим компаніям, що мають відповідну кваліфікацію та технічне забезпечення. У випадку венчурної діяльності це рішення стає не лише інструментом оптимізації витрат, але й засобом підвищення прозорості, формування довіри з боку інвесторів і захисту від управлінських або фінансових зловживань. Оскільки венчурні проєкти часто перебувають на ранніх етапах свого розвитку, коли основна увага зосереджена на розробці продукту, залученні фінансування та виході на ринок, власні ресурси для побудови внутрішнього контролю можуть бути обмеженими або зовсім відсутніми. У цьому випадку залучення зовнішніх

експертів дозволяє закрити цей функціональний дефіцит без відволікання ключових членів команди від їхніх основних завдань.

Особливістю аутсорсингового контролю у сфері венчурного бізнесу є його адаптивність до специфіки стартапів: гнучкість у підходах до оцінювання ризиків, застосування нестандартних аналітичних інструментів, розуміння циклічності фінансування, високої залежності від венчурного капіталу та потенційної нестабільності грошових потоків. Аутсорсингові фахівці, володіючи галузевою експертизою, можуть забезпечити проведення незалежного контролю за цільовим використанням коштів, відповідністю дій менеджменту заявленим бізнес-цілям, обґрунтованістю витрат на розробку, маркетинг або масштабування, а також вчасно виявити внутрішні суперечності, конфлікти інтересів чи ознаки фінансової недоброчесності.

Варто зазначити, що аутсорсинг внутрішнього контролю в умовах венчурної діяльності не лише підвищує об'єктивність і неупередженість оцінки процесів, але й виступає дієвим інструментом зниження трансакційних витрат. Замість формування внутрішніх контрольних підрозділів, утримання яких є економічно необґрунтованим для більшості стартапів, підприємства отримують змогу гнучко користуватися зовнішніми ресурсами – залучати аудиторські чи аналітичні команди за потреби, в обсягах, які відповідають стадії розвитку проєкту. Такий підхід не лише знижує витрати, але й дозволяє масштабувати контрольні процедури відповідно до зростання складності бізнес-моделі або залучення нових раундів фінансування. Водночас успішність аутсорсингу внутрішнього контролю залежить від правильної організації взаємодії між стартапом, інвестором та зовнішнім виконавцем. Необхідною умовою є формулювання чітких очікувань, визначення сфер контролю, узгодження рівня доступу до внутрішньої інформації, а також налагодження комунікації, що дозволить швидко реагувати на виявлені ризики. Особливої уваги потребує питання конфіденційності та захисту комерційної та інтелектуальної інформації, оскільки більшість венчурних проєктів працюють у високотехнологічних галузях, де витік даних може мати фатальні наслідки для інноваційної переваги та інвестиційної привабливості.

Крім функціональних переваг, аутсорсинг внутрішнього контролю у венчурній діяльності виконує важливу роль у підвищенні інвестиційної привабливості проєктів на ранніх стадіях розвитку. Інвестори, особливо інституційні, все частіше очікують від стартапів наявності не лише привабливої ідеї чи команди, а й зрозумілих механізмів контролю за використанням залучених коштів, дотриманням стратегічних орієнтирів та управління ризиками. Залучення незалежної сторонньої структури, яка здійснює аудит управлінських рішень, контролює бюджетні рамки та забезпечує регулярну звітність, надає проєкту додатковий ступінь легітимності в очах потенційних фінансистів. У багатьох випадках така

модель є вирішальним фактором для позитивного інвестиційного рішення, адже вона значно зменшує інформаційну асиметрію між стартапом і фондом. Крім того, аутсорсингові компанії часто виступають не просто контролерами, а й консультантами, які допомагають формувати внутрішню політику, розробляти процедури ризик-менеджменту, впроваджувати етичні стандарти корпоративного управління та адаптувати внутрішні процеси до міжнародних практик. Таким чином, зовнішній контроль набуває ще й стратегічного виміру, впливаючи на рівень управлінської зрілості стартапу та формуючи фундамент для його довгострокового масштабування, злиття або виходу на біржу.

Отже, аутсорсинг внутрішнього контролю у венчурній діяльності є раціональною відповіддю на виклики, які супроводжують динамічні, інноваційні та ризиковані бізнес-моделі. Він забезпечує баланс між необхідністю контролю і обмеженими ресурсами, дозволяє підвищити довіру до проєкту з боку інвесторів, мінімізувати внутрішні ризики та забезпечити прозорість і керованість у процесах, що розгортаються у постійно мінливому середовищі. Успішне впровадження такої моделі контролю не лише підвищує шанси проєкту на успіх, але й формує більш зрілу управлінську культуру у сфері венчурного інвестування, що в довгостроковій перспективі сприяє сталому розвитку інноваційної економіки.

Федотова І. В., доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту

Пучков О. О., здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії),
Харківський національний автомобільно-дорожній університет (м. Харків)

ІНТЕГРАЦІЯ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У СИСТЕМУ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасних умовах глобалізації та посилення вимог до сталого розвитку, корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) стала невід'ємною складовою стратегічного управління підприємствами, зокрема у сфері транспортно-логістичних послуг. Інтеграція КСВ у систему внутрішнього аудиту дозволяє не лише підвищити ефективність управління ризиками, але й забезпечити відповідність європейським стандартам та нормативним вимогам. У більшості українських транспортно-логістичних підприємств КСВ наявна лише на декларативному рівні: публікуються короткі звіти про соціальні ініціативи, екологічні акції або благодійність. Проте без створення внутрішніх механізмів перевірки та оцінки цих активностей важко говорити про системну реалізацію політики КСВ. Саме тут постає необхідність включення КСВ до периметру внутрішнього аудиту.

Міжнародна професійна практика внутрішнього аудиту (IPPF) [1] передбачає, що функція внутрішнього аудиту має забезпечувати оцінку не тільки фінансового контролю, а й управління ризиками та процесів корпоративного управління, до яких відноситься і реалізація соціальної відповідальності. Наприклад, внутрішній аудит може перевіряти: відповідність умов праці стандартам охорони здоров'я та безпеки; політику рівності можливостей (гендерної, вікової, інклюзивної); наявність екологічних стандартів для автопарку; дотримання принципів сталого розвитку у логістиці (наприклад, вибір постачальників з відповідною етичною політикою).

У країнах ЄС практика інтеграції КСВ у внутрішній аудит є стандартом для компаній, що підпадають під дію Директиви 2014/95/ЄС про нефінансову звітність [2]. Вона зобов'язує великі компанії розкривати інформацію щодо: екологічної відповідальності; соціальних аспектів і відносин з працівниками; поваги до прав людини; боротьби з корупцією та хабарництвом; різноманіття в керівних органах. Ці компоненти мають бути не лише задекларовані, але й аудовані.

У 2024 році Європейський парламент ухвалив Директиву про належну корпоративну стійкість (Corporate Sustainability Due Diligence Directive, CSDDD), яка зобов'язує великі компанії проводити аудит своїх ланцюгів постачання щодо порушень прав людини та шкоди довкіллю. Ця директива набуде чинності у 2028 році та стосуватиметься компаній з понад 1000 працівниками та оборотом понад 450 мільйонів євро. Вона передбачає впровадження планів переходу до низьковуглецевої економіки та накладає штрафи до 5% світового обороту за невиконання вимог [3].

Крім того, міжнародні стандарти, такі як ISO 26000 (керівництво з соціальної відповідальності) [4] та ISO 14001 (системи екологічного менеджменту) [5], надають рамки для впровадження КСВ у внутрішні процеси підприємств. Вони сприяють інтеграції екологічних та соціальних аспектів у стратегічне планування та операційну діяльність компаній. Стандарт ISO 26000 пропонує структуру для аудиту соціальної відповідальності. Хоча він не є сертифікаційним, він активно використовується європейськими компаніями як орієнтир у побудові процедур самоперевірки й внутрішнього контролю КСВ. У контексті інтеграції корпоративної соціальної відповідальності у систему внутрішнього аудиту транспортно-логістичних підприємств, ISO 26000 може служити як орієнтир для розробки політик і процедур. Натомість, ISO 14001 може бути використаний для впровадження сертифікованої системи управління навколишнім середовищем, що є важливою складовою корпоративної соціальної відповідальності.

Внутрішній аудит відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності впровадження КСВ. Згідно з дослідженням [6], внутрішній аудит може виступати як драйвер розвитку стратегій КСВ, забезпечуючи незалежну оцінку та сприяючи формуванню культури відповідальності в організації.

У сучасних умовах українські транспортно-логістичні підприємства, особливо малі та середні, стикаються з необхідністю адаптації до міжнародних стандартів сталого розвитку та належного корпоративного управління. Попри декларування цінностей соціальної відповідальності, на практиці КСВ часто зводиться до епізодичних благодійних чи соціальних заходів. Такий підхід не забезпечує системності, не дозволяє оцінити довгострокову ефективність ініціатив і не знижує репутаційних та нефінансових ризиків. Зокрема, залишаються поза увагою проблеми дотримання норм охорони праці, екологічної відповідності або відповідальності перед інвесторами.

У наукових джерелах [7; 8] наголошується на необхідності інтеграції КСВ у стратегічне управління та внутрішній аудит підприємств галузі. Такий підхід дозволяє перетворити КСВ на інструмент управління ризиками, посилити прозорість нефінансової звітності та забезпечити відповідність сучасним міжнародним вимогам. Автори також підкреслюють важливість створення систем моніторингу соціальних і екологічних ризиків, включення нефінансових показників до аудиторських програм і підвищення кваліфікації персоналу в напрямі сталого розвитку.

На цій основі доцільно запропонувати модель глибшої інтеграції КСВ у внутрішній аудит транспортно-логістичних підприємств. Замість формальних перевірок і декларативного звітування, акцент слід змістити на: регулярну оцінку ефективності КСВ-ініціатив через систему внутрішнього аудиту; впровадження KPI у сфері соціальних, екологічних та етичних аспектів; цифровізацію контролю за КСВ-показниками через ESG-аналітику; оцінку нефінансових ризиків із залученням незалежних членів наглядових рад; посилення ролі внутрішнього аудиту у формуванні довгострокової стратегії сталого розвитку.

Важливу роль у цьому процесі відіграє кадровий потенціал. Внутрішні аудитори мають володіти не лише фінансовими інструментами, а й знаннями у сферах ESG, етики, законодавства з охорони довкілля та трудових прав. Це вимагає модернізації програм професійної підготовки, зокрема включення модулів із соціального аудиту, оцінки відповідальності перед стейкхолдерами та управління нефінансовими ризиками.

Інтеграція корпоративної соціальної відповідальності у внутрішній аудит транспортно-логістичних підприємств постає як цілісне управлінське рішення, що дозволяє перейти від формального дотримання вимог до створення внутрішньої культури прозорості, відповідальності та довіри. Такий підхід не лише знижує нефінансові ризики, а й сприяє якіснішому прийняттю рішень, адаптації до міжнародних стандартів та підвищенню загальної стійкості бізнесу. Формування сучасної корпоративної культури на основі КСВ та її вбудовування в аудиторські процеси створює додану вартість, яка виходить за межі фінансових показників і забезпечує довгострокову конкурентну перевагу підприємства в умовах глобальної інтеграції та зростаючих вимог до сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. The Institute of Internal Auditors. International Professional Practices Framework (IPPF). 2020. URL: <https://www.theiia.org/en/standards/international-professional-practices-framework/>
2. European Commission. Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 on disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups. 2014. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0095>
3. European Parliament. EU Parliament approves new business supply chain audit law. Reuters. 2024. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/eu-parliament-approves-new-business-supply-chain-audit-law-2024-04-24/>
4. International Organization for Standardization. ISO 26000:2010 – Guidance on social responsibility. 2010. URL: <https://www.iso.org/standard/42546.html>
5. International Organization for Standardization. ISO 14001:2015 – Environmental management systems – Requirements with guidance for use. 2015. URL: <https://www.iso.org/standard/60857.html>
6. Dineva V. The Role of Internal Audit in Corporate Social Responsibility Strategies. *Economic Alternatives*. 2019. № 2. P. 287–295. URL: <https://www.unwe.bg/eajournal/en/journalissues/article/16111>
7. Kamyshnykova E. Integration of corporate social responsibility into the corporate strategy. *Ekonomichnyy analiz*. 2017. Vol. 27. № 1. P. 199–205. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/1269>
8. Gogolova M., Vartiak L. Corporate Social Responsibility in the Transport and Logistic Industry. IBIMA Publishing. 2021. URL: <https://ibimapublishing.com/articles/JIBBP/2021/371992/>

Федотова І. В., доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту

Холодков Є. М., здобувач третього рівня вищої освіти (доктор філософії),
Харківський національний автомобільно-дорожній університет (м. Харків)

ESG-ОРІЄНТОВАНИЙ ВНУТРІШНІЙ АУДИТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ТРАНСФОРМАЦІЇ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах сучасних викликів глобалізації та зростаючих вимог до сталого розвитку, інтеграція ESG-принципів (екологія, соціальна відповідальність, корпоративне управління) у діяльність автотранспортних підприємств стає не лише стратегічною потребою, а й вимогою регуляторів та ринку [1, 2]. Особливо актуально це для транспортно-логістичного сектора, який характеризується значним впливом на навколишнє середовище та суспільство, а також високою залежністю від ресурсів.

Провідним механізмом, який дозволяє запуснути внутрішні трансформації корпоративної культури в напрямку ESG, виступає

внутрішній аудит. На відміну від традиційного контролю за фінансовими і процесуальними ризиками, ESG-орієнтований аудит має комплексну функцію: він поєднує моніторинг впливу на екологічне середовище, аналіз соціальної відповідальності та оцінку ефективності управлінських процесів у контексті етики, прозорості та відповідності міжнародним вимогам [3, 4].

Європейський досвід демонструє, що ефективна адаптація ESG-компонентів у внутрішньому аудиті дозволяє сформувати відповідальну корпоративну культуру, яка не лише задовольняє очікування стейкхолдерів, а й виступає каталізатором для стратегічних змін. Наприклад, Директива 2014/95/EU [5], а також нещодавно схвалений закон про аудит ланцюгів постачання [6] прямо зобов'язують підприємства розкривати нефінансову інформацію та оцінювати вплив на права людини та довкілля на всіх етапах операцій.

Для автотранспортних компаній України це створює не лише нові виклики, а й відкриває можливості. В умовах воєнного стану, коли логістичні ланцюги постачання змінюються, а імідж компанії часто визначає її доступ до європейських ринків, внутрішній аудит із урахуванням ESG-факторів може стати реальним інструментом адаптації та розвитку. Особливо це актуально для транспортно-логістичних підприємств, що прагнуть долучитися до міжнародних програм гуманітарної логістики, зменшити викиди CO₂, запровадити стандарти екологічного менеджменту (наприклад, ISO 14001 [7]) або мінімізувати трудові конфлікти через соціальні програми підтримки персоналу, що дозволяють знизити екологічні ризики, поліпшити імідж і підвищити стійкість бізнесу [8, 9].

На практиці ESG-аудит впливає на корпоративну культуру не лише через контроль і звітність, а й через зміну філософії управління. Якщо раніше в автотранспортних компаніях домінувала ієрархічна модель з фокусом на оперативну ефективність, то під впливом ESG формується культура участі, прозорості, довіри, що сприяє зменшенню конфліктів та підвищенню мотивації персоналу [10]. Впровадження аудиторських перевірок, орієнтованих на соціальні й екологічні аспекти, змінює не лише процедури, а й поведінкові моделі працівників — від водіїв до керівників середньої ланки. Крім того, ESG-аудит дає змогу виявити прогалини у системі управління, наприклад, у питаннях гендерної рівності, механізмів зворотного зв'язку з громадами чи екологічної відповідальності. Аналіз цих аспектів є критично важливим для забезпечення довгострокової стійкості та конкурентоспроможності транспортно-логістичних підприємств [1]. Таким чином, для автотранспортних підприємств ESG-орієнтований внутрішній аудит — це не лише технічний інструмент, а простір для трансформації корпоративної культури в бік відповідальності, відкритості та стратегічної адаптивності. Для ефективної реалізації такого підходу необхідне не просто запозичення європейських практик, а їх гнучка адаптація з урахуванням національного контексту, воєнного стану,

дефіциту кваліфікованих кадрів, а також особливостей матеріально-технічної бази вітчизняних АТП.

Ключовими кроками мають стати:

- створення ESG-профілю підприємства з урахуванням його галузевої специфіки;
- підготовка внутрішніх аудиторів з компетенціями у сфері сталого розвитку;
- цифровізація процесів аудиту для підвищення прозорості та аналітичної спроможності;
- впровадження механізмів участі працівників у формуванні корпоративних політик ESG-напряму.

Таким чином, ESG-аудит може перетворитися з контрольної функції на механізм зростання організаційної свідомості, що є ключовим для виживання та розвитку українських автотранспортних компаній в умовах нестабільності та необхідності інтеграції у європейський ринок.

Інтеграція ESG-принципів у внутрішній аудит є не лише інструментом контролю, а й важелем глибокої трансформації корпоративної культури транспортно-логістичних підприємств. Вона сприяє переорієнтації управлінських процесів на довгострокову сталість, прозорість і соціальну відповідальність. Європейський досвід демонструє ефективність поєднання ESG-орієнтованого аудиту з етичним лідерством, цифровізацією та стратегічним управлінням.

Для успішної адаптації таких підходів в Україні необхідна міжсекторна взаємодія між бізнесом, державою, освітніми закладами та міжнародними партнерами. Внутрішні аудитори відіграють ключову роль у цьому процесі – як провідники етичних стандартів і аналітики ризиків, вони мають бути озброєні знаннями про ESG-індикатори, володіти сучасними цифровими інструментами та розуміти специфіку галузі.

Формування відповідального корпоративного середовища вимагає цілеспрямованих дій: від перегляду KPI менеджменту до створення внутрішніх політик етичної поведінки, регулярної ESG-оцінки та залучення працівників до процесів змін. Таким чином, ESG-орієнтований внутрішній аудит слугує не лише механізмом контролю, а й платформою для розвитку довіри, соціального партнерства й сталого майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Eulerich M., Bonrath A., Lopez Kasper V. Internal auditor's role in ESG disclosure and assurance: An analysis of practical insights. *Corporate Ownership and Control*. 2022. Vol. 20, № 1. P. 78–86.
2. Olteanu Burcă A. L., et al. Role of Audit Committees and Internal Audit in the Context of the Evolution of ESG Indicators. *Proceedings of the International Conference on Business Excellence*. 2024. Vol. 18, № 1. P. 2057–2074.
3. Zhang L., Guo C. Can corporate ESG performance improve audit efficiency?: Empirical evidence based on audit latency perspective. *PLoS ONE*.

2024. Vol. 19, № 3. Article e0299184. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0299184>

4. ECIIA. The role of Internal Audit in ESG in industrial and commercial companies. 2023. URL: <https://www.eciia.eu/2023/10/the-role-of-internal-audit-in-esg-in-industrial-and-commercial-companies/>

5. European Commission. Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 on disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups. 2014. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0095>.

6. European Parliament. EU Parliament approves new business supply chain audit law. *Reuters*. 2024. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/eu-parliament-approves-new-business-supply-chain-audit-law-2024-04-24/>

7. International Organization for Standardization. ISO 14001:2015 – Environmental management systems – Requirements with guidance for use. 2015. URL: <https://www.iso.org/standard/60857.html>

8. AuditBoard. Sustainability Acceleration: Integrating ESG, Internal Audit, and Risk for Impactful Change. 2024. URL: <https://www.auditboard.com/blog/sustainability-acceleration-integrating-esg-internal-audit-and-risk-for-impactful-change/>

9. Chartered IIA. Supply Chain ESG Risks: Harnessing the Power of Internal Audit. 2024. URL: <https://charterediia.org/content-hub/research-and-reports/supply-chain-esg-risks-harnessing-the-power-of-internal-audit/>

AuditBoard. Why ESG Risks Pose a Challenge for Internal Audit. 2023. URL: <https://www.auditboard.com/blog/why-esg-risks-pose-a-challenge-for-internal-audit/>

Черниш М. О., аспірант кафедри девелопменту нерухомості, фінансів, обліку та маркетингу
Українського державного університету науки і технологій

ІНСТРУМЕНТИ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ РИЗИКІВ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ: ЄВРОПЕЙСЬКІ ПІДХОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Сфера будівництва традиційно належить до високоризикових галузей економіки через складність проєктного управління, тривалі виробничі цикли, залежність від регуляторного середовища, погодних умов та нестабільності ринку ресурсів. У зв'язку з цим внутрішній аудит на будівельних підприємствах відіграє критично важливу роль як система раннього попередження, внутрішнього контролю та управління ризиками. В умовах зростаючих вимог до прозорості, ефективності та стійкості, особливо у післякризовий період, актуальним є вивчення європейських підходів до побудови систем внутрішнього аудиту саме у будівельному секторі.

У практиці країн Європейського Союзу внутрішній аудит не обмежується лише верифікацією витрат чи контролем за виконанням

договорів. Основна увага приділяється моніторингу та оцінці операційних, правових, фінансових та технічних ризиків упродовж усього життєвого циклу будівельного проєкту. У фокусі – забезпечення відповідності етапів реалізації проєкту очікуваним строкам, бюджетам, екологічним стандартам, а також запобігання шахрайству, конфлікту інтересів та нецільовому використанню коштів.

До основних інструментів, що використовуються внутрішніми аудиторами в ЄС, належать ризик-орієнтоване планування перевірок, аналітичні панелі контролю ключових показників (KPI), електронний документообіг і трасування витрат, системи попередження про відхилення (early warnings), аудит відповідності ESG-вимогам, а також оцінка ефективності субпідрядних контрактів. Широко застосовуються методики процесного аналізу – з використанням BPMN-діаграм для візуалізації ланцюгів операцій, а також data-driven audit, з акцентом на цифрові облікові сліди та автоматичне виявлення аномалій. Важливо, що в ЄС роль внутрішнього аудитора тлумачиться не як інспектора, а як стратегічного партнера менеджменту. Аудитор бере участь у формуванні політики ризик-менеджменту, забезпечує консалтинг з питань внутрішнього контролю, оцінює вплив ризиків на проєктні рішення та пропонує шляхи їх мінімізації. Такий підхід сприяє запровадженню культури відповідальності та раціонального управління ще на етапі проєктування та тендерних процедур.

В українських реаліях більшість будівельних підприємств або взагалі не мають функції внутрішнього аудиту, або обмежують її бухгалтерськими перевітками. Проте виклики повоєнної відбудови, очікуване залучення масштабного фінансування від міжнародних донорів і необхідність дотримання принципів прозорості ставлять завдання трансформації підходів до контролю й аудиту в будівельній галузі.

Для України перспективними є кроки щодо інституціоналізації внутрішнього аудиту в будівельних компаніях, насамперед – тих, що реалізують великі інфраструктурні проєкти чи отримують державне фінансування. Доцільним є впровадження ризик-орієнтованих аудит-планів, формування реєстрів типових будівельних ризиків, інтеграція аудиту в управлінські процеси проєктних офісів. Необхідно також запровадити навчальні програми для підготовки фахівців з внутрішнього аудиту у секторі будівництва – з урахуванням як стандартів ПА, так і галузевих особливостей.

У підсумку, запозичення європейського досвіду дозволяє не лише посилити внутрішній контроль у будівництві, а й забезпечити вищу стійкість, керованість і довіру до відновлювальних процесів в Україні. Внутрішній аудит має стати не формальністю, а повноцінним елементом системи стратегічного управління ризиками – орієнтованим на запобігання порушенням, підвищення якості виконання робіт та ефективне використання ресурсів.

Важливо також враховувати, що будівельна галузь в Україні характеризується високим рівнем проєктної складності, фрагментованістю

ланцюгів постачання, багатошаровістю субпідрядних відносин та частою зміною нормативної бази. Це створює специфічне середовище ризиків, з яким повинен працювати внутрішній аудит: від завищення кошторисів і непогоджених змін у технічній документації до використання неякісних матеріалів та маніпуляцій з актами виконаних робіт. Саме тому ефективний внутрішній контроль повинен включати постаудитну оцінку ключових рішень та аналіз причин відхилень – із формуванням реєстру типових помилок та рекомендацій для запобігання їх повторенню в майбутньому. Досвід країн ЄС також демонструє ефективність впровадження електронних платформ моніторингу будівельних процесів, де дані зводяться з кількох джерел – бухгалтерських систем, супровідних технічних звітів, геопросторових модулів (GIS), супутникових знімків. У деяких країнах національні органи аудиту співпрацюють із приватними забудовниками шляхом впровадження стандартів аудиту доброчесності, що дозволяє на етапі реалізації проєкту виявляти потенційні зони конфлікту інтересів, непрозорого розподілу контрактів або ризиків нецільового використання коштів.

На макрорівні розвиток внутрішнього аудиту в будівельному секторі України має спиратися на адаптацію рекомендацій INTOSAI, Європейської рахункової палати, Міжнародного інституту внутрішніх аудиторів (ІІА), а також ініціатив, що формуються в межах ESG-системи. Прозорість, етичність та підзвітність у будівництві повинні розглядатися як фундаментальні принципи – не лише з міркувань контролю, а як фактори інституційної довіри в суспільстві.

З огляду на очікуване масштабне відновлення критичної інфраструктури, саме будівельні підприємства будуть у центрі уваги як з боку регуляторів, так і з боку суспільства. Отже, побудова ефективної системи внутрішнього аудиту – це не лише вимога часу, а стратегічна інвестиція в легітимність і довгострокову стійкість галузі. Саме через інституційну здатність передбачати, запобігати і пояснювати ризики будівельні компанії зможуть відповідати сучасним стандартам прозорості та управлінської культури, що очікуються в Європейському просторі.

Шевчук Н., аспірант кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнського національного університету (м. Тернопіль)

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕЛЕКТРОННОМУ БІЗНЕСІ

У добу цифрової трансформації електронна комерція стрімко перетворюється з альтернативної форми ведення бізнесу на домінуючу модель торгівлі, яка охоплює як великі міжнародні маркетплейси, так і дрібні нішеві онлайн-магазини. Розвиток електронного бізнесу зумовлює потребу в нових підходах до управління, безпеки та нагляду за процесами, які зазвичай є повністю автоматизованими або значною мірою алгоритмізованими. У такому

середовищі традиційні механізми контролю втрачають ефективність, натомість на перший план виходить гнучкий, технологічно обґрунтований внутрішній контроль. Особливу увагу в цьому контексті потребує саме контроль торговельних процесів – тобто управління замовленнями, обробкою платежів, логістикою, поверненнями, персоналізованими пропозиціями, ціноутворенням та взаємодією з клієнтами, – адже саме ці елементи формують основу функціонування електронного бізнесу та визначають рівень його прибутковості й репутації.

У межах електронної комерції торговельні процеси мають низку рис, що значно ускладнюють контроль над ними. Зокрема, вони характеризуються високою швидкістю обробки, великою кількістю одночасних операцій, частими оновленнями асортименту та цін, залученням зовнішніх сервісів – платіжних шлюзів, маркетингових платформ, логістичних партнерів. В умовах такої багаторівневої взаємодії внутрішній контроль має не лише забезпечити технічну безпеку процесів, а й гарантувати прозорість транзакцій, достовірність даних і дотримання стандартів обслуговування клієнтів. Насамперед важливо, щоб система внутрішнього контролю охоплювала автоматизований моніторинг замовлень – починаючи від моменту додавання товару до кошика й до завершення доставки або повернення. Це передбачає налаштування логіки обробки статусів, перевірку відповідності замовлень до наявних залишків, контроль коректності списання коштів, а також дотримання регламентованих термінів виконання.

Окремим напрямом є контроль електронних платежів, який вимагає постійної перевірки функціонування платіжних інтеграцій, своєчасного зарахування коштів, відповідності між сумами транзакцій, замовленнями й рахунками, а також моніторингу підозрілої активності з боку користувачів або шахраїв. Саме в цій сфері внутрішній контроль відіграє ключову роль у запобіганні втратам, репутаційним ризикам і блокуванню сервісів з боку фінансових партнерів. Внутрішній аудит має включати звірки з банківськими виписками, тестування платіжних шлюзів, перевірку відповідності стандартам та інших норм захисту персональних даних, зокрема у випадку використання збережених платіжних даних клієнтів.

Ще однією важливою складовою є контроль логістичних процесів, які в електронному бізнесі дедалі частіше реалізуються через зовнішніх провайдерів. У цьому контексті підприємство повинно мати внутрішню систему перевірки ефективності доставки, дотримання термінів, повноти комплектації замовлень, рівня клієнтської задоволеності. Важливо також контролювати дотримання умов договорів з логістичними партнерами, правильність передачі трек-номерів, автоматизоване оновлення статусів у CRM та коректне формування звітності за відправленнями, поверненнями й недоставками. Не менш значущою є інтеграція контролю за системою повернень, яка є джерелом як фінансових ризиків, так і потенційних конфліктів із покупцями. Ефективний внутрішній контроль у цій площині

передбачає створення прозорого механізму реєстрації звернень, верифікації причин повернення, фіксації повернення товару на склад, автоматичного повернення коштів і фіксації впливу на фінансову звітність.

Значне місце у структурі контролю займає ціноутворення. В умовах електронного бізнесу ціни часто динамічно змінюються – залежно від попиту, сезону, маркетингових акцій, конкурентного середовища або особливостей персоналізованих пропозицій. У цьому контексті система внутрішнього контролю має забезпечити перевірку алгоритмів формування цін, обмеження некоректних чи випадкових змін, контроль за правильністю відображення акцій та знижок у кошику користувача. Особливо чутливою є відповідність ціни в момент замовлення тій, що фіксується в рахунках і митно-податковій документації.

Окремий фокус внутрішнього контролю має бути спрямований на управління даними – як клієнтськими, так і продуктовими. У світі електронної торгівлі вся діяльність базується на даних, тому аудит має забезпечити перевірку коректності структури баз даних, належне сегментування клієнтів, безпечне зберігання персональної інформації, контроль за точністю товарних карток, описів, залишків і взаємозв'язків з маркетинговими інструментами. Важливо також перевіряти, наскільки достовірною є аналітика, що лягає в основу управлінських рішень: якщо вихідні дані некоректні або застарілі, це призводить до хибної оцінки ефективності кампаній, формування дефіцитів або, навпаки, надлишків запасів.

Таким чином, внутрішній контроль торговельних процесів в електронному бізнесі є складною, але критично важливою функцією, яка має бути інтегрована в усі рівні цифрової архітектури підприємства. Вона вимагає не лише нормативної чіткості, а й технічної гнучкості, адже лише тоді можливо ефективно контролювати великі обсяги динамічної інформації, мінімізувати ризики і забезпечити стабільність функціонування електронної платформи. У конкурентному середовищі, де помилки можуть коштувати миттєвої втрати клієнта, внутрішній контроль перетворюється з допоміжного інструмента на основу довіри, прозорості та довгострокової стійкості цифрового бізнесу на основі облікової інформації.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**«СИСТЕМА АУДИТУ ТА ФІНАНСОВОГО
КОНТРОЛЮ ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ»**

**МАТЕРІАЛИ І МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

30 травня 2025 р.

Організатори конференції не завжди поділяють думку учасників. У збірнику максимально точно відображається орфографія та пунктуація, запропонована учасниками. Усі матеріали подаються в авторській редакції. За точність викладених фактів відповідальність покладається на авторів.

**Підписано до друку 25.09.2025. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 12,00. Облік.-вид. арк. 10,67. Тираж 100 прим.
Замовлення № 43.
Дніпро: Університет митної справи та фінансів
(свідоцтво про видавничу діяльність ДК № 6198 від 24.05.2018 р.).
49000, м. Дніпро, вул. Володимира Вернадського, 2/4**